T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

ÇAĞDAŞ MİMARLIĞIN "AKDENİZLİLİĞİ" ÜZERİNE FENOMENOLOJİK BİR OKUMA: ANTALYA ÖRNEĞİ

Ayşe ŞEKERCİ ŞENOĞLU

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

MART 2025

ANTALYA

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

ÇAĞDAŞ MİMARLIĞIN "AKDENİZLİLİĞİ" ÜZERİNE FENOMENOLOJİK BİR OKUMA: ANTALYA ÖRNEĞİ

Ayşe ŞEKERCİ ŞENOĞLU

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

MART 2025

ANTALYA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇAĞDAŞ MİMARLIĞIN "AKDENİZLİLİĞİ" ÜZERİNE FENOMENOLOJİK BİR OKUMA: ANTALYA ÖRNEĞİ

Ayşe ŞEKERCİ ŞENOĞLU

MİMARLIK

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

Bu tez 05/02/2025 tarihinde jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS (Danışman)
Prof. Dr. Hacer MUTLU DANACI
Doç. Dr. Gülşah ÇELİK BAŞOK
Dr. Öğr. Üyesi Esin BÖLÜKBAŞ DAYI
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BAKIR

ÖZET

ÇAĞDAŞ MİMARLIĞIN "AKDENİZLİLİĞİ" ÜZERİNE FENOMENOLOJİK BİR OKUMA: ANTALYA ÖRNEĞİ

Ayşe ŞEKERCİ ŞENOĞLU

Doktora Tezi, Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS

Mart 2025; 201 sayfa

Mimarlıkta 20. yüzyılın ilk yarısına hâkim olan modern hareketin temel iddialarından biri yerel koşullardan bağımsız bir evrensel üretim paradigmasının gerekliliğidir. 20. yüzyılın ortalarından itibaren gelişen modern sonrası mimarlık kuramı ise farklı düşünsel sistemlere dayanarak söz konusu evrenselci yaklaşıma karşı çıkmıştır. Bu çerçevede ortaya çıkan akımlardan biri olan bölgeselcilik ve başvurulan felsefi kaynaklardan biri olan fenomenolojinin ortak noktaları, mimari tasarımda yerel karakterin, özgün girdilerin ve tarihsel tecrübenin önemini gündeme getirmeleridir.

Yerel mimari karakterin tarihsel tecrübe içerisinde olgunlaştığı farklı yerleşimleri içeren Akdeniz Havzası, coğrafi ve kültürel bağlamın mimarlığa yansıması bakımından zengin tarihsel verilere sahiptir. 20. yüzyıl tarih yazımı içerisinde, Akdeniz coğrafyasına özgü tarihsel ve kültürel ortaklıkları vurgulayan "Akdenizlilik" kavramı gelişmiştir. Modern sonrası mimarlık kuramında yerel verilerin öneminin hatırlanması Akdeniz iklimi, coğrafyası ve kültürü içerisinde gelişen tarihsel mimarlık ürünlerine yönelik ilgiyi de arttırmış ve bu yapılar, çağdaş mimarlıkta yorumlanabilecek bilgi kaynakları olarak görülmeye başlanmıştır. Böylece, "Akdenizli" duyarlılıklara sahip çağdaş mimarlık örneklerinin hangi ölçütler doğrultusunda ve hangi yöntemler ile tasarlanabileceği önemli bir soru haline gelmektedir.

Tez, geleneksel yerleşim dokularına özgü "Akdenizli" mimari niteliklerin tanımlanması, çağdaş mimarlıktaki sürekliliklerinin tespit edilmesi ve "Akdenizliliğin" çağdaş tasarımlarda özgün yorumlar ile sürdürülebilmesinin imkanlarını sorgulamakta ve bunları gerçekleştirmenin fenomenolojik kavramsal çerçeveye dayalı nitel bir araştırma zemininde mümkün olabileceğini savunmaktadır. Çağdaş mimarlığın "Akdenizliliğini" tartışan bu fenomenolojik okuma, günümüzde "Akdenizliliği" tarihsel mimari öğelerin biçimsel taklitleri ile sınırlandıran yüzeysel tasarım yaklaşımlarına karşı çıkmakta, bunun yerine tarihsel yapılı çevreye özgü nitelikleri soyut mekânsal ilkeler ile ifade ederek mekânı üç boyutlu derinliği ve deneyim potansiyelleri üzerinden değerlendirebilen özgün tasarım yorumlarını ve bunlara imkân sağlayacak bir ölçüt sistemini hedeflemektedir. Bu araştırma kapsamında Akdeniz coğrafyasının belirli bir geleneksel yerleşim dokusuna özgü mekânsal deneyim süreçlerinin ve bunlara karşılık gelen mekânsal örüntülerin tespit edilmesini sağlayan bir fenomenolojik temsil yöntemi geliştirilmektedir. Bu doğrultuda, tezin amacı geleneksel kent dokularında yerel "Akdenizli" niteliklerin tespit edilmesine, bu niteliklerin ilgili yörede geleneğin çağdaş yorumuna ilişkin mekânsal özellikler taşıyan mimarlık ürünlerinde nasıl ve hangi düzeyde var olduğunun belirlenmesine, tespit edilen

yerel “Akdenizli” mimari niteliklerin günümüzde özgün yorumlar ile sürdürülebilmesine yönelik bir yöntem önermek ve bu yöntemi bir vaka etüdüyle test etmektir.

Coğrafi ve kültürel boyutların şekillendirdiği geleneksel yerleşim dokusunu barındıran Antalya Kaleiçi, geleneksel yerleşim dokularına özgü ‘Akdenizli’ mimari niteliklerin tanımlanması aşamasında başvurulan örneklem alanı olarak seçilmiştir. Kaleiçi dokusunun “Akdenizli” nitelikleri, mekânsal örüntüler üzerinden, fenomenolojik temsil yöntemi ile ortaya konmuştur. Bu yöntem ile tespit edilen yerel “Akdenizli” mimari niteliklerin, Antalya’da yer alan çağdaş mimarlık ürünlerindeki karşılıkları aranmıştır. Çağdaş mimarlık kapsamında örneklem oluşturulurken tasarımların Antalya’da turizm ve kentsel gelişmenin hızlandığı 1980’li yılların başlarından günümüze dek uzanan süreçte inşa edilmiş olması, barınma işlevini karşılaması, mekânsal birimlerinin organizasyonu ile bir yerleşim dokusu üretmesi, yerel mimari geleneğin çağdaş yorumuna ilişkin mekânsal özellikler taşımaları veya bu doğrultuda bir mimari söylem çerçevesinde üretilmiş olmaları seçim ölçütleri olarak belirlenmiştir. Böylece tez, tarihsel dokulardaki “Akdenizli” mimari niteliklerin tespiti ve bu niteliklerin gelecekte üretilecek mimarlık ürünlerinde özgün yorumlar ile sürdürülebilmesi için nitel bir ölçüt sistemi önermektedir. Söz konusu sistem, yöreye özgü mimari değerlere sahip tüm yerleşim merkezlerinde uygulanabilecektir. Böylece, yöreye özgü mimari dilin çağdaş tasarımlarda biçimsel ve yüzeysel taklide dönüşmeyen özgün yorumlar ile sürdürülebilmesi için yöntem geliştirilebilir.

ANAHTAR KELİMELER: Akdenizlilik, Bölgeselcilik, Çağdaş Mimarlık, Fenomenoloji, Mekânsal Deneyim, Örüntü, Tektonik.

JÜRİ: Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS

Prof. Dr. Hacer MUTLU DANACI

Doç. Dr. Gülşah ÇELİK BAŞOK

Dr. Öğr. Üyesi Esin BÖLÜKBAŞ DAYI

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BAKIR

ABSTRACT

A PHENOMENOLOGICAL READING ON THE "MEDITERRANEANNESS" OF CONTEMPORARY ARCHITECTURE: THE CASE STUDY OF ANTALYA

Ayşe ŞEKERCİ ŞENOĞLU

PhD Thesis in Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS

March 2025; 201 pages

One of the main assertions of the modern movement that dominated the first half of the 20th century architecture is the necessity of a universal production paradigm independent from local conditions. Post-modern architectural theory, which had developed from the mid-20th century onwards, opposed this universalist approach by relying upon different intellectual systems. The common feature of regionalism, one of the movements that emerged within this framework, and phenomenology, one of the underlying philosophical sources of the period is that they emphasize the importance of local character, original inputs and historical experience in architectural design.

The Mediterranean Basin, which involves different settlements where local architectural character has matured through historical experience, provides rich historical data in terms of the reflection of geographical and cultural context on architecture. In 20th century historiography, the concept of 'Mediterraneanness' has developed by emphasizing the historical and cultural commonalities specific to the Mediterranean geography. Recalling of the importance of local data in post-modern architectural theory led to an increased interest in historical products of architecture developed within the Mediterranean climate, geography and culture, and these buildings have begun to be seen as interpretable sources of information for contemporary architecture. Thereby, identifying the criteria and methods, through which contemporary architecture might develop "Mediterranean" sensibilities becomes an important task.

The thesis questions the possibilities of defining the 'Mediterranean' architectural qualities specific to traditional settlement textures, identifying their continuities in contemporary architecture, and sustaining 'Mediterraneanness' with original interpretations in contemporary designs, and argues that these can be possible on the basis of a qualitative research ground based on a phenomenological conceptual framework. This phenomenological reading, discussing the "Mediterraneanness" of contemporary architecture, opposes superficial design approaches delimiting, today, "Mediterranneanness" within formal imitations of historical elements of architecture, and instead, aims to develop original design interpretations and their underlying criteria system, which can represent the characteristic spatial qualities of historical built environment through abstract spatial principles and which can assess space within its three dimensional depth and experiential potentials. Within the scope of this research, a phenomenological representation method is developed for enabling the identification of spatial experience processes and corresponding spatial patterns specific to a particular

traditional settlement texture of the Mediterranean geography. In this direction, the aim of the thesis is to propose a method for the identification of local 'Mediterranean' qualities in traditional urban textures, to determine how and at what level these qualities exist in architectural products bearing spatial features related to the contemporary interpretation of tradition in the relevant region, to propose a method for the maintenance of the identified local 'Mediterranean' architectural qualities through original interpretations of today, and to test this method by referring to a case study.

The historical fortified center of Antalya (*Kaleiçi*), which possesses a traditional settlement texture shaped by geographical and cultural dimensions, has been selected as the sample area used in the process of defining the 'Mediterranean' architectural qualities, characteristic to traditional settlement textures. The 'Mediterranean' qualities of the *Kaleiçi* texture have been revealed through the phenomenological representation method by using the spatial patterns. The reflections of the local "Mediterranean" qualities of architecture, which are identified through the above-mentioned method, in the contemporary architectural products of Antalya, are investigated. While forming the sample within the scope of contemporary architecture, the selection criteria were determined as follows: The sample designs should have been built in the period extending from the early 1980s to the present day when tourism and urban development accelerated in Antalya. In addition, they should meet the function of housing, and they should produce a settlement texture with the organization of their spatial units. The last selection criteria is that they should have spatial features related to the contemporary interpretation of the local architectural tradition or that they should have been produced within the framework of an architectural discourse in that vein Thus, the thesis proposes a qualitative criterion system for the determination of 'Mediterranean' architectural qualities in historical textures and the maintenance of these qualities in future architectural products through original interpretations. This system can be implemented in all settlements possessing architectural values characteristic of the region. In this way, a method can be developed for the continuity of region-specific architectural language through original interpretations which do not become formal or superficial imitations.

KEYWORDS: Contemporary Architecture, Mediterraneanness, Pattern, Phenomenology, Regionalism, Spatial Experience, Tectonics.

COMMITTEE: Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS

Prof. Dr. Hacer MUTLU DANACI

Assoc. Prof. Dr. Gülşah ÇELİK BAŞOK

Asst. Prof. Dr. Esin BÖLÜKBAŞ DAYI

Asst. Prof. Dr. İbrahim BAKIR

ÖNSÖZ

Tezin hazırlanması esnasında tüm zorlu dönemlerimde emeğini, desteğini hiç esirgemeyen sevgili danışman hocam Prof. Dr. Kemal Reha KAVAS'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Doktora süreci boyunca bana olan inancını kaybetmeyen ve manevi desteğini hiç esirgemeyen sevgili eşim, Ramazan ŞENOĞLU'na sonsuz teşekkürler.

Değerli görüşleri ve önerileri ile tezime yön veren tez izleme komitesi hocalarım Prof. Dr. Hacer MUTLU DANACI 'ya ve Doç. Dr. Gülşah ÇELİK BAŞOK'a, fikirleri ile çalışmanın gelişmesini sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Esin BÖLÜKBAŞ DAYI 'ya ve Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BAKIR 'a teşekkür ederim.

Bu uzun süreçte benimle birlikte olan, motivasyon sağlayan anneme, babama, kardeşlerime, mesai arkadaşlarım Sezen Başak ÖZÜNUR ŞAHİN, Şerife İNCEDEMİR, Evren ÜLKERYILDIZ'a ve ihmâl ettiğim arkadaşlarım Begüm HARPUTLU, Büşra ÖZAYDIN, İpek AKYAZ, Gamze DUMAN ve Mustafa GÜRBÜZ'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT iii
ÖNSÖZ v
AKADEMİK BEYAN viii
SİMGELER VE KISALTMALAR ix
ŞEKİLLER DİZİNİ x
1. GİRİŞ 1
1.1. Kavramsal Çerçeve 1
1.2. Araştırma Sorusu, Hipotez ve Amaç 4
1.3. Kapsam ve Örneklem 4
1.4. Çalışmanın Yöntemi 5
2. KAYNAK TARAMASI 9
2.1. Kavramsal Çerçevede Literatür Taraması 9
2.1.1. Mimarlıkta modern hareket, uluslararası üslup ve etkileri 9
2.1.2.Modern harekete yönelik eleştiriler ve bölgeselcilik 13
2.1.3. Mimari fenomenoloji 22
2.1.4. Mimari örüntüler / kalıplar 24
2.2. Örnekleme Yönelik Literatür Taraması 27
2.2.1. “Akdenizlilik” kavramı 27
2.2.2. ‘Akdenizlilik’ kavramı ve mimarlık 34
3. MATERYAL VE METOT 45
3.1. “Akdenizlilik” Kavramı ile Şekillenen Çalışma Alanının Sınırları: Antalya 46
3.1.1. Antalya geleneksel yerleşim dokusunun gelişimi: Kaleiçi 46
3.1.2. Antalya çağdaş mimarlık ürünleri tarihsel gelişimi 51
3.2. Örneklem Seçim Ölçütleri ve Örneklem Grubu 53
3.3. “Akdenizlilik” Kavramının Mimari Fenomenoloji Bağlamında Çözümlenmesi 58
3.3.1. Fenomenolojik temsil yöntemi 60
3.3.2. Kavramsal araç olarak örüntülerin seçilme yöntemi 62
4. BULGULAR 67
4.1. Fenomenolojik Temsilin Kavramsal Araçlarının / Örüntülerinin Belirlenmesi .. 67

4.2. Antalya Kaleiçi Geleneksel Konut Dokusunun Fenomenolojik Temsil ile Okunması....71
4.2.1. Kent ölçeğindeki örüntülerin fenomenolojik temsil ile okunması....72
4.2.2. Bina ölçeğindeki örüntülerin fenomenolojik temsil ile okunması....80
4.2.3. Yapı elemanı ölçeği örüntülerinin fenomenolojik temsil ile okunması....97
4.3. Çağdaş Mimarlık Ürünlerinin Fenomenolojik Temsil ile Okunması....103
4.3.1. Polatlı Tatil Köyü Sitesi....104
4.3.2. TRT Lara Tesisleri....116
4.3.3. Martılı Sitesi....122
4.3.4. Güney Tatil Sitesi....128
4.3.5. Novron Belek Evleri....136
4.3.6. Kaş Evleri....146
4.3.7. Notos Kaş Evleri....153
5.TARTIŞMA....163
6. SONUÇLAR....175
7. KAYNAKLAR....181
8. EKLER....193
ÖZGEÇMİŞ

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum "Çağdaş Mimarlığın 'Akdenizliliği' Üzerine Fenomenolojik Bir Okuma: Antalya Örneği" adlı bu çalışmanın, akademik kurallar ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını belirtir, bu tez çalışmasında bana ait olmayan tüm bilgilerin kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

07/03/2025

Ayşe ŞEKERCİ ŞENOĞLU

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

AC	: Actividad Contemporánea
CIAM	: Congrès Internationaux d'Architecture Moderne
DSİ	: Devlet Su İşleri
GATCPAC	: Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània
HFS	: Hermeneutik-fenomenolojik-semiyolojik
ICOMOS	: International Council on Monuments and Sites
KUDEB	: Koruma Uygulama ve Denetim Büroları
MIT	: Massachusetts Institute of Technology
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
MSBHGM	: Millî Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü
MoMA	: Museum of Modern Art
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Örüntülere ait soyut şemalara örnekler (Alexander vd. 1977'den alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir) 3

Şekil 1.2. Tezin kavramsal çerçevesinin gelişim şeması (Orijinal 2024) 3

Şekil 1.3. Fenomenolojik temsil yönteminin kavramsal çerçevesi (Orijinal 2024) 6

Şekil 1.4. Örüntülerin seçilmesine ve yorumlanmasına rehberlik eden ilkeler 7

Şekil 2.1. MoMA Modern Mimarlık: Uluslararası Sergisinden fotoğraflar **a)** The Savoye House maketi, Le Corbusier (MoMA 2016a); **b)** Johnson House maketi, J.J.Pieter Oud (MoMA 2016a) 10

Şekil 2.2. a) Ledoux'un Besançon Tiyatrosu'na ait gravürü (Anonymous 1); **b)** Ledoux'un bahçıvanlar için tasarladığı konut (Kaufmann 1952) 11

Şekil 2.3. a) Newton Lahiti, Etienne-Louis Boullée, 1784 (Kaufmann 1952); **b)** Doğa ve Akıl Tapınağı, Etienne-Louis Boullée, 1793 civarı (Sennett 2002) 11

Şekil 2.4. a) Goldman and Salatsch Binası'nın cephesini eleştiren 1911 tarihli karikatür (Frampton 1996); **b)** Goldman and Salatsch, Adolf Loos, 1909-1912 (Anonymous 2) 12

Şekil 2.5. a) Nedim Karakurt villası İstanbul, 1956 (Bir vd. 1960); **b)** Nedim Karakurt Villası giriş kat plânı (Bir vd. 1960) 13

Şekil 2.6. a) Önal Evi İstanbul, Maruf Önal, 1958 (Erkol Bingöl 2018); **b)** Önal Evi giriş kat plânı (Erkol Bingöl 2018) 13

Şekil 2.7. a) 1930'ların sonlarından "kübik mimariyi" eleştiren karikatür (Bozdoğan 2008); **b) "**Polis – Heyyyyy… Orada ne yapıyorsun? Hırsız – Affedersin polis ağabey... Kübik evlere gire çıka, tersim döndü de kendi evimin kapısını bulamadım!.. "1935 tarihli Karikatür (Dokgöz 2012) 14

Şekil 2.8. Wright'ın 1900-1911 yılları arasında tasarladığı Praire Evlerinden biri Robie Evi, 1908-10 (Frank Lloyd Wright Trust 2015) 15

Şekil 2.9. **a)** Baker House öğrenci yurdu 1948, Alvar Aalto (MIT List Visual Arts Center 2022); **b)** Baker House normal kat (solda) ve zemin kat (sağda) plânı (Rasmussen 2017) 15

Şekil 2.10. a) Markus, Form Dehası, Bauwelt Dergisi (Özer 2004); **b)** Hutch'un karikatürü (Özer 2004) 16

Şekil 2.11. A Symposium on How to Combine Architecture, Painting and Sculpture afişi, 1951 (Anonymous 3) 17

Şekil 2.12. a) Architecture Without Architects Sergisi, MoMA, 1964 (MoMA 2016b); **b)** Léon Krier'e ait illüstrasyon (Comberg 2018) 20

Şekil 2.13. Säynätsalo Belediye Binası 1949-52, Alvar Aalto (Alvar Aalto Müzesi 2018) 22

Şekil 2.14. İkinci Dünya Savaşı sonrasında modernist tasarımda standartlaşma / evrensellik düşüncesine eleştirel yaklaşımlar (Orijinal 2024) 25

Şekil 2.15. *The Timeless Building* kitabında örüntü dili sistemini açıklayıcı örnek (Alexander 1979) 26

Şekil 2.16. A Pattern Language ve literatürdeki yorumlamaları (Orijinal 2024) 26

Şekil 2.17. MÖ 500 civarında, Miletos'lu Hekataios'un Akdeniz bakış açısına göre çizilmiş, bilindiği kadarıyla dünyanın yaklaşık haritası (Broodbank 2013) 27

Şekil 2.18. Akdeniz'i konu edinen metinlerin Akdeniz'i inceledikleri zaman aralıkları (Orijinal 2024) 29

Şekil 2.19. Akdeniz'in iklimsel birliği ile oluşturulan fiziksel sınırları (Horden ve Purcell 2000) 30

Şekil 2.20. Türk edebiyatında "Akdenizlilik" kavramının temsilcileri (Orijinal 2024) 32

Şekil 2.21. a) Cengiz Bektaş'ın 1981 yılı Mavi Yolculuk'a tarihlenen sarnıç eskizi, Termessos (Bilsel 2023); **b)** Bedri Rahmi Eyüboğlu, Bodrum (Eyüboğlu 2008) 33

Şekil 2.22. Mimarlık disiplini içerisinde Akdeniz mimarlığı farkındalığı ile 20. yüzyıl ve 21.yüzyıl başında üretilen yayınlar (Orijinal 2024) 34

Şekil 2.23. Charlotten Pavillion, Karl Friedrich Schinkel, Berlin 1824 (Gravagnuolo 2010) 35

Şekil 2.24. a) Villa Moissi, Adolf Loos, Venedik, İtalya (Anonymous 4); **b)** Villa Moissi Görünüş ve Kesitleri (Gravagnuolo 2010) 36

Şekil 2.25. a) Sidi İbrahim Camii (Anonymous 5); **b)** Weekend House, Le Corbusier, 1935 (Fondation Le Corbusier 2023) 37

Şekil 2.26. San Pol de Mar-Weissenhofsiedlung karşılaştırması (García Vergara&Pizza, 2021) 38

Şekil 2.27. a) Weissenhof konut yerleşimi (Uğur 2022); **b)** Naziler tarafından fotomontajla Arap yerleşimine dönüştürülen Weissenhof konut yerleşimi (Pommer 1983) 38

Şekil 2.28. Erken dönem modern mimarlığı ve II. Dünya Savaşı sonrası modern mimarlığı "Akdenizlilik" etkileşimine mimarlık pratiğinden örnekler (Orijinal 2024)..... 40

Şekil 2.29. a) Gürel Evi parçalı plan kurgusu (Algan ve Dalay 2021); **b)** Villa Mache parçalı plan kurgusu (Anonymous 6)..... 41

Şekil 2.30. Türkiye mimarlık literatüründe "Akdenizliliğe" atıf yapan modern mimarlık örnekleri, 1970'ler Akdeniz, Türkiye (Orijinal 2024)..... 42

Şekil 2.31. Cengiz Bektaş'ın *Halkın Elinden Dilinden* başlıklı Mimarlık dergisi yazı dizisinde Antalya'yı konu edinen makaleleri (Orijinal 2024)..... 42

Şekil 2.32. 1980 sonrası Türkiye mimarlık literatüründe "Akdenizliliğe" atıf yapan modern mimarlık örnekleri Orijinal 2024)..... 43

Şekil 3.1. a) Antalya ve çevresindeki antik yerleşmeler (Bean 1997); **b)** Antik Çağda Attaleia'nın olası sınırları (Tanyeli 2021)..... 47

Şekil 3.2. a) Hadrianus Kapısı (Orijinal 2024); **b)** Hıdırlık Kulesi (Orijinal 2025)..... 48

Şekil 3.3. Kesik Minare (Orijinal 2012)..... 49

Şekil 3.4. Şehzade Korkut Camii (Orijinal 2024)..... 49

Şekil 3.5. Örneklem seçim ölçütleri (Orijinal 2024)..... 53

Şekil 3.6. Tez kapsamında seçilen çağdaş mimarlık ürünleri (Orijinal 2024)..... 54

Şekil 3.7. Polatlı Tatil Köyü Sitesi, Manavgat (Alper Erden Engiz Arşivi)..... 54

Şekil 3.8. TRT Lara Tesisleri, Muratpaşa (Alper Erden Engiz Arşivi)..... 55

Şekil 3.9. Martılı Sitesi, Muratpaşa (Orijinal 2023)..... 55

Şekil 3.10. Güney Tatil Sitesi, Kemer (Teğet Mimarlık Dijital Arşivi)..... 56

Şekil 3.11. Novron Belek Evleri, Serik (Teğet Mimarlık Dijital Arşivi)..... 57

Şekil 3.12. Kaş Evleri, Kaş (Ven Mimarlık Dijital Arşivi)..... 58

Şekil 3.13. Notos Evleri, Kaş (Erginoğlu &Çalışlar Mimarlık 2024)..... 58

Şekil 3.14. Fuller'in öğelerine ek olarak "Akdenizlilik" kavramı ile ilişkilenen mimari öğeler (Orjinal 2024)..... 60

Şekil 3.15. Fenomenolojik temsil yönteminin kavramsal çerçevesi (Orijinal 2024)..... 61

Şekil 3.16. Fenomenolojik temsil yönteminin uygulama aşamaları (Orijinal 2024)..... 62

Şekil 3.17. Serra'nın heykeli özne ve yer ile birlikte yeniden ele aldığı çalışmaları **a)** Burgu (Spin Out, for Robert Smithson, 1972-73) (Anonymous 7); **b)** Bakış Noktası (Sight Point, 1972-75) (Anonymous 8) 63

Şekil 3.18. Örüntülerin seçimine ve yorumlanmasına rehberlik eden ilkeler (Orijinal 2024)..... 64

Şekil 3.19. Fenomenolojik temsil yöntemini açıklayıcı tablo (Orijinal 2024) 65

Şekil 4.1. "Akdenizli" mimari dili tespit etmek üzere seçilen örüntüler (Orjinal 2024)..... 68

Şekil 4.2. "Akdenizli" mimari dili tespit etmek üzere kentsel ölçekte seçilen örüntüler (Alexander vd. 1977'den alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir) 69

Şekil 4.3. "Akdenizli" mimari dili tespit etmek üzere bina ölçeğinde seçilen örüntüler (Alexander vd. 1977'den alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir) 70

Şekil 4.4. "Akdenizli" mimari dili tespit etmek üzere yapı elemanı ölçeğinde seçilen örüntüler (Alexander vd. 1977'den alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir) 71

Şekil 4.5. Akdenizli mimari dili oluşturan örüntülerin seçilen yerel bağlamdaki karşılığının bulunması (Orijinal 2024)..... 72

Şekil 4.6. Antalya Kaleiçi *Dört Kat Sınırı* örüntüsü tespiti, az katlı geleneksel konut dokusu (Antalya Muratpaşa Belediyesi 2022) 73

Şekil 4.7. a) Antalya Kaleiçi *Suya Erişim* örüntüsü tespiti (Google Earth 2024, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır); **b)** Denize görsel erişebilirlik sağlayan sokak fotoğrafı (Orijinal 2024) 73

Şekil 4.8. a) Antalya Kaleiçi *Aktivite Noktaları* ve *Küçük Meydanlar* örüntüleri tespiti (Google Earth 2024, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır); **b)** 1963 yılı hava fotoğrafı üzerinden Antalya Kaleiçi *Aktivite Noktaları* ve *Küçük Meydanlar* örüntülerinin tespiti (MSBHGM arşivi, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır) 74

Şekil 4.9. Antalya Kaleiçi *Aktivite Noktaları* ve *Küçük Meydanlar* örüntüleri tespiti, güncel fotoğraflar (Orijinal 2024)..... 75

Şekil 4.10. Antalya Kaleiçi *Gezinti Hattı* örüntüsünün tespiti, iklimle şekillenen ve aktivite noktalarını birbirine bağlayan sokak kurgusu (Orijinal 2024)..... 76

Şekil 4.11. a) Antalya Kaleiçi *Döngülü Yerel Yollar* örüntüsü tespiti (Google Earth 2024, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır); **b)** Çıkmaz sokakların güncel fotoğrafları (Orijinal 2024) 76

Şekil 4.12. Antalya Kaleiçi günümüzde varlığını sürdüren kent surları (Antalya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Müdürlüğü Arşivi Kaleiçi Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı ve Notları, yazar tarafından düzenlenmiştir) 77

Şekil 4.13. Antalya Kaleiçi *Ana Geçitler* örüntüsü tespiti **a)** Kalekapısı (Orijinal 2012); **b)** Yenikapı (Orijinal 2024); **c)**Üç Kapılar (Orijinal 2024) 78

Şekil 4.14. Antalya Kaleiçi *Havuzlar ve Akarsular* örüntüsü tespiti **a)** Kaleiçi yerleşim dokusunda yer alan tescilli kuyular (Antalya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Müdürlüğü Arşivi Kaleiçi Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı ve Notları, yazar tarafından düzenlenmiştir); **b)** Kaleiçi arıkları (Argın 2012)..... 79

Şekil 4.15. a) Suyun buharlaşmasıyla serinleyen havanın iç mekâna doğru hareketi (Aktuna 2007); **b)** Kaleiçi evlerinde kuyu ve çakıl taşı ile döşeli taşlık (Salt Araştırma 2024); **c)** Restorasyon sonrası Kaleiçi evinde kuyu ve çakıl taşı ile döşeli taşlık (Orijinal 2024)..... 79

Şekil 4.16. Antalya Kaleiçi *Halka Açık Tanımlı Alan Örüntüsü* tespiti **a)** Liman ve Asmalı Kahve (Salt Araştırma 2024); **b)** Asmalı Kahve (Çimrin 2018) 80

Şekil 4.17. Antalya Kaleiçi *Bina Kompleksi* örüntüsü tespiti, çıkmalar **a)** Oda genişliğinde çıkma, ayaklar üzerinde çıkma ve gönge çıkma örnekleri (Sunar 1991); **b)** Antalya Evi ön cephesindeki tek-düz çıkmalı örneklerin cephedeki yerleri (Urfalıoğlu 2010) 81

Şekil 4.18. Antalya Kaleiçi *Kat Sayısı* örüntüsü tespiti **a)** Ara katlı konut örneği planları (Urfalıoğlu 2010); **b)** Konutun güncel durumu (Orijinal 2024); **c)** Ara katta konumlanan kilerin cepheden görünüşü (Orijinal 2024) 82

Şekil 4.19. Antalya Kaleiçi *Giriş Ailesi* örüntüsü tespiti, **a)** Kaleiçi konutlarına ait iki kanatlı, ahşap ve tablalı giriş kapısı örnekleri çizimleri (taş söveli, ahşap pervazlı-pencereli-penceresiz, kemerli-düz) (Urfalıoğlu 2010); **b)** Kapıların güncel durumları (Orijinal 2024)..... 83

Şekil 4.20. a) *Güneye Açılan Dış Mekân*, *Pozitif Dış Mekân* ve *Yaşayan Avlular* örüntülerinin plan düzleminde tespiti, taşlık-yaşayan avlu ilişkisi (Urfalıoğlu 2010); **b)** Taşlık ve avlu ilişkisine dair güncel bir fotoğraf (Orijinal 2024)..... 84

Şekil 4.21. *Güneye Açılan Dış Mekân*, *Pozitif Dış Mekân* ve *Yaşayan Avlular* örüntülerinin tespiti, yüksek duvarlı ve gölgeli avlulu konut örneği (Orijinal 2024)..... 84

Şekil 4.22. Antalya Kaleiçi *Yarı Gizli Bahçe* örüntüsü tespiti, yan avlulu plan tipi (Urfalıoğlu 2010) 85

Şekil 4.23. Antalya Kaleiçi *Giriş Geçişi* örüntüsü tespiti **a)** Giriş meydanı barındıran bir giriş örneği (Orijinal 2018); **b)** Farklılaşan zemin ve yarı açık mekân barındıran giriş örneği (Orijinal 2024) 86

Şekil 4.24. Antalya Kaleiçi *Bina Cepheleri* örüntüsü tespiti, sokağın şekli ile uyumlu konutlar (Orijinal 2024) 86

Şekil 4.25. Antalya Kaleiçi *Mahremiyet Gradyanı* örüntüsü tespiti, kamusallıktan özele uzanan mekân kurgusu (Bektaş 2004, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır) .. 87

Şekil 4.26. Antalya Kaleiçi *İç Mekân Güneş Işığı* örüntüsü tespiti **a)** Kepenkli ve saçaklı konut örneği (Salt Araştırma 2024); **b)** Yapıların güncel fotoğrafları (Orijinal 2024).....88

Şekil 4.27. Antalya Kaleiçi *Sahne Olarak Merdiven* örüntüsü tespiti **a)** Avluya/ yapıya dahil olan merdivenler (Urfalıoğlu 2010); **b)** Güncel merdiven örnekleri (Orijinal 2024).....89

Şekil 4.28. Antalya Kaleiçi *Açık Merdivenler* örüntüsü tespiti **a)** Restorasyon öncesi açık merdivenli konut (Urfalıoğlu 2010); **b)** Konutun güncel fotoğrafı (Orijinal 2024); **c)** *Açık Merdivenler* ve *Sahne Olarak Merdiven* örüntüsünün konuttaki karşılığına bir örnek (Antalya Kültür Sanat 2020).....89

Şekil 4.29. Antalya Kaleiçi *Her Odanın İki Tarafında Işık* örüntüsü tespiti (Bektaş 2004, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır).....90

Şekil 4.30. Antalya Kaleiçi *Dış Mekân Odası* örüntüsü tespiti, taşlık (Kara 2015, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır).....91

Şekil 4.31. Antalya Kaleiçi *Sokak Pencereleri* örüntüsü tespiti **a)** Sokak pencerelerinin plan düzlemindeki karşılığı (Urfalıoğlu 2010); **b)** Yapının güncel fotoğrafı (Orijinal 2024).....92

Şekil 4.32. Antalya Kaleiçi *Galeri ile Çevrili* ve *1.8 Metrelik Balkon* örüntülerinin tespiti, sofa/hayat (Urfalıoğlu 2010, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır).....92

Şekil 4.33. Antalya Kaleiçi *Galeri ile Çevrili* ve *1.8 Metrelik Balkon* örüntülerinin tespiti, sofalar **a)** Sofanın bahçe ile ilişkisi (Bektaş 2004); **b)** Restorasyon sonrası fotoğraflar (Orijinal 2024).....93

Şekil 4.34. Antalya Kaleiçi *Dünya ile Bağlantı* örüntüsünün tespiti, taşlık **a)** Toprak ile yapı arasındaki ara mekân, taşlık (Salt Araştırma 2024); **b)** Restorasyon sonrası fotoğraflar (Orijinal 2024).....94

Şekil 4.35. Antalya Kaleiçi *Meyve Ağaçları* örüntüsünün tespiti (Orijinal 2024).....94

Şekil 4.36. Antalya Kaleiçi *Ağaç Yerleri* örüntüsünün tespiti **a)** Meydanları tanımlayan ve gölge üreten ağaçlar (Orijinal 2024); **b)** Sınır tanımlayıcı eleman olarak ağaçlar (Orijinal 2024).....95

Şekil 4.37. Antalya Kaleiçi *Bahçe Duvarı* örüntüsünün tespiti (Orijinal 2024).....96

Şekil 4.38. Antalya Kaleiçi *Tavan Yüksekliği Çeşitliliği* örüntüsü tespiti (Kara 2015, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır).....97

Şekil 4.39. Antalya Kaleiçi *Hayata Bakan Pencere* örüntüsü tespiti **a)** Giriş kattaki karşılığı (Oral 1996, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır); **b)** Birinci kattaki karşılığı (Bektaş 2004, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır).....97

Şekil 4.40. Antalya Kaleiçi *Kutu Sütun* örüntüsü tespiti **a)** Restorasyon öncesi ahşap sütunlara örnekler (Salt Araştırma 2024); **b)** Restorasyon geçiren ahşap sütunlara örnekler (Orijinal 2024) 98

Şekil 4.41. Antalya Kaleiçi *Sütun Yeri* örüntüsünün tespiti **a)** *Sütun Yeri* örüntüsüne karşılık gelen konut örneği planı (Bektaş 2004, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır); **b)** Konutun güncel fotoğrafı (Orijinal 2024)..... 99

Şekil 4.42. Antalya Kaleiçi *Düşük Eşik* örüntüsünün tespiti **a)** Sedir yüksekliğinde pencere eşiği (Çimrin 2012); **b)** Sokakla ilişki kurulmasını sağlayan pencere eşiği canlandırması (Orijinal 2024) 100

Şekil 4.43. Antalya Kaleiçi *Derin Açıklık* örüntüsünün tespiti (Urfalıoğlu 2010, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır)..... 100

Şekil 4.44. Antalya Kaleiçi *Geniş Açılan Pencere* örüntüsü tespiti, cumbaların plan düzlemindeki konumlanışı ve sokak ilişkisi (Urfalıoğlu 2010, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır)..... 101

Şekil 4.45. Antalya Kaleiçi *Filtrelenmiş Işık* örüntüsünün tespiti **a)** Ahşap kapaklı pencerelerin 1989 yılı rölövesi (Kara 2015, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır); **b)** Kepenklerin, parmaklıkların güncel durumu (Orijinal 2024); **c)** Kim geldi penceresi (Kara 2015) 102

Şekil 4.46. Antalya Kaleiçi *Tırmanıcı Bitkiler* örüntüsünün tespiti **a)** Sofaya tutunan tırmanıcı bitkiler (Bektaş 2004); **b)** Bahçe duvarına tutunan tırmanıcı bitkiler (Orijinal 2024)..... 103

Şekil 4.47. Akdenizli mimari dili oluşturan örüntülerin çağdaş mimarlık ürünlerinde araştırılması (Orijinal 2024)..... 103

Şekil 4.48. *Dört Kat Sınırı* örüntüsü karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)..... 104

Şekil 4.49. *Suya Erişim* örüntüsü karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024).. 105

Şekil 4.50. *Aktivite Noktaları* ve *Halka Açık Tanımlı Alan* örüntüleri karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)..... 106

Şekil 4.51. *Havuzlar ve Akarsular* örüntüsü karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)..... 106

Şekil 4.52. *Kat Sayısı* örüntüsü karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)..... 107

Şekil 4.53. *Giriş Ailesi* örüntüsü karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)... 108

Şekil 4.54. *Güneye Açılan Dış Mekân, Pozitif Dış Mekân* ve *Yaşayan Avlular* örüntüleri karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)..... 109

Şekil 4.55. *Giriş Geçişi* örüntüsü karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024).. 109

Şekil 4.56. *Bina Cepheleri* örüntüsü karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)..... 110

Şekil 4.57. *Mahremiyet Gradyanı* örüntüsü karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)..... 111

Şekil 4.58. *İç Mekân Güneş Işığı* ve *Hayata Bakan Pencere* örüntüleri karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)..... 112

Şekil 4.59. *Sahne Olarak Merdiven* ve *Açık Merdivenler* örüntüleri karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024) 112

Şekil 4.60. *Dış Mekân Odası, Galeri ile Çevrili* ve *1.8 Metrelik Balkon* örüntüleri karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)..... 113

Şekil 4.61. *Dünya ile Bağlantı* ve *Bahçe Duvarı* örüntüleri karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)..... 114

Şekil 4.62. *Meyve Ağaçları* ve *Ağaç Yerleri* örüntüleri karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)..... 115

Şekil 4.63. *Filtrelenmiş Işık* ve *Tırmanıcı Bitkiler* örüntüleri karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)..... 115

Şekil 4.64. *Dört Kat Sınırı* örüntüsü karşılığı, TRT Lara Tesisleri (Orijinal 2024) 116

Şekil 4.65. *Aktivite Noktaları* ve *Halka Açık Tanımlı Alan* örüntüleri karşılığı, TRT Lara Tesisleri (Orijinal 2024)..... 117

Şekil 4.66. *Kat Sayısı* örüntüsü karşılığı, TRT Lara Tesisleri (Orijinal 2024) 118

Şekil 4.67. *Giriş Ailesi* örüntüsü karşılığı, TRT Lara Tesisleri (Orijinal 2024) 118

Şekil 4.68. *Giriş Geçişi* ve *Dünya ile Bağlantı* örüntüleri karşılığı, TRT Lara Tesisleri (Orijinal 2024)..... 119

Şekil 4.69. *Sahne olarak Merdiven* ve *Açık Merdiven* örüntüleri karşılığı, TRT Lara Tesisleri (Orijinal 2024)..... 120

Şekil 4.70. *Galeri ile Çevrili, 1.8 Metrelik Balkon* ve *Hayata Bakan Pencere* örüntüleri karşılığı, TRT Lara Tesisleri (Orijinal 2024) 121

Şekil 4.71. *Filtrelenmiş Işık* ve *Tırmanıcı Bitkiler* örüntüleri karşılığı, TRT Lara Tesisleri (Orijinal 2024)..... 122

Şekil 4.72. *Dört Kat Sınırı* örüntüsü karşılığı, Martılı Sitesi (Orijinal 2024)..... 123

Şekil 4.73. *Aktivite Noktaları* ve *Halka Açık Tanımlı Alan* örüntüleri karşılığı, Martılı Sitesi (Orijinal 2024)..... 123

Şekil 4.74. *Havuzlar ve Akarsular* örüntüsü karşılığı, Martılı Sitesi (Orijinal 2024)... 124

Şekil 4.75. *Kat Sayısı* örüntüsü karşılığı, Martılı Sitesi (Orijinal 2024).....125

Şekil 4.76. *Giriş Ailesi* ve *Meyve Ağaçları* örüntülerinin karşılıkları, Martılı Sitesi (Orijinal 2024).....126

Şekil 4.77. *Giriş Geçişi* ve *Dünya ile Bağlantı* örüntüleri karşılığı, Martılı Sitesi (Orijinal 2024).....127

Şekil 4.78. *Galeri ile Çevrili, 1.8 Metrelik Balkon* ve *Hayata Bakan Pencere* örüntüleri karşılığı, Martılı Sitesi (Orijinal 2024).....128

Şekil 4.79. *Dört Kat Sınırı* örüntüsü karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024).....129

Şekil 4.80. *Aktivite Noktaları, Küçük Meydanlar, Havuzlar ve Akarsular* örüntülerinin karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024).....130

Şekil 4.81. *Kat Sayısı* örüntüsü karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024).....130

Şekil 4.82. *Giriş Ailesi* örüntüsü karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024).....131

Şekil 4.83. *Pozitif Dış Mekân* örüntüsü karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024) ..132

Şekil 4.84. *Giriş Geçişi* örüntüsü karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024).....132

Şekil 4.85. *Mahremiyet Gradyanı* örüntüsü karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024).....133

Şekil 4.86. *Dış Mekân Odası* örüntüsü karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024)...134

Şekil 4.87. *Dünya ile Bağlantı* örüntüsü karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024).134

Şekil 4.88. *Meyve Ağaçları* ve *Ağaç Yerleri* örüntülerinin karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024).....135

Şekil 4.89. *Tırmanıcı Bitkiler* örüntüsünün karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024).....136

Şekil 4.90. *Dört Kat Sınırı* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024) ..137

Şekil 4.91. *Havuzlar ve Akarsular* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024).....137

Şekil 4.92. *Kat Sayısı* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024) 138

Şekil 4.93. *Giriş Ailesi* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024) 139

Şekil 4.94. *Pozitif Dış Mekân* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024).....139

Şekil 4.95. *Giriş Geçişi* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024) 140

Şekil 4.96. *Mahremiyet Gradyanı* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)..... 141

Şekil 4.97. *Sahne Olarak Merdiven* ve *Açık Merdivenler* örüntüleri karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024) 142

Şekil 4.98. *Her Odanın İki Tarafında Işık* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)..... 142

Şekil 4.99. *Galeri ile Çevrili ve 1.8 Metrelik Balkon* örüntüleri karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)..... 143

Şekil 4.100. *Dünya ile Bağlantı* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)..... 144

Şekil 4.101. *Meyve Ağaçları* ve *Ağaç Yerleri* örüntüleri karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)..... 145

Şekil 4.102. *Bahçe Duvarı* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024) .. 145

Şekil 4.103. *Tırmanıcı Bitkiler* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)..... 146

Şekil 4.104. *Dört Kat Sınırı* örüntüsü karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 147

Şekil 4.105. *Havuzlar ve Akarsular* örüntüsü karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 147

Şekil 4.106. *Kat Sayısı* örüntüsü karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 148

Şekil 4.107. *Güneye Açılan Dış Mekân ve Pozitif Dış Mekân* örüntüleri karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 149

Şekil 4.108. *Mahremiyet Gradyanı* örüntüsü karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024) 150

Şekil 4.109. *Her Odanın İki Tarafında Işık* örüntüsü karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 150

Şekil 4.110. *Dünya ile Bağlantı* örüntüsü karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 151

Şekil 4.111. *Meyve Ağaçları* ve *Ağaç Yerleri* örüntüleri karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 152

Şekil 4.112. *Tavan Yüksekliği Çeşitliliği* ve *Hayata Bakan Pencere* örüntüleri karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 153

Şekil 4.113. *Dört Kat Sınırı* örüntüsü karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024) 154

Şekil 4.114. *Suya Erişim* örüntüsü karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 154

Şekil 4.115. *Aktivite Noktaları* ve *Küçük Meydanlar* örüntülerinin karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 155

Şekil 4.116. *Havuzlar ve Akarsular* örüntüsünün tespiti, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 156

Şekil 4.117. *Bina Kompleksi* örüntüsünün karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 156

Şekil 4.118. *Kat sayısı* Örüntüsünün karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 157

Şekil 4.119. *Giriş Ailesi* ve *Giriş Geçişi* Örüntülerinin karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 158

Şekil 4.120. *Güneye Açılan Dış Mekân* Örüntüsünün karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 158

Şekil 4.121. *Mahremiyet Gradyanı* örüntüsünün karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 159

Şekil 4.122. *Her Odanın İki Tarafında Işık* örüntüsünün karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 160

Şekil 4.123. *Dünya ile Bağlantı* örüntüsünün karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 160

Şekil 4.124. *Meyve Ağaçları* ve *Ağaç Yerleri* örüntülerinin karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 161

Şekil 4.125. *Geniş Açılan Pencereler* örüntüsü karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)..... 162

Şekil 5.1. Kent ölçeği örüntülerinin Kaleiçi'ndeki tektonik ve fenomenolojik karşılıkları (Orijinal 2024) 166

Şekil 5.2. Kent ölçeği örüntülerinin çağdaş örneklerdeki karşılıkları (Orijinal 2024)..... 167

Şekil 5.3. Bina ölçeği örüntülerinin Kaleiçi'ndeki tektonik ve fenomenolojik karşılıkları (Orijinal 2024) 168

Şekil 5.4. Bina ölçeği örüntülerinin çağdaş örneklerdeki karşılıkları (Orijinal 2024)..... 172

Şekil 5.5. Yapı elemanı ölçeği örüntülerinin Kaleiçi'ndeki tektonik ve fenomenolojik karşılıkları (Orijinal 2024)..... 173

Şekil 5.6. Yapı elemanı ölçeği örüntülerinin çağdaş örneklerdeki karşılıkları (Orijinal 2024)..... 174

Şekil 6.1. "Akdenizli" mimarlığa referans veren kent ölçeği örüntülerinin tektonik ve fenomenolojik karşılıkları (Orijinal 2025) 177

Şekil 6.2. “Akdenizli” mimarlığa referans veren yapı elemanı ölçeği örüntülerinin tektonik ve fenomenolojik karşılıkları (Orijinal 2025) 177

Şekil 6.3. “Akdenizli” mimarlığa referans veren bina ölçeği örüntülerinin tektonik ve fenomenolojik karşılıkları (Orijinal 2025) 178

Şekil 6.4. Geleneksel yerleşim dokularına özgü mimarlığın çağdaş yorumlar ile sürdürülebilmesi için yöntem önerisi 180

1. GİRİŞ

1.1. Kavramsal Çerçeve

Yirminci yüzyılın ilk yarısında mimarlık disiplininde hâkim olan Modern Hareket, yerel koşullardan bağımsız, evrensel ölçekte geçerliliği olduğu iddia edilen tasarım ilke ve yöntemleri ortaya koymuştur (Roth 1999). Ana akım Modern Hareket'in özellikleri 1932'de New York Modern Sanatlar Müzesi'nde (MoMA) gerçekleşen "Modern Mimarlık" temalı uluslararası sergi kapsamında "Uluslararası Üslup" başlığı altında formülleştirmiştir (Hitchcock ve Johnson 1996). "Uluslararası Üslup" çerçevesinde biçimlenen mimarlık ilkeleri, 1928 – 1959 yılları arasında sürdürülen CIAM (Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi) toplantılarının etkisi ile şehir planlama ölçeğine taşınmış ve 20. Yüzyılın ortaları itibarı ile dünyadaki birçok metropolde uygulamaya aktarılmıştır (Frampton 1996).

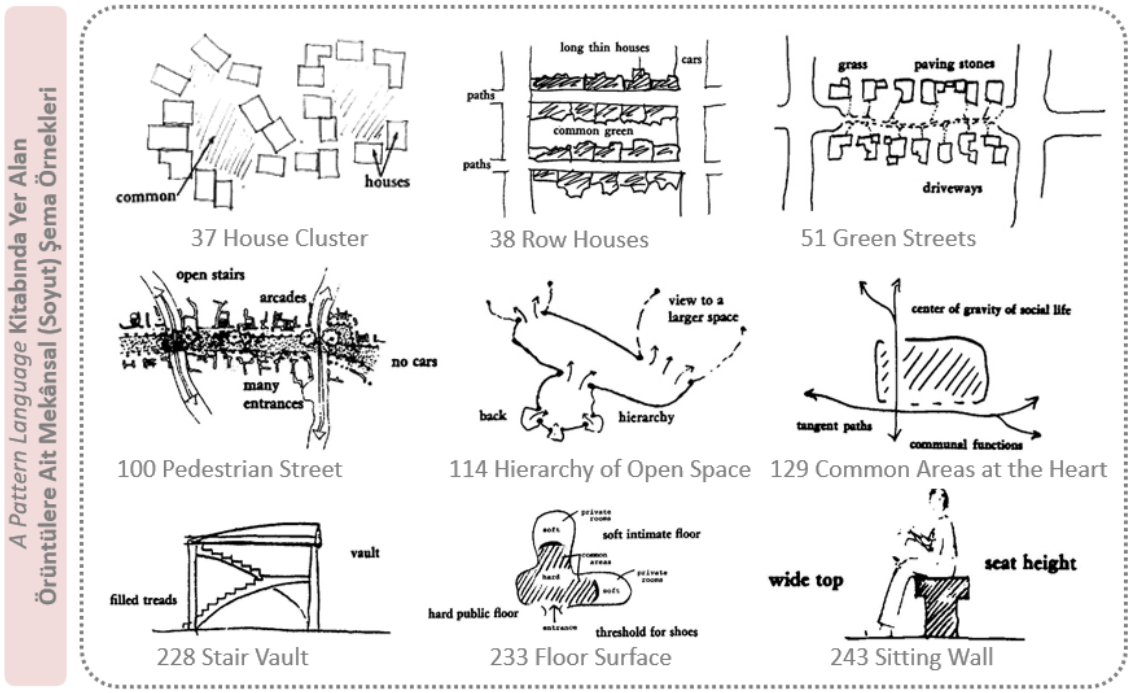
Kentsel sorunların evrensel düzeyde geçerli tasarım ilkeleri ile çözülebileceği inancı ile dünyanın farklı noktalarındaki kentlerin özgün tarihsel ve kültürel altyapılarına ve iklimsel koşullarına duyarsız kalınarak sürdürülen uygulamalar 20. Yüzyılın ortalarından itibaren olumsuz eleştirilere maruz kalmıştır (Roth 1999). Bu düşünce iklimi içerisinde gelişen ve halen etkinliğini sürdüren modern sonrası mimarlık kuramı, genel olarak, modernizmin evrensel geçerlilik iddialarına karşı çıkmıştır (Nesbitt 1996). Bu çerçevede ortaya çıkan "bölgeselcilik" akımı modernizmin "uluslararasıcılık" düşüncesine karşıt olarak yerel bağlama özgü olan mimari gelenek, yerel yapı malzeme ve sistemleri ve çevresel koşullar gibi verilerin mimari tasarım için belirleyici olduğunu savunmuştur (Özkan 1985). Bölgeselcilik içerisinde farklı tasarım yaklaşımları gelişmiştir. Bu yaklaşımlar, modern malzeme ve tekniklerin dışlanarak geleneksel yapım yöntemlerinin doğrudan sürdürülmesi veya modern tekniklerle inşa edilen yapılara geleneksel öğeler taşıyan cepheler uygulanması gibi daha "muhafazakar", yüzeysel ve taklitçi yöntemler ile sınırlı kalabildiği gibi geleneksel dokunun kütle – boşluk ilişkilerinin, ölçeğinin, oran - orantı özelliklerinin, iklimsel koşullara duyarlılığının ve mekânsal deneyim için sunduğu potansiyellerin daha derinlikli ve özgün yorumlarını da içerebilmektedir. Bölgeselcilik kapsamındaki bu özgün yorumlar, taklit yerine soyutlamaya başvurmakta ve geleneksel dokulardan çıkarsanan mekânsal ilkeleri modern malzeme ve teknikler ile bütünleştirmeyi hedeflemektedir (Özkan 1985). Örneğin, mimarlık kuramı içerisinde Kenneth Frampton tarafından önerilen özgün bir bölgeselci yorum olan "eleştirel bölgeselcilik," mimari fenomenoloji düşüncesinde temellenmektedir. Deneyimi, sosyal bilimlerin "nedensel açıklamalarından bağımsız" ve "dolayımsız bir tarzda betimlemeyi" hedefleyen bir felsefe akımı olarak tanımlanan fenomenoloji (Cevizci 2000), modern sonrası mimarlık kuramında önemli bir düşünsel temel oluşturmuştur (Nesbitt 1996). Mimari fenomenoloji, kullanıcının gündelik yaşam içerisindeki dolaysız mekânsal deneyiminin karakteristik bölgesel veriler içerisinde tespiti ve açıklaması için kavramsal altyapı oluşturmuştur (Norberg-Schulz 1979).

Bu tez, yukarıda açıklanan fenomenolojik kavramsal çerçeveye dayanarak, tarihsel mimari öğelerin yüzeysel taklitlerine karşı çıkan ve çağdaş tasarımda mimari geleneğin özgün, soyutlayıcı yorumlarını destekleyen bir yöntemsel zemin oluşturmayı hedeflemektedir. Tarihsel öğelerin kullanımı ile cephe düzeyinde üretilen yüzeysel taklitlerin, mimarlık kuramı ve eleştirisinde sıklıkla olumsuzlandığı gözlenmektedir. Örneğin, Kenneth Frampton, tarihsel öğelerin biçimsel taklitlerine dayalı bu tür

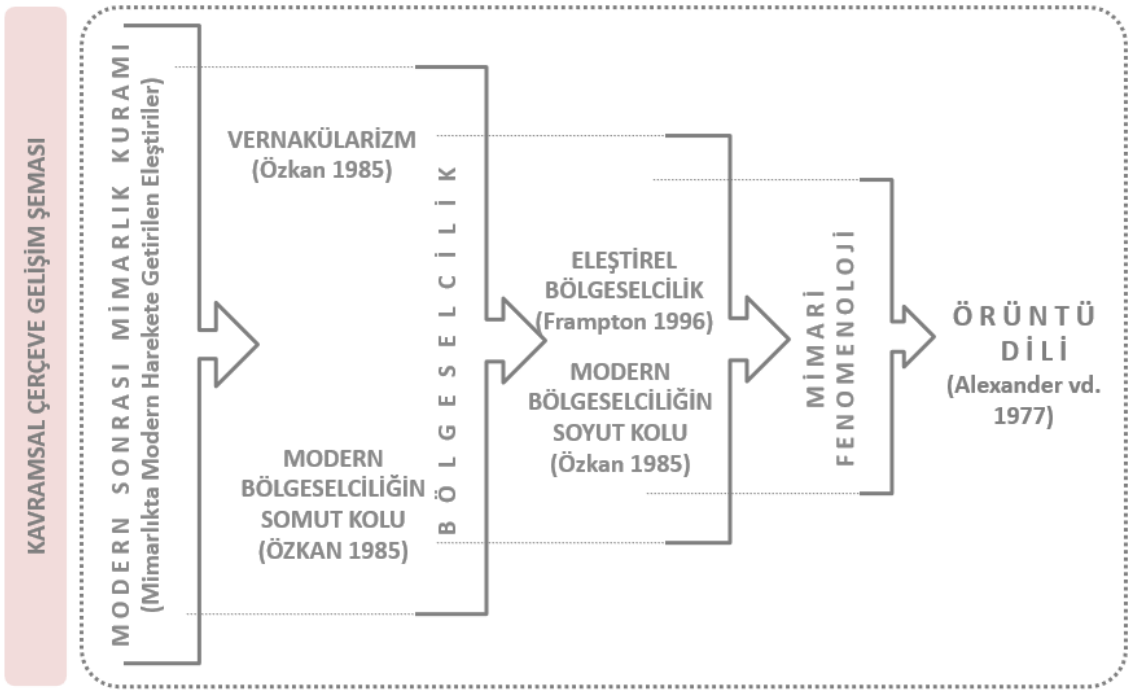
yaklaşımları "senografi" (*scenography*) olarak nitelendirerek buna karşıt olarak "eleştirel bölgeselcilik" yaklaşımını kuramsallaştırmıştır (Frampton 1983). Bununla birlikte, eleştirilen taklitçilik yerine nasıl bir "özgün" tasarım yaklaşımı benimsenmesi gerektiğine dair nesnel bir açıklamaya ihtiyaç duyulmaktadır. Tez, bu eksikliğin giderilmesine katkı sağlamak amacı ile, bölgeselciliğin fenomenolojik deneyime duyarlı, özgün ve derinlikli yorumlarına ulaşabilmek ve bu yorumları nesnel bir zeminde değerlendirebilmek için bir yöntem önerisi ortaya koymaktadır. Fenomenolojik çerçevede bir bölgeselcilik anlayışı geliştirebilmek için öncelikle ilgili bölgenin mimari geleneğini oluşturan mekânsal ilkelerin tespiti, daha sonra bu ilkelerin güncel koşullarda yorumlanmaları gerekmektedir. "Geçmişten kopuş" iddiasını ortaya koyan Modern Hareket'e (Colquhoun 2005) karşıt olarak, modern sonrası dönemde, mimarlığın tarihsel tecrübelerini oluşturan geleneksel yerleşim dokuları, çağdaş tasarımlar için değerli bilgi kaynakları olarak görülmeye başlanmıştır (Rudofsky 1964; Alexander 1979). Geleneksel yerleşimleri farklı ölçeklerde süreklilik gösteren mekânsal "örüntülerin / kalıpların" (*patterns*) somutlaşmaları olarak okuyan Christopher Alexander, söz konusu "örüntülerin / kalıpların" farklı kültürlerde özgün biçimler ile bir araya gelerek ilgili mimari geleneğe karakterini veren bir "örüntü dili" / "kalıp dili" (*pattern language*) ürettiğini savunmuştur (Alexander vd. 1977).

Bölgesel mimari geleneğe dair özellikleri, yüzeysel ve biçimsel taklide indirgenmeyen özgün yorumlar ile sürdürebilmek için bu özellikleri soyutlanabilir mekânsal ilkeler olarak kavramak gerekir. Örüntüler, mimari gelenek dahilindeki mekânsal ilkeleri belirli biçimsel kalıplarda dondurmaksızın, bunları soyutlanabilir şemalar şeklinde okuyarak, bu kavrayışı mümkün kılar. Her şema, günlük yaşamın belirli bir kesitindeki bir mekânsal sorunun çözümüne karşılık gelir (Şekil 1.1). Böylece, örüntüler, soyutlanabilir mekânsal kurgular ile günlük yaşam faaliyetlerinin kesişimlerinde varlık bulur. Alexander tarafından açıkça ifade edilmese de geliştirdiği örüntü dilinin epistemolojik temeli fenomenolojidir çünkü örüntüler "gündelik yaşam deneyiminin yaşanan dünyasından" çıkarsanmıştır ve "ampirik doğrulama ile değil örüntü- yapılı çevre arasındaki doğrudan bağı göstererek" geçerlilik kazanırlar (Dovey 1990).

Yukarıdaki kavramsal özet, mimarlıkta modernizm, modern sonrası mimarlık kuramı, bölgeselcilik, mimari fenomenoloji ve örüntü dili konularının tezin amaç, kapsam ve yönteminin açıklanması açısından önemlerini ortaya koymaktadır. Genelden özele doğru odaklanan bu kavramsal dizge içerisinde tez, modern sonrası dönemde modern harekete yönelik eleştirel düşünceler arasından bölgeselciliği, bölgeselcilik içerisindeki farklı yorumlar arasından fenomenolojik yönelimleri konu etmektedir. Tez, biçimsel ve yüzeysel taklide düşmeyen özgün bölgeselci yorumlar geliştirmek için mimari fenomenolojiyi kuramsal bir dayanak olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla, fenomenolojik temelde gelişen "örüntü dili" kavramsal bir araç olarak yapılı çevrenin okunmasına, yorumlanmasına ve tezin yönteminin kurulmasına katkı sağlamaktadır (Şekil 1.2).

Şekil 1.1. Örüntülere ait soyut şemalara örnekler (Alexander vd. 1977'den alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir)

Şekil 1.2. Tezin kavramsal çerçevesinin gelişim şeması (Orijinal 2024)

1.2. Araştırma Sorusu, Hipotez ve Amaç

Yukarıda açıklanan kavramsal çerçevede tezin araştırma sorusu şu şekilde ortaya konmuştur: "Geleneksel yerleşim dokularına özgü 'Akdenizli' mimari niteliklerin tanımlanması, çağdaş mimarlıktaki sürekliliklerinin tespit edilmesi ve söz konusu sürekliliklerin çağdaş tasarımlarda – biçimsel ve yüzeysel taklide indirgenmeyen – özgün yorumlar ile sürdürülmesi nasıl sağlanabilir?"

Araştırma sorusunu cevaplamak üzere çalışmanın hipotezi şu şekilde ortaya konmuştur: "Geleneksel yerleşim dokularına özgü 'Akdenizli' mimari niteliklerin tanımlanması, çağdaş mimarlıktaki sürekliliklerinin tespit edilmesi ve söz konusu sürekliliklerin çağdaş tasarımlarda – biçimsel ve yüzeysel taklide indirgenmeyen – özgün yorumlar ile sürdürülmesi fenomenolojik kavramsal çerçeveye dayalı nitel bir araştırma zemininde mümkündür."

Bu araştırma sorusu bağlamında tezin amacı,

- Akdeniz havzasında geleneksel kent dokularında yerel "Akdenizli" niteliklerin tespit edilmesine,
- Söz konusu niteliklerin geleneğin çağdaş yorumuna ilişkin iddialar / biçimsel özellikler taşıyan çağdaş mimarlık ürünlerinde nasıl ve hangi düzeyde var olduğunun belirlenmesine,
- Tespit edilen yerel "Akdenizli" mimari niteliklerin çağdaş mimarlıkta özgün yorumlar ile sürdürülebilmesine

yönelik bir yöntem önermek ve bu yöntemi bir vaka etüdüyle test etmektir.

1.3. Kapsam ve Örneklem

Uygarlık tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Akdeniz Havzası, yerel mimari karakterin tarihsel tecrübe içerisinde olgunlaştığı zengin çeşitlilikte tarihsel yerleşim merkezleri içerir. Bu sebep ile, Akdeniz Havzası, coğrafi ve kültürel bağlamın mimarlığa yansıması bakımından zengin tarihsel verilere sahiptir (Sayın 2021). 20. yüzyıl tarih yazımı içerisinde, Akdeniz coğrafyasına özgü tarihsel ve kültürel ortaklıkları vurgulayan "Akdenizlilik" kavramı gelişmiştir (Braudel 2007). Modern sonrası mimarlık kuramında yerel verilerin öneminin hatırlanması Akdeniz iklimi, coğrafyası ve kültürü içerisinde gelişen tarihsel mimarlık örneklerine yönelik ilgiyi de arttırmıştır (Rudofsky 1964; Horden ve Purcell 2000; Petruccioli 2007). Bu tarihsel örnekler, çağdaş mimarlıkta yorumlanabilecek bilgi kaynakları olarak gündeme getirilmiştir (Rudofsky 1964; Alexander 1979). Böylece, "Akdenizli" duyarlılıklara sahip çağdaş mimarlık örneklerinin hangi ölçütler doğrultusunda ve hangi yöntemler ile tasarlanabileceği önemli bir soru haline gelmektedir.

Bu kapsamda, Antalya Kaleiçi, geleneksel yerleşim dokularına özgü "Akdenizli" mimari niteliklerin tanımlanması aşamasında başvurulabilecek bir örneklem alanı olarak seçilmiştir. Günümüzde dünya çapında bir turizm merkezi haline gelen Antalya, "Akdenizliliğin" çoğunlukla "deniz, kum, güneş" sınırlarında kitle turizmi için bir pazarlama aracına indirgendiği bir Akdeniz kentidir (Zeğerek ve Ortaçeşme 2017). Mimarlık literatürü incelendiğinde, Antalya'nın sahip olduğu yapıların "Akdenizli"

kimliği açısından ele alınmadığı ve mimarlık ürünlerinin sözü edilen bağlamda derinlemesine incelenmediği görülmektedir. "Akdenizlilik-Mimarlık" ilişkisinin Ersen Gürsel, Cengiz Bektaş gibi tekil mimarların işleri üzerinden ve genellikle Ege kıyılarındaki örnekler bağlamında araştırılmış olması (Aysel 2015; Coşkun 2017) sebebiyle Antalya araştırılmaya değer bir örneklem alanıdır.

Tezde önerilen yöntem ile tespit edilen yerel "Akdenizli" mimari niteliklerin karşılıkları Antalya'da yer alan çağdaş mimarlık ürünlerinde aranmıştır. Çağdaş mimarlık kapsamında örneklem oluşturulurken esas alınan seçim ölçütleri şu şekilde belirlenmiştir:

i. Tarihsel Aralık: 1982'de yürürlüğe giren Turizm Teşvik Kanunu'nun belirleyici etkileri sebebiyle çağdaş mimarlık örneklemine dahil edilen tasarımların Antalya'da turizm ve kentsel gelişmenin hızlandığı 1980'li yılların başlarından günümüze dek uzanan yaklaşık 45 yıllık süreçte inşa edilmiş olmaları esas alınmıştır.

ii. Mimari İşlev: Seçilen tarihsel süreç içerisinde barınma işlevli yapıların güncel kent dokusunda yoğunluk kazanması ve bu işlevlerin tarihi doku örnekleri ile süreklilik gösterebilmesi nedenleriyle bu işlevsel sınırlandırma esas alınmıştır.

iii. Mimari Ölçek: Tarihi dokunun ölçeği ile karşılaştırılabilecek özelliklere sahip olmaları nedeniyle az katlı örneklerin incelenmesi tercih edilmiştir.

iv. Kütle Karakteri: Tarihi yapılı çevre ile karşılaştırılabilir mekânsal niteliklere sahip olabilmeleri için, seçilen tasarımların çok kütleli bir yapı sergileyerek kütlelerin tekrarları ile bir yerleşim dokusu üretmesi beklenmiştir.

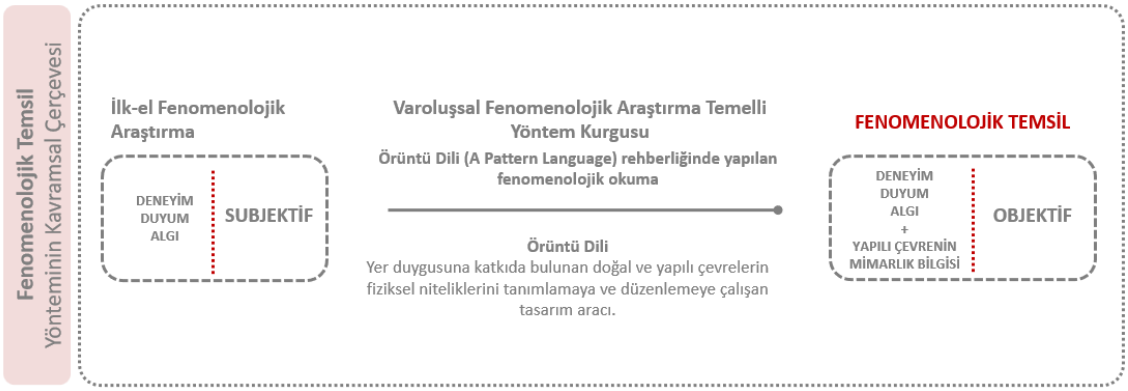
v. Tasarım Yaklaşımı veya Söylemi: Seçilen tasarımların mimari geleneğin sürekliliği bağlamında yorumlanabilecek özellikler taşımaları veya bu doğrultuda açıkça ortaya konmuş bir mimari söylem çerçevesinde tasarlanmış olmaları esas alınmıştır.

1.4. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın kavramsal arka planının / dayanaklarının oluşturulması aşamasında literatür taraması gerçekleştirilmiş, modernizmin tarihi, modernizme yöneltilen eleştiriler ve söz konusu eleştirilere verilen yanıtlar araştırılmıştır. Kuramsal arka planının oluşturulmasının ardından, çalışma, mimarlıkta Modern Hareket'in eleştirisini bölgeselcilik ve mimari fenomenoloji temelinde "Akdenizlilik" anlatısı üzerinden kurgulamıştır. "Akdenizlilik" anlatısının zamanla oluşturulan / geliştirilen düşünce zemini ve mimariye aktarımı geleneksel yerleşim dokularına özgü "Akdenizli" mimari niteliklerin tanımlanmasını gündeme getirmiştir. Geleneksel yerleşim dokularına özgü "Akdenizli" mimari niteliklerin tanımlanması, çağdaş mimarlıktaki sürekliliklerinin tespit edilmesi ve söz konusu sürekliliklerin çağdaş tasarımlarda sağlanmasına yönelik özgün yorumların geliştirilmesi, fenomenolojik kavramsal çerçeveye dayalı bir nitel araştırma ile mümkün olmuştur.

Genel olarak modern sonrası mimarlık kuramını, özel olarak da bölgeselci yaklaşımları etkileyen felsefi akımlardan biri olan fenomenoloji (Norberg-Schulz 1979; Frampton 1996; Pallasmaa 2011), deneyimi, "sosyal bilimlerin nedensel açıklamalarından bağımsız" ve "dolayımsız bir tarzda betimlemeyi" hedefler (Cevizci 2000). Konu yapılı çevre bağlamında değerlendirildiğinde kullanıcının "dolayımsız mekânsal deneyiminin" tespiti gereklidir. Bu tezde, bireysel kullanıcıların deneyimlerinin ayrı ayrı araştırılması yerine mekânsal deneyimleri "temsil etme" potansiyeline sahip olduğu düşünülen mekânsal "örüntüler / kalıplar" kavramsal araç olarak kullanılmıştır. Literatür taramasında daha detaylı olarak açıklanacak olan "örüntüler / kalıplar" fenomenolojik düşünce zemininde tanımlanmış, mekânsal kurgular ile günlük yaşam deneyimleri arasındaki kesişmeleri şematize etmeye yarayan kavramsal araçlardır (Dovey 1990). Tek tek kullanıcıların deneyimlerinin tespit edilmesi yerine "kalıplar / örüntüler" üzerinden deneyimlerin "temsil edilmesi" yoluna gidildiğinden tezin yöntemi "fenomenolojik temsil" olarak adlandırılmıştır.

Bu bağlamda, araştırma kapsamında geleneksel dokuya özgü mekânsal deneyim süreçlerinin tespitine ve bu tespite dayalı yorumlar ile çağdaş mimarlıkta yeni deneyim potansiyellerinin tasarlanmasına yönelik bir fenomenolojik temsil yöntemi (Şekil 1.3) geliştirilmiştir.

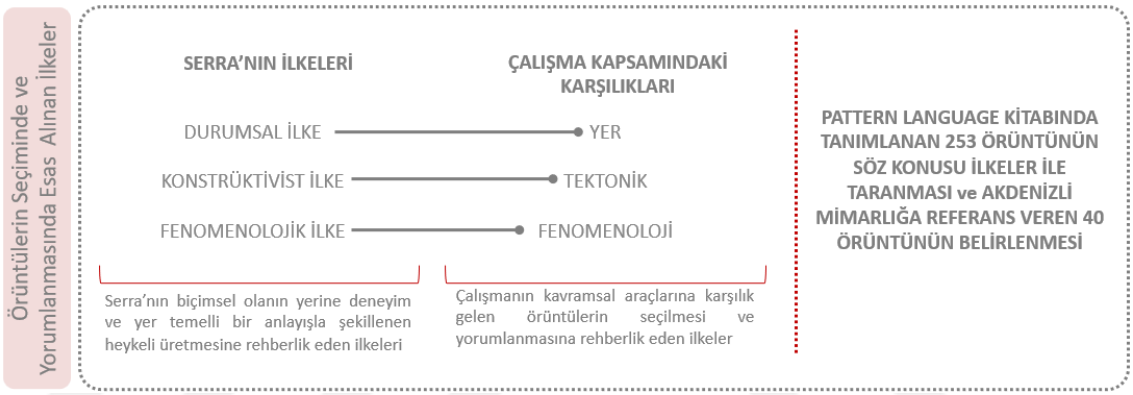

Şekil 1.3. Fenomenolojik temsil yönteminin kavramsal çerçevesi (Orijinal 2024)

Fenomenolojik temsil yönteminin temel dayanağı, mekânsal nitelikleri belirli işlevleri karşılayan soyut şemalar olarak anlamayı mümkün kılan "örüntü / kalıp" (*pattern*) kavramıdır. Geleneksel yapılı çevrenin olumlu niteliklerini anlayarak bunların soyut şemalar üzerinden çağdaş yapılı çevreye uyarlanabilmesi ve sürdürülebilmesi için öneriler geliştirmeyi amaçlayan Alexander v.d. (1979), örüntüleri "bir bağlam, o bağlamdan kaynaklanan bir problem ve problemi çözmeye yarayan kültürel yaklaşımın kesişimi" olarak tanımlar. Yerleşimden mimari detaya kadar değişkenlik gösteren bir ölçekler dizgesine yayılabilen "örüntüler" farklı kombinasyonlarda birleşerek belirli bir yöreye özgü "örüntü dilini" (*pattern language*) üretir. Fenomenolojik temsil yöntemi, "örüntü dili"[1] (*pattern language*) rehberliğinde özgül fenomenolojik araştırma

[1] Alexander, C., Ishikawa, S., Silverstein, M., Jacobson, M., Fiksdahl-King, I., Angel, S. 1977. A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction adlı çalışmada ortaya koyulan örüntüler kullanılmıştır.

yöntemlerinden biri olan ilk-el fenomenolojik araştırma[2] (first-person phenomenological research) yöntemi ile yapılan fenomenolojik bir okumadır. İlk-el fenomenolojik araştırma yönteminde araştırmacı, fenomene ait karakteristik özellik ve nitelikleri ilk elden edindiği kendi deneyimini kullanarak ortaya çıkarır. Fenomenolojik temsil yönteminde araştırmacının ilk elden edindiği deneyim "örüntüler / kalıplar" (*patterns*) aracılığı ile temsil edilir. Fenomenolojik temsil yönteminin kavramsal araçlarına karşılık gelen örüntüler, Akdenizli mimari nitelikleri ortaya çıkarma potansiyeli taşıyan, yerin özellikleri ile ilişkilenen mekânsal şemalardan oluşturulmuştur. Söz konusu örüntüler, çalışma kapsamında eleştirilen senografik Akdeniz mimarlığı yerine deneyim ve yer temelli bir anlayış ile ortaya çıkarılması hedeflenen Akdeniz mimarlığına referans verir. Sözü edilen özellikleri taşıyan örüntülerin tespiti, postmodern mimarlıkta senografinin strüktür ile biçim arasındaki tutarlılığa tercih edildiği yaklaşımları eleştiren Richard Serra'nın (1936-2024) bu çerçevede heykel sanatı için belirlediği ilkeler rehberliğinde yapılmıştır (Şekil 1.4).

Şekil 1.4. Örüntülerin seçilmesine ve yorumlanmasına rehberlik eden ilkeler

Serra'nın vurguladığı üç ilke, modern sonrası mimarlık kuramı içerisinde gelişen bölgeselcilik çerçevesinde düşünüldüğünde, tarihsel imgelerin yüzeysel taklitlerinde somutlaşan senografik anlayışı aşmak için temel dayanakları oluşturur. "Fenomenolojik ilke", dolaysız deneyim kavramından yola çıkarak tasarlamayı mümkün kılmakta ve söz konusu deneyim "durumsal ilkenin" işaret ettiği özgün "yer" üretimini mümkün kılmaktadır. "Konstrüktivist ilke" ise mimari tasarımda yapısal bileşenler arası ilişkilerin "estetik ve duyumsal kalitesini" sağlayan "tektonik" duyarlılığa (Öymen Gür ve Karadayı 2023) dayalıdır. Birbirleriyle süreklilik içerisinde olduğu görülen bu üç ilke, Alexander v.d. tarafından tanımlanan "kalıplar / örüntülerden" tezin konusu çerçevesinde yapılan seçimlere rehberlik etmiştir.

Çalışma, fenomenolojik temsil yöntemi ile tespit edilen "Akdenizli" mimari kimliğin çağdaş mimarlık ürünlerinde sürekliliğinin sağlanması yönünde somut bir öneri sunar. Bu yöntem uyarınca, tarihsel dokulardaki "Akdenizli" mimari niteliklerin tespiti ve bu niteliklerin gelecekte üretilecek mimarlık ürünlerinde özgün yorumlar ile sürdürülebilmesi için nitel bir ölçüt sistemi önerilmektedir.

[2] Seamon'ın tanımladığı üç özgül fenomenolojik yöntem, ilk-el (first-person) fenomenolojik araştırma, varoluşsal-fenomenolojik araştırma ve hermeneutik-fenomenolojik araştırmadır.

2. KAYNAK TARAMASI

Modernizm ve modernizme getirilen eleştiriler bağlamında ele alınan mimari fenomenoloji, eleştirel bölgeselcilik ve "Akdenizlilik" kavramları çalışmanın kavramsal arka planını oluşturan birbirleri ile ilişkili kavramlardır.

Çalışmanın amaç, kapsam ve yöntemi ile ilgili yukarıdaki açıklamalarda belirtildiği üzere, mimari fenomenoloji, bu çalışma açısından önemlidir. İkinci Dünya Savaşı sonrası modern mimarlığın evrenselci bakış açısına getirilen eleştiriler sonucunda vernaküler mimarlığa yönelik ilgi artmıştır. Modern mimarlığın yalın, kübik biçimlerinin oluşumuna kaynaklık eden Akdeniz mimarlığı ilgi çekici bir hal almıştır. Bu bağlamda, çalışmanın sınırlarını ve kuramsal dayanağını oluşturan "Akdenizlilik" anlatısının coğrafya, edebiyat ve tarih yazımındaki, başka bir deyişle farklı disiplinlerdeki karşılıkları aranmış ve nihayetinde mimarlık disiplini içerisinde kavramın gelişimi, modern mimarlık ile kurduğu ilişkinin iki farklı dönemdeki yansımaları incelenmiştir.

2.1. Kavramsal Çerçevede Literatür Taraması

2.1.1. Mimarlıkta modern hareket, uluslararası üslup ve etkileri

Tarihi 18. yüzyıla uzanan Modernizmin, 20. yüzyılda evrensellik iddiası ile tüm dünyaya yayılan ana akım modernizme evrilmesi ve tarihsel gelişimi, modernizme getirilen eleştirilerin anlaşılması bakımından önemlidir.

Modernizm[3] mimarlık disiplininde iki dünya savaşı arasında Avrupa'da ortaya çıkar ve Hindistan'dan Latin Amerika'ya kadar yayılır. Sibel Bozdoğan'a (d.1950) göre modernizm, "devrimci bir estetik kanondur ve bilimsel bir öğretiyi kuşatır", kökenleri Avrupa'da bulunur ancak evrensel geçerlilik ve rasyonalite iddia eder (Bozdoğan 2008). Kenneth Frampton (d.1930) ise, modernizmin gelişip dünyaya yayılmasının İkinci Dünya Savaşı sırasında olduğunu, gerçek anlamda evrensel olmamakla birlikte standart modüler parçalar kullanımı, serbest plan ve esneklik, makine üretimi formlara başvurusu ve modern malzemelerin kullanımı ile evrensel bir dile ulaşmayı hedeflediğinin altını çizer (Frampton 1996). Modernizmin *Uluslararası Üslup* (International Style) terimi ile birlikte anılmaya başlaması ise 1932 yılında New York Modern Sanat Müzesi'nde (MoMA) açılan *Modern Mimarlık: Uluslararası Sergi*[4] (Modern Architecture: International Exhibition) isimli sergi (Şekil 2.1) ve aynı yıl Philip Johnson (1906-2005) ve Henry Russel Hitchcock'un (1903–1987) *Uluslararası Üslup* (The International Style) adıyla yayınlanan kitabından sonra gerçekleşmiştir (Ching, Jarzombek, Prakash, 2017).

[3] Metin boyunca sözü edilen modernizm, evrenselleşme çabası içinde modernist tasarımda tekdüzeleşme eğilimi gösteren, -Le Corbusier önderliğinde tüm dünyada hâkim olan biçimi- ana akım modernizmdir. Metnin akıcılığının bozulmaması adına modernizm kavramı kullanılmıştır.

[4] Sergide, Frank Lloyd Wright (1867-1959), Walter Gropius (1883-1969), Le Corbusier (1887-1965), Mies Van Der Rohe (1886-1969), Richard J. Neutra (1892-1970) gibi modern mimarlığın önemli temsilcilerinin mimari üretimlerine yer verilmiştir (MoMA 1932).

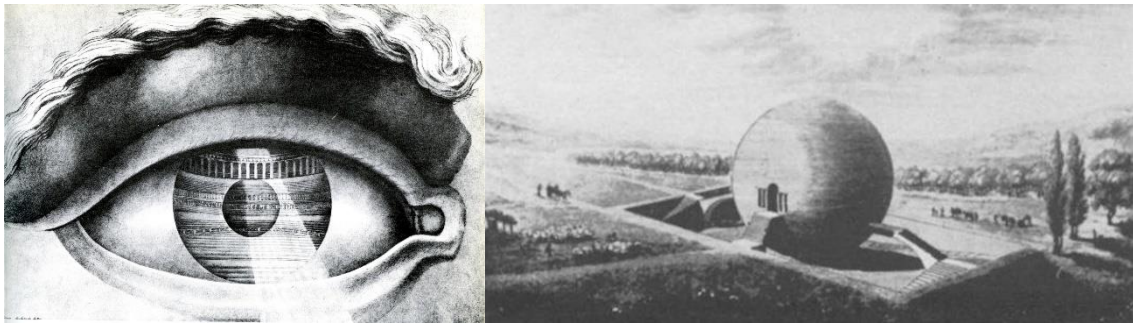

(a) **(b)**

Şekil 2.1. MoMA Modern Mimarlık: Uluslararası Sergisinden fotoğraflar **a)** The Savoye House maketi, Le Corbusier (MoMA 2016a); **b)** Johnson House maketi, J.J.Pieter Oud (MoMA 2016a)

New York Modern Sanat Müzesi'nde açılan Modern Mimarlık: Uluslararası Sergi'nin de katılımcılarından olan Le Corbusier (1887-1965), modern mimarlığın başkahramanı olarak kabul edilir (Bozdoğan 2008). Emil Kaufmann (1891-1953) ise 1933'de Ledoux'u (1736-1806) Le Corbusier'e bağlayan bir gelişim çizgisi olduğu savı ile[5] ve modern mimarlığın kökenlerini daha eski dönemlerde arar (Tanyeli 2015). Kaufmann, Ledoux ve Boullée'nin sözde-soyut tasarımlarını Aydınlanma İlkeleriyle bağlar ve modernizm fikrine derinlik kazandırır (Vidler 2016). Kaufmann, Ledoux'un yeni mekânsal çözüm arayışında olduğunu ve ihtişamlı, farklı hacimlerin birlikteliğini eserlerine yansıttığını söyler. İzleyiciye büyük bir göz küresinin yansımasını sunan Besançon Tiyatrosu'na ait gravürü (Şekil 2.2.a) onun sıra dışı tavrını ortaya koyan çizimlerinden biridir (Kaufmann 1952). Ledoux'un tarım muhafızları (bahçıvanlar) için tasarladığı konut (Şekil 2.2.b) ise saf geometriyi tasarımına yansıttığı cesur örneklerinden biridir (Kaufmann 1952). Ledoux'un Chaux şehri tasarımı, doğa ile harmanlanıp sadece resimsel etki ile oluşmayan, fonksiyonelliği de dikkate alan ideal şehir planını oluşturmayı hedefler (Kaufmann 1952). Ledoux üretimlerinde başvurduğu hacimsel zenginlik ve birliktelik, gözü ayrıcalıklı konumlandırışı ve kent ölçeğinde vaat ettiği fonksiyonellik ile modernizmle benzeşir. Vidler'ın aktardığına göre Ledoux'un İdeal Chaux Kenti peyzajında "her biri yalıtık, her biri çeşitli" dokuz kare planlı ev dizisinde ortaya koyulan özerk çözüm Aydınlanma anlayışı ile paralellik gösterir (Vidler 2016). Vidler'e göre, Kaufmann, Aydınlanma Çağı ve modernist avant-garde'lar tarafından kullanılan geometrik biçimlerle ilintili olarak soyutlamanın doğasını sorgulamıştır (Vidler 2016).

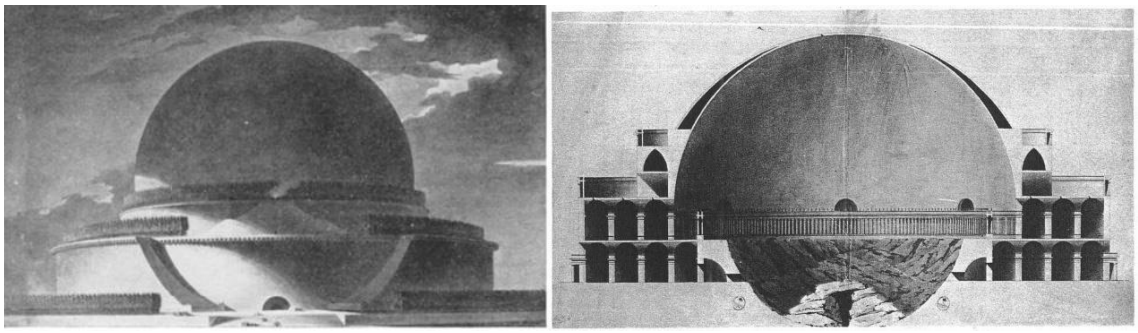
[5] Tanyeli'nin sözünü ettiği eser Emil Kaufmann'ın 1933 tarihli, *Von Ledoux bis Le Corbusier: Ursprung und Entwicklung der Autonomen Architektur* isimli kitabıdır.

(a) **(b)**

Şekil 2.2. a) Ledoux'un Besançon Tiyatrosu'na ait gravürü (Anonymous 1); **b)** Ledoux'un bahçıvanlar için tasarladığı konut (Kaufmann 1952)

Kaufmann, Ledoux ile birlikte modernizmin tarihini eskiye taşımasına olanak veren Boullée'nin gelenekseli küçümsediğini, geçmişe saygı duymadığını ve mimarlığın yeni başlangıçlara ihtiyacı olduğunu düşündüğünü söyler[6]. Kaufmann'ın aktardığına göre Boullée, formun mimarlık için en önemli bileşen olduğunu düşünür (Kaufmann 1952). Boullée'nin en etkileyici tasarımı -aynı zamanda onu aydınlanma ilkeleri ile bağdaştıran- Newton Lahdi (1784) –kâğıt üzerinde- dir. Anıt, dairesel bir yapıdan yükselen bir küreden oluşur (Şekil 2.3.a). Sadece lahidin bulunduğu büyük iç mekân, küçük boşluklar ile aydınlatılır ve gök yüzü, yıldızlar tasvir edilir (Kaufmann 1952). Sennett'e göre Boullée, Newton'un keşfettiğine inandığı görkemli boşluğu canlandırmak ister. Boullée'nin 18. yüzyılda tasarladığı "Doğa ve Akıl Tapınağı" (Şekil 2.3.b) (yine kâğıt üzerinde) da aklın dokunma üzerindeki baskısının ve mimarlığın insan bedeninden bağımsız olarak düzgün geometrik biçimlerle ifadesinin ilk örneklerinden biri olarak okunabilir (Sennett 2002). Boullée, Ledoux ile benzer şekilde geometrik formlara başvurusu[7], geleneksel mimarlık yerine yeni bir mimarlığı önermesi ve aklı insanın deneyiminden üstün görmesi bakımlarından modern mimarlığın öncül temsilcileri arasında gösterilebilir.

(a) **(b)**

Şekil 2.3. a) Newton Lahiti, Etienne-Louis Boullée, 1784 (Kaufmann 1952); **b)** Doğa ve Akıl Tapınağı, Etienne-Louis Boullée, 1793 civarı (Sennett 2002)

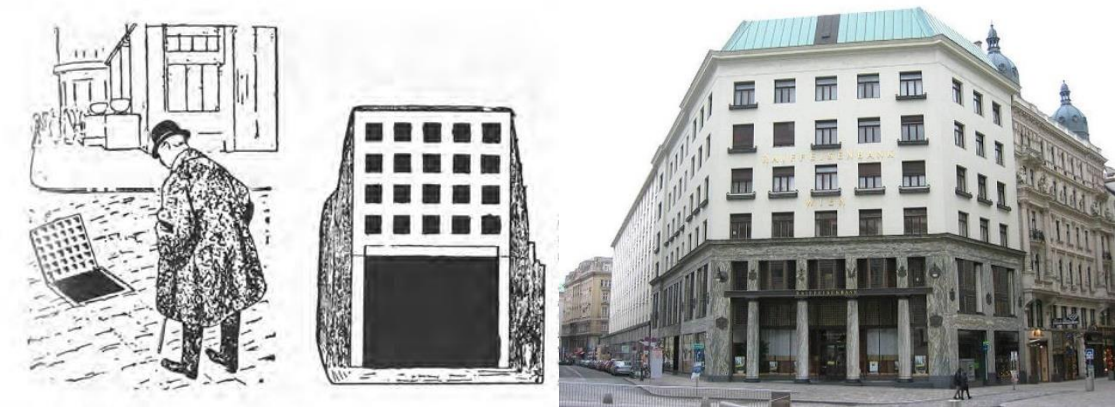
[6] Benzer düşünceleri ana akım modernizmin baş kahramanı kabul edilen Le Corbusier, "Mimarlık gelenek ve görenekler içinde boğulmaktadır" sözü ile 1923 tarihli *Vers Une Architecture* (Bir Mimarlığa Doğru) kitabında dile getirir (Corbusier 2013).

[7] Le Corbusier, Boullée ve Ledoux'un başvurduğu geometrik formları gelecek yüzyılda "en güzel biçimler" olarak tanımlar (Corbusier 2013).

Kaufmann'a göre modern mimarlığın Le Corbusier'e uzanan dönemdeki sürekliliği 1900 yılı dolaylarında Hollandalı Berlage (1856-1934) ve Adolf Loos (1870-1933) ile izlenebilir (Vidler 2016). Nitekim Adolf Loos'un 1908 tarihli *Süsleme ve Suç* başlıklı manifestosu (Conrads 1991) Kaufmann'ın da ifade gibi modern mimarlığın izlerini 20.yüzyıl başına taşır:

"Her dönemin bir üslubu vardı; sadece bizim çağımız mı üsluptan yoksun bırakılacaktı? İnsanların üsluptan anladıkları ise süsleme idi. O zaman şöyle dedim: Üzülmeyin! Çağımızın büyüklüğü, yeni bir süsleme üretemiyor olmasında yatıyor. Süslemenin ötesine geçtik; savaşarak süsten kurtulmayı başardık".

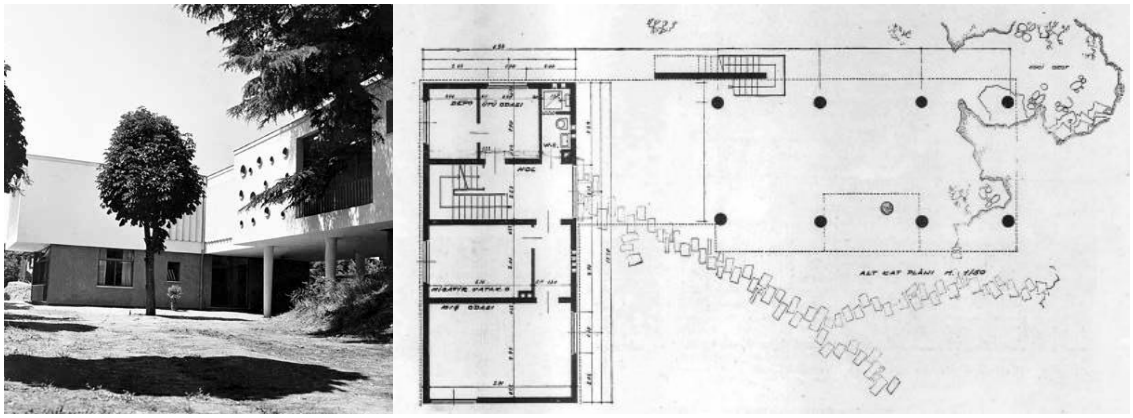
Ana akım modernizmin erken dönem izlerini taşıyan Loos'un üretimleri, tasarımın doğasında yer alan yaratıcı güçten uzaklaşıldığını ima eden bir karikatür (Şekil 2.4.) ile eleştirilir. Loos'un en modern adam olarak tanımlandığı karikatürde, mimarın aradığı ilhamı rögar kapağında bulduğu resmedilmiştir (Frampton 1996). Söz konusu karikatür modernizmin erken dönem eleştirisi olarak okunabilir ve Loos'u Le Corbusier'in öncülü olarak okuyan Kaufmann'ı destekleyici niteliktedir.

(a) **(b)**

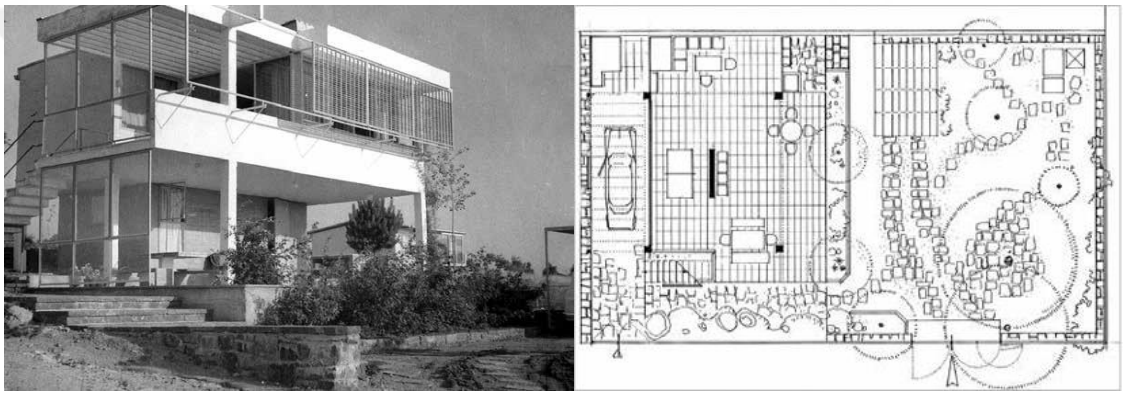
Şekil 2.4. a) Goldman and Salatsch Binası'nın cephesini eleştiren 1911 tarihli karikatür (Frampton 1996); **b)** Goldman and Salatsch, Adolf Loos, 1909-1912 (Anonymous 2)

Erken yirminci yüzyılda modernizmin öncülü kabul edilen Le Corbusier gelenek ile bağlarını koparan modern mimarlığı tanımlar. Mimarlığın gelenek ve göreneklerin içinde kaybolduğunu, geçmiş çağların mimarlığından alınacak bir şey olmadığını söyleyen Corbusier modern mimarlık ilkelerini *Yeni Bir Mimarlığa Doğru Beş Nokta* (1926) isimli bildirisinde açıklar. Sözü edilen beş ilke "taşıyıcılar, çatı bahçeleri, zemin kat planının özgürce tasarımı, yatay pencere, cephenin özgürce tasarımı" ilkeleridir (Conrads 1991). Corbusier'nin ilkelerinin modern mimarlığın tekdüzeleşmesi ve dünyanın farklı yerlerinde benzer üretimlere rastlanmasına zemin hazırladığı söylenebilir. Söz konusu dönemin -ana akım modernizm- mimarisinin tipik özellikleri olarak öne çıkan ilkeleri barındıran örneklerini Türkiye'de üretilen konutlarda bulmak mümkündür. Utarit İzgi (1920-2003) ve Mahmut Bir tarafından tasarlanan Villa Karakurt (Şekil 2.5), Maruf Önal (1918-2010) tasarımı Önal Evi (Şekil 2.6) Corbusier'nin modern mimarlık ilkelerinin izlerini taşır (Erkol Bingöl 2018).

(a) (b)

Şekil 2.5. a) Nedim Karakurt villası İstanbul, 1956 (Bir vd. 1960); **b)** Nedim Karakurt Villası giriş kat plânı (Bir vd. 1960)

(a) (b)

Şekil 2.6. a) Önal Evi İstanbul, Maruf Önal, 1958 (Erkol Bingöl 2018); **b)** Önal Evi giriş kat plânı (Erkol Bingöl 2018)

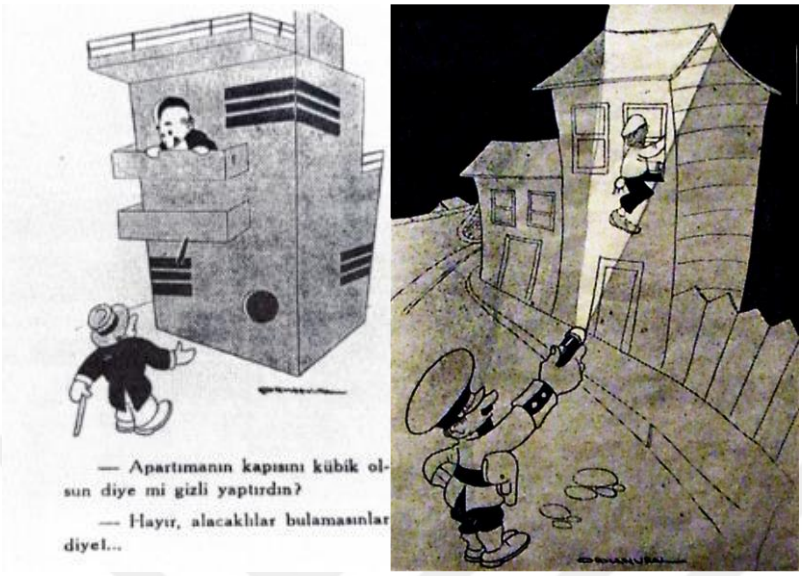
2.1.2.Modern harekete yönelik eleştiriler ve bölgeselcilik

Önceki bölümde özetlendiği şekilde, ana akım Modern Hareket'in tasarım yaklaşımı Le Corbusier'nin "Modern Mimarlığın Beş İlkesi" tarafından temsil edilmektedir. Bu tasarım yaklaşımı, standartlaşmaya dayalı olduğu için, kendisinin evrensel düzeyde geçeri olduğunu iddia etmektedir. Söz konusu ana akıma karşı gelişen eleştiriler ise bu çalışmada iki farklı grupta incelenmiştir. Birincisi ana akım Modern Hareket ile eşzamanlı olarak gelişen eleştiriler, ikincisi ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişen eleştirilerdir.

Söz konusu dönemlerde yapılan eleştiriler akımlar, sergiler, dönemin yayın organlarında üretilen yazınsal eleştiriler, uygulamacı mimarların bireysel üretimleri ve farklı disiplinler içerisinde dile getirilen eleştiriler üzerinden anlaşılabilir. Bu tezin kuramsal dayanaklarını oluşturan bölgeselcilik ve mimari fenomenolojiyi anlayabilmek için bu eleştirileri incelemek gereklidir.

Modernizmin ilk eleştiri yöntemi olarak kullanılan karikatürler 20. yüzyılda ana akım modernizme yöneltilen çağdaş eleştirilerin aracı olmaya devam eder. Dünya ile

eşzamanlı olarak modern mimarlığı deneyimleyen Türkiye mimarlık ortamında üretilen uluslararası, tekdüzeleşmiş yapılardan duyulan rahatsızlık aynı yönteme başvurularak, dönemin yayın organlarında karikatürler aracılığıyla dile getirilmiştir (Şekil 2.7).

(a) **(b)**

Şekil 2.7. a) 1930'ların sonlarından "kübik mimariyi" eleştiren karikatür (Bozdoğan 2008); **b) "**Polis – Heyyyyy… Orada ne yapıyorsun? Hırsız – Affedersin polis ağabey... Kübik evlere gire çıka, tersim döndü de kendi evimin kapısını bulamadım!.. "1935 tarihli Karikatür (Dokgöz 2012)

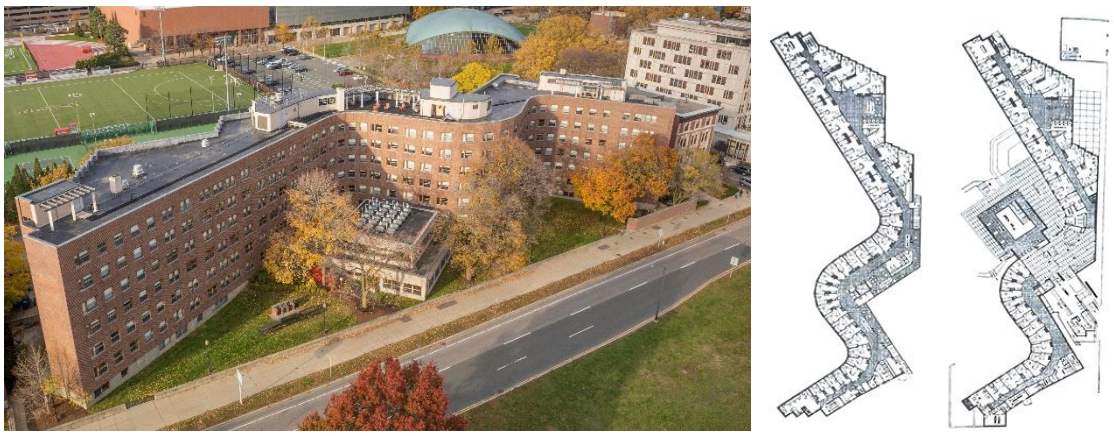
Modernizme yapılan çağdaş eleştirilerin karikatürler ile sınırlı kalmadığının ve mimarlık pratiğinde de karşılık bulduğunun da altı çizilmelidir. Frank Lloyd Wright'ın (1867-1959) tasarımları doğrultusunda gelişen "organik mimarlık" düşüncesi, ana akım Modern Hareket ile çağdaş olup, bu harekete karşıtlıklar içeren eleştirel bir yaklaşım olarak görülebilir. Modern Hareket'in temel varsayımlarından biri olan makine metaforuna karşı güçlü bir eleştiri Frank Lloyd Wright tarafından 1931 yılında Chicago Sanat Enstitüsü'nde yaptığı konuşmada[8] kendini gösterir (Conrads 1991). Wright, bu konuşmasında "organik mimarlığı" Modern Hareket'in reddettiği ışığı, gölgeyi yeniden insanların hayatına dahil eden bir mimarlık olarak tanımlar ve modern olanın bu olduğunu söyler (Conrads 1991). Wright'ın "Çayır Evlerinin" (*praire houses* 1900-1911) (Şekil 2.8) beş ilkesi, "uzatılmış yatay çizgiler, araziyle güçlü bağlar kuran alçak oranlar, derin saçaklar, zarifçe eğimlenen çatılar, açık plan (birbirinden basit mimari öğeler ile ayrılan daha açık mekânlar)" organik mimarlığın insan odaklı yaklaşımında başvurduğu tasarım ilkeleri olarak yorumlanabilir. Nitekim Wright söz konusu beş ilkenin hizmet ettiği organik mimarlığın dayanaklarını zamana uygunluk, yere uygunluk ve insana uygunluk olarak tanımlar (Pfeiffer 2004).

[8] Wright'ın, söz konusu konuşmada, Le Corbusier'in "içinde yaşanılacak bir makine" olarak tanımladığı (Corbusier 2013) konut hakkında, yaptığı açıklamaları ile eleştirisini açıkça dile getirir: "..konutu içinde oturulan bir makine olarak iyice düşün, fakat aynı şekilde insan yüreği de emme pompasıdır. Bu tür bir yürek kavramının bittiği yerde duyarlı insan başlar. Konutu içinde oturulan bir makine olarak iyice düşün, fakat mimarlık bu tür bir konut kavramının bittiği yerde başlar."

Şekil 2.8. Wright'ın 1900-1911 yılları arasında tasarladığı Praire Evlerinden biri Robie Evi, 1908-10 (Frank Lloyd Wright Trust 2015)

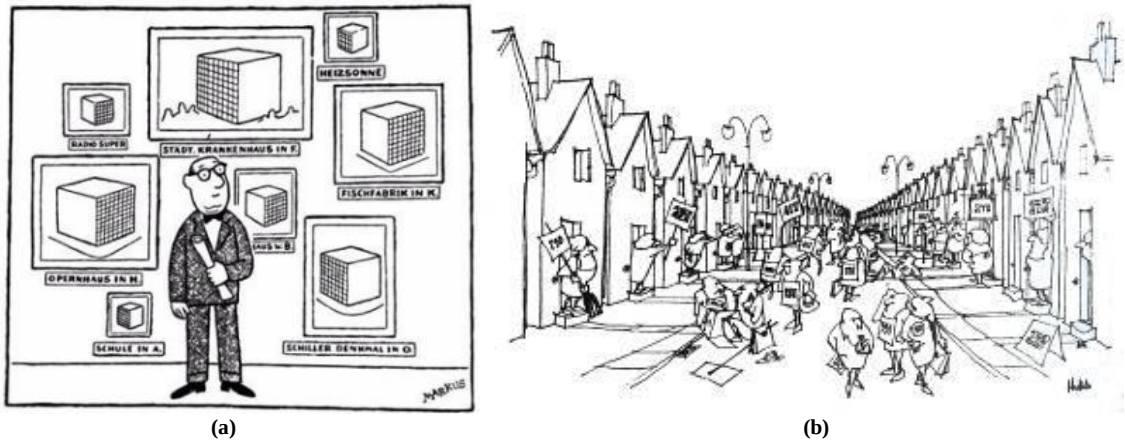
Ana akım modernizme mimarlık pratiğinde yapılan çağdaş eleştiriler akım düzeyinde olmasının yanı sıra tekil direniş gösteren ve bu bağlamda üretimler yapan mimarların yapıları üzerinden de okunabilir. Alvar Aalto (1898-1976), Louis Kahn (1901-1974) ve Carlo Scarpa'nın (1906-1978) üretimleri ana akım modernizme çağdaş eleştiriler barındırır. Özer, Aalto'yu dönemin önemli isimlerine karşıt duruşu ile çağdaş mimarlık tarihinde üzerinde konuşulması gereken önemli kimliklerden biri olarak nitelendirir. (Özer 2004). Rasmussen, Aalto'nun modern mimarlıkta yaşanan kısırlıktan sakındığını söyler. MIT (Massachusetts Teknoloji Enstitüsü) Baker House öğrenci yurdu (1948) örneğinde olduğu gibi, mimarın, binanın işlevinin yanı sıra içindeki kullanıcının yaşam şekline göre tasarımlarını şekillendirdiğinin altını çizer. Mümkün olduğunca odanın nehir manzarasını görebilmesini hedefleyen Aalto, planda cephe hattını uzatmaya ihtiyaç duymuş, bu sebep ile eğrisel, kıvrımlı bir kütle geliştirmiştir (**Şekil 2.9**). Söz konusu cephenin ardında dizilen yurt odalarının her biri, biçim, yönelim, manzara, ışık v.b. etkenler açısından özgünlükler taşır. Rasmussen, Aalto'nun bu duyarlılığı sayesinde yurtlarda kalan öğrencilerin, kendilerini bir bütünün parçası olarak hissedebilirken aynı zamanda, farklı karakterde bireyler olduklarına dair farkındalıkları da kazanabildiklerini düşünür (Rasmussen 2017).

Şekil 2.9. **a)** Baker House öğrenci yurdu 1948, Alvar Aalto (MIT List Visual Arts Center 2022); **b)** Baker House normal kat (solda) ve zemin kat (sağda) plânı (Rasmussen 2017)

Frampton ise Alvar Aalto'nun tasarımlarında insan ölçeğine yönelik gelişen duyarlılıklara dikkat çeker. Aalto'nun Säynätsalo Belediye Binası'nda (1952) yer alan merdivenlerin dokunsal hassasiyete (tactile sensitivity) önem verilerek tasarlandığını söyler (Şekil 2.13.b) Görsel oldukları kadar dokunsal olarak düzenlenen merdivenlerin - modern mimarlıkta göz ardı edilerek rasyonalize edilen yapı elemanlarının- deneyime önem atfeden insan odaklı mimarlığın temsili olduğunu savunur (Frampton 1983). Köksal (d.1952), ana akım modernizmin karşı cephesinde yer aldığını söylediği, üretimleri ile ana akım modernizme çağdaş eleştiriler barındıran Aalto'nun ve Scarpa'nın mimari duruşunu "bireysel anlatımın peşine düşen Avrupalılar arasında Kuzey'in Aalto'su ile Güney'in Scarpa'sı kuşkusuz ön sıraları paylaşacaklardır" sözleri ile özetler (Köksal 2001). İnsan ölçeğinin arandığı ve yerel geleneklerin sorgulandığı Scarpa mimarlığı, modern mimarlığın evrensellik iddiasından ve insanı makineleştiren tutumundan ayrışır. Scarpa'nın doğa ile ilişki kuran, malzemeyi ustaca kullanarak görselliğe ve deneyime verdiği önemi yansıttığı bir tasarımı olarak Brion Aile Mezarlığı (Treviso, İtalya, 1969-1978) ele alınabilir. Mezarlık kompleksinde, arcolosium (Scarpa bu isimde erken Hıristiyan dönemine ait katakomblardan esinlenir), aile mezarlığı ve şapel Scarpa'nın tasarladığı üç ana öğedir (Ekincioğlu 2001). Mezarlıkta oluşturduğu mekân kurgusunda yerle ve doğa ile ilişki kurmayı ön planda tutan Scarpa, modernizmin evrensellik anlayışına karşı muhalif bir tutum sergiler.

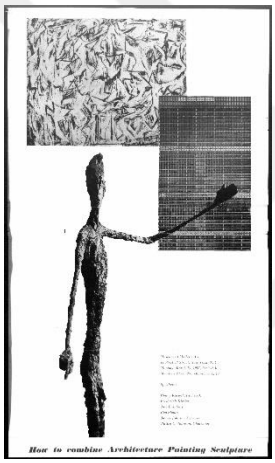
Modern mimarlığın evrenselci yaklaşımına yöneltilen eleştiriler II. Dünya Savaşı esnasında sekteye uğrar. Savaş sonrasında ise normalleşmeye başlayan dünyada, eleştiriler tekrar gün yüzüne çıkmaya başlar. Viyanalı ressam ve mimar Friedensreich Hundertwasser (1928-2000) *Küf Manifestosu*'nda (1958) savaş sonrası mimarlık üretimleri için "küpler inşa ediyoruz, küpler!" (Conrads 1991) sözü ile tepkisini dile getirmiştir. Bu dönemin eleştirilerini de karikatürler üzerinden okumak mümkündür (Şekil 2.10.a). Markus'un Bauwelt dergisinde (1958) yayımlanan karikatüründe modern mimari anlayışı tekdüze, karaktersiz olduğu yönünde eleştirilir (Özer 2004). Benzer şekilde Hutch modern mimari anlayışı, (Şekil 2.10.b) tekdüzeliği bağlamında eleştirir. (Özer 2004).

(a) **(b)**

Şekil 2.10. a) Markus, Form Dehası, Bauwelt Dergisi (Özer 2004); **b)** Hutch'un karikatürü (Özer 2004)

Mimarlık disiplini içerisinde standartlaşmaya karşı eleştirilerin yüksek sesle ve organize bir şekilde dile getirilmesi ise Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi'nin[9] (CIAM-Congrès Internationaux d'Architecture Moderne) 1947 tarihli altıncı toplantısında gerçekleşmiştir. Kongrede savaş sonrası dönemde plastik sanatların yeniden bütünleştirilmesine yönelik öneriler ile modern mimarlığın kimliksizliğine estetik bir cevap verilmeye çalışıldığı düşünülmektedir (Yavuz 2020). Kongre sonucunda kesin çözümlere ulaşılamamakla birlikte mimar-sanatçı ilişkisi modern mimarlığın ve hatta modernizmin öncüllerinin gündemine girer. Cam Ev (*Glass House*, 1948-49) ile modern mimarlığın ikonik bir eserine imza atan Philip Johnson (1906-2005) başkanlığında Mart 1951'de New York Modern Sanat Müzesi'nde (MoMA) düzenlenen sempozyum, 1947 tarihli CIAM toplantısının sözü edilen etkisini kanıtlar niteliktedir. Sempozyum, mimarlık, resim ve heykel sanatlarının nasıl bütünleştirilebileceğini tartışma üzere *How to Combine Architecture, Painting and Sculpture* (Şekil 2.11) teması ile düzenlenmiştir. Mimarlık açısından bakıldığında, resim ve heykelin mimarlığın yaratıcı boyutunun uzantıları olduğu ve bir arada olması gerektiğinin altı çizilir (Lum 1999).

Şekil 2.11. A Symposium on How to Combine Architecture, Painting and Sculpture afişi, 1951 (Anonymous 3)

Modernizmin mekân üretiminde yarattığı tekdüzeleşme eleştirisi, sadece mimarlık ortamında değil felsefe disiplini içerisinde de dile getirilir. Alman filozof Martin Heidegger (1889-1976) mimarlara seslendiği metinleri ile mimarlığı felsefe için önemli bir konu olarak değerlendirmiştir. Heidegger, insanların yerleri deneyimleme biçimine önem veren fenomenolojik kavrayışın dünyayı anlamamızın zengin bir yolu olduğuna inanır (Sharr 2017). *Şey* (1950) ve *İnşa Etmek İskân Etmek Düşünmek* (1951) metinleri Heidegger'in mimarlığı felsefe disiplini ile ilişkilendirdiği başlıca metinleri olarak ele alınabilir. Heidegger, *Şey*'de dünyadaki geçici şeylerin nesnelerden oluştuğu fikrine karşı çıkarak, dolaysız insan deneyimi ile algılanan, insan varlığının parçası kabul ettiği "şey" kavramını önerir. Nesne kavramının karşısına koyduğu "şey" kavramı ile deneyimin geçerliliğini ve bilimin insan deneyimlerini tanımlamada, ölçmede yetersiz olduğunu öne sürer. *Şey* metninin deneyime yaptığı vurgu, Heidegger'in mimarlık anlayışı açısından

[9] 1928 yılında İsviçre'de başlayan, 1956 yılında kadar devam eden, dönemin mimarların ve kent plancılarının düzenlediği toplantılar dizisidir. Toplantıların ana gündemini Avrupa'da Le Corbusier önderliğinde gelişen modern mimarlık oluşturur (Aras 2015).

önemlidir. *İnşa Etmek İskân Etmek Düşünmek* yazısında *Şey* metninde kurguladığı "şeyler" adını verdiği yaşamsal araçları mimarlığa aktaran Heidegger, binaları "inşa edilmiş şeyler" olarak ele alır (Sharr 2017). *İnşa Etmek İskân Etmek Düşünmek* metninde iskân etme ve inşa etmenin arasındaki bağın bozulduğunu öne süren filozof, geçmişte var olduğunu düşündüğü bağı kelimelerin etimolojik kökenlerini inceleyerek ortaya koyar ve iki faaliyetin aynı kökenden geldiğini söyler (Heidegger 2008). Heidegger'e göre eskiden birbiri ile bağlantılı olan inşa etmek ve iskân etmek arasındaki ilişki, uzmanların (mimarlar, mühendisler, müteahhitler vb.) öncelikleri yüzünden bozulmuştur. İnşa etmenin iskâna bağlanmasını köprü örneği üzerinden anlatan Heidegger aynı zamanda köprünün "şey" gibi davrandığını söyler. Heidegger'e göre köprü, teknik çözümlerinden öte fenomenolojik anlamı ile önemlidir. Köprü insanların günlük hayatlarındaki koşulları değiştirir (Sharr 2017). Heidegger'e göre köprü yalnızca kıyıları birbirine bağlamaz. İki kıyı birbirinden köprü ile ayrılır ve yine köprü ile birleşir. Köprü sayesinde bir "mahal" (*yer*) oluşur. İnsanın mahaller aracılığı ile mekânla ilişkisi ise iskân etmesi anlamını taşır (Heidegger 2008). *Yerin* insanın inşa ve iskân deneyimine göre kavranması gerektiğini söyleyen Heidegger (Sharr 2017), savaş sonrası dönemde teknokratik Batı dünyasına yönelik eleştirisini insan deneyiminin katkısının unutulduğunu düşündüğü mimarlık pratiği üzerinden yapar (Sharr 2017) ve savaş sonrası tekdüzeleşen modern mimarlığa dair eleştirisini insanların "yersiz" kaldığı yönündeki söylemi ile dile getirir (Örnek 2015).

Binaların tüketim ürünleri olarak görülmesine karşı çıkan (Sharr 2017) Heidegger ile benzer eleştirileri *Mekânın Üretimi* (1974) adlı kitabında Henri Lefebvre (1901-1991) de dile getirir. Felsefe, sanat ve edebiyat disiplinlerinden beslenen mimarlığın soyutlamaya, görselleşmeye yöneldiğini söyleyen Lefebvre, mimarlığın *yer'*den koparılmasını ise Le Corbusier'in modern mimarlığın özgürce tasarıma izin verdiği, "özgürlük" olduğunu ileri sürdüğü ilkeleri (taşıyıcılar, zemin kat planının ve cephenin özgürce tasarımı) üzerinden aktarır. Taşıyıcılar ile birlikte, soyutta inşa edilmiş üç boyutlu cisimlerin, havanın ve güneşin içine yerleştirilme bahanesiyle topraktan ayrılıp yükseltildiğini ve mekânın parçalandığını düşünür (Lefebvre 2014). Danimarkalı mimar ve şehir plancısı Steen Eiler Rasmussen 1959 yılında yayınlanan "Yaşanan Mimari" (*Experiencing Architecture*) isimli kitabı[10] ile modern mimarlığın yerden bağımsız oluşturulan diline karşı üretilebilecek yeni bir mimarlığı anlamaya / oluşturmaya çalıştığı önerilerini sunar. Anonim evlerin yer ve malzeme seçimlerinde doğal bir duyarlılığın var olduğundan ve bir araya gelişlerinin de uyumlu olduğundan söz eden Rasmussen, modern konutları ise "kalitesiz" olarak niteler (Rasmussen 2017).

1940'lı yıllarda New York Modern Sanatlar Müzesi (MoMA), Rasmussen'in anonim mimarlığa yaptığı övgüye benzer yaklaşımlar sergileyen organizasyonlara ev sahipliği yapmıştır. Daha önce *Modern Mimarlık: Uluslararası Sergisi*'ni düzenleyen ve "Uluslararası Üslubun kalesi" olarak görülen MoMA'da Modern Hareket'e muhalif bu tür temaların gündeme gelmesi dikkat çekicidir. 1942-1946 yılları arasında Mimarlık ve Tasarım Bölümü küratörü Elizabeth Mock yönetimi altında 1943 tarihli *Brazil Builds* (Brezilya İnşa Ediyor) ve 1944 tarihli *America Builds* (Amerika İnşa Ediyor) sergileri MoMA'da yerel mimarlığın olumlu karşılandığı ilk sergilerdir. Mock (1948),

[10] Rasmussen (2017), anonim evlerde var olduğunu savunduğu kaliteli mimarlığı sağlayan *şeyleri* ve nasıl algılandığını araştıran çalışması ile mimari fenomenoloji kavrayışına dahil edilebilir.

modernizmin tanımını CIAM'dan daha geniş kapsamlı yapar ve bölgeselciliği modernizmin antitezi olmaktan ziyade gerekli bir yön olarak tanımlar. A.B.D.'li kültür ve mimarlık tarihçisi Lewis Mumford (1895-1990) da 1947 yılında yayınladığı makalesinde bölgeselci[11] mimarlığı *Uluslararası Üslup*'a alternatif olarak sunar, modernizmin yerel ve insani biçimi olarak tanımlar (Lefaivre 2003). Lefaivre'nin (2003) "Amerikan Rejnonalist İsyan" olarak tanımladığı, söz konusu yazı ve sergilerin oluşturduğu bölgeselci eğilimin izleri Avusturyalı-A.B.D.'li mimar Bernard Rudofsky'nin (1905-1988) 1964 yılında MoMA'da açtığı sergi (Şekil 2.12.a) ve ona eşlik eden *Architecture Without Architects: A Short Introduction to Non-Pedigreed Architecture* adlı kitabı ile bulunabilir. "Mimarsız mimarlık" kavramından hareket eden bu sergi, mimaride uzmanlaşmamış halk tarafından kültürel deneyimlere dayalı olarak ve geleneksel yöntemler uyarında inşa edilen vernaküler[12] yapıların mimari tasarım için değerli bir bilgi kaynağı olarak değerlendirmiştir. Rudofsky'nin ses getiren çalışmaları ile, ana akım modernizme muhalif yeni arayışların yeniden gündeme geldiği ve ilginin tekrar vernaküler mimarilere (özellikle de Akdeniz vernakülerine) yöneldiği söylenebilir (Güner 2020).

Modern Hareket'in ana akım yaklaşımına karşıt olarak, Vernaküler mimarlığın bulunduğu yerleşim dokularındaki tarihsel tecrübelerin değerli bilgi kaynakları olarak yeniden gündeme gelmesi sadece mimari ölçekte değil kent ölçeğinde de yeni bir anlayışın gelişmesine yol açmıştır. İngiliz mimarlık tarihçisi ve eleştirmeni Anthony Vidler (1941-2023), sözü edilen modernizme alternatif arayışı, Modern Hareketin öncüllerinin sorgulanmasıyla, sanayi öncesi kentlerin biçimlerine ve dokusuna yeniden ilgi duyulması olarak tanımlar ve bunun da mimarlıkta tipoloji konusunu tekrar gündeme getirdiğini ifade ederek Krier kardeşlerin çizimlerini (Şekil 2.12.b) söz konusu eleştirel tutuma örnek olarak gösterir (Vidler 1998). Modernizmin üç mimari tipoloji ürettiğini söyleyen Vidler, erken modernizme eleştirel yaklaşan bu eğilimi üçüncü tipoloji (*third typology* 1977) olarak isimlendirir. Vidler'ın öne sürdüğü üç tipolojinin kaynakları, sırasıyla şu şekilde açıklanmıştır. İlki Aydınlanma döneminin rasyonalist felsefesine dayanan ilkel kulübe (*primitive hut*), mimarlığın doğadan türetilen ilkeler doğrultusunda yapıldığını ortaya koyan tipoloji, ikincisi sanayi devrimiyle başlayan mimarlığın teknik bir mesele olarak görüldüğü ve doğal, klasik dünyaya yapılan göndermelerin makine bağlamında çözümlendiği tipoloji (Vidler 1998), üçüncüsü ise sözü edildiği gibi Krier kardeşler, Aldo Rossi[13] ve diğerleri tarafından tanımlanan, sanayi öncesi kentlerin biçimlerine ve dokularına yeniden ilgi duyulması ve mimarların dikkatlerini geleneksel şehre ait tiplere çevirmesi ile ortaya çıkan tipolojidir (Foster 2015). Nesbitt'e göre Vidler

[11] Özer (1964) söz konusu rejyonal (bölgeselci) mimarlığı, makine çağı mimarlığının tekdüzeliğinden hoşnutsuzluk duyan *Batılı çevrelerin 'rejyonal'* verilerin değerlendirilmesi sloganıyla isimsiz mimarlığa ait örnekleri kendilerine ilham kaynağı olarak seçtikleri bir yönelim, anonim yapı sanatının sahip olduğu insani verilerin mevcut yapı sanatına eklenmesi gerektiğini savunduğu anlayış olarak yorumlar.

[12] Dilbilimde "vernaküler" terimi bölgeye ait olan, kültürel kimliğin kodlandığı varsayılan dile karşılık gelir. Terimin mimarlık disiplinindeki kullanımı da kültürel kimliğin mimari örüntülerle kodlandığı varsayılarak dilbilimsel benzetmeye dayanarak oluşturulmuştur (Kavas 2015). Bu bağlamda metin boyunca kullanılan vernaküler teriminin, belirli bir bağlamla ilgili mekânsal özelliklere karşılık gelen yöreye ait mimarlığı (iklim, yerel yapı malzemeleri, işlevsel gereksinimler ile şekillenen) tanımladığının altı çizilmelidir.

[13] Rossi 1966 yılında yayımlanan Şehrin Mimarisi (The Architecture of the City) kitabında tipi oluşturan kavramların "yer, bellek ve tarih" olduğunu söyler (Rossi 1982)

ortaya koyduğu tipolojilerin temellerini; Aydınlanma döneminde doğa idealinde (birinci tipoloji), modernizm döneminde endüstriyel üretimin düzeninde (ikinci tipoloji), postmodernizmin arefesinde kentte (üçüncü tipoloji) konumlandırır (Nesbitt 1996). İkinci Dünya Savaşı sonrasında Rudofsky'nin düzenlediği MoMA sergisi ile desteklenen vernaküler mimarlığa yönelik ilgi ile yerel geleneklerin yeniden yorumlandığı, insan ölçeğinin arandığı, deneyime ve yere önem atfeden bir mimarlık hedeflenmeye başlanmıştır.

(a) **(b)**

Şekil 2.12. a) Architecture Without Architects Sergisi, MoMA, 1964 (MoMA 2016b); **b)** Léon Krier'e ait illüstrasyon (Comberg 2018)

Modern sonrası mimarlık kuramında ana akım Modern Hareket'e yönelik olarak gelişen muhalif yaklaşımlardan biri de temelleri 1960'lardan itibaren A.B.D.'de atılan postmodern neo-realizm (yeni gerçekçilik) akımından kaynaklanır. Mimarlıkta Amerikan yeni gerçekçiliğinin kuramsal altyapısı Robert Venturi, Dennis Scott Brown, Steven Izenour'un "Las Vegas'ın Öğrettikleri: Mimari Biçimin Unutulan Simgeselliği" (1972) adlı kitap tarafından oluşturulmuştur. Amerikan yeni gerçekçiliği, İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişen tüketim kültürünü ve reklam imgelerini sanatın gündemine taşıyarak "adeta yücelten" Pop sanat akımının (Antmen 2008) mimarlıktaki yansımasıdır. Yeni gerçekçilik, pop sanat akımını örnek alarak takip ettiği sosyal gerçekçilik ile mimarlıkta Modern Hareket'in daha önce ortaya attığı toplumu değiştirmeye yönelik ütopik motivasyonlarına karşı çıkmıştır. Venturi v.d. (1972), mimarın ilgi alanının "ne olması gerektiği değil, şu anda var olan" olduğunu ve mimarlığın görevinin "var olanın geliştirilmesine katkıda bulunmak" olduğunu savunmaktadır.

Mimari tasarımda senografi kavramı yeni gerçekçilik akımı incelenerek anlaşılabilir. Modern mimarlığı soyut ve hafızasını kaybetmiş, tarihten kopmuş olduğu yönünde eleştiren Denise Scott Brown, Steven Izenour ve Robert Venturi (Foster 2015) ise söz konusu yanlışın düzeltilmesi için "süslenmiş hangar" (decorated shed) modelini önerirler. Modele göre binanın "retorik bir ön cephesi, alışıldık bir arka tarafı" olacak, mekân ve strüktür programa uygun planlanacak, süsleme ise bunlardan bağımsız olarak binaya uygulanacaktı. "Süslenmiş hangar" sembollerin, simgelerin eklendiği geleneksel bir barınağa karşılık geliyordu (Venturi vd. 1977). Ancak önerilen mimarlık "uzun mesafeden ve yüksek hızdan oluşan brütal otopeyzaj" başka bir deyişle yalnızca

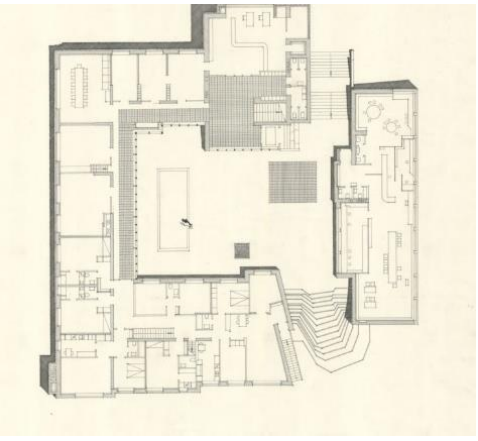
senografik bir mimarlık sunuyor (Foster 2015), mimarlığı seyircinin izlemesi için bir tasarım nesnesine dönüştürmüş, mimarların modern mimarlığı eleştirdikleri perspektif ile bağdaşmayan sonuçlar doğurmuştur.

Mimarlık disiplini içerisinde postmodernistlerin de öncülleri modernistler gibi binalarını inşa ettikleri çevrenin özelliğini, kültürel benzersizliğini göz ardı ederek dogmatik, evrensel, küresel modeller ürettiklerinin farkına varılmasının (Lefaivre ve Tzonis 2012) ve vernaküler mimarlığın sahip olduğu yaşantıya yönelik farkındalığın (yer, insan ölçeği vb.) artması söz konusu yaşantıya zemin hazırlayan bölgeselci bir mimarlığın oluşumunu hızlandırmıştır. Lefaivre ve Tzonis (2012), modern mimarlığın rasyonel ve birbirine benzer üretimlerinin yerine kültür ve coğrafyanın dikkate alındığı tasarım yaklaşımını benimseyen bölgeselci yaklaşımları, post-modernizme meydan okuyarak alternatif bir yaklaşımı öneren mimarların çalışmalarına dikkat çekmek amacıyla ürettikleri "Eleştirel Bölgeselcilik"[14] kavramı ile açıklar. Lefaivre (2003) ve Tzonis' e (2003) göre *eleştirel bölgeselcilik* yaklaşımına zemin hazırlayan ilk bölgeselci manifesto İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında Lewis Mumford tarafından *New Yorker* dergisinde yayınlanan *Sky Line* (1947) metnidir. Nitekim Mumford'un bölgeselcilik fikri, insanların gerçek yaşam koşullarıyla yüzleşmelerine yardımcı olan, onları evinde hissettiren, üslup ve mevcut teknolojinin sunduğu mekanik düzenin despotluğundan korunmasına olanak sağlayan bir mimarlığa karşılık gelerek (Tzonis 2003) *eleştirel bölgeselcilik* ile aynı eksende yer alır.

Literatürde ilk kez (1981) Lefaivre ve Tzonis tarafından dile getirilen *eleştirel bölgeselcilik* yaklaşımına "Towards a Critical Regionalism: Six Points for an Architecture of Resistance" (1983) başlıklı metni ile katkıda bulunan Kenneth Frampton eleştirilere cevap veren bir mimarlığı tanımlamaya çalışır. Frampton'ın metni Paul Ricoeur'ün 1961'de yazdığı "Evrensel Uygarlık ve Ulusal Kültürler" *(Universal Civilization and Naitonal Cultures*) adlı metinden bir alıntı ile başlar. Ricoeur, küreselleşme olgusunun, bir yandan insanlığı ileriye götürdüğünü bir yandan da geleneksel kültürlerin yok olmasına sebep olduğunu ve çelişkinin burada başladığını belirtir. Frampton, Ricoeur'in hem modern olup hem de eski uygarlığı canlandırmanın nasıl olacağı sorusuna *Eleştirel Bölgeselcilik* kuramı ile cevap arar (Frampton 1983). Frampton'un eleştirel bölgeselcilik kavramı, evrensel modernizmin yarattığı yerden bağımsız değerler ve imgelerin ürettiği tekdüzeliğe ve araçsallaştırılmış bölgeselciliğe karşı durur. Kavram doğa ile diyalektik bir ilişki içerisindedir ve tektonik, yerel ışık, dokunsal algı kavramları ile oluşturulacak, geleneksel ve yerel değerlere, iklime duyarlı bir mimarlığa çağrı yapar. Frampton, görsel deneyimlerin insan algıları (farklı düzeylerdeki aydınlatma, sıcaklık, nem, hava hareketleri, farklı kokular, farklı malzemelerin neden olduğu sesler, insanın duruşunu etkileyen döşeme bitişleri gibi tamamlayıcı elemanların yarattığı duyular vb.) ile tamamlandığını söyler. Görsel olana karşı dokunsal olanı vurgulayan Frampton, tektonik ve deneyimin küreselleşen dünyanın teknik saldırısına karşı koyabilecek potansiyele sahip olduğunu söyler (Frampton 1983). Alvar Aalto'nun Säynätsalo Belediye Binası görsel olana karşı dokunsal olanın, deneyimin öne çıkarıldığı kurgusu ile Frampton (1983) tarafından dokunsal duyarlılığa sahip olduğunun altı çizilmiş ve eleştirel bölgeselci bir tavrı barındırdığı dile getirilmiştir (Şekil 2.13).

[14] Lefaivre, L. and Tzoniz, A. 1981. The Grid and The Pathway. Architecture in Greece, 15, 175-178.

Şekil 2.13. Säynätsalo Belediye Binası 1949-52, Alvar Aalto (Alvar Aalto Müzesi 2018)

Özkan ise (1985) modernizmin evrensellik iddiasını "internationalism" terimi ile açıklar ve Modern Hareketin bu anlayışına yönelik eleştirinin dile getirilişini *bölgeselcilik* ile ilişkilendirir. Sözü edilen bölgeselciliği ise "yerellik" (*Vernacularism)* ve "Modern Bölgeselcilik" *(Modern-Regionalism)* olmak üzere iki kategoride değerlendirir. Yerellikte "muhafazakâr" ve "yorumlayıcı" tutumu olmak üzere iki yaklaşımın olduğunu gözlemleyen Özkan (1985), muhafazakâr yerel dile en önemli katkıyı Mısırlı mimar Hassan Fathy'nin yaptığını düşünür, yerelliğin yorumlayıcı tutumunu ise yerel mirası yeni ve çağdaş işlevler için yeniden hayata geçirme yaklaşımı olarak görür ve "neovernakülerizm" (*neovernacularism)* olarak tanımlar. *Modern Bölgeselcilik* ise, modernizm ile işlev-biçim sürekliliği, malzeme ve tekniklerin ifadesindeki dürüstlük gibi birçok noktada örtüşür ancak modern hareketteki evrensellik iddiasının karşısında yer alır. *Modern Bölgeselcilik* çok geniş anlamda somut ve soyut olmak üzere iki kategori referans alınarak açıklanabilir. *Somut bölgeselcilik* parçaları veya tüm binaları kopyalayan bölgesel ifadelere yönelik tüm yaklaşımlara karşılık gelirken, *soyut bölgeselcilik* kütle, boşluklar, oranlar, ışık, mekân duygusu ve deneyime odaklanır (Özkan 1985). Özkan'ın tanımladığı *soyut bölgeselciliğinin eleştirel bölgeselciliğe* karşılık geldiği söylenebilir (Güleç Korumaz ve Canan 2022).

2.1.3. Mimari fenomenoloji

Modern mimarlığın evrensel mimarlık öğretisine karşılık mimarlıkta bölgeselci yaklaşımın filizlenmeye başladığı faaliyetlerle eş zamanlı olarak felsefe disiplini içerisinde Heidegger'in dile getirmesi ile başlayan ve gündeme gelen eleştirilerin de katkısı çok geçmeden mimarlık disiplinine yol gösterir. Bu bağlamda modernizmin iki önemli başvuru kaynağı, akılcılık ve evrensellik yerine duyulara ve deneyime öncelik veren fenomenolojik bakış açısının benimsendiği mimari fenomenoloji, modernizmin eleştirisi olarak okunabilir. Nitekim Bilgin (d.1953), Frederic Jameson'ın (d.1934) makalesine (1988) referansla, postmodernizmi, modernizmin gündeminde olmayan hareket ve imgeyi dert edinen bir anlayışa sahip olduğu, akılcılık ve rasyonalitenin yarattığı zayıflığa odaklanmadığı yönündeki savları ile modernizmin eleştirisi olarak yorumlayan anlayıştan farklı ele alır. Bu noktada duyuların ve deneyimin öne çıktığı fenomenolojiyi modernizmin egemen anlayışına karşı duruşu ile modernizmin eleştiri aracı olarak tanımlar (Bilgin 2017). Postmodernizm kavrayışının değişmesi ve sınırlarının yeniden çizilmeye başlamasıyla birlikte fenomenoloji-mimarlık ilişkisi yeniden gündeme

gelir. Jameson ile benzer söylemlere sahip olan Nesbitt, fenomenolojinin yere, peyzaja ve yapılaşmaya (özellikle tektoniğe) yönelik postmodern tutumların temelinde yer aldığını ve bu durumun bazen göz ardı edilerek sorgulanmadığını söyler. Nitekim fenomenoloji, Nesbitt'in postmodernizm kavrayışında -estetik, dilbilim, marksizim ve feminizm ile birlikte farklı disiplinlerden ithal edilen- *"*tanımlayıcı paradigma*"* lardan biridir (Nesbitt 1996).

Heidegger ile birlikte modern mimarlığın teknokratik bakış açısına eleştiri zemini oluşturmaya başlayan ve Nesbitt'in ifadesiyle felsefe disiplininden ithal edilen fenomenolojinin kurucusu, önemli temsilcisi Edmund Husserl (1859-1938) kabul edilir. Husserl, fenomenolojiyi bilim olarak tanımlamanın yanı sıra bir yöntem ve düşünme biçimi olarak ifade eder (Husserl 2010). Kartezyen felsefenin rasyonel kavrayış biçimini sorgulayarak özü tanımlamaya çalışan fenomenoloji, özne nesne arasındaki ilişkiyi yeniden yorumlar ve bilinci nesneye yöneltir. Husserl'in fenomenolojisinde nesnelerin bilgisine özneden yola çıkılarak ulaşılır. Öznenin yokluğunda nesne de olmaz. Yaşantılarda kurulan bilgi başka bir deyişle deneyim, özneyi, nesnenin bilgisine götürür (Uyanık 2003; Ulubay ve Önal 2020). Husserl'in öncü olduğu ussal düşünceye dayanan zaman içinde deneyime dayalı bir geleneğe dönüşen fenomenoloji, fenomenolojik kavrayışın varlığın özüne dair yürüttüğü sorgulamayı derinleştirerek mekânı kavrayış yöntemi olarak kurgulayan Fransız filozof Maurice Merleau-Ponty (1908-1961) ve Heidegger ile birlikte mimarlıkla bağlantılı bir disiplin haline gelmeye başlar. Merleau-Ponty fenomenolojik yaklaşımda özneyi nesnenin bilgisine götüren, asıl araç olarak tanımlanan deneyimi mekânla ilişkilendirerek mimarlığa dahil eder ve bedenin deneyim aracılığıyla mekânı *yer*'e dönüştürme potansiyeline dikkat çeker. Fenomenolojik düşünce biçiminde değer atfedilen beden, mekânı deneyimleyerek, anlam kazandırarak *yer*'e dönüştürür (Merleau-Ponty 2017). Merleau-Ponty'nin söz konusu açılımı Heidegger'in modern mimarlığın insanları *yersiz* bıraktığı hakkındaki eleştirisine yanıt ararken fenomenolojik geleneğe yönelmesini de açıklar niteliktedir.

Mimarlık disiplininde *yerin* kavramsallaştırılması Heidegger'in felsefi metinleri ile başlayıp, Merleau-Ponty ile mekânla ilişkilenerek mimarlık disiplinine dahil olmuş olsa da Norberg-Schulz'un (1926-2000), kavramı mimari fenomenoloji çerçevesinde ele alması ve antik döneme ait bir kavram olan "yerin ruhu" (*genius loci*) terimi ile eşleştirmesiyle yaygınlaşmıştır (Ötkünç 2016). Norberg-Schulz' göre mimarlık insana "varoluşsal bir dayanak" sağlamanın bir aracıdır. Heidegger'in varoluşçu fikirlerinden etkilen Norberg-Schulz, yaşamın gerçekleştiği mekânların *yere* dönüştüğünü ve mimarların görevinin insanların ikamet etmesine yardımcı olan anlamlı yerler üretmek başka bir deyişle *genius loci'yi* görselleştirmek olduğunu söyler. (Norberg-Schulz 1979). Norberg-Schulz, yerin analitik ve bilimsel kalıplar ile açıklanamayacağını, deneyimlenen / anlamlanan mekânlar ile *yerin* yaratılacağını savunur. Tasarımcıların gerçek kaygısının günlük yaşam dünyası olması gerektiğini söyleyen Norberg-Schulz, bilimin tarafsız nesnel bilgiye ulaşmak için soyutlama yaptığını ve söz konusu soyutlama sırasında kaybedilen şeyin günlük yaşam dünyası olduğunu ifade eder, bu problemden çıkış yolunun ise fenomenoloji olduğunu savunur (Norberg-Schulz 1979). Norberg-Schulz, fenomenolojik yöntemle *yerin ruhunu* ortaya çıkarmayı hedeflemektedir (Ötkünç 2016).

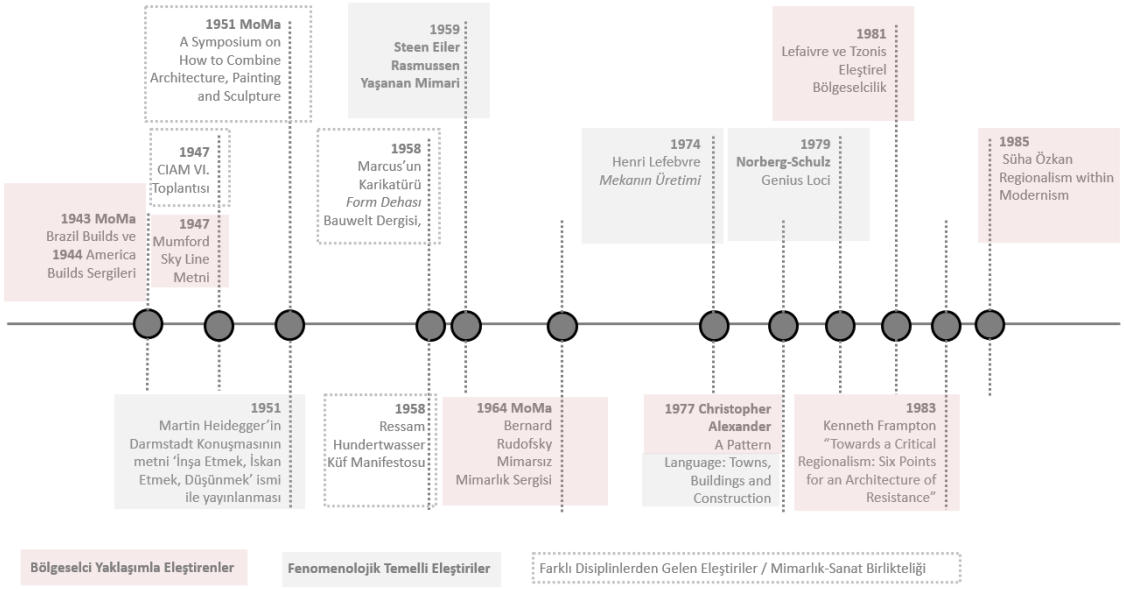
Mimari fenomenoloji yaklaşımının temsilcilerinden olan Fin mimar ve kuramcı Juhani Pallasmaa (d.1936) da *Tenin Gözleri* adlı kitabında Heidegger'in modernite kültüründe süregelen görme duyusunun ayrıcalığı eleştirisine destek verir ve söz konusu

durumun olumsuz sonuçlarından söz eder. Pallasmaa'ya göre (2011) modernist tasarımın göz merkezci tasarım anlayışı, bedeni, diğer duyuları, anıları, düşleri *evsiz bırakmıştır.* Heidegger ile benzer bir anlayışla beden ve çevre arasındaki ilişkiden beslenen, tüm duyulara hitap eden deneyim odaklı mimarlığın önemine değinen Pallasma (2011), mimarlığı işlevsellik ve duyusal zevk arasında *varoluşsal araç* olarak tanımlar, mimarlığın uğraşısının temel varoluşsal sorunlar olduğunu dile getirir ve yere ilişkin fenomenolojik bir mimarlık okuması yapar. Yere özgü deneyim temelli bir mimarlık anlayışı geliştirmeye çalışır.

Günümüzde fenomenolojiyi düşünsel temel olarak kabul eden akademik çalışmalara mimarlık alanında sıklıkla rastlanmaktadır. Sözü edilen bağlamda ülkemizden de birçok örnek verilebilir. Dönmez (2022) 'in kenti fenomenolojik bir zemin olarak kurguladığı ve "kenti anlamlandırma girişimi" olarak özetlediği *Beden Odaklı Bir Anlatı: Fenomenolojik bir araştırma olarak Antakya* adlı çalışması, Özer (2020) in katmanlı kentlerin bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmaları için fenomenoloji temelli bir model önerdiği *Katmanlı kentlerin fenomenolojik bakış açısıyla analizi için bir model önerisi: İznik örneği* isimli tezi, Ertürk (2019) 'ün yer ve yerin ruhunu anlamaya yönelik yaklaşım içeren *Sokak pratiği aracılığıyla yer ve yerin ruhunu anlamaya yönelik bir sentez önerisi: Hermeneutik-fenomenolojik-semiyolojik (HFS) çerçeve yaklaşım* adlı çalışması, Şengün (2018) 'ün pazarı fenomenolojik inceleme nesnesi olarak ele aldığı ve fenomenolojik özlerine ayırdığı *Sokak pazarının poetikası: Geçici yapının zamansallığı üzerine fenomenolojik bir inceleme* adlı doktora çalışmalarından söz edilebilir.

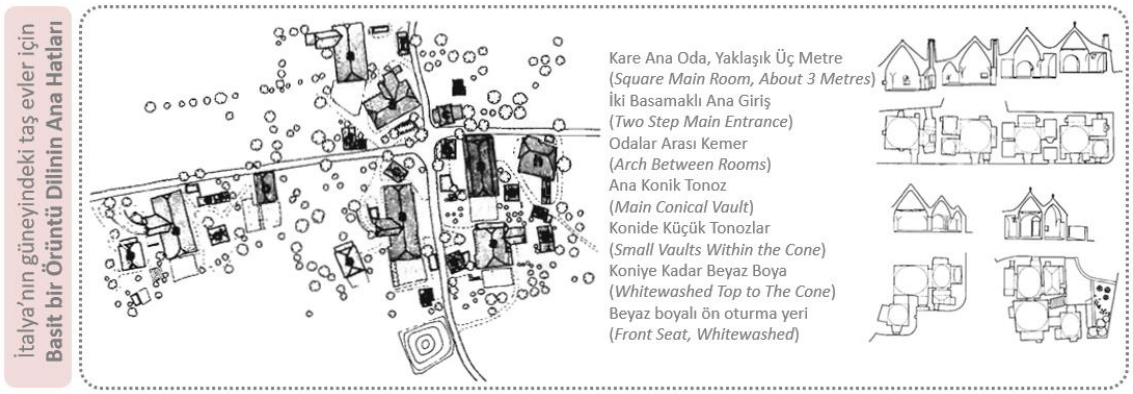
2.1.4. Mimari örüntüler / kalıplar

Mimarlıkta fenomenoloji ve bölgeselcilik kavramlarının tartışılmaya başlandığı dönemde (Şekil 2.14) vernaküler mimariye, modern öncesi yapılı çevreye ve mekânsal deneyime referans vererek yeni bir mimari tasarım yaklaşımı ortaya koymayı hedefleyen çalışmalardan biri A.B.D.'li mimar ve kuramcı Christopher Alexander (1936-2022) ve araştırma ekibinin, *A* Pattern *Language: Towns, Buildings and Construction (1977)* isimli kitabıdır. Alexander v.d. (1977) da mimari fenomenolojinin temel kabullerine uyumlu bir şekilde, modern mimarlığa, kimliksizlik ve aidiyetsizlik bağlamında eleştiriler yöneltmiştir. Mallgrave ve Goodman (2011), mimarlığı biçim veya sembolik anlamlar açısından değil kullanıcısının mekânı nasıl deneyimlediği açısından inceleyen bir araştırmacı olarak Alexander'ın dönemi içerisinde ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğunu ifade eder. Benzer şekilde Kruft (1994) da Alexander'ın fikirlerinin yeni bir mimarlık anlayışının ortaya çıkmasında hayati bir teşvik olacağını düşünür.

Şekil 2.14. İkinci Dünya Savaşı sonrasında modernist tasarımda standartlaşma / evrensellik düşüncesine eleştirel yaklaşımlar (Orijinal 2024)

A Pattern Language kitabının kuramsal arka planı, yine Alexander tarafından yazılan *The Timeless Way of Building (1979)* kitabında oluşturulmuştur. Kruft' a (1994) göre Alexander'ın retorik bir üslupla yazdığı *The Timeless Way of Building,* Le Corbusier'in *Vers une Architecture'* ını anımsatan bir dizi düsturla başlar. Alexander, "doğanın bir parçası" olarak gördüğü mimarideki "örüntü dilleri" ile "olay örüntüleri" arasında çağrışımsal bir kuram geliştirerek bir "zamansız inşa etme biçimi" tanımlar. Söz konusu kuramda, her mekânın karakteri orada gerçekleşen olay örüntüleri ile inşa edilir. Bir yerin yaşamı, ruhu sadece fiziksel çevreyle değil oradaki deneyimler, yaşanan olaylar ile ilişkilidir. Başka bir deyişle *olay örüntüleri* mekâna karakter kazandırır. Bir binada ya da bir şehirde önemli olan fiziksel geometri değil orada meydana gelen olaylardır. Söz konusu *olay örüntüleri* ise belirli geometrik örüntülerle iç içe geçmiştir ve binaların, kasabaların yapıldığı atom ve moleküllere karşılık gelirler. İnsan yapımı evrenin atomları olarak tanımlanan örüntüler, her seferinde biraz farklı bir tezahürle ortaya çıkan etkinlik ve mekân örüntüsü oluştururlar. *A Pattern Language* (örüntü dili) ise, dünyadaki örüntüleri tanımlayan morfolojik kuralların soyut temsilleri (soyut şemaları) ile oluşturulan örüntülerin kombinasyonlarını sonsuz çeşitlilikte üretme olanağı veren (Şekil 2.15) sistemdir (Alexander 1979).

Şekil 2.15. *The Timeless Building* kitabında örüntü dili sistemini açıklayıcı örnek (Alexander 1979)

A Pattern Language'i biçimlendiren kurgunun esas öğeleri örüntülerdir. Alexander (1979), kurguladığı örüntüleri "bir bağlam, o bağlamdan kaynaklanan bir problem ve problemi çözmeye yarayan kültürel yaklaşımın kesişimi" olarak tanımlar. Örüntüler, mimarlık disiplini içerisinde vernaküler mimarlığın sahip olduğu yaşantıya yönelik farkındalığın (yer, insan ölçeği vb.) artması ile çağdaş mimarlığın söz konusu yaşantıya zemin hazırlayan bir mimarlığa evrilmesi yönündeki isteğe cevap verebilen bir mimarlığın oluşumuna kaynaklık eden araçlar olarak düşünülebilir.

Bu çalışma, *A Pattern Language' in* 20. yüzyılın ikinci yarısında mimarlık disiplini içerisinde oluşan, modern mimarlığın insanı ve oluşagelmiş mimarlık bilgisini, kültürünü yok sayan tutumuna eleştirel bir yaklaşımla oluşturulan örüntüleri yapılı çevreyi okumak ve fenomenolojik araştırmayı nesnel bir yöntem ile sürdürebilmek için rehber olarak seçmiştir. Söz konusu okumada, öznenin dahil olduğu deneyim, yaşantının öneminin farkındalığı ve yerel mimarlık öğelerinin yorumlanması önemli yer tutmaktadır. Bu bağlamda kuramcılar tarafından farklı yönleri ile olumlanan, yorumlanan ve eleştirilen (Şekil 2.16) çalışma, materyal ve metot başlığı altında detaylı olarak incelenecektir.

KURAMCILAR	PATTERN LANGUAGE HAKKINDAKİ ÇIKARIMLARI
Hanno Wlater Kruft (Kruft, 1994: 443)	İşlevselci
Manfredo Tafuri ve Francesco Dal Co (Tafuri ve Dal Co, 1986: 360)	İşlevselci Geleneğe Eklemlenmez
Duffy ve Torrey (Serim, 2006: 37)	İşlevselci
Grabow (Serim, 2006: 36-46)	Paradigma Değişimi (pozitivizme ve indirgemeciliğe karşı)
Kimberly Dovey (Dovey, 1990: 3-9)	Paradigma Değişimi Fenomenolojik

Şekil 2.16. A Pattern Language ve literatürdeki yorumlamaları (Orijinal 2024)

2.2. Örnekleme Yönelik Literatür Taraması

2.2.1. "Akdenizlilik" kavramı

Alman filozof G.W. Friedrich Hegel (1770-1831) Akdeniz'i "dünya tarihinin ekseni" olarak tanımlar (Şekil 2.17) ve Akdeniz olmadan yazılan bir dünya tarihini forumu olmayan bir Roma ya da Atina şehri ile eşdeğer olacağını söyler (Duchesne 2012). Hegel'in dünya tarihinde ayrıcalıklı yere konumlandırdığı Akdeniz, Platon ve Aristoteles döneminden itibaren Yunanlılar için "Bizim Tarafımızdaki Deniz" (Horden ve Purcell 2000), Romalılar için "Bizim Deniz" (Mare nostrum), Türkler için "Beyaz Deniz" (Akdeniz), Yahudiler için "Büyük Deniz", Almanlar için "Orta Deniz", İngilizce ve Latin dillerinde "topraklar arasındaki deniz" olarak tanımlanmıştır. Modern yazarların eklediği "İç Deniz", "Kuşatılmış Deniz", "Dost Deniz" çeşitli dinlerin "Sadık Denizi" ve İkinci Dünya Savaşı'nın "Acı Denizi" (Abulafia 2011) Akdeniz'in görece yeni tanımlamalarıdır. Modern dünyada ise "Akdeniz nedir?" sorusuna her disiplinin verdiği cevap farklı olacaktır. Antropologlar için akrabalık ve küçük topluluklara göre anlatılan bir Akdeniz hikayesi, çevre tarihçileri için mikro bölgeler ve biyotoplar, okyanus bilimcilere göre deniz teknolojileri, haritalar ve deniz rotaları, mimarlar/şehir plancıları için araştırmalar, yerel bina türleri ile çizilen bir Akdeniz söz konusudur (Lahoud 2013). Her durumda farklı bir Akdeniz'in ana hatları ortaya çıkar. Akdeniz'in birliğini ve farklılığını inceleme alanı olarak tanıyan, başka bir deyişle Akdeniz'i inşa edilen bir kavram olarak ele alan ve tanımlayan ilk isim olarak anılan Fransız tarihçi Fernand Braudel (1902-1985) ise "nedir bu Akdeniz?" Sorusunu şöyle yanıtlar (Braudel 2007):

"Bin bir şeyin hepsi birden. Bir manzara değil, sayısız manzaralar. Bir deniz değil, birbirini izleyen birçok deniz. Bir uygarlık değil, birbiri üzerine yığılmış birçok uygarlık. Akdeniz'de gezen, Lübnan'da Roma dünyasını, Sardinya adasında tarihöncesini, Sicilya'da Yunan kentlerini, İspanya'da Arap varlığını, Yugoslavya'da Türk İslâmı'nı bulur. Yüzyılların derinliklerine iner; Malta'daki kocaman taş yapılara ya da Mısır piramitlerine dek uzanır. Bugün hala yaşayan çok eski şeylerin yanında, aşırı modern şeylerle karşılaşır."

Şekil 2.17. MÖ 500 civarında, Miletos'lu Hekataios'un Akdeniz bakış açısına göre çizilmiş, bilindiği kadarıyla dünyanın yaklaşık haritası (Broodbank 2013)

Bilimsel arkeolojinin kurucularından olan Alman sanat tarihçisi Johann J. Winckelmann'ın (1717-1768) Yunan sanatı üzerine yazdığı yazılarında (1755) Akdeniz insanlarının doğal, açık havayı seven, misafirperver ve uyumlu olduğunu dile getirilir

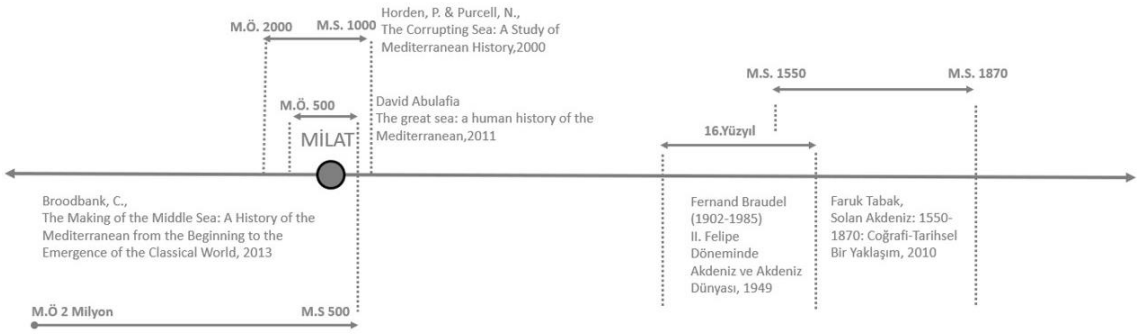
(Horden ve Purcell 2000) ve Akdeniz'e, Akdeniz insanına farklı bir anlam yüklenmeye başlandığı söylenebilir[15]. On dokuzuncu yüzyıl, coğrafya ve edebiyat disiplinleri içerisinde Akdeniz odaklı çalışmaların görünürlüğünün arttığı dönemdir. Söz konusu dönemde coğrafyacıların Akdeniz'in sınırlarını ve özelliklerini incelemeleri, gezginlerin Akdeniz'e yaptıkları seyahatleri aktardıkları yazıları, şairlerin ve ressamların Akdeniz'in doğasını, iklimini, insanını odağına aldıkları eserler üretmeleri Akdeniz'in kavramsallaşarak akademik çalışmalara konu olmasına zemin hazırlar (Ekşigil 2017). Nitekim Akdeniz'i fenomen olarak ele alıp, kapsamlı bir araştırma yapan Braudel'in çalışması da söz konusu dönemin hemen ardından üretilmiştir. Söz konusu dönem mimarlık disiplini içerisinde Akdeniz yerel mimarlığına olan ilginin arttığı zaman aralığına da karşılık gelir.

Tarih boyunca farklı isimler ile anılan Akdeniz'in kavramsallaşması ile birlikte tarih yazımında iki farklı Akdeniz kullanımının oluştuğu söylenebilir. Tekeli (2018) söz konusu kullanımlardan ilkini coğrafi tanıma sadık kalınarak oluşturulan fiziki coğrafya terimi, sınırları belirlenmiş bir denize karşılık gelen Akdeniz, ikincisini ise denizi ve çevresindeki karayı içeren beşerî coğrafyanın terimi olarak ele alınan Akdeniz olarak tanımlar. Tekeli'nin ikinci kullanım olarak tanımladığı Akdeniz, araştırmacılar tarafından sınırları değişebilen ve anlamı farklı şekilde kurulabilen, başka bir deyişle "Akdenizlilik" kimliğinin var olduğu sınırları işaretleyen, "inşa edilen" bir Akdeniz tanımıdır. Ekşigil (2017) Akdeniz'in söz konusu kullanımını "katakresis*"* (*gerçek bir karşılığı olmayan retorik bir imge)* kavramı ile ilişkilendirir ve kavramın üstünlük kurma, dışlama gibi amaçlara hizmet edebileceği, araç olabileceği konusunda uyarır. Lahoud (2013) ise, fikir birliğine varmak ve bu argümanı kesin olarak çözmeye çalışmak yerine, Akdeniz'i sonsuz bir epistemolojik provokasyon alanı olarak hayal etmenin daha ilginç olacağını söyler. Nitekim tez kapsamında Akdeniz ve Akdenizliliğin farklı yazarlarca ele alınışı incelenmiş ve nihayetinde mimarlık disiplini içerisinde Akdeniz ve "Akdenizlilik" çözümlemesi yapılarak kavramın mimarlık disiplinindeki karşılığı bulunmuştur.

Fernand Braudel'in yirminci yüzyılın ortalarında farklı bir tarih yazımı yaklaşımıyla yazdığı *II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*[16] (1949) metni ile başlayan tarih yazımındaki Akdeniz görünürlüğü, yirmi birinci yüzyılın başında ise Peregrine Horden (d.1955) ve Nicholas Purcell'in *The Corrupting Sea: A Study of Mediterranean History* (2000) (Yozlaştıran Deniz: Bir Akdeniz Tarihi Çalışması) isimli kitapları ile tekrar tartışılmaya başlanmış, akademisyenlerin gündemine yeniden girmiş ve konu hakkındaki yayınların sayısı artmıştır (Şekil 2.18).

[15] Horden ve Purcell (2000), Akdeniz'in söz konusu bağlamda ele alındığı dönemi Romantik Akdeniz olarak isimlendirir, Akdeniz insanını tanımlayan bu niteliklerin Goethe, Marx, Nictzsche'nin de aralarında yer aldığı bir dizi Avrupalı entelektüel tarafından da benimsendiğini aktarırlar. Tzonis (2003) ise Akdeniz insanı tanımını daha farklı yorumlar. Vitruvius'un iklimle ve fiziksel koşullarla insan tipleri üretildiğini, ılıman mimari ve ılıman insanların yarattığı ılıman bir ortamın varlığından söz ederek Romalılara (Akdeniz insanına), üstünlük atfettiğinin altını çizer.

[16] Braudel'in söz konusu çalışması II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası (La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II, 1947) isimli doktora tezinden üretilen, 1949 yılında aynı isim ile basılan kitabıdır.

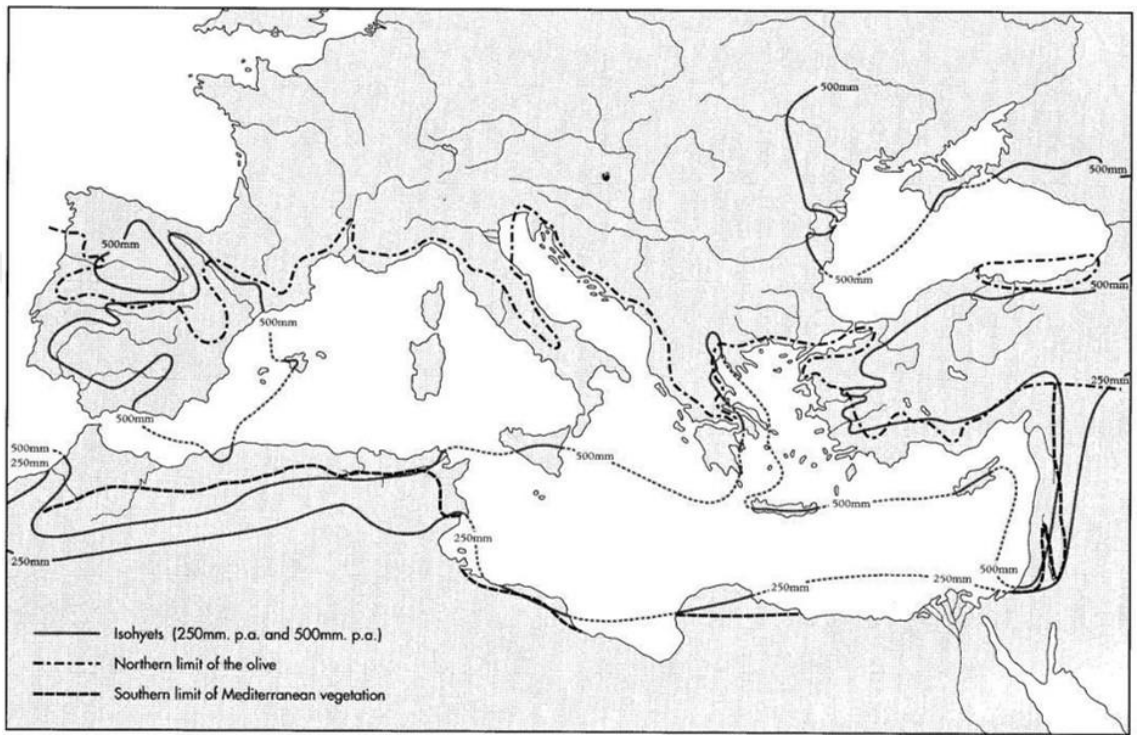
Şekil 2.18. Akdeniz'i konu edinen metinlerin Akdeniz'i inceledikleri zaman aralıkları (Orijinal 2024)

David Abulafia (2011), deniz yüzeyi ve liman kentleri ile sınırladığı Akdeniz'i beş ayrı döneme (MÖ 1200 öncesi Birinci Akdeniz, MS 500'e kadar İkinci Akdeniz, on dördüncü yüzyıla kadar Üçüncü Akdeniz, on yedinci yüzyıla kadar Dördüncü Akdeniz ve yirminci yüzyılın ikinci yarısında Beşinci Akdeniz) ayırarak Akdeniz'in tamamını dönüşüme uğratan süreçler, insanlar ve önemli olaylar dizisi öncüllüğünde bir Akdeniz anlatısı yapar. Cyprian Broodbank (2013) arkeoloji ve tarih yazımına dair bir yapıt olarak tanımladığı çalışmasında erken Akdeniz tarihi yazma girişimiyle MÖ iki milyon ve MS 500 zaman aralığında Akdeniz toplumlarının ekonomik, kültürel tarihini inceler. Faruk Tabak (2021) ise Braudel'in bıraktığı tarihten sonrasının (1550-1870) Akdeniz'ini inceler[17], başka bir deyişle Akdeniz'in dünya ekonomisinde gücünü kaybettiği yıllarda bölgenin ekonomisi, ekolojisi, tarımı üzerine odaklandığı bir Akdeniz anlatısı yapar. Akdeniz'i bir fenomen olarak ele alan, konuya yaratıcı ve farklı yaklaşıp Akdeniz'in sınırlarını tartışmaya açan, "Akdenizlilik" anlatısına zemin hazırlayan başlıca metinler olması bakımından Braudel'in ve Horden&Purcell'in çalışmalarını ise daha ayrıntılı incelemek faydalı olacaktır.

Braudel (1972), denizi çevreleyen kıtalar yerine deniz havzasını merkeze yerleştirdiği Akdeniz'i (Broodbank 2013), fiziksel ve insani/tarihsel bütünlük/birlik (Braudel 2021) üst anlatısı ile kurgular ve deniz üzerinden topluluklar arasında gelişen etkileşimi anlamaya yönelik bütünsel bir değerlendirme yapar. Fiziksel bütünlüğü iklimsel birlik üzerinden kuran Braudel (Şekil 2.19), insani bütünlüğü ise denizyolu ile bağdaştırır (Braudel 2021). Başka bir deyişle Akdeniz'i, kuzey-güney bandının dar olması sebebiyle iklimin çok farklılaşmaması ve deniz ulaşımının etkin kullanımı üzerine gelişen denizyolu ulaşım teknolojisi üzerine kurulan bütünlükle tanımlanır. Söz konusu birlik/bütünlük benzer yaşam koşullarına sahip insanların benzer uyum biçimleri göstermesi (iklim, topografya vb.) ve deniz ulaşımının gelişmiş olması ile karşılıklı etkileşimin (fikir, inanç vb.) hızlanması ile sağlanır (Tekeli 2016). Braudel'in Akdeniz'i nesneleştiren bakış açısı tarih yazımının siyasetten çok coğrafi, kültürel ve ekonomi dinamikler öncülüğünde yazılması gerektiğini savunması ile açıklanabilir (Broodbank 2013). Braudel'in savı mensup olduğu Annales Okulu'nun geleneğinin izlerini taşır. Yeni bir tarih anlayışını temsil eden okul, tarihin baş aktörleri olarak ünlü kimseleri gören egemen tarih yazımı yerine, belge bırakmayan küçük insanları tarihin aktörleri düzeyine

[17] Söz konusu kitap Faruk Tabak'ın *The Ottoman Countyside in the Age of the Autumn of the Mediterranean c. 1560-1870* (2000) isimli doktora tezinden üretilmiş, Türkçe'ye çevirisi 2021 yılında yapılmıştır.

yükseltir, siyasal olaylar dizisi yerine toplumsal yapıların irdelenmesi gerektiğini savunur (Kılıçbay 2021; Arıkan 2016). Annales okulunun tarih yazımı yaklaşımı ile 16. Yüzyıl Akdeniz'ine odaklanan Braudel, iki ciltten oluşan çalışmasında coğrafya ve tarih arasında kurduğu ilişkiyi ortaya koyar, insan davranışına yön veren fiziksel kısıtlamalara ağırlık verir ve dönemin siyasi figürlerine ancak ikinci cildin son bölümünü ayırır (Abulafia 2005). Söz konusu tavrı çalışmanın isminde de kendini gösterir (Broodbank 2013) ve beklentinin aksine İspanya Kralının ismi çalışmanın başlığının sonunda (*La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II, 1947*) kendine yer bulur.

Şekil 2.19. Akdeniz'in iklimsel birliği ile oluşturulan fiziksel sınırları (Horden ve Purcell 2000)

Broodbank (2013), Braudel'in kapsamlı ve hızla kabul edilen ve ikonik statüye kavuşan başyapıtının yıllarca Akdeniz çapında daha fazla karşılaştırılabilir araştırma yapılmasını engellediğini söyler. Nitekim ancak 2000 yılına gelindiğinde Horden ve Purcell'in *The Corrupting Sea: A Study of Mediterranean History* (Yozlaştıran Deniz: Bir Akdeniz Tarihi Çalışması) adlı çalışması Braudel'in Akdeniz birliği varsayımını askıya alır ve daha radikal bir yöntemle Akdeniz anlatısı yapar (Lahoud 2013). Akdeniz'in ve kıyılarının yaklaşık üç bin yıllık insanlık tarihini konu edinen çalışmanın amacı, bölgenin uzun dönem boyunca kendine özgü birlik ve farklılığı ne derecede sergilediği ve ne tür bir sürekliliğin söz konusu olabileceğini keşfetmektir (Horden ve Purcell 2000). Horden ve Purcell, Akdeniz'de ortak olanın, Akdeniz'e özgü bir nitelik değil bir sorun (hayatta kalmak için yapılan eylemler) olduğunu öne sürer (Lahoud 2013). Başka bir deyişle Akdeniz, neden-sonuç ilişkisine dayanarak, bir problem (hayatta nasıl kalınır?) üzerinden ekolojik bir model (Horden ve Purcell 2000) ile çözümlenir. Akdeniz tarihi sosyal, coğrafi, ekonomik, dini etkenlerin bir araya gelmesi ile oluşan ilişkiler ağı ile kurulmuştur. Bu bağlamda parçalı mikro ekolojiler, belirsizlikler (iklim istikrarsızlığı ve

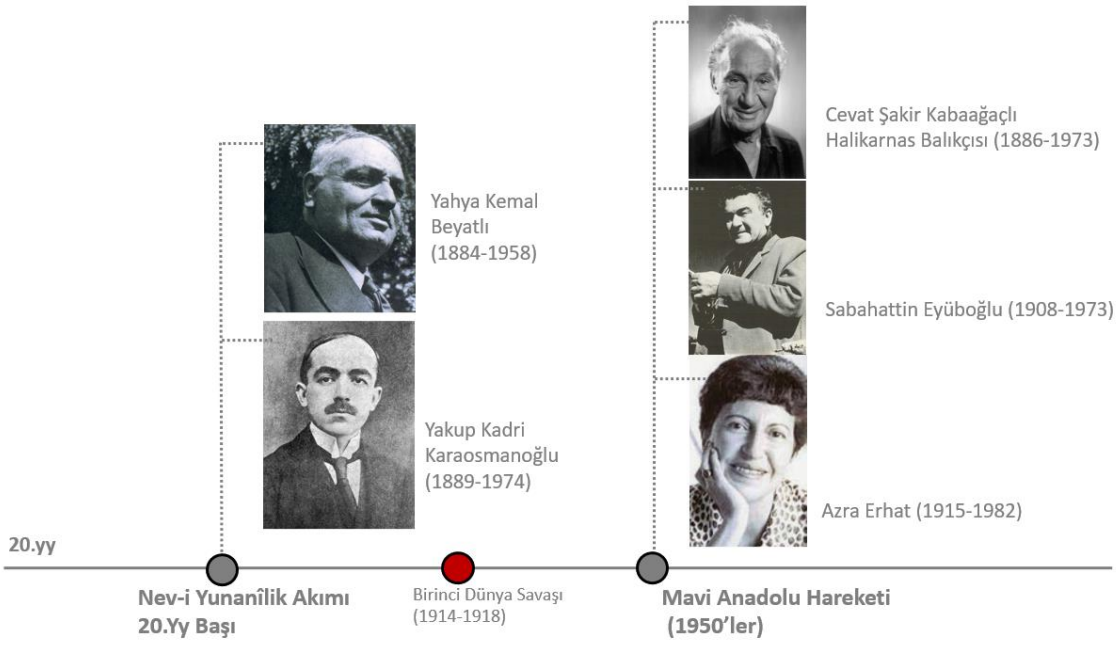
öngörülemezliği) ve hareketlilik/bağlantılılık paydasında çözümlenen Akdeniz'in söz konusu durumların yarattığı risk ve fırsatlar ile okuması yapılmıştır.

Akdeniz'i tanımlarken başvurulan mikro ekolojiler, jeoloji veya iklim özellikleri ile değil, hayvancılık, toplayıcılık, avcılık, tarım, balıkçılık başka bir ifadeyle peyzajın sunduğu üretkenliğe, insanların yaşamsal faaliyetlerine göre tanımlanmıştır (Horden ve Purcell, 2000). Akdeniz tektoniğinden kaynaklanan aşırı topografik parçalanmasının yanı sıra insan eliyle de sürekli değişen kaygan, esnek parçalı mikro bölgeler/ekolojiler ile bir Akdeniz tanımı yapılmıştır. Belirsizlikler, yağan yağmur miktarı, rüzgârın yönü/şiddeti, sismik veya volkanik hareketler başka bir deyişle Akdeniz'i riskli bir bölge yapmasının yanı sıra fırsatların üretilebilmesine de zemin hazırlayan doğa olaylarıdır. Yaşanan belirsizlikler karşısında Akdeniz'in topografyası ve iklimiyle başa çıkma stratejileri geliştiren Akdeniz insanı, yaşamını düzenlemek, şartlarını uygun hal getirmek için önlemler almaya zorlanır (Tekeli 2018; Broodbank 2013). Horden ve Purcell (2020) söz konusu önlemleri, Akdeniz'e özgü risk rejimi ile başa çıkma etrafında örgütlenen kendine özgü bir üretim mantığı ile açıklar. Farklı türden kötü yıllara karşı fazla ürünün depolanması, çeşitlendirilmesi, taze veya depolanan ürünlerin yeniden dağıtılması üretken bir girişim çabası ve stratejisi olarak tanımlanır. Merkezi bir denizin de katkısıyla hareketlilik ve iletişimin kolay olması Horden ve Purcell'in hareketliliği/bağlantıda olma halini Akdeniz'i tanımlayan bir değer olarak sunmalarına imkân tanır. Mikro ekolojiler söz konusu hareketlilik ile bir araya gelerek makro ölçekte Akdeniz birliğini/bölgesini oluştururlar (Horden ve Purcell 2000). İnsanların küçük ölçekli etkileşimleri ve günlük hareketlerinin yanı sıra uzakları da içeren hareketliliği (keşif, ticaret, avcılık gibi faaliyetleri barındıran) Akdeniz'in zorlukları fırsata çevirme ve hayatta kalma dürtüsünü içeren üst yapısında birleşir (Broodbank 2013). Sonuç olarak, Horden ve Purcell'in Akdeniz'i, özgün nitelikleri barındıran mikro ekolojilerden oluşan, yaşanan belirsizliklerin yarattığı riskler ile tetiklenen hareketliliğin de bir sonucu olarak bölgeler arasında devamlı bir bağlantının sağlandığı bir birliktelik ile var olur. Horden ve Purcell'in Akdeniz'inin bölgede nasıl hayatta kalınacağı problemine verilen cevaplar ile kurulduğu, buna karşın Braudel'in Akdeniz'inin benzer nitelikler (iklim, vb.) üzerinden kurulduğu düşünülebilir.

Farklı yazarlar tarafından farklı dönemleri ve yönleri ile ele alınan Akdeniz'in, sınırları konusunda hem fikir olunmamakla birlikte, tarih boyunca doğa ve insanın ortaklaşa inşa ettiği bir coğrafyaya karşılık geldiği fikrinde birleşilmektedir. Akdeniz coğrafyasını inşa eden insanlar romantik söylemler ile Akdeniz insanı olarak tanımlanmış, farklı anlamlar yüklenmiş olsa da "Akdenizlilik", ayrıştırıcı ve ötekileştirici bir bakış açısıyla ele alınmadan, coğrafyanın sunduğu fiziksel zorluklar karşısında ortak yaşama biçimi (iklim, deniz ile şekillenen üreticilik) üzerinden ele alındığında ortak üretim ve tüketim alışkanlıklarını içeren insanların sahip oldukları üst kimlik olarak düşünülebilir. Bu düzeyde bir üst kimlik olarak, "Akdenizlilik", Osmanlı-Türk dünyasında ilk olarak 20.yüzyılın başlarında Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958) ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun (1889-1094) eserleri ile görünürlük kazanmıştır. Nev-Yunanîlik (Neo-Hellenisme) akımını başlatan yazarların amacı Batı kültürünü özümseyebilmek için onu besleyen kaynağa (Antik Yunan ve Latin kültürüne) hâkim olmaktır. Nev-Yunanîlik fikrini, Akdeniz'den beslendiği ve filizlendiği kabulüyle, "Akdenizlilik" ile özdeşleştiren Yahya Kemal, Batı'da olduğu gibi Türk halkının da Akdeniz kültürünü keşfederek aydınlanma yaşayacağını umut eder. Ne var ki Akdeniz

Havza Medeniyeti (Bahr-ı Sefid havza-i medeniyeti) ismi ile anılan yönelim Balkan Savaşları ve Türk Milliyetçiliğinin yükseldiği dönemde yeterli desteği göremez aksine Yahya Kemal ve Yakup Kadri'nin "Yunanperest" (Yunanlığa hizmet eden kişiler) olarak tasvir edildiği karikatürler yayınlanır. 20. Yüzyılın ilk yıllarında "Akdenizlilik" kavramını odağına alan Bahr-i Sefid hareketinin öncüleri Nev-Yunanîler, klasisizmle ile "Akdenizlilik" arasında bağ kuran ilk Türk yazarlar olarak tanımlanır (Kefeli 2006; Ekşigil 2017; Öztürk 2021). Nev-Yunanîler Batı'nın sahiplendiği Yunan ve Latin mirasının "Akdenizli" kimliğine ait olduğunun farkındalığı ile Akdeniz'den beslenen tüm milletlerin söz konusu mirasta hak sahibi olduğu düşüncesi ile hareket etmişlerdir.

Bahr-i Sefîd hareketinin kısa süreli etkinliği Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı) (1886-1973), Azra Erhat (1915-1982) ve Sabahattin Eyüboğlu'nun (1908-1973) temsilcileri olduğu Akdenizlilik kimliği ile şekillendirilmiş ve "Mavi Anadolu" akımı ile yeniden yorumlanarak hayat bulmuştur (Şekil 2.20). Mavi Anadolu akımının başlangıcı kurucularından Halikarnas Balıkçısı'nın 1925 yılında idam mahkumlarının psikolojisi hakkında yazdığı bir yazı nedeniyle Bodrum'da üç yıl sürgüne mahkûm edilmesi ve Akdeniz ile karşılaşmasına dayanır (Kütükçüoğlu 2016). Söz konusu sürgün, Türk kimliğini Anadolu hümanizması çerçevesinde yeniden yorumlayan Mavi Anadolu akımını filizlenmesinin yanı sıra Halikarnas Balıkçısı'nın öncülüğünde, Bodrum ve çevresinde düzenlenen tekne turlarına, sonraları Mavi Yolculuk olarak adlandırılacak deniz seyahatlerine, bölgenin antik yerleşimleri ve vernaküler mimarisi hakkında kapsamlı bilgilerin elde edilmesine de imkân vermiştir. Azra Erhat'ın mavi yolculuğu anlattığı *Mavi Anadolu* (1960) ve *Mavi Yolculuk* (1962) kitapları dönemin Akdeniz'i ile ilgili bilgileri aktarırken, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun tekne gezilerinde ve sonrasında ürettiği resimlerden oluşan *Mavi Yolculuk* defterleri (12 adet), Cengiz Bektaş'ın (1934-2020) antik kentleri ele alan çizimleri, fotoğrafları söz konusu belgelere örnek olarak verilebilir (Şekil 2.21).

Şekil 2.20. Türk edebiyatında "Akdenizlilik" kavramının temsilcileri (Orijinal 2024)

(a) **(b)**

Şekil 2.21. a) Cengiz Bektaş'ın 1981 yılı Mavi Yolculuk'a tarihlenen sarnıç eskizi, Termessos (Bilsel 2023); **b)** Bedri Rahmi Eyüboğlu, Bodrum (Eyüboğlu 2008)

Mavi Anadolu Hareketi'nin temsilcilerini farklı bağlamlarda okumak mümkündür. Yazar, çevirmen ve eğitimci rolü ile Sabahattin Eyüboğlu, kültürel politika ve kamu eğitimi alanında yer alıp siyasal ve kurumsal alanda ön planda yer alırken, Halikarnas Balıkçısı ismiyle anılan yazar Cevat Şakir Kabaağaçlı düşünsel hattın oluşturulması sürecinde katkıda bulunur. Filolog Azra Erhat ise Antik Yunan metinlerinin çevirilerine katkıda bulunmuştur (Bilsel 2007; Yıldırım 2012; Akyıldız 2002). Mavi Anadolucu söylem Anadolu coğrafyasına ait olan kimliğin bulunması amacıyla Batı'ya gitmek yerine Batı'yı kendi özünde arayıp bulmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda yüzünü Batı'nın beslendiği Akdeniz havzasına çeviren hareket, Türklerin Asya medeniyetlerinin yanı sıra Akdeniz uygarlığının da varisleri olduğunu savunur (Ekşigil 2017). Hareket, erken Cumhuriyet döneminde modern bir ulusun inşası için Osmanlı mirası yerine Asya kökenli bir ulusal kimlik inşasına alternatif hümanist bir yaklaşım olarak tanımlanmış, modern Türk kimliği tanımını genişlettiği düşünülmüştür (Kütükçüoğlu 2016; Bilsel 2023). Özetle, Mavi Anadolu hareketi, Nev-Yunanî yaklaşımının Anadolu'da yaşayan hümanizma anlayışıyla yeniden yorumlanması olarak okunabilir. Batı medeniyetinin kaynağını Anadolu olarak tanımlayan hareket, Anadolu'nun Türk olmayan unsurlarının da benimsenerek, söz konusu coğrafyada yer alan Eti, Yunan, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı v.b. tüm uygarlıkların birikimlerini sahiplenmeyi önerir (Akyıldız 2002).

Mavi Anadolu hareketi ile başlayan "Akdeniz" vurgusunun kültür ve sanat alanlarında artışına paralel olarak, Yeni Türk edebiyatında Akdeniz'i odağına alan çalışmaların da sayısının arttığı söylenebilir. Kefeli (2006) söz konusu çalışmaları, "Estetik Anlayışı Yönlendiren Akdeniz: Havza Medeniyeti" (Yahya Kemal, Yakup Kadri,), "Sürgün Bölgesi Olarak Akdeniz" (Namık Kemal, Ziya Gökalp), "Duyuş Tarzını Etkileyen Hayal Gücünü Yönlendiren Akdeniz" (Sabahattin Eyüboğlu, Melih Cevdet Anday), ve "Korsan Mekânı Olarak Akdeniz" (Ahmet Mithat, Abdullah Ziya Kozanoğlu) sınıflandırması yaparak, Akdeniz'i, Akdenizliliği edebiyat-coğrafya ilişkisi açısından ele alır. Eserlerdeki ortak izlek Akdeniz'i şekillendiren siyasi olaylar, savaşlar, tarih, mitoloji, doğal çevrenin ayrıntılı ve abartılı betimlemeleri (Kefeli 2006), başka bir deyişle, Akdeniz'i fenomen olarak ele alışlarıdır.

Bradford (2004) tarafından, "gelgitsiz sularının da yardımıyla birbirini etkileyen kültür ve uygarlıkların sayısıyla boy ölçüşecek hiçbir yerin olmadığı coğrafya" olarak

tanımlanan Akdeniz, 20. Yüzyıl ortalarından itibaren tarih yazımı, coğrafya ve edebiyat disiplinleri içerisinde farklı yazarlar tarafından farklı yönleri ile ele alınarak çalışmalarının odağına yerleştirilmiştir. Aynı zaman dilimine karşılık gelen dönemde mimarlık disiplini içerisinde de Akdeniz yerel mimarlığına ilginin arttığı söylenebilir. Ancak Akdeniz mimarisine özel bir ilgi duyularak üretilen ve Akdeniz'in modern mimarlık ile olan ilişkisinin yeniden çözümlendiği yayınların yapılmaya başlanması sonraki yüzyıl başını bulacaktır (Şekil 2.22).

Şekil 2.22. Mimarlık disiplini içerisinde Akdeniz mimarlığı farkındalığı ile 20. yüzyıl ve 21.yüzyıl başında üretilen yayınlar (Orijinal 2024)

2.2.2. 'Akdenizlilik' kavramı ve mimarlık

Kuramsal dayanağını modernizm ve modernizme getirilen eleştiriler üzerinden kuran tez çalışmasının başlıca ilgi alanı "Akdenizlilik" ve mimari fenomenoloji kavramlarıdır. Çalışma, iki kavramın birlikte kurgulanması ile modern mimarlığa getirilen evrensellik eleştirilerini bertaraf edebilecek "Akdenizli" çağdaş mimari dili tespit etmeyi ve önermeyi amaçlar. Söz konusu kavramlar çerçevesinde yapılan çalışma ve yayınlar tarandığında, "Akdenizlilik" kavramını içeren çalışmalara edebiyat, coğrafya ve tarih alanlarında üretilen yayınlarda rastlanır. Çalışma kapsamında ise "Akdenizlilik" kavramının bir tarihsel anlatıya (historical narrative) dönüşme süreci ve bu sürece dayanak oluşturan mimari mirasın çağdaş tasarım faaliyetleri açısından taşıdığı potansiyeller tartışılmış, araştırma alanını da belirleyen/sınırlayan "Akdenizlilik" anlatısı mimarlık disiplini çerçevesinde ve mimari fenomenoloji temelinde ele alınmıştır. Akdeniz'i ve modern mimarlığı tartışması bakımından Coşkun (2015) 'un *Modern Mimarlık, Akdeniz ve Yer* isimli doktora tezinden söz edilebilir. Çalışma, yirminci yüzyıl mimarlığının milliyetçi okumalarına uluslar-üstü Akdeniz modernizmi kavrayışı üzerinden alternatif bir okuma yapar. Kütükçüoğlu'nun (2022) *Güncel Türkiye Mimarlığında Akdenizli Modernliğe Analitik Bir Bakış* adlı makalesi ise yapılara Akdenizli kimliğini verdiği düşünülen kültürel peyzaj tiplerini ve mimari özellikleri ortaya çıkarmıştır. Söz konusu analitik sınıflandırmaların yapıların nesnel kavrayışına fazla vurgu yaptığına değinen yazarın öz eleştirisi tezin önerdiği "Akdenizlilik" ve

deneyime önem atfeden mimari fenomenoloji birlikteliğinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

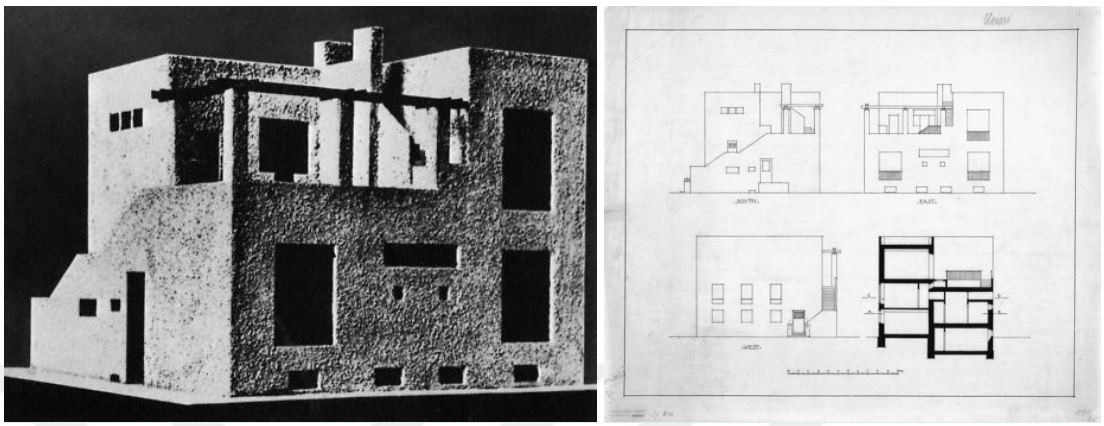
Mimarlık disiplini içerisinde Akdeniz kültürüne ve mimarlığına olan ilginin 19. yüzyıl başına tarihlendiği, ancak yaygınlaşmasının Birinci Dünya Savaşı sonrasında, modernizmin Le Corbusier ile tanınmaya başlandığı dönemde, 1930'larda Akdeniz coğrafyasına yayılan vernküler mimariye yönelik ilginin artması ile gerçekleştiği söylenebilir (Alagöz ve Güner 2022; Kütükçüoğlu 2023). Akdeniz'in yerel mimarlığına duyulan ilginin bilinçli bir şekilde bir mimar tarafından ele alınışının Karl Friedrich Schinkel (1781-1841) tarafından olduğu kabul edilir. Schinkel 1803-1805 İtalya seyahatinde karşılaştığı çiftlik evlerinin analizini ve çizimini yaparak, Akdeniz yerel mimari dilini mimari kompozisyonunun bir parçası olarak ele alan ilk etkili mimardır (Bergdoll 2010). Benzer şekilde Gravagnuolo modern mimarlığa ilham veren Akdeniz mitinin izini arar. Gravagnuolo (2010), söz konusu arayışın Schinkel ile başlayan Le Corbusier'e uzanan hikayesini, mimarların seyahatleri, çalışmaları ile destekler ve Schinkel 'i Akdeniz kültürünü ilk kez titizlikle değerlendiren isim olarak niteler. Nitekim Schinkel söz konusu seyahatlerinde inceleyip, hayranlık duyduğu Akdeniz mimarlığının tipolojik öğelerine (balkonlar, panjurlar, düz çatılar, beyaz sıva duvarları ve kübik kütleli tasarım) 1823 yılında Berlin'de tasarladığı köşkte (Şekil 2.23) yer verir.

Şekil 2.23. Charlotten Pavillion, Karl Friedrich Schinkel, Berlin 1824 (Gravagnuolo 2010)

Akdeniz yerel mimarlığına duyulan ilginin modern mimarlıkla olan ilişkisinin Schinkel ile başlayan sürecinin takibi 1906-1930 yılları arasında İtalya'ya sık ziyaretleri olan Adolf Loos ile yapılabilir. Loos'un çeşitli yazılarında Schinkel 'i akıl hocası olarak seçmesi ve Güney'in basit anonim mimarisine duyduğu hayranlık (Gravagnuolo 2010) Kaufmann'ın modern mimarlığın Le Corbusier'e uzanan yolculuğunda 1900 yılı dolaylarındaki izlerini Adolf Loos ile takip edilebileceği tezini (Vidler 2016) ve modern mimarlığın Akdeniz mimarlığı ile ilişkisini destekler niteliktedir. Loos'un Akdeniz'e

yaptığı ziyaretlerin mimarisindeki en simgesel örneği, aktör Alexander Moissi için Venedik'te tasarladığı fakat uygulanmayan konut projesidir (Şekil 2.24). Tasarım, kare tabanlı basit sütunlar üzerine yerleştirilmiş pergola ile örtülü bir terasa çıkan açık merdivenleriyle Akdeniz yapı kültürünün yerel bir eğilimini ortaya koyar (Gravagnuolo 2010).

(a) **(b)**

Şekil 2.24. a) Villa Moissi, Adolf Loos, Venedik, İtalya (Anonymous 4); **b)** Villa Moissi Görünüş ve Kesitleri (Gravagnuolo 2010)

Loos'un izinden devam ederek süsten arındırılmış modern mimarlığı tanımlayan Le Corbusier, öncülleri ile benzer şekilde Akdeniz'e seyahatler gerçekleştirmiştir. Corbusier'nin 1911'de Balkanlar'a yaptığı ve yoğun kişisel deneyimler içeren gezi, mimarın modernist bir mimarlık kavramı inşa ettiği süreçte önemli rol oynar (Passanti 1997; Çelik 1992). Corbusier'in Doğu yolculuğunun mimarlığındaki biçimlendirici rolü mimarın teorik çalışmalarında ve uygulamalarında açıkça görülür. Corbusier' in erken dönem villalarının (Villa Jeanneret-Perret-1912, Villa Favre-Jacot-1912, Villa Schwob-1916) merkezi bir salon etrafındaki iç düzenlemeleri açısından ve basit mekânları, kütle kurgusu ve sokak cepheleri ile Osmanlı evlerinden esintiler taşır (Çelik 1992). 1931 yılında İspanya, Fas ve Cezayir gezisi deneyimlerine yer verdiği yazılarında sade ve ışıkla dolu iç mekânlar arasındaki tezatlığı vurgu yapan mimar, 1933 tarihli denemesinde ise evlerin sahip olduğu teraslar (çatı), avlular ve galeriler ile temiz havaya doğrudan erişime dikkat çeker (Crane 2010). Corbusier'nin metinlerinde değindiği yerel mimarlık öğeleri mimari üretimlerinde karşılık bulur. Notre Dame de Ronchamp (1950-55) ise Cezayir kırsalındaki El Ateuf yakınlarındaki Sidi İbrahim Camii'nin (Şekil 2.25.a) heykelsi kütlesine atıfta bulunurken, Weekend House (1935) (Şekil 2.25.b), Roq ve Rob projesi (1949) ise İslami bir dokunuşa sahip Akdeniz yerel vernaküler mimarisinin izlerinin takip edilebildiği işleri arasında sayılabilir (Çelik 1992). Le Corbusier'in Akdeniz seyahatini gerçekleştirdiği yıllarda (1933) Akdeniz, CIAM toplantısına da ev sahipliği yapar ve bu durum Akdeniz'in modern mimarlığın öncülleri arasında da gündeme getirildiğini gösterir (Crane 2010).

(a) **(b)**

Şekil 2.25. a) Sidi İbrahim Camii (Anonymous 5); **b)** Weekend House, Le Corbusier, 1935 (Fondation Le Corbusier 2023)

"Akdenizli" modernizmin Le Corbusier ile ilişkilenerek modern mimarlık sahnesine çıkışı, Corbusier ile olan ilişkilerinin de etkisiyle İspanyol mimarların da rol oynadığı bir süreçtir. Femando Garcia Mercedal "Akdeniz Mimarlığı" başlıklı makaleleri (1926-1927) ve *La Casa popular en Espana* (1930) isimli çalışması ile konunun İspanya'daki öncülü olarak kabul edilebilir (Lejeune 2010; Coşkun 2015). "Akdenizli" modernizm başka bir deyişle, Akdeniz coğrafyası ve yalın vernaküler mimarisi, modern hareketin öncül isimlerinin ve modern mimarlığın Katalonya'da yaygınlaştırılması amacıyla faaliyet gösteren, CIAM'ın Doğu İspanya uzantısı, Josep Lluis Sert'in kurucu üyeleri arasında yer aldığı GATCPAC 'nin (Grup d'arquitectes i Tecnics Catalans per al Contemporania) de gündemini oluşturur (Kütükçüoğlu 2013; Coşkun 2015; Güner 2020; Alagöz ve Güner 2022). GATCPAC'ın 1931-1937 yılları arasında aktif yayın organı AC (Actividad Contemporanea) dergisi, bir yandan modern mimarinin "makine çağının meyvesi olduğunu", endüstrileşme ve seri üretime ihtiyaç olduğunu savunuyor, diğer taraftan Akdeniz mimarisine doğrudan atıfların olduğunu iddia ediyordu (Lejeune 2010). Nitekim Modern Hareket'in İspanya'daki gelişimine katkı sağlayan AC (Actividad Contemporanea) dergisinin ilk sayısında (1931) Weissenhof yerleşiminden bir imaj (J.J.P. Oud'un sıra evleri) ile Barcelona yakınlarındaki bir kıyı kasabasındaki konutların imajları (Şekil 2.26) yan yana yayınlanmış (Lejeune 2010; Coşkun 2015) ve modern mimarlık ile Akdenizli mimarlığın biçimsel ortaklığının altı çizilmiştir. İspanya mimarlık gündeminde modern mimarlığın Akdenizli mimarlık ile ilişkisinin yüceltilmesine tanık olarak gösterilen Weissenhorf yerleşimi, Almanya'da ise Nazilerin modern mimarlık karşıtı propaganda malzemesine dönüşür. Weissenhorf yerleşiminin yer aldığı kartpostalı fotomontaj ile Arap yerleşimi haline getiren Naziler (1934), Weissenhof'un güçlü modern imajını hoyratça ters çevirerek, modern mimarlığın ikonik yapılarını içeren yerleşimi başka bir deyişle modern mimarlığın ilkeleri kabul edilen düz teras çatıları, kübik özellikleri ve beyaz badanaları ile bir Akdeniz (Kuzey Afrika) kentine (Şekil 2.27) dönüştürmüşlerdir (Tuztaşı ve Civelek 2011; Erdem 2020). Amaçları değişse de her iki ülkedeki tavrın ortay paydası modern mimarlık ve Akdeniz yerel mimarlığı arasındaki bağın ortaya konmasıdır. Özetle, Modern mimarlığın içindeki "Akdenizlilik" öncüllerinin Akdeniz yerel mimarlığı ile kurdukları ilişkinin beyaz badanalı kübik yalın formlar üzerine inşa edilmesi ile sonuçlanmıştır. Nitekim Josep Lluis Sert 1935 *yılında Modern Mimarlığın Akdenizli Kökleri* başlıklı makalesinde teknik olarak İskandinav ülkelerinin keşfi olarak tanımladığı modern mimarlığın ruhsal olarak "stilsiz" Akdeniz mimarisinden etkilendiğini ve onun özelliklerini barındırdığını savunur. Sert'e göre Modern mimarlık Akdeniz'in saf, geleneksel biçimlerine geri dönüş ve Latin Denizi'nin zaferidir (Lejeune 2019).

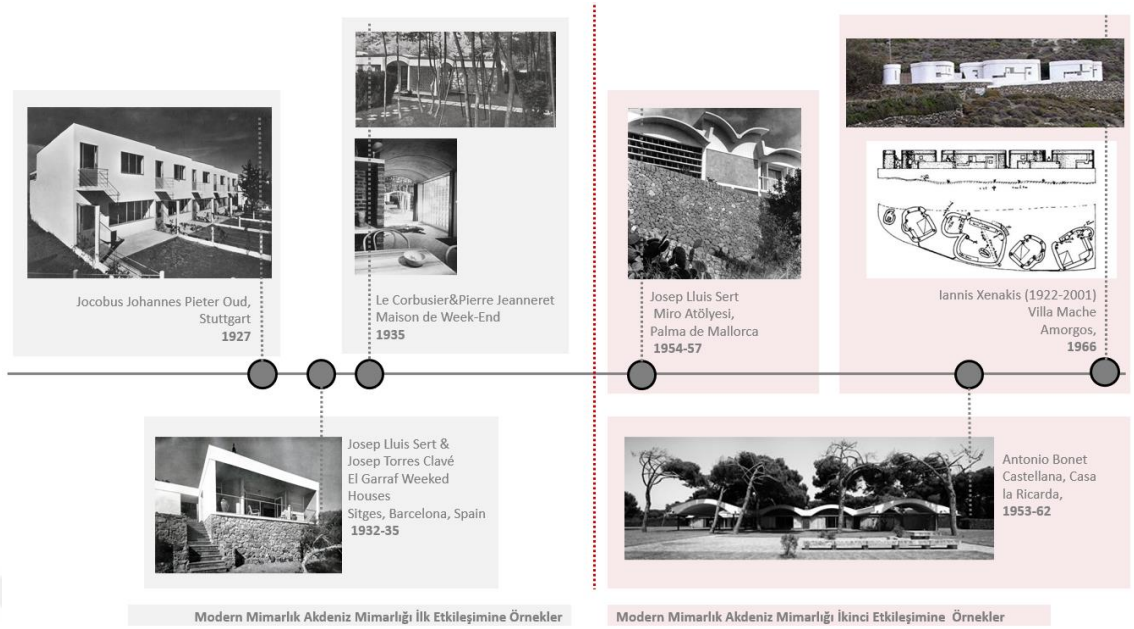
Şekil 2.26. San Pol de Mar-Weissenhofsiedlung karşılaştırması (García Vergara&Pizza, 2021)

Şekil 2.27. a) Weissenhof konut yerleşimi (Uğur 2022); **b)** Naziler tarafından fotomontajla Arap yerleşimine dönüştürülen Weissenhof konut yerleşimi (Pommer 1983)

1930'lu yılların erken "Akdenizli" modernizminin, başka bir deyişle modern mimarlığın öncülleri tarafından inşa edilen Akdeniz vernaküler mimarlığına biçimsel benzerlik taşıyan modernizmin çağdaş eleştirisinin ise "Akdenizlilik" teriminin açıkça kullanılmaya başlandığı İtalya'dan geldiği söylenebilir. 1920'lerin sonundan 1970'lerin başına kadar "Akdeniz ideali" kavramı İtalya'daki modernist mimarların gündemini oluşturmuştur. Sabatino'ya (2010) göre "Akdenizlilik" veya "Mediterraneità*"* İtalya'nın klasik geçmişi ve yerel mimarisiyle şekillenmiş anonim yapı geleneği ile temellendirilmiştir. Faşist dönemde, Modern mimarlık dahilinde ele alınan, işlevsel ve teknik gerekliliklerin yanı sıra gelenek ve kimlikle ilgili değerlere de öncelik veren rasyonalist hareketin esin kaynağını "Akdenizlilik" teması oluşturur. Faşizmin İtalya'da egemen olduğu İki Dünya Savaşı arasında *Mediterraneità'*yı benimseyen, program, bağlam ve yeri tasarım girdisi olarak ele alan rasyonel bir tasarım yaklaşımına sahip Rasyonalist mimarlar rejim tarafından desteklenen dar milliyetçi gündemin aksine Akdeniz havzasının ulusötesi kültürel mirasını kaynak edinmişlerdir. Geleneği yaratıcı bir şekilde kucaklayan, makinenin evrensel niteliklerini, bağlamın ve kültürün şiirsel nitelikleriyle yumuşatan modern bir mimarlığa teşvik etmek için İtalyan mimarlar tarafından kurulan Gruppo Sette'nin ilham kaynağı Akdeniz havzasıdır (Sabatino 2010). Grubun kuruluş manifestosu (1926) gelenek ve kimliğe hassasiyetle yaklaşan ve geçmiş mimarlık bilgisine değer atfeden bir içeriğe sahiptir ve Akdenizli mimarlığın biçimsel öğelerinin yerine "ruh" olarak nitelendirdiği kavramını öne çıkarır. 1930 yılında dağılan grubun üyeleri "Akdenizlilik" odaklı mimarlık söylemlerini *Quadrante* dergisinin ilk sayısında yayınlanan *Programma* ile devam ettirirler (Coşkun 2015). *Quadrante* dergisinin kurucu üyesi olan Peressutti, 1935'te dergide yayınlanan *Akdeniz Mimarisi* (1935) isimli makalesinde Akdenizli yerel mimarlığın modern mimarlığa güçlü biçimsel referanslar verdiğini ancak yeni mimarlığın Akdeniz'e ait olan dilden, kültürden yoksun olduğunu dile getirir (Sabatino 2010) ve Gruppo Sette'nin *ruh* olarak tanımladığı kavramı açıklamış olur. Coşkun (2015) Modern Hareket ile eş zamanlı yapılan bu eleştiriyi, "bilinçli" bir faşizm, "bilinçdışı" bir modernlik eleştirisi olarak tanımlar. Peressutti'nin yorumu, evrensel olma iddiasını taşıyan modern mimarlığın yerel referanslar taşıyan ancak bağlamdan yoksun olduğunun söz konusu zaman diliminde dile getiriliş biçimi olarak görülebilir.

Modern mimarlığın evrensel bir dil oluşturma çabasına ve soyut pürist diline yöneltilen kitlesel bilinçli eleştiriler ise II. Dünya Savaşı sonrasında mimarlık disiplininde ve farklı disiplinlerce yüksek sesle dile getirilmiştir. 1930'larda Akdeniz yerel mimarlığının (seçilen) biçimsel öğeleri ile şekillenen erken dönem modern mimarlığı 1960'lı yıllarda yer, yerellik, yaşantıya yönelik farkındalık ile yeniden vernaküler mimarlık ile buluşur (Şekil 2.28). Coşkun (2015) söz konusu yerel mimarlık-modern mimarlık etkileşimlerin ilkini (1930'lu yıllar) "insana ait arketipik enstrümanın hatırlanması" olarak tanımlarken, ikincisini (1960'lı yıllar) malzeme ve inşa tekniklerinden ziyade iklim, kültür ve yaşam alanı arasındaki ilişkinin farkındalığında yaşandığını söyler. Nitekim Rudofsky'nin 1964 yılında yerel mimarlığa özellikle Akdeniz vernakülerine ilişkin çalışmaları ve "Ev geçmişte ne idiyse yine odur: yaşamak için bir 'makine' değil, yaşamak için bir 'enstrüman'dır." (Coşkun 2015) sözü Akdenizli mimarlığın biçimsel referanslarla değil yaşantı ile kurulabileceğinin farkında olduğunu gösterir niteliktedir.

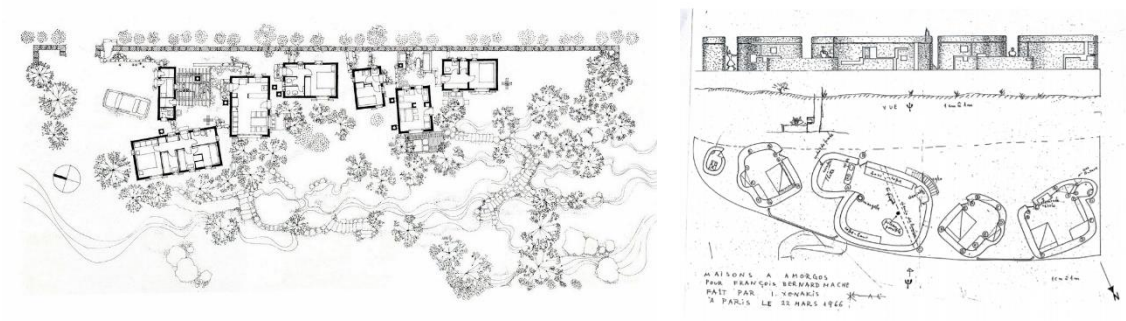
Şekil 2.28. Erken dönem modern mimarlığı ve II. Dünya Savaşı sonrası modern mimarlığı "Akdenizlilik" etkileşimine mimarlık pratiğinden örnekler (Orijinal 2024)

Modern mimarlığın Akdeniz vernaküleri ile ikinci etkileşiminin Türkiye'deki yansımaları "Akdenizlilik" kimliği ile şekillenen Mavi Anadolu hareketinin öncüllerinin Ege ve Akdeniz kıyılarında yaptıkları Mavi Yolculuk ile ilişkilendirilebilir (Yücel 2020; Kütükçüoğlu 2023). "Akdenizlilik" kavramının Türk Edebiyatındaki 1950'li yıllardan itibaren gelişiminde söz sahibi olan Mavi Anadolu akımının öncüleri tarafından gerçekleştirilen yolculukların amacı Likya ve Karya bölgelerinde yer alan arkeolojik değerlerin ortaya çıkarılması, gezginler için haritaların oluşturulmasıdır (Erhat 2023). Erhat'ın (2023) çağdaş altyapı ile desteklenerek ve karakterini bozmadan turizme teşvik edilmesini önerdiği Akdeniz kıyıları, aynı yıllarda mimarlık disiplini içerisinde de gündeme gelmeye başlanmıştır. Sayar (1960) Akdeniz kıyılarındaki turizm potansiyelinin değerlendirilmediğini, Yugoslavya ve Yunanistan'a kadar gelen Avrupalı turistlerin Türkiye'yi de tercih edebileceğini ve konaklama tesislerinin inşa edilmesi gerekliliğini dile getirdiği yazısında, Modern mimarlık veya yerel mimarlık ile ilgili söylemleri bulunmamasına karşın dönemin mimarlık ortamına katkısının yadsınamaz olduğu *Arkitekt* dergisine Akdeniz'i dahil eder ve mimarlık literatüründe Akdeniz'in görünürlüğü artmaya başlar.

Akdeniz'i tanımayı ve tanıtmayı amaçlayan Mavi Yolculuğun rotasında yer alan, "Akdenizli" kimliğin öne çıkarıldığı Bodrum, zamanla seçkin bir uğrak noktası haline gelir[18] ve çevresindeki mimari faaliyetler artar. Söz konusu mimari faaliyetler kaçak yapılaşmalar ya da kooperatif girişimlerinin yanı sıra, küçük ölçekli, "Akdenizli" kimliği taşıyan seçkin mimarlık üretimlerini kapsar (Yücel 2020). Bu bağlamda Ağa Han ödüllü (1989), Sedat Gürel'in 1971 yılında tamamlanan evi, Akdenizli yerel mimarlığın Türkiye modern mimarlığında ele alınışının öncül örneği olarak ele alınabilir. Gürel Evi'nin

[18] Erhat (2014) Bodrum'un Türkiye'nin bir numaralı turizm merkezi olduğunu ancak Bodrum'a yapılan akının Ege kentini ve kıyıları bozduğunu söyler.

bağımsız kurguları, literatürde II. Dünya Savaşı sonrasında Modern Mimarlık-Akdenizlilik etkileşiminin mimarlık pratiğindeki başarılı örnekleri arasında yer alan, insan ölçeğinin arandığı, geleneksel modern birlikteliği/sentezi ile öne çıkan Villa Mache (1966) ile de benzeşir (Şekil 2.29).

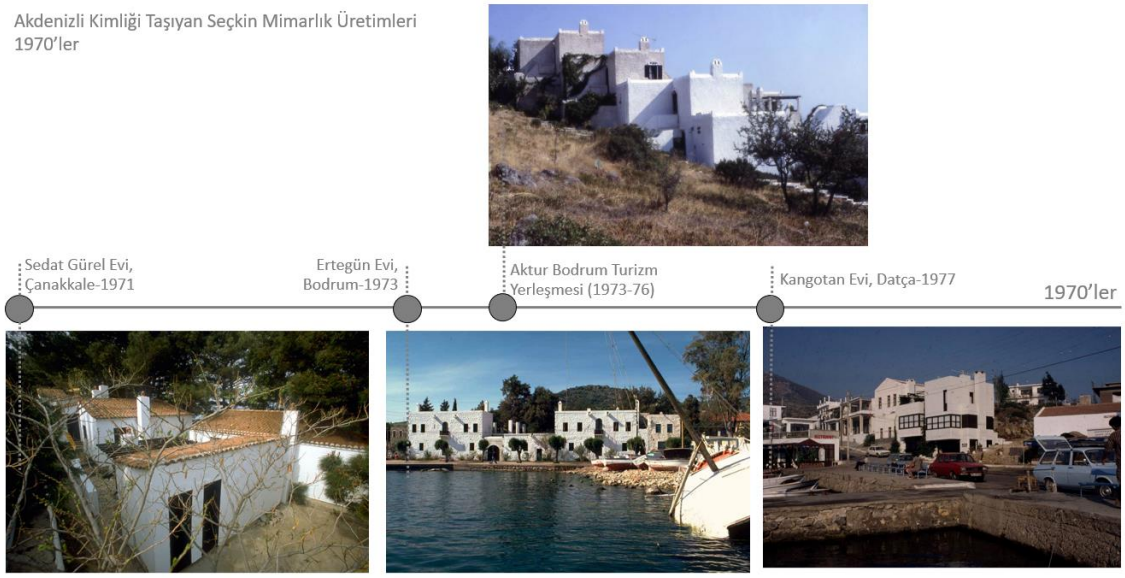
(a) **(b)**

Şekil 2.29. a) Gürel Evi parçalı plan kurgusu (Algan ve Dalay 2021); **b)** Villa Mache parçalı plan kurgusu (Anonymous 6)

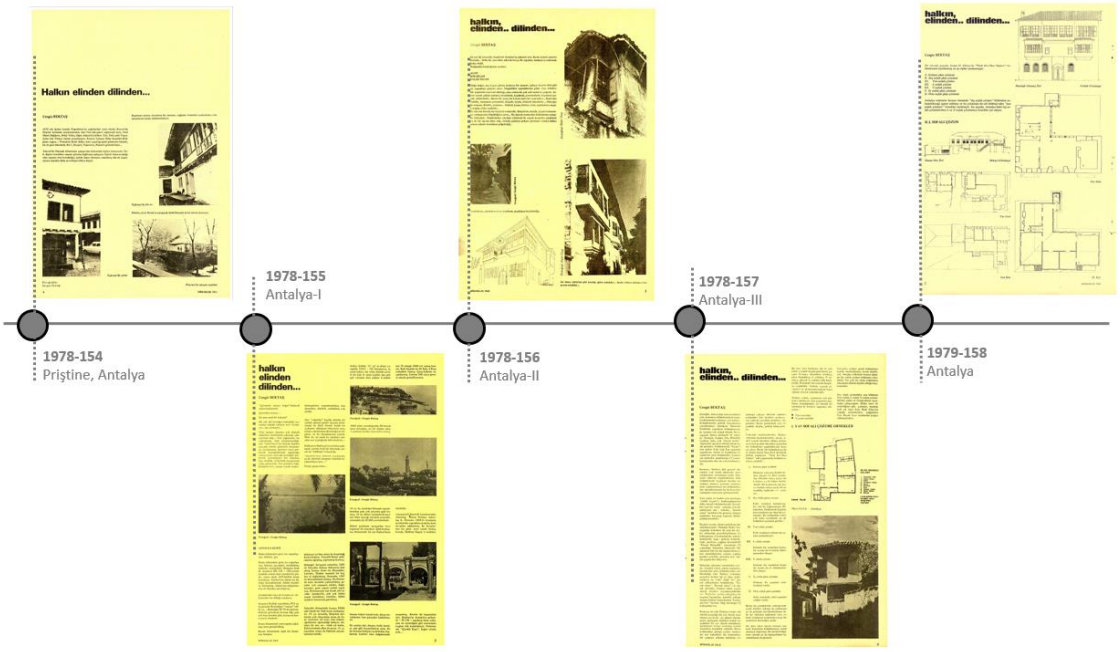
Söz konusu dönemde üretilen Turgut Cansever'in Ağa Han Ödüllü (1980) Ertegün Evi (1973), Bektaş'ın (2001) *"*Çağdaş, Akdenizli, Anadolulu*"* sözleri ile tanımladığı Kangotan Evi (1977) ve Ersen Gürsel'in Aktur Bodrum Turizm Yerleşme Projesi (1973-76) örnekleri Akdenizli modern örneklerdir (Şekil 2.30). Söz konusu örnekler ve tasarımcıların sayısını artırmak mümkün olabilir ancak Cengiz Bektaş ve Ersen Gürsel Akdenizli mimarlık üretimlerini destekleyen söylemleri ve eylemleri ile özel bir konuma sahiptir. Nitekim mimarlık literatürü incelendiğinde, Akdenizlilik-mimarlık ilişkisinin iki mimarın işleri üzerinde özellikle Ege Kıyılarında araştırıldığı görülebilir. Aysel (2015) *Ersen Gürsel: Akdenizlilik, Yerele Çağdaş Dokunuş* isimli metninde "Akdenizliliği" Ersen Gürsel mimarlığında önemli bir yere konumlandırır ve mimarın tasarım yaklaşımını bu kavram üzerinden inceler. Coşkun (2017) ise *Modern Mimarlığın Kenarları: Ersen Gürsel ve Akdenizlilik* metninde Gürsel'i "Akdenizli modernist mimarlar kuşağının bir temsilcisi*"* olarak tanımlar.

Cengiz Bektaş'ı ayrı ve öncelikli kılan ise "Akdenizlilik" düşüncesiyle hareket eden Mavi Anadolu akımının öncüleri ile birlikte Mavi Yolculuklara katılmış olması, bu sebeple hareketin mimarlık pratiğindeki karşılığını oluşturduğu yönündeki saptamalardır (Tanyeli 2001; Uçman Altınışık 2022; Bilsel 2023; Kütükçüoğlu 2023). Kütükçüoğlu (2023) Bektaş'ı Akdeniz kültürünün Türkiye'deki modern ve çağdaş mimarlığı üzerindeki etkisinden ötürü "kilit bir figür" olarak tanımlar. Bu noktada Bektaş'ın bu tez çalışması kapsamında da özel bir yeri olduğunun altı çizilmelidir. Mimarın, 1976-1983 yılları arasında *Halkın Elinden Dilinden* başlıklı yazı dizisiyle ele aldığı Anadolu mimarlık ürünleri arasında yer verdiği Antalya Evleri (Şekil 2.31), coğrafyayı tanımlarken edebiyata başvurarak Mavi Anadolu akımının öncüsü Halikarnas Balıkçısı'na referans vermektedir. Antalya'yı "Halikarnas Balıkçısını yardıma çağırarak, özetin özeti bir tümceyle, azıcık da edebiyata kaçarak, Anadolu'nun Akdeniz kıyalarında ya da Akdeniz kıtasının Anadolu kıyılarındayız işte." ifadesi ile betimleyen Bektaş'ın (1978), vernaküler mimarlığı fenomenolojik bir yaklaşımla incelediği düşünülebilir.

Dergi yazılarının genişletilmesi ile basılan *Halk Yapı Sanatından Bir Örnek Antalya* isimli kitap, teze kaynaklık eden önemli bir başvuru kaynağıdır.

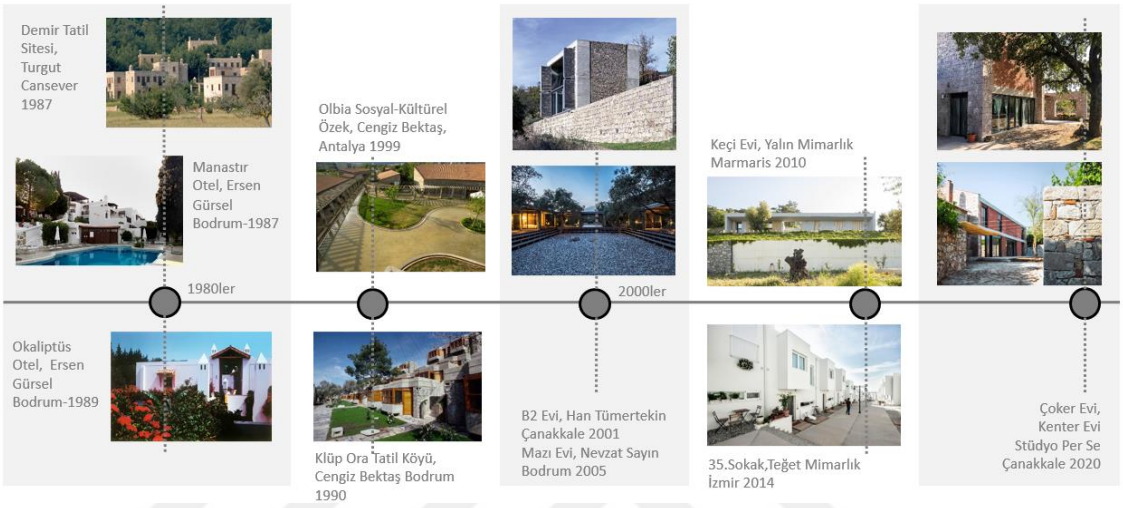
Şekil 2.30. Türkiye mimarlık literatüründe "Akdenizliliğe" atıf yapan modern mimarlık örnekleri, 1970'ler Akdeniz, Türkiye (Orijinal 2024)

Şekil 2.31. Cengiz Bektaş'ın *Halkın Elinden Dilinden* başlıklı Mimarlık dergisi yazı dizisinde Antalya'yı konu edinen makaleleri (Orijinal 2024)

Türkiye'de 1970'li yıllarda başlayan "Akdenizli" modernizmin örnekleri ilerleyen yıllarda Han Tümertekin (d.1958), Nevzat Sayın (d.1954), Yalın Mimarlık, Teğet Mimarlık ve Stüdyo Per Se'yi ortak bir paydada buluşturan, "Akdenizliliğin" çevreyle anlamlı bir ilişki kurulması açısından önemini vurgulayan mimarlık ürünlerinde

bulunabilir (Şekil 2.32). Nitekim bu örnekler arasında üretimi (Mazı Evi) bulunan Sayın'ın (2021) "Yaşamak için en elverişli koşullar Akdeniz iklimindeydi ve biz de buradaydık. Geriye doğru bakarak, şimdi ve sonra ne yapmamız gerektiğini bulabilirdik ama kimse bu iklimden ve bu coğrafyanın geleneklerinden söz etmiyordu." sözleri mimarın Akdenizli mimarlığa olan duyarlılığını göstermesi bakımından değerlidir. Bu noktada söz konusu örnekleri çoğaltmanın mümkün olduğu vurgulanmalıdır. Nitekim seçilen örnekleri buluşturan ortak paydaya sahip her üretim "Akdenizli" mimarlık üretimi olarak sunulabilir.

Şekil 2.32. 1980 sonrası Türkiye mimarlık literatüründe "Akdenizliliğe" atıf yapan modern mimarlık örnekleri Orijinal 2024)

3. MATERYAL VE METOT

Araştırmanın materyal ve metodu, çalışmanın kavramsal / kuramsal arka plânını oluşturan literatürün taranması ile belirlenmiştir. Literatür taraması ile;

- Modernizmin kökeni, tarihsel gelişimi ve evrenselleşme söylemine paralel ortaya çıkan standartlaşma eğilimi ve bu eğilimlere yönelik olarak gelişen eleştiriler ortaya konmuş,
- Söz konusu eleştiriler bağlamında araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturan bölgeselcilik ve mimari fenomenoloji açıklanmış,
- Mimari fenomenoloji temelli bir okuma için kavramsal araç olarak yorumlanan mimari örüntüler tanımlanmış ve örnekler ile açıklanmıştır.

Mimari fenomenoloji çerçevesinde kültür, coğrafya ve yapılı çevre ile ilişkilenen "Akdenizlilik" çalışmanın materyalinin belirlenmesinde önemli bir başvuru kaynağı olmuştur. Bu bağlamda literatür taraması ile;

- "Akdenizlilik" kavramının oluşumu, zamanla geliştirilen düşünce zemini ve farklı disiplinlerdeki karşılığı aranmış,
- Nihayetinde modern mimarlığın içinde kavramın gelişimi araştırılmış, başka bir deyişle "Akdenizlilik" kavramının mimarlık ile ilişkileri ortaya konmuştur.

Tezin araştırma materyalinin bulunduğu Antalya, Braudel ve Horden & Purcell 'in tanımladığı Akdeniz coğrafyası içerisinde yer alır. Mimarlık literatürü araştırıldığında Antalya'nın Akdenizli mimari kimlik açısından ele alınmadığı görülmüştür. Türkiye mimarlık ortamındaki Akdenizlilik-mimarlık ilişkisi Ersen Gürsel, Cengiz Bektaş gibi tekil mimarların işleri üzerinden ve Ege kıyılarında araştırılmış, Antalya'nın sahip olduğu mimarlık ürünlerinin sözü edilen bağlamda derinlemesine incelemesine rastlanmamış ve tespit edilen boşluğun doldurulması amacıyla çalışmanın sınırları Antalya ili olarak belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında, mimari fenomenoloji ve yerel verilere referans veren "Akdenizli" çağdaş mimari dilin tespitini ve önerisini yapmak üzere "fenomenolojik temsil" adı verilen nitel araştırma yöntemi önerisi sunulmuştur. *A Pattern Language: Towns, Buildings and Construction* isimli kitaba referansla geleneksel yerleşim dokusunda "Akdenizli" kimliği oluşturan nitelikler, kavramsal araç olarak tanımlanan örüntüler (*pattern*) aracılığıyla araştırılmıştır. Tez kapsamında, seçilen bağlam ile ilişkilendirilebilen örüntülerin oluşturduğu "örüntü dilinin" Antalya Kaleiçi'ne özgü "Akdenizli" mekânsal niteliklerin temsili olduğu kabul edilmektedir. Söz konusu "Akdenizli" mimari dili keşfetmek üzere, "fenomenolojik temsil" olarak adlandırılan nitel araştırma yöntemi ile;

- Antalya'nın geleneksel yerleşim dokusunu barındıran Kaleiçi'nde Akdenizli mimari dili oluşturan örüntüler tespit edilmiş,
- Antalya Kaleiçi'nde "fenomenolojik temsil" ile ortaya çıkarılan Akdenizli mimari dilin varlığı/mevcudiyet düzeyi/etkileri yerleşim dokusu oluşturan küçük ölçekli çağdaş barınma birimlerinde araştırılmıştır.

3.1. "Akdenizlilik" Kavramı ile Şekillenen Çalışma Alanının Sınırları: Antalya

Akdeniz'in kavramsallaşarak, fiziki tanımının yanı sıra beşerî coğrafyaya ait bir terime evrilmesi ve söz konusu coğrafyada yaşayan insanları birleştiren "Akdenizlilik" üst kimliği, çalışma kapsamında mimarlık disiplininde "Akdenizli" mimari dile karşılık gelir. Söz konusu Akdenizli mimari dil (Akdenizlilik-mimarlık ilişkisi), kavramın Türkiye mimarlığındaki gelişimi incelendiğinde görüldüğü gibi, Akdeniz kıyılarının turizm potansiyelinin farkına varılması ve konaklama tesislerinin üretilmesi yönündeki tavsiyeler ile gündeme gelir. Nitekim dünyada da 1950'lerin sonunda ulaşım araçlarının çeşitlenmesi ve gelişmesiyle birlikte tatillerin yaygınlaştığı Akdeniz'in bir turistik destinasyon olarak önem kazanmaya başladığı görülür. Bölge, aynı zamanda kitle turizminin ilk destinasyonlarını barındırmaktadır. Söz konusu dönemde, dinlenme kavramının aktiviteye dönüştüğü tatillere hizmet edecek ikincil evler, otel kompleksleri ve tatil köylerinin inşası hızlanmıştır (Manera vd. 2009). Türkiye mimarlık ortamı da sözü edilen turizm odaklı konjonktürde "Akdenizlilik" ile ilişkilenmiş, Avrupa'da 1930'lu yıllarda yaşanan Akdenizlilik-mimarlık ilişkisine (Akdenizli yerel mimari dil farkındalığı) benzer bir yaklaşım ise Mavi Anadolucuların Akdeniz'i Anadolu coğrafyasının sahip olduğu kimliği şekillendirmek için başvuru kaynaklarından biri olarak tanımlaması ile ancak 1970'li yıllarda gündeme gelebilmiştir.

Akdenizli yerel mimari dilin farkındalığı ile üretilen "Akdenizli" kimliğe sahip çağdaş mimarlık üretimlerinin Türkiye mimarlık ortamındaki gelişimi incelendiğinde ise, bu konudaki literatürün Akdeniz coğrafyasına dahil olan Ege kıyılarında yoğunlaştığı ve vernaküler mimariyi tasarımlarının başat ilham kaynağı kabul eden, Türk mimarlık literatüründe yer edinen mimarların işlerinden oluştuğu görülmüştür. Turizm açısından dünya çapında önemli bir merkez haline gelen Antalya'nın sahip olduğu çağdaş mimarlık ürünlerinin, "Akdenizli" mimari dil-çağdaş mimarlık ilişkisi açısından ele alınmadığı, dolayısıyla literatürde eksiklik olduğu görülmüştür. Bu gerekçeler ile, Antalya çalışma alanı olarak seçilmiş ve tespit edilen boşluğun doldurulması amaçlanmıştır.

Söz konusu boşluğu doldurmak, Antalya'nın sahip olduğu "Akdenizli" mimari dili tespit etmek ve tespit edilen yerel "Akdenizli" mimari niteliklerin Antalya'da yer alan çağdaş mimarlık ürünlerindeki karşılıklarının aranması amacıyla "fenomenolojik temsil" yöntemi ortaya konmuştur. Bu bağlamda Antalya'nın geleneksel konutlarını, konut dokusunu yerleşim dokusu ölçeğinde barındıran Antalya-Kaleiçi ve dilin çağdaş mimarlık ürünlerinde sürekliliğinin sağlanması hedefiyle Antalya'da yer alan ve yöntemin test edileceği çağdaş mimarlık ürünlerine karşılık gelen barınma birimleri (konutlar-ikincil konutlar) çalışmanın örneklem alanlarını oluştururlar.

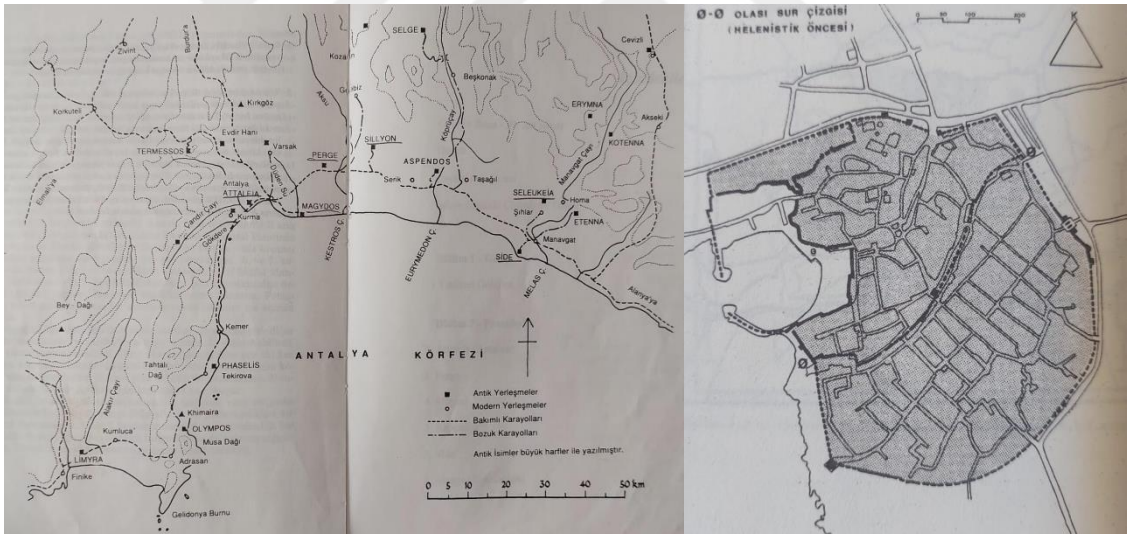
Fenomenolojik temsil yönteminin detaylı anlatımı öncesinde yöntemin uygulanacağı Antalya'nın geleneksel yerleşim dokusunu barındıran Kaleiçi'nin ve yöntemin test edileceği çağdaş mimarlık ürünlerinin tarihsel gelişimi hakkında bilgi sahibi olmak faydalı olacaktır.

3.1.1. Antalya geleneksel yerleşim dokusunun gelişimi: Kaleiçi

Antalya'nın geleneksel yerleşim dokusunu barındıran ve tarihi kent merkezine karşılık gelen Kaleiçi, MÖ 2. Yüzyılda (MÖ 158-138) Pergamon Kralı Attalos II. Philadelphos tarafından kurulan bir liman kentidir (Yılmaz 2002; Dayar 2024).

Kurucusunun ismi ile anılan Antalya (Şekil 3.1.a), antik çağlarda "Attaleai", Orta çağ Batı kaynaklarında "Satalia", Arap ve Türk kaynaklarında ise "Antaliyye" ve "Adalya" isimleri ile yer alır (Emecen 1991; Yılmaz 2002). Şehrin yerleşim tarihi yakın zamana değin Akdeniz ticaretinde pay sahibi olmak isteyen II.Attalos'un şehri kurduğu yüzyıla tarihleniyor (Dayar 2020) daha erken tarihte yerleşim olup olmadığı bilinmiyordu. Ancak 1980 yılında gündeme gelmeye başlayan ve yapılan kazı çalışmaları sonucunda Doğu Garajı Nekropolü mezar buluntuları kentin bilinen tarihini 150 yıl öncesine (MÖ 4. Yüzyıl) taşımış, adının Korykos olduğu tahmin edilen kentin varlığı kesinlik kazanmıştır (Büyükyörük ve Tibet 1999-2000; Varkıvanç 2008; Dayar 2024). Kuruluşu Helenistik devire tarihlenen Akdeniz liman kenti Antalya (bugünkü sınırları ile Kaleiçi), tarih boyunca Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı hakimiyeti altında surlarına ve kent dokusuna yapılan eklemeler, onarımlar ile değişerek / dönüşerek varlığını sürdürmüştür.

Helenistik dönemde kentin tamamen surlarla çevrili olduğu bilinmektedir (Yılmaz 2002). Sur morfolojisi hakkında ise kesin bilgiler bulunmamakla birlikte Tanyeli (2021), Helenistik Çağ'daki surların limanı kuşatarak doğuya doğru uzandığını / genişlediğini tahmin eder (Şekil 3.1.b). Kentin zaman içinde oluşan katmanlı yapısı, arkeolojik kazılar ile dönemin kentsel yapısı hakkında kesin ve doğru bilgi sahibi olmayı mümkün kılar. Ancak elbette yapılan topografik çıkarımlar ile Helenistik dönem kentlerinin bileşenlerini oluşturan akropol, agora, tiyatro gibi önemli merkezlerin yerleri ve yol ağı hakkında tahminlerde bulunulabilir (Süer 2006; Çelik 2023).

Şekil 3.1. a) Antalya ve çevresindeki antik yerleşmeler (Bean 1997); **b)** Antik Çağda Attaleia'nın olası sınırları (Tanyeli 2021)

Kentin Roma idaresinde olduğu dönemde güneydoğudaki geniş alan surlarla çevrilerek kente dahil edilmiştir (Tanyeli 2021). Roma Dönemi'ne ait bilgiler, yazıtlar ve varlığını sürdüren anıtsal yapılar ile sınırlıdır. İmparator Hadrianus'un şehri ziyareti onuruna MS.130 yılında inşa edilen üç gözlü anıtsal Hadrianus Kapısı (Şekil 3.2.a) (Üç Kapılar) kentin günümüze ulaşan önemli bir bileşenidir[19] (Dayar 2024; Süer 2006; Çelik

[19] Söz konusu kapıyı Lanckoronski (2005) "Perge Kapısı" (biri Iulia Sancta Kulesi diye adlandırılan iki kule arasında sıkıştırılmış üç kemerli kapı), Erten ise (1997) ise "Çiçekli Kapı" olarak adlandırmıştır.

2023). Kara surlarının en güneyinde denize yakın konumlanan 1905 tarihli haritalarda "Hıdırlık" ismi ile anılan anıtmezar (Şekil 3.2.b) yapısı bu döneme tarihlenen bir diğer anıtsal yapıdır (Dayar 2024). Roma kentlerinin temel özelliğini oluşturan ızgara plan düzeni söz konusu iki anıtsal yapıyı birbirine bağlayan yol aksını da içerecek şekilde günümüzde de varlığını devam ettirmektedir.

(a) **(b)**

Şekil 3.2. a) Hadrianus Kapısı (Orijinal 2024); **b)** Hıdırlık Kulesi (Orijinal 2025)

Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılması ile Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu sınırları içerisinde kalan Antalya'nın söz konusu dönemde kent kurgusunu etkileyen gelişmeler iki başlık altında toplanabilir. Birincisi Hıristiyanlığın resmi din ilan edilmesi ile dini yapılarda yaşanan değişiklik, diğeri ise ticaret hacminin artması ile birlikte değerini artıran kente yönelik tehditlerin bertaraf edilmesi için alınan bir dizi önlemin kent kurgusundaki karşılığıdır (Dayar 2024). Dini yapılardaki değişiklik, Hıristiyan nüfusun artması sebebiyle Roma Tapınaklarının tahrip edilerek, kiliselerin inşa edilmesi olarak özetlenebilir (Yağcı 2009). Yakın zamana kadar Kesik Minare (Şekil 3.3), günümüzde Şehzade Korkut Camii (Şekil 3.4) olarak hizmet veren Aya İrini Kilisesi, Roma Dönemi'ne ait bir tapınağın kiliseye dönüştürülmesi ile bu dönemde inşa edilmiştir (Çimrin 2012). Kentin morfolojik gelişimini etkileyen güvenlik tedbirlerinden biri, korunma amaçlı Roma surlarının etrafına ikinci bir surun eklenmesi ve sonuç olarak liman ve çevresinin iç kale işlevine bürünmesidir (Tanyeli 2021). Kara tarafındaki surlara eşlik eden ve "Gömlek surları" olarak adlandırılan surlar ve hendekler kentin güvenliğini artırmak için başvurulan çözümlerdir (Çelik 2023). Yine bu dönemde kenti daha korunaklı hale getirmek üzere Evliya Çelebi'nin "Varoş Kapısı" olarak adlandırdığı "Kale Kapısı" dışındaki kara kapılarının kapatıldığı bilinmektedir (Sönmez 2008, Yağcı 2009). Kentin/kalenin iskele ile arasındaki bağlantı ise bu dönemde inşa edilen ve günümüze ulaşan merdivenler ile sağlanmıştır. "Kırkmerdiven" olarak bilinen merdivenler kente girişin yapıldığı Kale Kapısı ile liman bağlantısını güçlendirmek amacıyla Venedikliler tarafından yapılmıştır (Yağcı 2009; Çimrin 2012). Merdivenlerin varlığı kentin önemli bir liman kenti olma özelliğini Bizans Dönemi'nde de koruduğunu gösterir.

Şekil 3.3. Kesik Minare (Orijinal 2012)

Şekil 3.4. Şehzade Korkut Camii (Orijinal 2024)

13. yüzyılın başında iki ay süren kuşatmanın sonunda Selçuklu hakimiyetine giren Antalya (Erten 1997; Dayar 2024), liman kenti olma özelliğini devam ettirir ve Antalya'nın fethine kadar kervan ticaretine (karayolu) bağımlı olan Selçuklular deniz ticaretinde de söz sahibi olmaya başlar. Nitekim bu dönemde Venedik ve Kıbrıslı Latinlerle antlaşmaların yapıldığı bilinmektedir (Yılmaz 2002; Süer 2006; Çelik Başok 2016). Yerel halk ile sağlanan barış ortamı Hristiyan halkın ayaklanması ve Türkleri öldürmesi ile bozulmuş, şehir dört yıl sonra geri alınabilmiştir (Yılmaz 2002; Tanyeli 2021). Şehrin tekrar fethi sonrası surların onarıldığı, etnik kökeni referans alan bir yerleşme düzenine gidilerek Hristiyan halkın orta sur ile dış sur arasındaki alana yerleştirildiği[20], tersane ve tersaneyi kara yönünde kuşatan ikinci bir duvarın yapıldığı ve

[20] İbni Batuta'nın seyahatnamesi kentin söz konusu yerleşimi hakkında bilgi verir. Seyahatnameye göre Antalya, farklı etnik kökene sahip insanların duvarlar ile ayrılan mahallelerde ikamet ettiği ve mahalleleri sınırlayan

kente Müslüman nüfusun hükmetmesinin bir sonucu olarak Bizans Dönemi ibadet mekânlarının (kiliselerin) camiye dönüştürüldüğü görülür (Tanyeli 2021). Bizans Dönemi'nde inşa edilen ve günümüzde de varlığını sürdüren altı kubbeli Aya İonnis Tu Teoloğu Kilisesi (bugünkü Yivli Minare) bu dönemde cami olarak işlevlendirilmiş (Riefstahl 1941) ve hamam, Mevlevihane, medresenin eklenmesi ile külliyeye dönüştürülmüştür. Karatay Medresesi, Ahi Yusuf Türbesi ve Mescidi, Atabey Armağan Medresesi, Şeyh Şüca Türbesi bu döneme ait önemli diğer yapılardır (Süer 2006).

13. yüzyıl bitiminde, Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Hamidoğlu Beyliği'nin idaresine geçen Antalya'nın, söz konusu döneminden günümüze ulaşan yapıları Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Nazır Hamamı ve Kara Ömer Çaybaşı Camii'dir (Yılmaz 2002; Çelik Başok 2016).

14. yüzyıl sonunda Yıldırım Bayezid döneminde Osmanlı hakimiyeti altına giren Antalya, 1427 tarihinde Osmanlı topraklarına kesin olarak dahil olmuştur (Yılmaz 2002). Kent Osmanlı Döneminde sur dışına doğru büyüme göstermiştir. Çarşı ve pazarların sur dışında yer almasının bu durumu tetiklediği tahmin edilir (Emecen 1991; Urfalıoğlu, 2010). Bu dönemde ticaret merkezinin iki bölgede geliştiği görülür. Selçuklu Dönemi'nden itibaren ticaret merkezi olarak faaliyet gösteren Kale Kapısı ve limana yakın ithalat-ihracat faaliyetlerinin yapıldığı ticaret bölgeleri söz konusu bölgelere karşılık gelir (Süer 2006). Kurulduğu dönemden itibaren önemli bir liman kenti olma özelliğini koruyan Antalya, Mısır'ın ve Rodos'un fethedilmesi sonucu İstanbul'a doğrudan denizyolu ile giden malların hacminin artmasıyla 16. Yüzyıl başlarından itibaren önemini yitirmiş, 17. yüzyılda ise önemsiz bir yerel limana evrilmiştir (İnalcık 2003; Yağcı 2009). Kentte Müslüman nüfusun artması ile yeni ibadet mekânlarının (cami, mescit) inşa edilmesinin yanı sıra gayrimüslim mahallelerde yer alan dini yapıların camiye dönüştürüldüğü görülür. Örneğin, Roma Dönemi'nde tapınak (Panagia Bazilikası), Bizans Dönemi'nde kilise (Aya İrini Kilisesi) olarak hizmet veren, "Korkut Camisi, Cumanun Camisi, Cami-i Cedid, Yeni Cami, Cami-i Kebir, Cuma Camii" isimleriyle anılan (Riefstahl 1941; Yılmaz 2002) yapının (günümüzde Şehzade Korkut Camii) Osmanlı Dönemi'nde (16. yüzyılda) camiye dönüştürüldüğü tahmin edilir. Makbule Kara Molla Mescidi, Balibey Camisi, Muratpaşa Camisi, İmaret Camii, İskele Mescidi, Tekeli Mehmet Paşa Camii ve günümüzde Koç Üniversitesi Suna & İnan Kıraç Kaleiçi Müzesi dahilinde hizmet veren Aya Yorgi Kilisesi bu dönemde yapılmış önemli dini yapılardır. Ayrıca kente hizmet veren Nazır Hamamı, Sefa Hamamı, Gavur Hamamı ve Cumhuriyet (Balibey) Hamamı Osmanlı Dönemi yapılarıdır (Yağcı 2009). Osmanlı Dönemi'nde kenti farklı zaman dilimlerinde ziyaret eden Evliya Çelebi (Antalya seyahati 17. yüzyıl sonuna tarihlenir), Lanckoroski (Antalya seyahati 19.yüzyıla tarihlenir) ve Beaufort (Antalya seyahati 19. yüzyıl başına tarihlenir) Selçuklu Dönemi'nde olduğu gibi farklı etnik grupların farklı mahallelerde yaşadığı yönünde bilgi vermez (Çelik 2023; Çimrin 2012). Bu bağlamda kentin etnik ve dini köken ayrımının yapılmadığı bir yerleşim düzenine sahip olduğu düşünülebilir (Varkıvanç 2008). Ancak sokak dokusundaki gelişimin farklılığından söz edilebilir. Türklerin yaşadığı mahalleler organik bir doku ile gelişirken, Rum mahallelerin gridal bir dokuya sahip olduğu görülür. Günümüze ulaştığı hali ile Kaleiçi mahalle kurgusu bu dönemde şekillenir (Süer 2006; Çelik Başok 2016).

duvarlar üzerindeki kapıların geceleri kapandığı, surlarla çevrili bir kenttir (Tanyeli 2021). Tanyeli, Lanckoronski'nin şematik kent planını referans alarak etnik yerleşim düzeni hakkında tahminde bulunmuştur.

Ticaret merkezlerinden ayrı yere konumlanan, mahalleleri oluşturan konutlar geleneksel Osmanlı konut kültürünü yansıtan özelliklere sahiptir.

Kentin, artan turizm faaliyetlerinin bir sonucu olarak 1970'lerde hızla büyümeye başlaması kale çevresinde oluşan geleneksel dokunun bozularak çok katlı yapıların yoğunlaşmasına neden olur (Örneğin Tahıl Pazarı Mahallesi). Ancak çok katmanlı dokusu ile tarihi kent merkezini oluşturan Kaleiçi'nin 1979 yılında uygulamaya başlanan Kaleiçi Koruma ve Geliştirme İmar Planı (Manavoğlu 2009) tarihi yerleşim dokusunun korunmasına imkân tanır. Böylelikle uzun bir tarihsel süreç boyunca oluşan Kaleiçi'ne özgü "Akdenizli" mimari dil in günümüzde de okunabilmesi ve bu tez çalışması kapsamında söz konusu mimari dili tespit etmek üzere örneklemin seçilmesi mümkün olmuştur.

3.1.2. Antalya çağdaş mimarlık ürünleri tarihsel gelişimi

Antalya kenti çağdaş mimarlık örneklerinin üretimleri Osmanlı Dönemi sonrasında Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan dönemlere tarihlenebilir. 20.yüzyıl başı Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletler tarafından işgal edilerek gücünü kaybettiği bir dönem olmuştur. Antalya, 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası Mart 1919'da İtalyanlar tarafından işgal edilmiş[21], yaklaşık iki yıl süren işgal 1921 yılında sona ermiştir (Aydınel 1993; Çelik Başok 2016). Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasıyla başlayan Millî Mücadele'nin Antalya'daki karşılığı Antalya Müdafaa-i Heyet-i Milliye Cemiyeti'nin kurulmasıdır. Cemiyet, cepheye asker ve erzak sevk ederek Millî Mücadele'nin güneybatıdaki faaliyetlerine destek vermiştir (Gönüllü 2008). Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanması ve 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile vilayet statüsü verilen Antalya'nın bu tarihten sonraki gelişimi Cumhuriyet rejiminin modern bir ülke üretmek için attığı adımlarla paraleldir.

Başkent Ankara ile başlayan modern kent planlamasının Antalya'da uygulamaya başlanması 1930'lu yıllara rastlar. 1936 yılında kentin haritasının çıkarılması ile ana akslar belirlenerek (Ali Çetinkaya Atatürk ve Kazım Özalp Caddeleri) yolların yapımı tamamlanır. Söz konusu yıllarda, kentin üç aksından birini oluşturan Atatürk Caddesi'nin sonunda konumlanan ve mesire alanı olan Karaalioğlu Bahçesi'nin kamusal mekânların (Türk Ocağı ve Vatan Kıraathanesi) varlığı ile parka dönüşüm süreci de başlar. Parkın modern bir kamusal mekâna dönüşümü ise Vali Haşim İşcan (1898-1968) dönemine (1940-1945) rastlar (Dayar 2021). Kamusal mekân düzenlemesine öncelik ve önem veren Cumhuriyet'in kentsel planlama hareketlerinin (Hasol 2017) bir sonucu olarak üretilen Karaalioğlu Parkı, Cumhuriyet rejiminin Antalya kent yaşamındaki mekânsal karşılığı olarak okunabilir. Vali Haşim İşcan döneminde örgütlenen Antalya'yı Güzelleştirme İmar ve Tanıtma Cemiyeti, Karaalioğlu Parkı, İsmet İnönü Kız Enstitüsü (1941-46), İnönü İlkokulu (1946), Doğumevi (1946) ve Bahçelievler Konut Kooperatifi (1943-44) gibi büyük kamu projelerini destekleyerek kentin modern bir şehre dönüşümüne katkıda bulunur. Cumhuriyet'in modernleşme projesi doğrultusunda şehrin merkezine yapılan müdahalelere ek olarak kırsal alanlar rehabilite edilmiş, kente yeni tarım enstitüleri (Narenciye Fidanlığı 1926, Sıcak İklim Nebatları Teksir ve Islah İstasyonu 1937), köyler

[21] İtalyanlar işgal tarihinden önce Güneybatı Anadolu'da arkeolojik araştırmalar yapmış, Antalya'da konsolosluk açmış, bir okul (Günümüzde Dumlupınar Ortaokulu) ve hastane kurmuş (1913), bölgeye yönelik projeler hazırlamıştır (Çelik Başok 2016).

(Çirkinoba 1924-25) kazandırılmıştır. Kırsal alanda gerçekleştirilen tarımsal verimliliği artırma çabaları ve üretime ek olarak Cumhuriyet rejiminin kültürel ve sosyal alanlarda da kalkınma hedefi ile köylerde eğitimi sağlamak üzere kurulan enstitülerden birine karşılık gelen Aksu Köy Enstitüsü (1940) bu dönemde şehre kazandırılan önemli kurumlar içerisinde yer alır (Bölükbaş Dayı 2019). Söz konusu konjonktürde kentin 20.yüzyılın ilk yarısındaki çağdaş mimarlık ürünleri Cumhuriyet rejiminin yeni bir ülke yaratmak için yaptığı atılımlar ile üretilen yapılardan oluşur. Bu bağlamda eğitim, üretim ve sosyal donatılara karşılık gelen yapıların Cumhuriyet ile birlikte benimsenen ana akım modernizmin izlerini taşıdığı da söylenebilir.

20. yüzyılın ikinci yarısının ilk yılları, İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelen bir geçiş dönemi olarak görülebilir. Türkiye savaşın dışında kalabilmeyi başarmış olmakla birlikte, tarımdan sanayiye geçiş dolayısıyla hızlı kentleşme ve konut sorunu gündeme gelir (Hasol 2017). Antalya kent merkezi de Antalya Pamuklu Dokuma Fabrikası'nın üretime başlaması, Kepez Elektrik Santrali'nin işletmeye açılması ve Ferro Krom Fabrikası'nın kurulması ile sözü edilen hızlı kentleşme ve köyden kente doğru oluşan göç dalgası ile 1950 yılında 27.000 kişilik, 270 hektar alana sahip bir şehirken, on yıl içerisinde nüfusu 50.000 kişi, yayılma alanı 690 hektara yükselen bir kente dönüşür (Manavoğlu ve Kutlu 2010). Kentin büyümesini organize etmek amacıyla yarışma sonucu elde edilen kentin ilk imar planı (1957) söz konusu dönemde onaylanıp, uygulanmaya başlanır. Öngörülemeyen yoğun nüfus artışı 1967 yılında planın revize edilmesini gündeme getirir. Kaleiçi'nin ve Lara kıyılarının korunmasını öneren revizyon imar planı, nüfus, ticaret, turizm ve sosyal gelişmelerle ilgili öngörülerinde başarısız olur ve eleştirilere maruz kalır (Yağcı 2009; Bölükbaş Dayı 2019).

1960-1970 dönemi kentin nüfusunun hızla arttığı ve kent merkezindeki tarihi dokunun tahrip olduğu yıllardır. Söz konusu dönemde eski dokunun yerine yüksek katlı iş hanları yapılarak kimliksiz ticari alanlar üretilmiş, 1950'li yılların sonlarında başlayan gecekondulaşma eğilimi devam ederken apartmanlar[22] da inşa edilerek kente dahil olmuştur (Aydın 2010; Manavoğlu 2009; Manavoğlu ve Kutlu 2010). Antalya'nın turizmde öncelikli alanlar olarak belirlenmesi (Turizm Gelişme Bölgesi ilan edilmesi, 1969), havalimanı kapasitesinin artırılması, 1979 yılında uygulamaya başlanan Kaleiçi Koruma ve Geliştirme İmar Planı ile turizm merkezi işlevi yüklenen kentin nüfusu ve yapılaşma hızı artmıştır (Manavoğlu 2009; Manavoğlu ve Kutlu 2010; Bölükbaş Dayı 2019). 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu yalnızca Antalya kent merkezini değiştirmemiş, kentin tamamına yayılan turistik tesislerinin sayısının artmasına ve özellikle sahil şeridinin çehresinin değişimine zemin hazırlamıştır. 1960'lı yıllara kadar hâkim olan tarımsal ekonomi yerini yavaş yavaş turizm ekonomisine bırakmıştır (Manavoğlu 2009). Turizm Teşvik Kanunu'nun etkisi ile özellikle 1985 sonrasında artan turizm yatırımları kente ekonomik kazanımlar sağlamış ancak özgün fiziksel çevrenin tahrip edilmesi sonucunu doğurmuştur (Manavoğlu ve Kutlu 2010).

20. yüzyıl boyunca mimarlık ve kent bağlamındaki gelişimi özetlenen Antalya'da hızlı kentleşmeye cevap üretemeyen plânlama süreçleri sonucunda barınma işlevli

[22] Antalya'nın ilk apartmanı 1964 yılında yapımı tamamlanan "40 Daireler" (Yalı Apartmanı) isimli apartmandır (Aydın 2010). 40 bağımsız birimden oluşan apartman 1957 yılında DSİ çalışanlarının konut ihtiyacını sağlamak üzere kurulan Sucular Yapı Kooperatifi tarafından inşa edilmiştir (Bölükbaş Dayı ve Alyanak Kaya 2024).

üretimlerin yoğunlaştığı, çoğunlukla gecekondu ve apartmanlardan oluşan bir yapı stoğunun üretildiği gözlenir. 1970'lerin sonundan itibaren turizm sektörünün ön plana çıkmasıyla büyüme hızı katlanan kentin yapı stoğuna, konutlara ek olarak, turizme hizmet eden konaklama yapıları ve ikincil konut (yazlık) niteliği taşıyan barınma birimleri eklenmiştir. Söz konusu üretimler yalnızca kent merkezi ile sınırlı kalmayıp, il sınırları içerisinde yer alan sahil şeridine de yayılmıştır.

3.2. Örneklem Seçim Ölçütleri ve Örneklem Grubu

Fenomenolojik temsil yöntemi ile ortaya çıkarılan "Akdenizli" mimari niteliklerin karşılığının arandığı çağdaş mimarlık ürünlerinin kentteki tarihsel gelişimi yukarıda özetlenmiştir. Söz konusu çağdaş mimarlık ürünlerinden oluşturulan örneklem grubu, tarihsel aralık, mimari işlev, mimari ölçek, kütle karakteri, tasarım yaklaşımı / söylemi esas alınarak belirlenmiştir (Şekil 3.5).

Şekil 3.5. Örneklem seçim ölçütleri (Orijinal 2024)

1969 yılında kentin turizm öncelikli alan ilan edilmesi ile başlayan ve 1982'de Turizm Teşvik Kanunu ile artan turizm faaliyetleri kentin gelişimini hızlandırmış, kentsel gelişime paralel olarak 1980'li yılların başından günümüze dek uzanan zaman aralığında mimari üretimlerin yoğunluğu artmış ve seçilen örnekler için tarihsel bir aralık belirlenmiştir. 1980'li yıllardan itibaren kente eklemlenen söz konusu mimari üretimler, Türkiye mimarlık ortamında Akdenizli yerel mimarlığın farkına varıldığı dönemle eş zamanda üretilmiş olmaları bakımından da örneklem seçimi için uygundur ve sözü edilen duyarlılığın aranabileceği yapılara karşılık gelebilmektedir. Bu sebepler ile, seçilen örneklerin sözü edilen tarihsel aralıkta üretilmiş olmaları esas alınmıştır. Seçilen zaman aralığında üretilen barınma işlevli yapıların kentin yapı stoğundaki yoğunluğu ve söz konusu işlevlere ait üretimlerin tarihi doku ile süreklilik gösterebilmeleri seçilen örneklerin mimari işlev ölçütü ile sınırlandırılmasını da gündeme getirmiştir.

Tarihsel aralığı ve işlevi belirlenen örneklerin geleneksel yerleşim dokusu ile karşılaştırılabilecek özelliklere sahip olmaları beklentisi ile az katlı ve yerleşim dokusu üretmiş olmaları dikkate alınmış, mimari ölçek ve kütle karakterinin baz alındığı bir sınırlama yapılmıştır. Nihayetinde söz konusu esasları sağlayan ve "Akdenizli" mimari niteliklerin çağdaş mimarlıkta özgün yorumlar ile sürdürülebilmesine kaynaklık edebilecek özellikler taşıyan veya bu doğrultuda açıkça ortaya koyduğu bir mimari söylemi olan çağdaş mimarlık ürünleri çalışmanın örneklem grubunu oluşturmuştur.

Bu bağlamda 1980 sonrası üretilen (tarihsel aralık), üretimlerinde yerelliğe, "Akdenizli" modernliğe dair söylem ve eylemleri olan (tasarım yaklaşımı/söylemi), yerleşim dokusu oluşturan (kütle karakteri), küçük ölçekli / az katlı (mimari ölçek) konutlar/yazlık konutlar (mimari işlev) tez kapsamında ele alınan çağdaş mimari öğelere karşılık gelmiştir (Şekil 3.6).

Antalya'da 1980 Sonrası Üretilen, Üretimlerinde Yerelliğe, Akdenizli Modernliğe Dair Söylemi ve Eylemi Olan, Yerleşim Dokusu Oluşturan, Küçük Ölçekli Konutlar/Yazlık Konutlar			
Proje İsmi	**Proje Müeelifi**	**Yapım Yılı**	**Konumu (İlçe)**
Polatlı Tatil Köyü Sitesi	Özden Egel	1980'ler	Manavgat
TRT Lara Tesisleri	Teoman Altay	1986	Muratpaşa
Martılı Sitesi	Hakkı Verendağ	1988-1990	Muratpaşa
Güney Tatil Sitesi	Teğet Mimarlık	2003	Kemer
Novron Belek Evleri	Teğet Mimarlık	2007	Serik
Kaş Evleri	Ven Mimarlık	2014	Kaş
Notos Kaş Evleri	Erginoğlu-Çalışlar Mimarlık	2022	Kaş

Şekil 3.6. Tez kapsamında seçilen çağdaş mimarlık ürünleri (Orijinal 2024)

Tez kapsamında seçilen Polatlı Tatil Köyü Sitesi (1980ler), Antalya'nın Manavgat ilçesinde yer alır ve mimar Özden Egel tarafından tasarlanmıştır (Şekil 3.7). Yerleşim dokusu, deniz kıyısında eğimli bir arazide eğime paralel yerleştirilen bitişik nizam konutlardan, sokaklardan ve eğime dik uzanan merdivenli sokaklardan oluşur.

Şekil 3.7. Polatlı Tatil Köyü Sitesi, Manavgat (Alper Erden Engiz Arşivi)

Araştırma kapsamında incelenen TRT Lara Tesisleri Antalya'nın Muratpaşa ilçesinde Lara bölgesinde yer alır (Şekil 3.8). Konaklama birimlerinin tasarımı Teoman Altay'a aittir.

Şekil 3.8. TRT Lara Tesisleri, Muratpaşa (Alper Erden Engiz Arşivi)

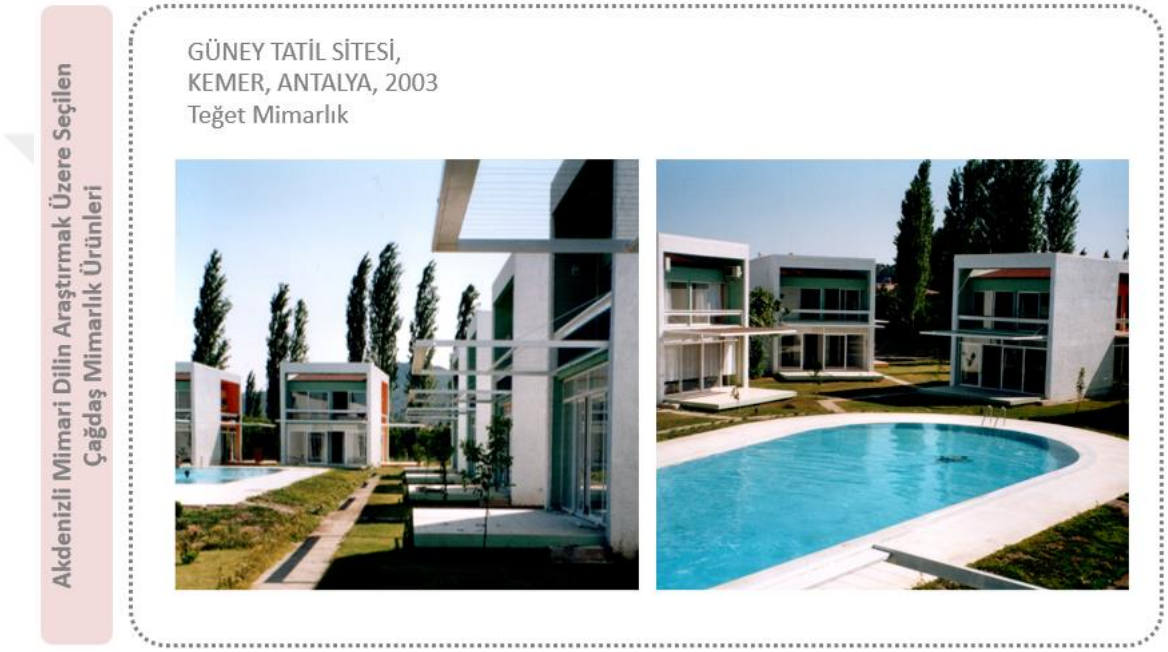
Hakkı Verendağ tasarımı Martılı Sitesi (1988-90) ise Muratpaşa ilçesinde yer alır (Şekil 3.9). Müstakil konutlardan ve apartman bloklarından oluşan yerleşim dokusu deniz kıyısında konumlanır.

Şekil 3.9. Martılı Sitesi, Muratpaşa (Orijinal 2023)

Güney Tatil Sitesi (Güney Summer Resort) Kemer Çamyuva ’da tasarımı Teğet Mimarlık ’a ait bir tatil sitesidir (Şekil 3.10). Mehmet Kütükçüoğlu ve Ertuğ Uçar’ın ortak müelliflikle gerçekleştirdikleri ilk yapı olma özelliği taşıyan proje, müelliflerinin son

halinden memnun olmadığını belirttikleri ancak en sevdikleri projelerden biri olma özelliği taşır. Projenin işvereni Güney Tatil Sitesi Konut Edindirme Kooperatifi'nin, 5400 metrekarelik arsalarına ikiz tatil evleri isteği ile şekillenen proje 13 bloktan oluşur (Uçar 2010). Tasarımcılarının ikiz blok tipolojisine alternatif üreterek aidiyet ve mahremiyet olgularını dikkate alan tasarımları, ikiz konutlardan birini blok içerisinde 90 derece döndürmeleri ile başarıya ulaşır. Böylelikle her ev özelleşmiş bir bahçeye sahip olur ve sitenin ortasındaki havuz ile doğrudan veya bloklar arasından ilişki kurar. Tasarımcılarının "beyaz kutular" olarak tanımladığı ikiz blokların cepheleri aynı zamanda önlerindeki bahçeye açılan bir teras olma özelliği taşır. Bahçedeki mandalina ağaçları ve sarmaşıkların hızla tırmanmasına imkân tanıyan kaba serpme sıvayla kaplı cephesiyle çevrelenen teras iç mekânın uzantısı olarak kurgulanmıştır.

Şekil 3.10. Güney Tatil Sitesi, Kemer (Teğet Mimarlık Dijital Arşivi)

Novron Belek Evleri (2007) tasarımı Teğet Mimarlık 'a ait olan ve tez kapsamında incelenecek bir diğer çağdaş mimarlık ürünüdür (Şekil 3.11). Belek turizm bölgesinde yer alan proje, kuzey güney ekseninde uzanan 20 metre genişliğinde bir arazi şeridi üzerinde konumlanmıştır (Teğet Mimarlık Dijital Arşivi). İkiz ünitelerden oluşan evler doğuda kurgulanan sokağa açılırlar. Söz konusu durumun yarattığı mahremiyet zafiyeti tek katlı mutfak biriminin ara mekân olarak kurgulanarak ve ortak alandan özel alana doğru bir ritim yaratılarak aşılmaya çalışılmış (sokak-ön bahçe-giriş avlusu), kamusal, yarı kamusal ve özel alanlar üretilmiştir.

Şekil 3.11. Novron Belek Evleri, Serik (Teğet Mimarlık Dijital Arşivi)

Çalışmanın araştırmak üzere seçtiği örnekler arasında Ven Mimarlık tarafından tasarlanan Kaş Evleri (2014) (Şekil 3.12) 2015 yılında Antalya Kepez Belediyesi tarafından Turgut Cansever anısına düzenlenen Turgut Cansever Ulusal Mimarlık Ödülleri'nde başarı ödülü kazanmıştır. Antalya'nın Kaş ilçesinde Çukurbağ Yarımadası'nda doğal bir sit alanında yer alan yapı topluluğu eğimli bir araziye yerleştirilmiştir (Anonim 1). Altı bağımsız konuttan oluşan projede birimlerin bir araya gelişleri hâkim rüzgâr yönü olan güneybatı-batı yönü esas alınarak rüzgârın arazinin tamamında dolaşımını mümkün kılacak şekilde kurgulanmıştır. Uzun ince arazide manzaraya açılımı sağlamak amacıyla diyagonal kurgulanan, üç konutun yan yana gelmesi ile oluşan konut blokları yürüyüş yolları ile birbirine bağlanır (Ven Mimarlık Dijital Arşivi).

Notos Kaş Evleri (2022) Antalya Kaş'ta tasarımı Erginoğlu &Çalışlar Mimarlık 'a ait on dört villadan oluşur (Şekil 3.13). Organik dokular örnek alınarak, kamusal-özel yaşam ayrımını dikkate alan bir plan şeması kullandıklarını belirten tasarımcılar, topografya, rüzgâr, iklim gibi doğal verileri dikkate alarak iki adet villa tipi oluşturduklarını söyler (Erginoğlu &Çalışlar Mimarlık 2024). Akdeniz bölgesinin iklim koşullarına uygun mekânsal çözümler geliştirmeyi hedefleyen tasarımcıların, doğal havalandırmayı destekleyen doğrama yerleşimleri, farklı saatlerde kullanıma imkân veren teras alanları söz konusu tavırlarının somutlaşmış halidir.

Şekil 3.12. Kaş Evleri, Kaş (Ven Mimarlık Dijital Arşivi)

Şekil 3.13. Notos Evleri, Kaş (Erginoğlu &Çalışlar Mimarlık 2024)

3.3. "Akdenizlilik" Kavramının Mimari Fenomenoloji Bağlamında Çözümlenmesi

Akdeniz, 19. yüzyıldan itibaren mimarlık disiplini içerisinde mekânsal düzenlemelere, mimari ifadelere öncülük eden mimari imgelere kaynaklık etmiştir (Bergdoll 2010). Literatür taramasında da ortaya konduğu şekilde, Akdeniz yerel mimarlığına duyulan ilgi, 1930'lu yıllarda, aslında söz konusu mimarlığın seçilen biçimsel öğeleri ile şekillenen fakat evrensellik iddiası taşıyan bir mimarlığın üretimine

sahne olmuştur. Fuller, Akdeniz Mimarisi olarak tanımlanan ve "Akdenizlilik" kavramı ile ilişkilendirilen mimarlığın, ifadeyi icat edenlerin aklından geçen öğelerle (düz çatı teraslı beyaz boyalı kübik evler) oluşturulan kayalık kıyılarındaki vernaküler mimariden farklı olduğunu ifade eder (Fuller 2008). Nitekim 1998-2012 yılları arasında Avrupa Birliği tarafından, Akdeniz'in kültürel mirasının belgelenmesi ve sürdürülebilir miras programının oluşturulması amacıyla yürütülen Euromed Heritage Programı'nın Corpus proje istatistikleri Akdeniz yerel mimarlığı ile özdeşleşen mimari öğelerin sanıldığının aksine büyük çoğunluğu oluşturmadığını rakamlarla sunmuştur[23] (Güner 2020). Akdeniz yerel mimarisi ile ilgili istatistiki veriler dikkate alındığında, Akdenizlilik kavramı ile ilişkilendirilen mimari öğeler, Akdeniz mimarlığının tamamına referans vermemenin yanı sıra tarih, yer ve anlamdan bağımsız yüzeysel olarak tanımlanan öğelere dönüşmüştür (Şekil 3.14). Bu bağlamda söz konusu öğelerin tarihsel ve çevresel bağlamları anlaşılmadan kullanımları, Nesbitt'in "postmodern tarihselci" yaklaşım olarak nitelendirdiği, Robert Venturi ve Denise Scott Brown'ın geliştirdiği "decorated shed (süslenmiş hangar)"[24] uygulamalarında karşılık bulan senografik kitsch (Nesbitt 1996) kapsamında ele alınabilir. Benzer yaklaşımla Petruccioli (2007), tasarımın bölgenin kendine özgü kentsel bağlamından değil de tasarımcının kişisel evreninden çıkması durumunda bağlamı olmayan kişisel bir dil üretildiğini, bu kişisel dilin yerel lehçeleri yapı bozuma uğrattığını dile getirir. Bu bağlamda, tasarımcılar tarafından seçilen Akdeniz mimarisi öğeleri ile üretilen yeni mimarlığın Akdeniz mimarisini yapı bozuma uğrattığı da söylenebilir.

Akdeniz mimarlığının yapı bozumuna uğratılarak, evrensel bir dil üretiminin yapılmaya başlandığı modern mimarlık sahnesine, 1960'lı yıllarda Akdeniz yerel mimarlığının sahip olduğu biçimsel özelliklerin yanı sıra yere ve yaşantıya dair farkındalıkların oluşması ile filizlenen, bölgeselcilik ve eleştirel bölgeselcilik kavramlarının çıkması söz konusu üretimlerinin eleştirilmesinin önünü açmıştır. Eleştirel bölgeselcilik kavramı ile evrenselci modernizmin savunduğu yerden bağımsız olma hali ve tarihsel öğeleri yüzeysel imgeler düzeyinde kullanarak tekdüzeliğe araç olan bölgeselcilik reddedilmiş, tektonik[25] ve deneyime değer atfeden bir yaklaşım ön plana çıkarılmıştır. Bu gelişme ile eş zamanlı olarak dolaysız deneyim kavramında temellenen bir düşünsel sistem olan fenomenoloji mekân kavramı ile ilişkilendirilerek mimarlık

[23] Akdeniz yerel mimarlığının "temsilcisi" olarak bilinen teras çatı yalnızca %38'lik bir kullanım alanına sahipken, beşik çatı %56 ile Akdeniz mimarlığında kendisine yer bulur. Mimari tipolojilerin ise %55'i Akdeniz evlerinin tipik beyaz yüzeyi ile oluşturulmamıştır (Jimenez-Vicario vd. 2018).

[24] Robert Venturi, Denise Scott Brown ve Steven Izenour modern tasarımın formu öne çıkaran, sembolizmi reddeden ekspresyonist tasarım anlayışı (duck) eleştirilir ve formun öne çıktığı yapılar yerine "süslenmiş hangar" (decorated shed) modeli önerilir. Söz konusu modelde binanın "retorik bir ön cephesi, alışıldık bir arka tarafı" olacak, süsleme binanın programından bağımsız uygulanacaktır (Venturi vd. 1977). Özetle, çalışma kapsamında da başvurulduğu anlamıyla, *decorated shed,* mimari gereklilikten değil anlamlandırma çabası ile yapılan eklemeler, elemanlar olarak ele alınabilir.

[25] Tektonik, mimari söylemde Frampton tarafından geliştirilmiştir (Foster 2015). Frampton (1983), mimari özerkliğin birinci ilkesinin senografi yerine tektonik olduğunu söyler ve tektoniğin tamamen teknik olanla ilgili olmadığını da ekler. Tektoniği malzeme, zanaat ve yerçekimi arasındaki bağın kurulmasındaki araç olarak tanımlar. Frampton'ın deyimiyle, tektonik *yapısal bir şiirin sunumuna* karşılık gelir. Erzen'e (2017) göre tektonik evrene ve dünyaya dair anlam ve referanslar içerir ve *yapısal fiziksel güçlerin dengesi, mimarlığın özü* sözleri ile tanımlanır.

kuramına dahil olmuş ve yere, peyzaja, yapılaşmaya (özellikle tektoniğe) yönelik sorgulamalar için önemli bir başvuru kaynağına dönüşmüştür (Nesbitt 1996).

Çalışma, Akdenizlilik kavramı ile ilişkilenen, zaman zaman "postmodern tarihselci" bir yaklaşım üzerinden "decorated shed (süslenmiş hangar)" kavramı sınırlarında yorumlandığı görülen öğelerle (Şekil 3.14) oluşturulan simgesel mimarlığı eleştirir ve belirli bir coğrafyayı tanımlayan "Akdenizlilik" kavramının mimarlık pratiğindeki karşılığını oluşturan geleneksel dokulara özgü "Akdenizli" mimari nitelikleri, deneyim yoluyla kavranan mimarlığa dayanarak ve yere önem atfeden mimari fenomenoloji bağlamında ele alarak geliştirdiği fenomenolojik temsil yöntemi ile ortaya çıkarır.

Akdenizlilik Kavramı ile İlişkilendirilen Mimari Öğeler					
Yapı Malzemesi	**Yapım Tekniği**	**Kütle Kurgusu**	**Yapısal Öğeler**	**Cephe Öğeleri**	**Mekân Kurgusu**
Taş	Yığma	Yalın Kübik Kütle	Kemer	Kafes	Revaklı Düzen
			Tonoz	Panjur	Avlulu Düzen
			Revak	Kepenk	
			Düz Teras Çatı	Saçak	

*__Revak__ Arapça, __Arkad__ Latince, __Portico__ Latince

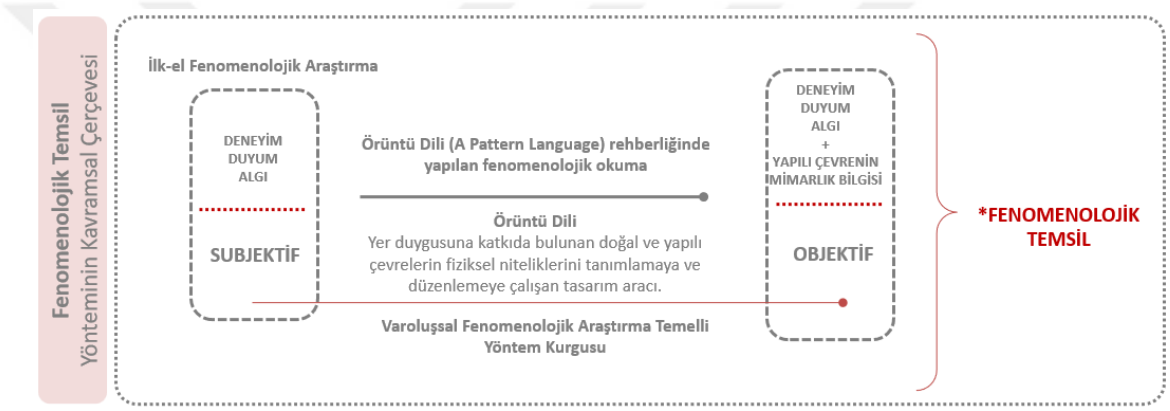
Şekil 3.14. Fuller'in öğelerine ek olarak "Akdenizlilik" kavramı ile ilişkilenen mimari öğeler (Orjinal 2024)

3.3.1. Fenomenolojik temsil yöntemi

Fenomenolojik yöntemi kavramsal ve metodolojik temele dayanmak şartı ile niteliksel bir araştırma yöntemi olarak tanımlayan Seamon (2003), insan-dünya bağlantısını tartışan bir tavır (*radikal amprisizm*) çıkarımını yaptığı yöntemin karakteristik özelliklerini, araştırmacının fenomenle doğrudan temas halinde olması, fenomenin araştırmacı tarafından keşfedilmeyi bekleyen bir alana karşılık gelmesi (söz konusu durumun araştırmanın motive edici gücünü oluşturması) ve araştırmacının fenomenolojik yöntemin canlı bir aracı olarak kullandığı özgül araştırma yöntemleri ile insan yaşantısına dair özellikleri özgül bir metotla ortaya çıkarılmasını sağlamak olarak tanımlar. Seamon (2003) karakteristik özelliklerini tanımladığı fenomenolojik araştırmalarda birleştirilerek de kullanılabilecek, üç çeşit özgül yöntem olduğunu dile getirir: ilk-el fenomenolojik araştırma (first-person phenomenological research), varoluşsal fenomenolojik araştırma (existential- phenomenological research), hermenötik-fenomenolojik araştırma (hermeneutic- phenomenological research). İlk-el fenomenolojik araştırmada araştırmacı fenomene dair nitelikleri anlamak için ilk elden edindiği deneyimi kullanır. Araştırmacı kendi yaşam dünyası ile temellenmiş bir kavrayış önermesinin yanı sıra başkalarının da dünyalarını kapsayacak bir öneride bulunmak isteyebilir. Bu isteğe varoluşsal fenomenolojik araştırma yöntemi ile karşılık verilebilir. Varoluşsal fenomenolojik araştırmada genelleme yapabilmek için araştırmacının yanında fenomenle karşılaşan başka kişilerin, Seamon'ın deyimiyle "karşılaşan" ya da "yardımcı araştırmacı" nın deneyim ve bilgilerine başvurulur. Hermenötik-fenomenolojik araştırma ise insana ilişkin anlamla beslenen nesnelerin (eşya, metin, heykel vb.) yorumlanmasıdır.

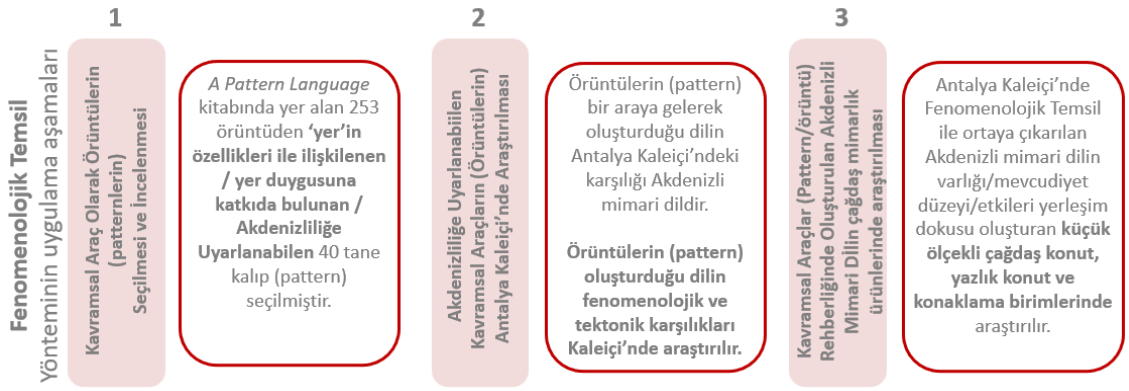
Binaları, kültürel peyzajları anlamaya yönelik yapılan çevre-davranış araştırmalarını içeren çalışmalar hermenötik araştırma kapsamında değerlendirilebilir (Seamon 2003).

Çalışma kapsamında, fenomenolojik kavramsal çerçeveye dayalı nitel bir araştırma yöntemine karşılık gelen fenomenolojik temsil yöntemi, geleneksel yerleşim dokularına özgü "Akdenizli" kimliği tanımlamak ve çağdaş mimarlık ürünlerindeki sürekliliğini tespit etmek, başka bir deyişle yapılı çevreyi anlamak için ilk-el fenomenolojik araştırma yöntemine ek olarak *yardımcı araştırmacılara* başvurarak, varoluşsal fenomenolojik araştırma yöntemine benzer bir kurgu ile oluşturulmuştur (Şekil 3.15). Modern öncesi yapılı çevrenin bilgisini deneyim temelli bir okumadan beslenerek yapan *A Pattern Language: Towns, Buildings and Construction (1977)* kitabında ortaya konan "pattern"ler (örüntüler) söz konusu yardımcı kavramsal araçları oluştururlar. Araştırmacı, fenomenin özgül karakteristiklerini ve niteliklerini anlama yolunda bir temel olabilecek kendinin ilk elden edindiği deneyimi, "örüntüler / kalıplar" (*pattern*) aracılığıyla temsil edildiği bir yöntem önerisi ile ortaya koymaktadır.

Şekil 3.15. Fenomenolojik temsil yönteminin kavramsal çerçevesi (Orijinal 2024)

Kavramsal çerçevesi yukarıda açıklanan fenomenolojik temsil yöntemi çalışma kapsamında üç aşamalı bir uygulamayı içerir (Şekil 3.16). Uygulamanın ilk aşamasını, kavramsal araçlar olarak tanımlanan örüntülerin kuramsal arka planının aktarılarak çalışma kapsamında seçilen örüntülerin seçilme kriterlerinin açıklanması ve incelenmesi oluşturur. İkinci aşama yerin özellikleri ile ilişkilenerek yer duygusuna katkıda bulunan örüntülerin bir araya gelerek oluşturduğu dilin Antalya Kaleiçi'ndeki karşılığının "Akdenizli" mimari dil olduğu kabulüne dayanır. Örüntülerin oluşturduğu dilin fenomenolojik ve tektonik karşılıkları Kaleiçi'nde araştırılır ve tespit edilir. Son aşama ise örüntülerin rehberliğinde Antalya Kaleiçi'nde fenomenolojik temsil ile ortaya çıkarılan "Akdenizli" mimari dilin varlığı, mevcudiyet düzeyi ve etkilerinin yerleşim dokusu oluşturan çağdaş mimarlık ürünlerinde (küçük ölçekli konut, yazlık konut) araştırılması ve test edilmesidir.

Şekil 3.16. Fenomenolojik temsil yönteminin uygulama aşamaları (Orijinal 2024)

3.3.2. Kavramsal araç olarak örüntülerin seçilme yöntemi

Fenomenolojik temsil yönteminin varoluşsal fenomenolojik yöntemde olduğu gibi genelleme yapabilmesine imkân tanıyan yardımcı araçlarına karşılık gelen ve *A Pattern Language: Towns, Buildings and Construction (1977)* kitabını biçimlendiren örüntülerin kuramsal arka planı, Alexander'ın *The Timeless Way of Building (1979)* adlı kitabında oluşturulmuştur. Olay örüntüsü ile olayın gerçekleştiği mekân örüntüsü arasında bağlantı olduğunu söyleyen Alexander, bu varsayımdan yola çıkarak binaların veya şehirlerin elemanlardan oluştuğu fikri yerine tekrar eden ilişki örüntülerinin bir binayı ya da bir şehri meydana getirdiğini, karakter kazandırdığını dile getirir (Alexander 1979). Her bina orada tekrarlanan örüntülerden kendi karakterini alır, her mahalle orada tekrarlanan örüntülerle tanımlanır. İnsanlarla binalar arasındaki ilişki ile şekillenen söz konusu örüntüler yaşanılan yeri canlı kılar. Bu bağlamda yerin taleplerine yönelik, kendi kendine yeten ve yere özgü/özgün bir yanıtın sunulduğu planlama ve tasarım eylemine (Alexander 1979) ev sahipliği yapan geleneksel kültürlere ait örüntü dili canlı, süreç içerisinde gerçekleşen olay örüntüleri ile oluşturulan mekânsal bir örüntüye sahiptir.

Alexander "sezgilerin uzmanlar tarafından çalındığı" bir dönem olarak tanımladığı endüstri toplumunun şekillendirdiği İkinci Dünya Savaşı Sonrası dönemde, teknokratik bakış açısıyla şekillenen kentlerin ve binaların ölü bir dile sahip olduğunu dile getirir. Kentlerin ve binaların yeniden canlandırılması gerekliliği ile geleneksel kültürlerin sahip olduğu örüntülerle oluşturulan ve sürdürülen canlı dilin (Alexander 1979) ortaya çıkarılmasını, başvuru kaynağı olarak kullanılmasını önerir. Geleneksel kültürlerin sahip olduğu örüntü dilini oluşturan ve insan yapımı evrenin atomları olarak tanımlanan örüntüler, Alexander tarafından "bir bağlam, o bağlamda ortaya çıkan kuvvetler ve bu kuvvetlerin söz konusu bağlamda kendilerini çözmelerine izin veren bir konfigürasyon" biçiminde formüle edilmiştir (Alexander 1979). Ortaya çıkarılan örüntü dili, üç boyutlu örüntü kombinasyonlarının sonsuz çeşitlilikte yaratılmasına olanak sağlayan, insanlarla binalar arasındaki ilişki ile şekillenen örüntülerin oluşturulduğu bir sisteme karşılık gelir (Alexander 1979). Çalışma kapsamında söz konusu örüntüler "Akdenizli" mimari dilin ortaya çıkarılması için başvuru kaynağına dönüşmüşlerdir.

The Timeless Way of Building (1979) kitabında kavramsal arka planı oluşturulan örüntülerin tespit edilen 253 tanesi *A Pattern Language: Towns, Buildings and Construction (1977)* kitabında tanımlanmıştır. Temel ihtiyaçlara dayanan ve "daha insani

bir mimariye giden sıradan ve mantıklı yol" olarak tanımlanan örüntüler (Meyer 2022), üç ölçekte/aralıkta tanımlanmıştır. Bölgenin yapısı, yerleşim dokusunun dağılımı ve iç yapısı ile ilgili olan örüntüler "kentsel ölçek" (*town or community*), binaların bahçelerin, sokakların, odaların şekli ve faaliyetleri "bina ölçeği" (*building*), binaların yapılması gereken gerçek fiziksel malzemeler ve yapılar "yapı elemanı ölçeği" (*details of construction*) başlıkları altında incelenmiştir (Alexander vd. 1977).

Fenomenolojik temsil yönteminin birinci uygulama aşamasını oluşturan, "Akdenizli" mimari nitelikleri ortaya çıkarabilecek başka bir deyişle *yerin* özellikleri ile ilişkilenen/yer duygusuna katkıda bulunan/Akdenizliliğe uyarlanabilen örüntülerin seçilmesi ve yorumlanması Richard Serra'nın (1936-2024) heykelin resimselliğini yok etmek için başvurduğu ilkeler esas alınarak yapılmıştır. Serra, minimalizm sonrası resim geleneklerine bağlı kalınarak oluşturulan ve nesneye evrilen heykeli eleştirir. Heykeli beden ve yer arasındaki aktarımda bedeni harekete geçiren ve yeri çevreleyen unsur (Şekil 3.17) olarak tanımlar (Foster 2015).

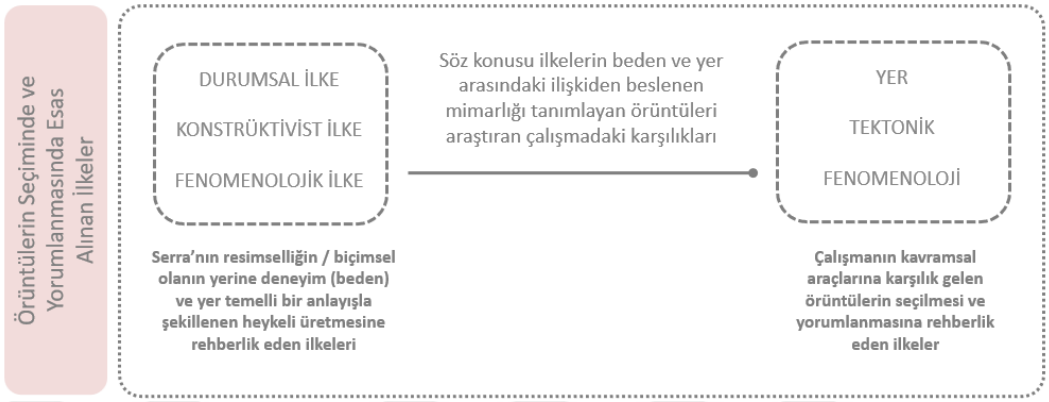
(a) **(b)**

Şekil 3.17. Serra'nın heykeli özne ve yer ile birlikte yeniden ele aldığı çalışmaları **a)** Burgu (Spin Out, for Robert Smithson, 1972-73) (Anonymous 7); **b)** Bakış Noktası (Sight Point, 1972-75) (Anonymous 8)

Heykeli, resme ve mimarlığa karşı eleştirel bir yaklaşımla yeniden tanımlayan Serra'nın heykellerinin mimarlıkla kurduğu ilişki eleştiri temeline oturur ve en az iki türü vardır. Birinci eleştiri, mimari temsil (cephe ve plan) ile imgeleşen mimarlık ürününe, mimari temsilin soyut nesnelliğine karşı bedeni/özneyi savunması olarak özetlenebilir. İkinci eleştirisi ise postmodern mimarlığın yüzeyselliğine dairdir. Serra, postmodern mimarlığın senografiyi yapıya tercih etmesini eleştirir ve senografik olanı reddederek mimarlığın göz ardı edilen tektonik[26] niteliğini sorgular (Foster 2015). Bu bağlamda, senografik Akdeniz mimarlığını eleştiren çalışma ile benzer yaklaşımı olan Serra'nın resimselliğin / biçimsel olanın yerine deneyim (beden) ve yer temelli bir anlayışla

[26] Nitekim Erzen (2017) minimalist heykel sanatçısı olarak tanımladığı Serra'nın sanatını tektoniğin dramatik anlamı üzerinde inşa ettiğini söyler.

şekillenen heykeli üretmesine rehberlik eden ilkeleri (konstrüktivist ilke, fenomenolojik ilke ve durumsal ilke), Serra'nın heykel tanımı ile örtüşen, çalışma kapsamında beden ve yer arasındaki ilişkiden beslenen mimarlığa karşılık gelen örüntülerin seçilmesi ve yorumlanması aşamasında önemli başvuru kaynağına dönüşür (Şekil 3.18. Örüntülerin seçimine ve yorumlanmasına rehberlik eden ilkeler (Orijinal 2024).

Şekil 3.18. Örüntülerin seçimine ve yorumlanmasına rehberlik eden ilkeler (Orijinal 2024)

Yerin özellikleri ile ilişkilenen, temsil yerine yeri yeniden tanımlayan heykeli[27] var eden "durumsal" ilke (Foster 2015) çalışma kapsamında yer başlığı ile ele alınır ve örüntülerin seçilmesi aşamasında söz konusu ilkeye başvurulur. Yapılan değerlendirmeler ışığında yer başlığı altında yerin özellikleri ile ilişkilenen ve yere özgü bir mimarlığın oluşumuna zemin hazırlayan örüntülerin Alexander vd. tarafından yapılan orijinal örüntü bilgisine (soyut şema) ulaşılır. Söz konusu örüntüler Braudel'in (2021) Akdeniz'in fiziksel bütünlüğünü kurgularken başvurduğu, Horden ve Purcell'in (2000) bir problem olarak varsaydıkları ve Akdeniz insanının yaşam şartlarını düzenlemek için strateji geliştirmelerini gerektiren unsur olarak tanımladıkları iklim dikkate alınarak tüm örüntülerin taranması ve Akdeniz iklimi ile şekillenerek Akdeniz ile ilişkilenen mimarlık üretimlerine referans veren, Serra'nın durumsal ilkesi ile benzer kaygılar taşıyarak yerin özellikleri ile ilişkiye girilmesine zemin hazırlayan örüntülerden oluşur. Seçilen örüntülerin yerel mekânsal karşılığı ve seçilen çağdaş mimarlık ürününde tespit edilen yorumu (mimari somutlaştırması) da yer başlığı altında sınıflandırılır.

Serra'nın "Konstrüktivist" ilkesi, malzemelerin uygun işlemlerden geçirilerek heykelin özneyi harekete geçiren bir yapıya bürünmesine olanak verir. Çalışma kapsamında Serra'nın "konstrüktivist" ilkesi yerine mimari söylemdeki karşılığını oluşturan tektonik[28] terimi (Foster 2015) kullanılır. Tektonik başlığı altında, yerel

[27] Serra, 20.yüzyılda heykelin kaidesinin kaldırılması ile mekândan soyutlanarak idealist bir dünyaya yükseldiğini iddia eder (Foster 2015).

[28] Marangoz, inşaat ustası gibi anlamlara karşılık gelen "tekton" sözcüğünden türeyen "tektonik" sözcüğü Grek kökenlidir. Bugün kavradığımız haliyle ise tektonik, "yapı, yapı elemanları ve bileşenlerinin oluşturduğu ilişkilerin estetik ve duyumsal kalitesine" karşılık gelir (Öymen Gür ve Karadayı 2023).

"Akdenizli" mimari dil kapsamında ilgili örüntü ile bağlantılı tektonik boyutu oluşturan yapı ve yapı elamanları ortaya konulur ve niteliği tartışılıp, yorumlanır.

Serra'nın heykel ve beden arasındaki ilişkiyi etkinleştiren tüm duyuları uyararak bedeni harekete geçirmeyi sağlayan "fenomenolojik" ilkesi ise çalışma kapsamında fenomenoloji terimi ile karşılık bulur. Tektonik boyutun estetik ve duyumsal kaliteye referans veren açılımları mimari fenomenoloji başlığı altında yorumlanır. Bu bağlamda mimari fenomenoloji başlığı altında ilgili örüntünün yerel mimari somutlaşmasının tektonik boyutunun estetik açılımı mimari fenomenoloji çerçevesinde tartışılır ve yorumlanır (Şekil 3.19).

Fenomenolojik Temsil Yöntemini açıklayıcı tablo

	Mimarinin tektonik yönü	Mimarinin psişik yönü	
Tespit aşaması	**Yer- Örüntü Dili, Soyut Şemaları ve Yerel Karşılıkları**	**Tektonik – Yerel Mimariyle İlişkilenen Tektonik Nitelikler**	**Fenomenoloji - Mimari Deneyimler ile Oluşan Duygular/Bedenin Katılımı**
Araştırma Sorusu	"Akdenizli" mimari niteliklere ilişkin örüntüler hangileridir? İlgili örüntüler seçilen "Akdenizli" yörenin geleneksel mimari dokusunda nasıl somutlaşmıştır?	İlgili örüntünün yerel mimari somutlaşmasına ilişkin tektonik nitelikler nelerdir?	İlgili örüntünün yerel mimari somutlaşması ve ilgili tektonik boyutunun mimari fenomenoloji çerçevesinde ne tür açılımları vardır? (mekansal aidiyet oluşumu, "yer" tanımlama potansiyelleri, anlam üretimi üzerinde etkileri var mıdır? Var ise nasıl açıklanabilir?)
İçerik	Örüntünün Alexander v.d. tarafından verilen orijinal tanımı ve mekânsal (soyut) şeması Örüntünün seçilen yöredeki mimari somutlaşması (örnek görsel bilgi ve kısa yazılı açıklama)	Yerel "Akdenizli" mimari dil kapsamında ilgili örüntü ile bağlantılı tektonik boyutun olup olmadığı ortaya konularak, varsa niteliği tartışılır ve yorumlanır.	İlgili örüntünün, yerel mimari somutlaşmasının, ilişkili tektonik boyutunun mimari fenomenoloji çerçevesindeki açılımları tartışılır ve yorumlanır.
Kaynaklar	Alexander, C. The Timeless Way of Building / A Pattern Language: Towns, Buildings and Construction Yukarıdaki kitapları modernizm eleştirileri içerisinde tarihsel bağlamına oturtan kaynaklar (Aydınlı, Nesbitt, Mallgrave & Goodman vb.)	Frampton, K. Critical Regionalism / Studies on Tectonic Culture...	Heidegger N. Schulz Rasmussen Bachelard Pallasmaa De Botton

Şekil 3.19. Fenomenolojik temsil yöntemini açıklayıcı tablo (Orijinal 2024)

4. BULGULAR

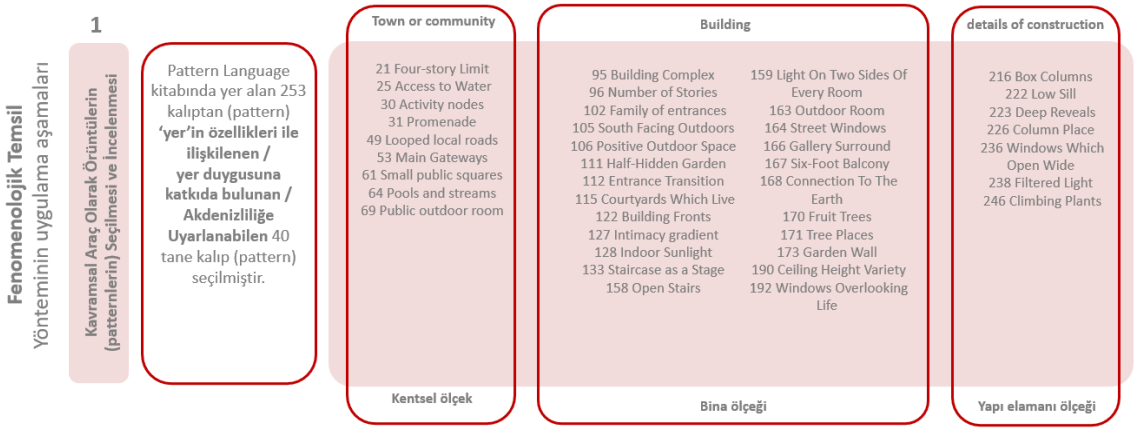
Akdeniz havzasında geleneksel kent dokularında var olan yerel "Akdenizli" niteliklerin fenomenolojik kavramsal çerçeveye dayalı oluşturulan fenomenolojik temsil yöntemi ile ortaya çıkarılması ve söz konusu niteliklerin geleneğin çağdaş yorumuna ilişkin iddialar / biçimsel özellikler taşıyan mimarlık ürünlerinde varlığının / düzeyinin belirlenmesi araştırmanın bulgularını ortaya koyar.

Söz konusu bağlamda, önerilen fenomenolojik temsil yönteminin kavramsal araçları olarak tanımlanan örüntülerden "Akdenizli" mimari nitelikleri ortaya çıkarabilecek, yere özgü mimarlığın oluşumuna katkı sağlayan örüntüler tespit edilmiştir. Tespit edilen örüntülerin oluşturduğu örüntü dilinin yerel mimari dile karşılık geldiği kabulüyle, örüntülerin Antalya'nın geleneksel yerleşim dokusunu oluşturan Kaleiçi bölgesinde yerel somutlaşmaları bulunarak, fenomenolojik ve tektonik karşılıkları yorumlanmıştır. Son aşamada ise, Kaleiçi'nde fenomenolojik temsil yöntemi ile ortaya çıkarılan "Akdenizli" mimari dile ait örüntüler araştırma kapsamında seçilen 1980 sonrasında üretilip, üretimlerinde yerelliğe "Akdenizli" modernliğe dair söylem ve eylemleri olan, yerleşim dokusu oluşturan, küçük ölçekli konut ve yazlık konut örneklerinde araştırılmıştır.

4.1. Fenomenolojik Temsilin Kavramsal Araçlarının / Örüntülerinin Belirlenmesi

Tezin araştırma konusu çerçevesinde, fenomenolojik kavramsal çerçeveye dayalı olarak yapılı çevreyi okuyabilmek için ilk-el fenomenolojik araştırma yöntemine ek olarak *yardımcı araştırmacılara* başvurulmuş, varoluşsal fenomenolojik araştırma yöntemi doğrultusunda bir kurgu oluşturulmuştur (Şekil 3.15). Modern öncesi yapılı çevrenin bilgisini deneyim temelli bir okumadan beslenerek yapan *A Pattern Language: Towns, Buildings and Construction (1977)* kitabında ortaya konan "pattern"ler (örüntüler) söz konusu yardımcı araçları oluşturmuştur.

Öncelikle, *A Pattern Language* kitabında yer alan 253 örüntüden hangilerinin bu tez kapsamındaki araştırma için esas alınacağına karar verilmesi gerekmiştir. Örüntülerin seçim sürecinde "Akdeniz" tanımında öncelikli yeri iklim dikkate alınmış, Akdeniz iklimine ilişkin mekânsal kurgular üreten örüntüler seçilmiştir. Ayrıca, materyal ve yöntem bölümünde açıklandığı şekilde, Serra'nın ortaya koyduğu durumsal ilkeye referansla tarama yapılmıştır. Sonuç olarak, Akdeniz iklimi ile şekillenerek Akdeniz ile ilişkilenen mimarlık üretimlerine referans veren, yerin özellikleri ile ilişkilenerek (Serra'nın durumsal ilkesi ile benzer kaygılar taşıyarak) "Akdenizliliğe" uyarlanabilen kentsel ölçekte 9, bina ölçeğinde 24, yapı elamanı ölçeğinde 7 olmak üzere toplam 40 örüntü tespit edilmiştir (Şekil 4.1).

Şekil 4.1. "Akdenizli" mimari dili tespit etmek üzere seçilen örüntüler[29] (Orjinal 2024)

Kentsel ölçekte yer alan 94 örüntü içerisinden yerin özellikleri ile ilişkilenerek yer duygusuna katkıda bulunan 9 örüntü tespit edilmiştir (Şekil 4.2). Söz konusu örüntüler şu şekilde özetlenebilir: İnsanın yaşadığı yerle arasındaki bağlantıyı etkileyen bina yüksekliğinin dört katın üzerinde olması durumunda insanların yerle kurduğu bağlantının zayıfladığı görüşü ile oluşturulan *dört kat sınırı* (*21 Four story limit*), insanların suya olan özlemine karşılık verebilmek için yerleşimlerde doğrudan suya erişime imkân sağlanan aralıkların varlığının önemine değinen *suya erişim* (*25 Access to water*), insanların diğer insanlar ile sosyalleşmeye ihtiyaç duyduklarını ve söz konusu etkileşimin yerleşim dokusuna eşit dağıtılarak aktivitelerle beslendiği takdirde yaşanılan yere aidiyet hissedilmesinde önemli katkıları olduğu vurgulanan *düğüm noktaları* (*30 activity nodes*), düğüm noktalarını birbirine bağlayan ve insanların bedenleri ile yerleşim dokusunu deneyimleyebilecekleri aktiviteleri barındırarak yerin hissedilmesinde /deneyimlenmesinde rol oynadığının altı çizilen *gezinti hattı* (*31 promenade*), evlere ulaşımı sağlayan yerel yolların hızlı trafik akışına engel olacak şekilde tasarlanması ile sosyal etkileşime imkân tanıyan ve yer duygusunun oluşuma katkı sağlayacağı öngörüsü ile önerilen *döngülü yerel yollar* (*looped local roads 49*), zihinde olan sınırların fiziksel olarak var olmasının sınırların daha keskin olarak algılanmasına ve korunmasına katkı sağlayacağı görüşü ile sınırları, yeri işaretleyen *ana geçitler* (*53 main gateways*), insanların çapı 20 metre veya daha az olan meydanlarda etkileşimde kalarak birbirlerine bağlı kaldıkları yönündeki varsayımı ile oluşturulan *küçük meydanlar* (*61 small public* squares), olumlu terapötik etkisinin olduğu kanıtlanan suyun tüm formlarının korunarak ortaya çıkarılması fikri ile şekillenen *havuzlar ve akarsular* (*64 pools and streams*), insanları sokakta kalmaya davet ederek kapalılık ve açıklık barındıran mekânların üretimi ile yerleşim dokusuna ait yerleri tanımlamaya imkan sağladığı aktarılan *halka açık tanımlı alan* (*69 public outdoor land*) (Alexander vd. 1977) söz konusu bağlamda seçilen örüntülerdir (Örüntülerin ayrıntılı açıklamaları için bakınız: EK-1).

[29] Tabloda ve tez metni içerisinde örüntülerin yanında yer alan sayılar, örüntülere Alexander v.d. (1977) tarafından orijinal metinde atanan sayılardır.

Şekil 4.2. "Akdenizli" mimari dili tespit etmek üzere kentsel ölçekte seçilen örüntüler (Alexander vd. 1977'den alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir)

Bina ölçeğinde yer alan 110 örüntü içerisinden yerin özellikleri ile ilişkilenerek yer duygusuna katkıda bulunan "Akdenizli" mimari dili keşfetmek üzere başvurulan 24 örüntü tespit edilmiştir (Şekil 4.3). Söz konusu örüntüler şu şekilde özetlenebilir: İnsan ölçeğine uygun, deneyimlenmekten keyif alınan, sosyal etkileşime imkân sağlayan mimarlık ürünlerinin parçalı bir yapıdan oluşması gerekliliğinin altını çizen *bina kompleksi* (*95 building complex*), kentsel alanlarda yüksek katlı yapılaşmanın insanların yaşadıkları yerle bağlantılarının kopmasına sebep olduğunu ve binaların dört kat veya daha düşük yükseklikte tutulmasını öneren *kat sayısı* (*96 number of stories*), benzer türde tasarlanan girişler ve söz konusu girişlerin kendilerine ait öğelerle biricikleşerek yere ait öğelere dönüşmesine imkan tanıyan *giriş ailesi* (*102 family of entrance*), dış mekânların güneyde tutulması ile yaşanan mekâna dönüştüğü savını destekleyen *güneye açılan dış mekân* (*103 south facing outdoors*), deneyimleyen insanlara kısmen çevrelenmiş ve sırtlarını yaslayabilecekleri yerler sunabilen dış mekânların tercih edileceğini iddia eden *pozitif dış mekân* (*106 positive outdoor space*), yaşayan bahçelerin belli bir derecede mahremiyete ihtiyaç duyduğu kabulüyle yarısının önce yarısının arkada olduğu bahçeleri öneren *yarı gizli bahçe* (*111 half-hidden garden*), dışarısı ile içerisi arasındaki geçişin gerçek fiziksel bir ara mekânın varlığıyla sağlanabileceğine dikkat çeken *giriş geçişi* (*112 entrance transition*), avlunun yaşamın içinde bir öğe olarak yer alması için avluyu besleyen kapıların veya mekânların var olması gerekliliğini aktaran *yaşayan avlular* (*115 courtyards which live*), binaların cepheleri ile sokağın inşa edilmesi halinde sokağın canlı kalabilmesinin mümkünlüğünün altını çizen *bina cepheleri* (*112 building fronts*), binaların kamusaldan özele doğru bir dizge içermesinin sosyal etkileşim için önemine değinen *mahremiyet gradyanı* (*127 intimacy gradient*), duygulara etki eden güneş ışığının iç mekân düzenlemesindeki rolünün aktarıldığı *iç mekân güneş ışığı* (*128 indoor sunlight*) ve *her odanın iki tarafındaki ışık* (*159 light on two sides of every room*), düşey sirkülasyon elemanı merdivenin yer oluşturma potansiyeli ile ele alındığı *sahne olarak merdiven* (*133 staircase as a stage*), kamusal dünyanın uzantısı olarak sokağın üst kotlara taşınmasını mümkün kılan bir öğe olarak sunulduğu *açık merdivenler* (*158 open stairs*), insanların dışarıda olma hissini tadacağı ve içerideymiş gibi davranma ihtiyacını karşılamak için kurgulanan *dış mekân odası* (*163 oudoor room*), sokağa açılan pencereler ile sokak ve

binanın içindeki bağlantının sağlanmasının önemine değinen *sokak pencereleri* (*164 street windows*), sokakla temas halinde kalabilmek için ise pencerelerin yanı sıra mekânların var olması gerekliliği ile şekillenen *galeri ile çevrili* (*166 gallery surround*), söz konusu mekânların kullanılabilmesi için boyutlarının tartışıldığı *1.80'lik balkon* (*167 six-foot balcony*), ev ve dünya arasındaki geçişin ani olmaması, bağlantılarının zayıf olmaması için ara mekânın kurgulanmasını öneren *dünya ile bağlantı* (*168 connection to the earth*), yaşanılan yere kimlik kazandıran doğal öğelerin yerin deneyimine katkısı bağlamında ele alındığı *meyve ağaçları* (*170 fruit trees*), ağaçların sosyal alanlar yaratma potansiyelinin aktarıldığı *ağaç yerleri* (*171 tree places*), bahçeyi deneyimleyen insanlara konforlu ve doğa ile temasın sunulmasının önemine değinen ve çözüm önerilerinde bulunan *bahçe duvarı* (*173 garden wall*), tavan yüksekliğinin mekânı deneyimleyenlerin nasıl hissedeceğine dair çıkarımlarını içeren tavan yüksekliği çeşitliliği (*190 ceiling height variety*), dışarısı ile iletişimde kalmanın araçlarından birini oluşturan pencerelerin nasıl/nerede tasarlanması gerektiğini aktaran *hayata bakan pencere* (*192 windows overlooking life*) (Alexander vd. 1977) bina ölçeğinde seçilen örüntülerdir (Örüntülerin ayrıntılı açıklamaları için bakınız:

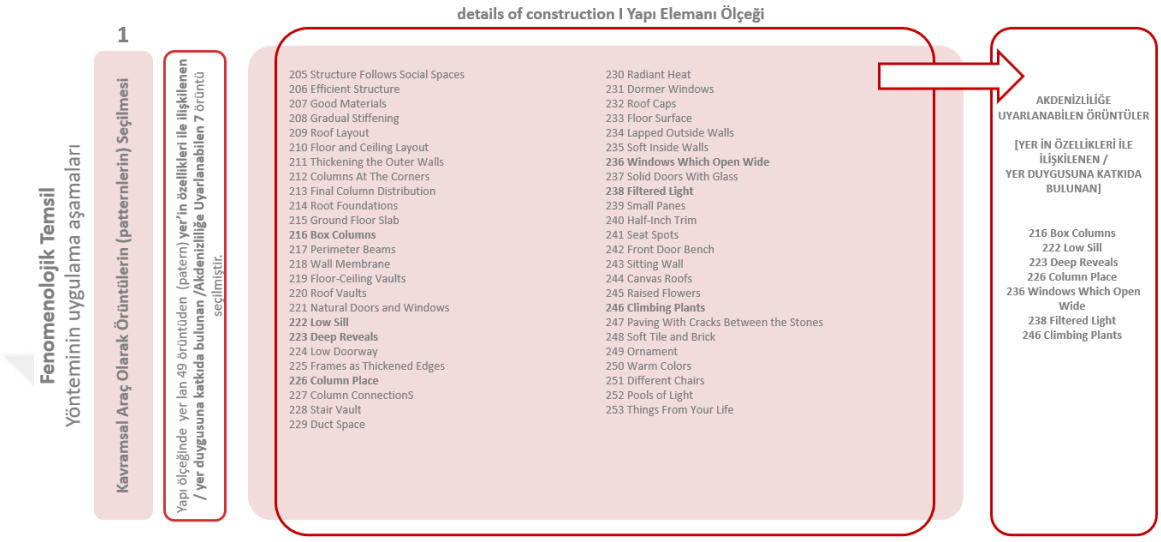
EK-2).

Şekil 4.3. "Akdenizli" mimari dili tespit etmek üzere bina ölçeğinde seçilen örüntüler (Alexander vd. 1977'den alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir)

Yapı elemanı ölçeğinde yer alan 49 örüntüden yerin özellikleri ile ilişkilenen ve yer duygusunun oluşumuna katkıda 7 örüntü tespit edilmiştir (Şekil 4.4). Söz konusu örüntüler şu şekilde özetlenebilir: Geleneksel ve tarihi binalardaki sütunların etkileyiciliğinden esinlenerek sütunların nasıl yapılması gerekliliği ile şekillenen *kutu sütun* (*216 box columns*) ve *sütun yeri* (*226 column place*), dışarısı ve içerisi arasında bağlantının kurulmasında öncelikli eleman olarak tanımlanan pencerelerin; optimum eşik yüksekliğinin tartışıldığı *düşük eşik* (*222 low sill*), ışığın kırılmasına ve ışığın iç mekânın görsel konforuna etki eden açıklığının ve açısının araştırıldığı *derin açıklık* (*223 deep reveals*), cephe açıklıkların fiziksel konforu sağlaması için geniş açıklık imkânı tanıyan bir eleman olarak kurgulanması gerekliliğinin altının çizildiği *geniş açılan pencereler*

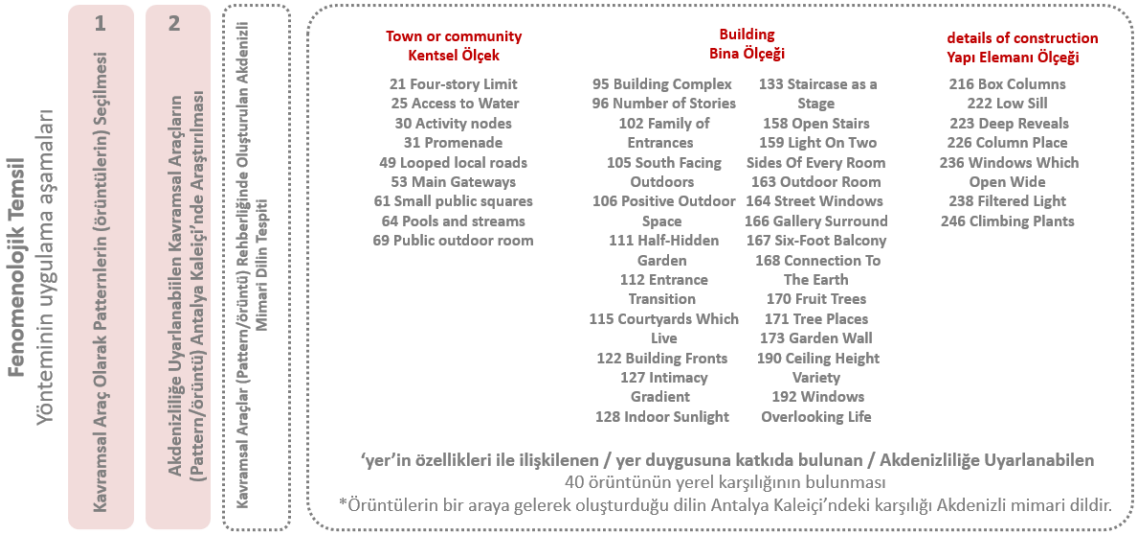
(*236 windows which open wide*), pencereden süzülen ışığın parlamasına engel olabilecek araçların varlığından haberdar olunmasını sağlayan *filtrelenmiş ışık* (*238 filtered light*), bitkilerin büyümesine destek olunması ile binanın çevrenin bir parçası haline geldiğini hatırlatan *tırmanıcı bitkiler* (*246 climbing plants*) (Alexander vd. 1977) söz konusu bağlamda seçilen örüntülerdir (Örüntülerin ayrıntılı açıklamaları için bakınız: EK-3).

Şekil 4.4. "Akdenizli" mimari dili tespit etmek üzere yapı elemanı ölçeğinde seçilen örüntüler (Alexander vd. 1977'den alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir)

4.2. Antalya Kaleiçi Geleneksel Konut Dokusunun Fenomenolojik Temsil ile Okunması

Yerin özellikleri ile ilişkilenen, yer duygusuna katkıda bulunan, Akdenizliliğe uyarlanabilen örüntülerin tespiti ile üç aşamalı bir uygulamayı içeren fenomenolojik temsil yönteminin ilk aşaması tamamlanmış olur. Varoluşsal fenomenolojik araştırma yöntemi temelli bir kurgu ile oluşturulan, fenomenolojik temsil yönteminin yardımcı araştırmacılarına karşılık gelen, başka bir deyişle kavramsal araçları olarak tanımlanan söz konusu örüntüler, Antalya Kaleiçi geleneksel kent dokusundaki yerel karşılıklarının "Akdenizli" mimari dili oluşturduğu kabulüyle Kaleiçi'nde araştırılarak (Şekil 4.5), fenomenolojik ve tektonik karşılıkları aranmış, yöntemin ikinci aşamasının bulgularına ulaşılmıştır. Bu bağlamda "kentsel ölçek" (*town or community*), "bina ölçeği" (*building*), "yapı elemanı ölçeği" (*details of construction*) olmak üzere üç ölçekte / aralıkta tanımlanan örüntülerin (Alexander vd. 1977) Kaleiçi'ndeki fenomenolojik ve tektonik karşılıklıkları bulunmuş ve yorumlanmıştır.

Şekil 4.5. Akdenizli mimari dili oluşturan örüntülerin seçilen yerel bağlamdaki karşılığının bulunması (Orijinal 2024)

4.2.1. Kent ölçeğindeki örüntülerin fenomenolojik temsil ile okunması

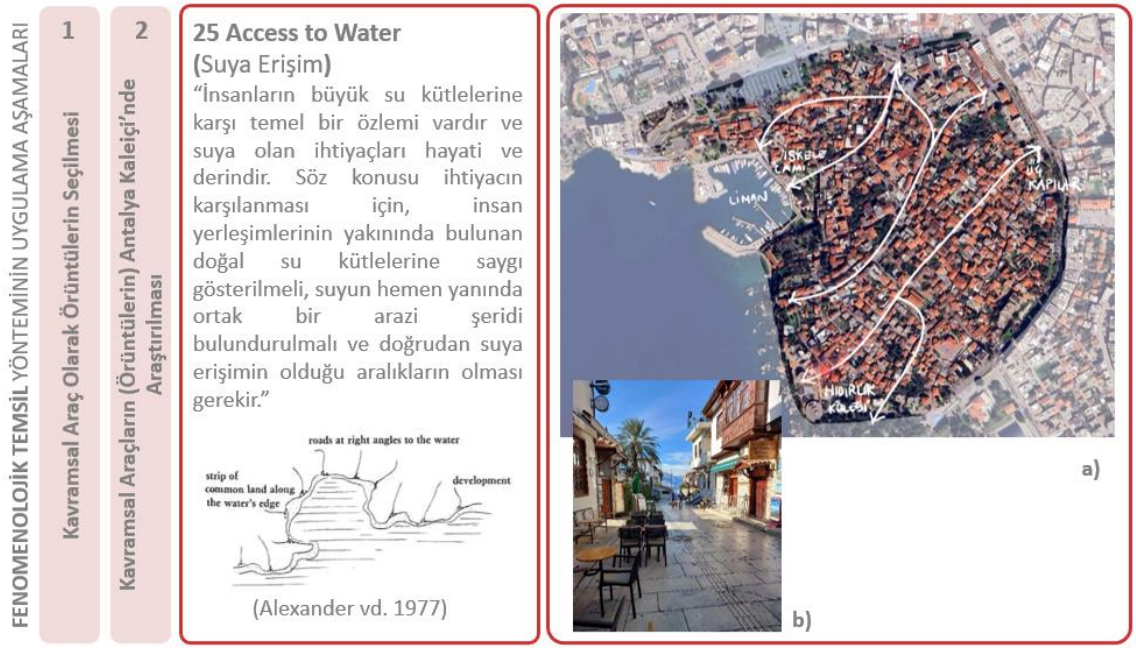
Bölgenin yapısı, yerleşim dokusunun dağılımı ve iç yapısı ile ilgili olan örüntülere karşılık gelen "kentsel ölçekte" (*town or community)* yer alan 94 örüntüden *yer*in özellikleri ile ilişkilenen / yer duygusuna katkıda bulunan / Akdenizli mimarlığa uyarlanabilen 9 örüntünün Kaleiçi'ndeki karşılıkları aşağıdaki gibidir.

Dört Kat Sınırı (*21 Four Story Limit*) örüntüsü, üçüncü veya dördüncü katta pencereden bakıldığında halâ sokak ile iletişim kurulabileceğini, ayrıntılara hâkim olunabileceğini, gündelik hayata dâhil olunabileceğini ancak dört katın üzerinde söz konusu iletişimin kurulamadığını ortaya koyar. Bu nedenle *dört kat sınırı* örüntüsünün yaşanılan yer ile insan arasındaki bağlantıyı kurmak için uygun bir yönteme karşılık geleceği savunulur (Alexander vd. 1977). Yerin özellikleri ile ilişkilenen, Akdenizli mimarlığın araştırılması aşamasında başvurulan ve Kaleiçi'nde yer alan geleneksel konutlar, örüntünün önerdiği kat yüksekliğini aşmadan en fazla üç kattan oluşan hacimsel organizasyonu ile yerle, Akdeniz'le kurduğu güçlü bağlantıyla var olur (Şekil 4.6).

Suya Erişim (*25 Access to Water*) örüntüsünün karşılığı Kaleiçi'nin denize uzanan sokaklarında aranabilir. Örüntü, insanların suya olan ihtiyaçlarının hayati ve derin olduğunu ve söz konusu ihtiyacın karşılanması için insanların doğal su kütlelerine erişiminin sağlanması gerekliliği üzerinde durur (Alexander vd. 1977). Kaleiçi geleneksel yerleşim dokusunun sokakları, serinletici rüzgârın yerleşimin içerisine ilerlemesine imkân verecek şekilde kurgulanmıştır. Söz konusu kurgu falezler üzerinde kurulan yerleşimin suya görsel ulaşabilirliğini mümkün kılmış (Şekil 4.7), suya olan özlemin görsel olarak karşılık bulmasına imkân tanıyarak örüntünün seçilen yerel bağlamdaki karşılığını oluşturmuştur.

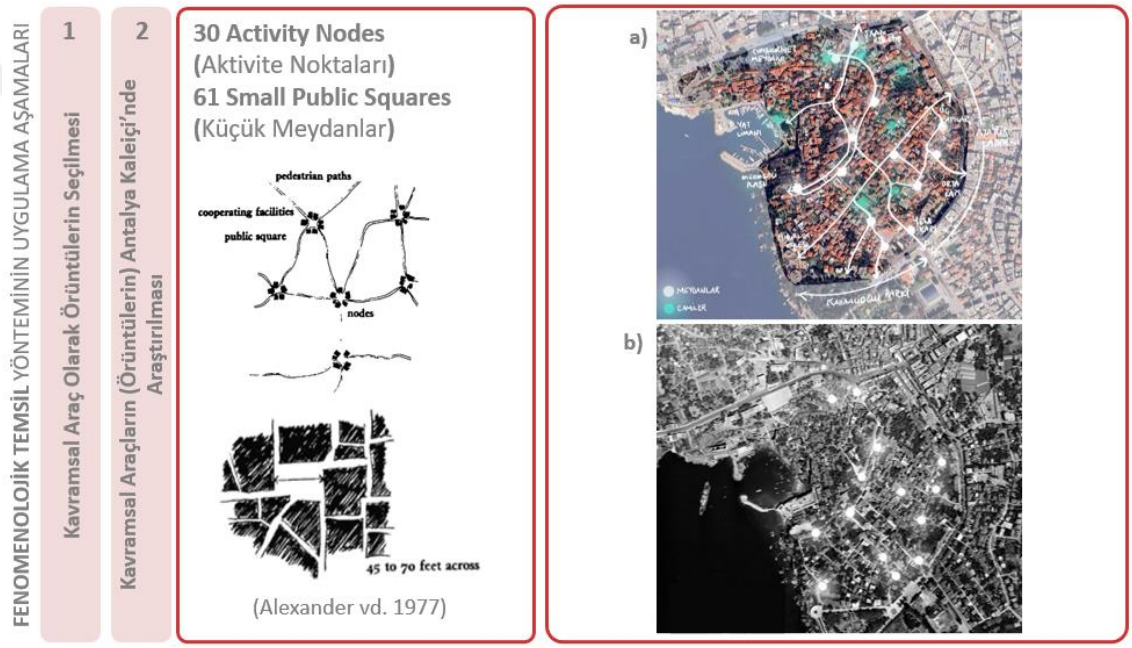
Şekil 4.6. Antalya Kaleiçi *Dört Kat Sınırı* örüntüsü tespiti, az katlı geleneksel konut dokusu (Antalya Muratpaşa Belediyesi 2022)

Şekil 4.7. a) Antalya Kaleiçi *Suya Erişim* örüntüsü tespiti (Google Earth 2024, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır); **b)** Denize görsel erişebilirlik sağlayan sokak fotoğrafı (Orijinal 2024)

Aktivite Noktaları (*30 Activity Nodes*) ve *Küçük Meydanlar* (*61 Small Public Squares*) örüntülerinin Kaleiçi'ndeki karşılığı dar sokakların nispeten genişleyerek oluşturduğu meydanlarda ve cami avlularında bulunabilir. *Aktivite Noktaları* örüntüsü, insanların müsait olduklarında diğer insanlar ile iletişime girebilecekleri yerleri

aradıklarını ve düğüm/aktivite noktalarının söz konusu etkileşimin gerçekleştiği yerler olduğunu ifade eder (Alexander vd. 1977). *Küçük Meydanlar* örüntüsü ise aktivite noktalarına karşılık gelen meydanların canlılığın sağlanmasının insanların birbirini duyabileceği, görebileceği bir yerin tanımlanması ile mümkün olacağını savunur (Alexander vd. 1977). Batılı kent kurgusunda geniş meydanlara karşılık gelen kamusal alanlar, geleneksel kent kurgusuna sahip Kaleiçi'nde yerini sokakların genişleyerek oluşturduğu küçük meydanlara ve cami avlularına bırakmıştır (Şekil 4.8). Dar sokakların genişleyerek ulu ağaçlar ile gölgeli bir mekâna evrildiği zaman zaman ortak aktiviteyi barındıran hamam fonksiyonu ile desteklenen ve beslenen, *Küçük Meydanlar* örüntüsünün önerdiği fiziksel boyutlara uygunluğu ile sosyalleşmeye imkân tanıyan küçük meydanlar (Şekil 4.9) ve yerleşim dokusuna dağılan cami avluları inananların sosyalleşmesine imkân tanır, *aktivite noktaları* örüntüsünün seçilen yerel bağlamdaki karşılığı olurlar.

Şekil 4.8. a) Antalya Kaleiçi *Aktivite Noktaları* ve *Küçük Meydanlar* örüntüleri tespiti (Google Earth 2024, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır); **b)** 1963 yılı hava fotoğrafı üzerinden Antalya Kaleiçi *Aktivite Noktaları* ve *Küçük Meydanlar* örüntülerinin tespiti (MSBHGM arşivi, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır)

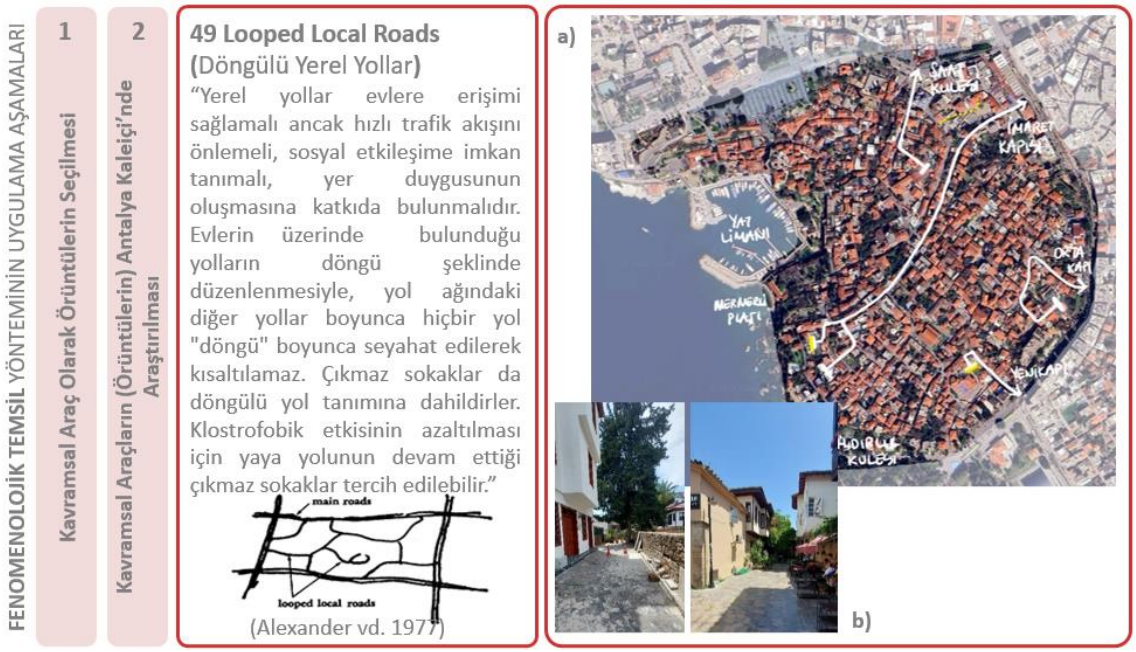
Şekil 4.9. Antalya Kaleiçi *Aktivite Noktaları* ve *Küçük Meydanlar* örüntüleri tespiti, güncel fotoğraflar (Orijinal 2024)

Gezinti Hattı (*31 Promenade*) örüntüsünün Kaleiçi'ndeki karşılığı iklim etkisi ile şekillenen sokak düzeninde aranabilir. Örüntü, insanların bedenleri ile yerleşim dokusunu deneyimleyebilecekleri aktiviteleri barındıran ve aktivite noktalarını birbirine bağlayan gezinti yollarının daha davetkar olduğunu ve yere ait anıların oluşumuna katkı sağladığını ifade eder (Alexander vd. 1977). Söz konusu gezinti hattının karşılığının arandığı Kaleiçi sokakları, geniş saçaklar ve yüksek bahçe duvarları ile gölge oluşumunun desteklendiği, konutlarda yaşayanların üst kattaki açıklıklar ve çıkmalar ile sokak yaşamına dahil olabildiği, suya görsel ulaşılabilirliğin sağlandığı kurgusu ile insanların deneyimlemekten keyif alacağı bir yürüyüşe davet eder (Şekil 4.10). Söz konusu deneyimleri vaat eden öğelerden oluşan Kaleiçi sokakları *Gezinti hattı* örüntüsünün yerel bağlamdaki karşılığı olarak okunabilir.

Döngülü Yerel Yollar (*49 Looped Local Roads*) örüntüsünün karşılığı Kaleiçi sokak kurgusunda yer alan çıkmaz sokaklarda bulunabilir. Örüntü, sosyal etkileşime imkân tanıyan yollar ile yer duygusunun oluşumuna katkı sağlanabileceğini söyler. Söz konusu yolların, evlere erişimi sağlarken hızlı trafik akışına engel teşkil edecek şekilde kurgulanan döngülü yollara karşılık geldiğinin altını çizer ve çıkmaz sokakları da bu yol tanımına dahil eder (Alexander vd. 1977). Kaleiçi yerleşim dokusunda yer alan çıkmaz sokaklar sosyal etkileşime imkân tanıyan yerleri üretmesinin yanı sıra (Şekil 4.11), zaman zaman örüntünün klostrofobik etkisinin azaldığını öne sürerek tercih ettiği yalnızca yaya yolunun devam ettiği kurguyu da barındırır ve *Döngülü Yerel Yollar* örüntüsünün yerel karşılığını oluşturur.

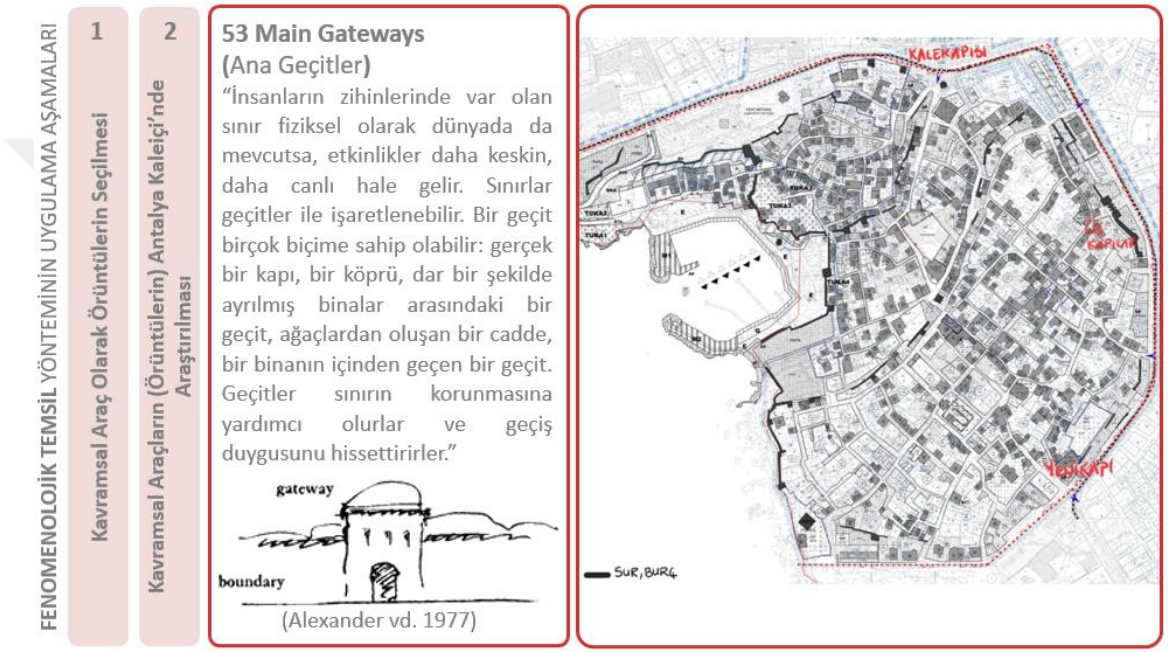
Şekil 4.10. Antalya Kaleiçi *Gezinti Hattı* örüntüsünün tespiti, iklimle şekillenen ve aktivite noktalarını birbirine bağlayan sokak kurgusu (Orijinal 2024)

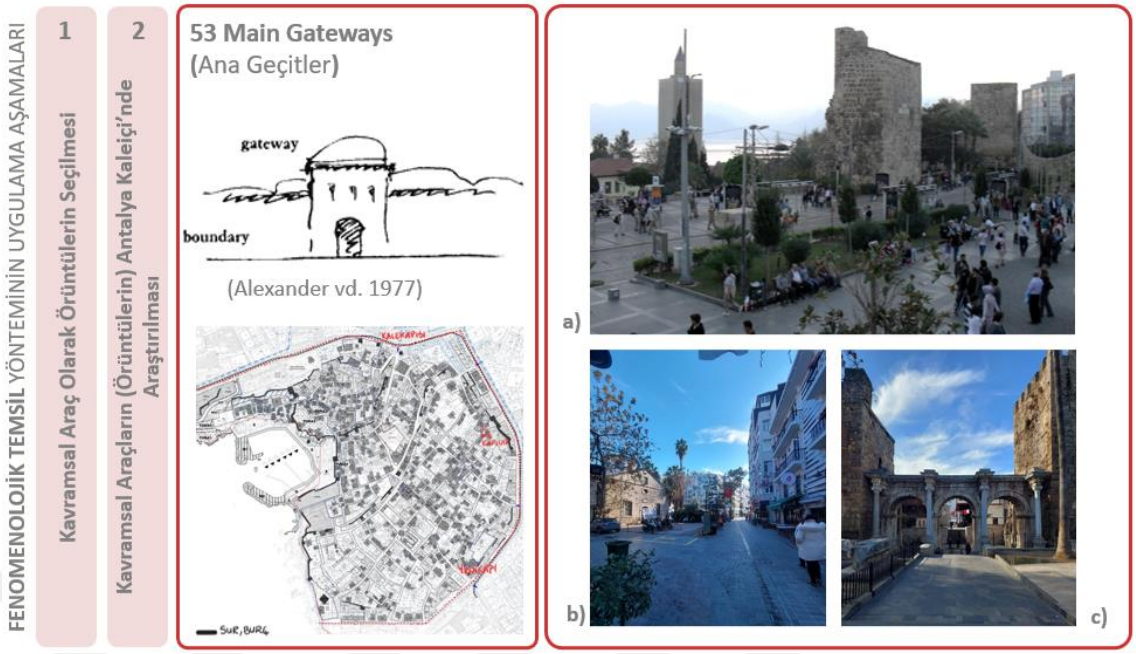
Şekil 4.11. a) Antalya Kaleiçi *Döngülü Yerel Yollar* örüntüsü tespiti (Google Earth 2024, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır); **b)** Çıkmaz sokakların güncel fotoğrafları (Orijinal 2024)

Ana Geçitler (*53 Main Gateways*) örüntüsünün karşılığı Kaleiçi yerleşiminin sınırlarını işaretleyen sur duvarlarının izlerinde aranabilir. Örüntü, sınırların bir yerin başlangıcı ya da bitişini işaretlediği, insanların zihinlerinde var olan sınırların fiziksel olarak da var olması ile keskinlik, canlılık kazandığını ifade eder. Söz konusu sınırları oluşturan en önemli öğenin ise geçitler olduğunu ekler. Geçitler ile sınırlar korunur ve

geçiş duygusu hissedilir (Alexander vd. 1977). Kaleiçi yerleşim dokusunun sınırlarını oluşturan ve günümüzde var olan kent surları (Şekil 4.12), sınırların ve geçiş duygusunu yaratan geçitlerin fiziksel olarak var olması durumunda yerin zihindeki oluşum sürecine ve geçişin hissedilmesine katkı sağladığını gösteren yereldeki somut örneklerdir. Günümüzde Kaleiçi'ni deneyimlemek isteyenlerin yerleşime girmeyi tercih ettikleri Üç Kapılar (Hadrianus Kapısı) kısmen surların devam ettiği sınırları işaretleyen ve giriş, geçiş duygusunu oluşturan kurgusu ile örüntünün yereldeki karşılığı olarak okunabilir (Şekil 4.13.c). Nitekim kentin kapılarını oluşturan ancak günümüzde var olmayan Kalekapı (Şekil 4.13.a), Yenikapı (Şekil 4.13.b) gibi geçitler yerleşimi deneyimleyenlerin varlığından haberdar olmadığı sadece isimleri ile var olan mekânlara karşılık gelerek yerleşim dokusunun fiziksel sınırlarının somut karşılığını oluşturamazlar.

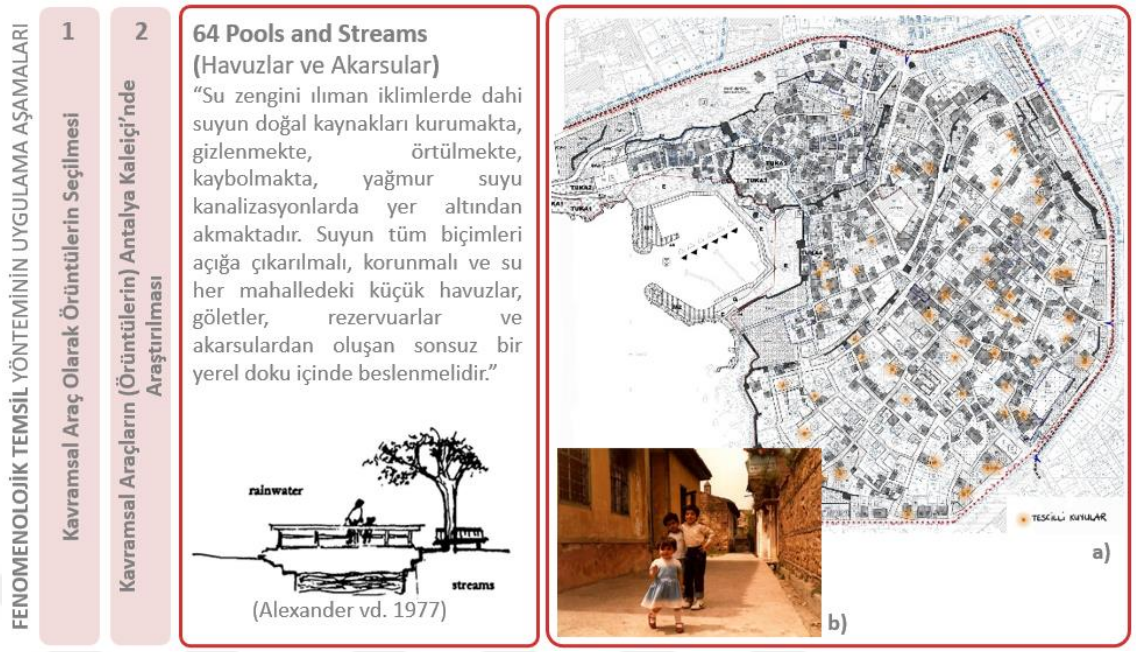

Şekil 4.12. Antalya Kaleiçi günümüzde varlığını sürdüren kent surları (Antalya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Müdürlüğü Arşivi Kaleiçi Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı ve Notları, yazar tarafından düzenlenmiştir)

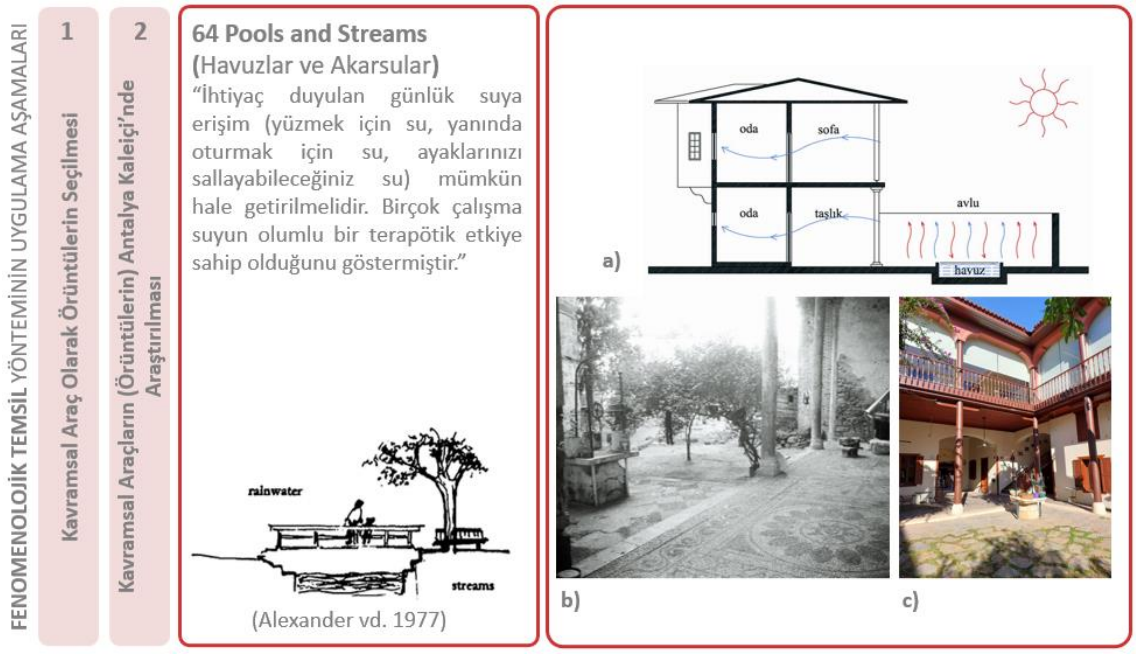

Şekil 4.13. Antalya Kaleiçi *Ana Geçitler* örüntüsü tespiti **a)** Kalekapısı (Orijinal 2012); **b)** Yenikapı (Orijinal 2024); **c)**Üç Kapılar (Orijinal 2024)

Havuzlar ve Akarsular (*64 Pools and Strreams*) örüntüsünün Kaleiçi yerleşim dokusundaki karşılığı kaybolan arıklarda, evlerin bahçelerinde bulunan kuyu ve havuzlarda aranabilir. Örüntü, suyun mümkün olan tüm biçimleri ile hayata dahil olması, korunması ve yerel bir döngü içinde beslenmesi (akarsu, rezervuar vb.) gerektiğini söyler. Suyun olumlu bir terapötik etkiye sahip olduğunu da ekler (Alexander vd. 1977). Bektaş (2004), örüntünün yereldeki karşılığını oluşturan ancak günümüze ulaşmayan Kaleiçi sokakları boyunca uzanan arıkların (Şekil 4.14.b), Yedi Arıklar adı verilen ve Antalya'ya yedi koldan dağılan sudan beslendiğini bahçelerin günlük su ihtiyacını karşıladığını ve Kaleiçi'nde örüntünün de önerdiği suyun korunduğu bir yaşam düzeni olduğundan bahseder. Öyle ki Antalya evlerinde saçaktan aşağı inen yağmur iniş borularının ortalama bir metreden sonrasının bezden yapıldığını söyleyen Bektaş (2004), ikinci yağmur sonrası depoların doldurulduğunu en son da kuyuya (Şekil 4.14.a) sarkıtılan bez ile yağmur suyunun bir damlasının dahi boşa harcanmadığını yazar. Su, Kaleiçi Antalya evlerinde korunması ve depolanmasının yanı sıra serinletici bir eleman olarak rol alır ve örüntünün yerel karşılığını zenginleştiren öğeler sunar. Avluda yer alan havuz / kuyudaki su buharlaşarak ortam ısısını düşürür, avluda ve konutta dolaşan havanın soğumasını sağlar (Şekil 4.15.a), benzer şekilde gün içerisinde ıslatılan taşlığın zeminini oluşturan çakıl taşları arasında biriken suların buharlaşması ile ortam serinler (Şekil 4.15.b ve Şekil 4.15.c) ve buharlaşma yolu ile pasif soğutma sağlanır, örüntünün yereldeki karşılığı bulunur.

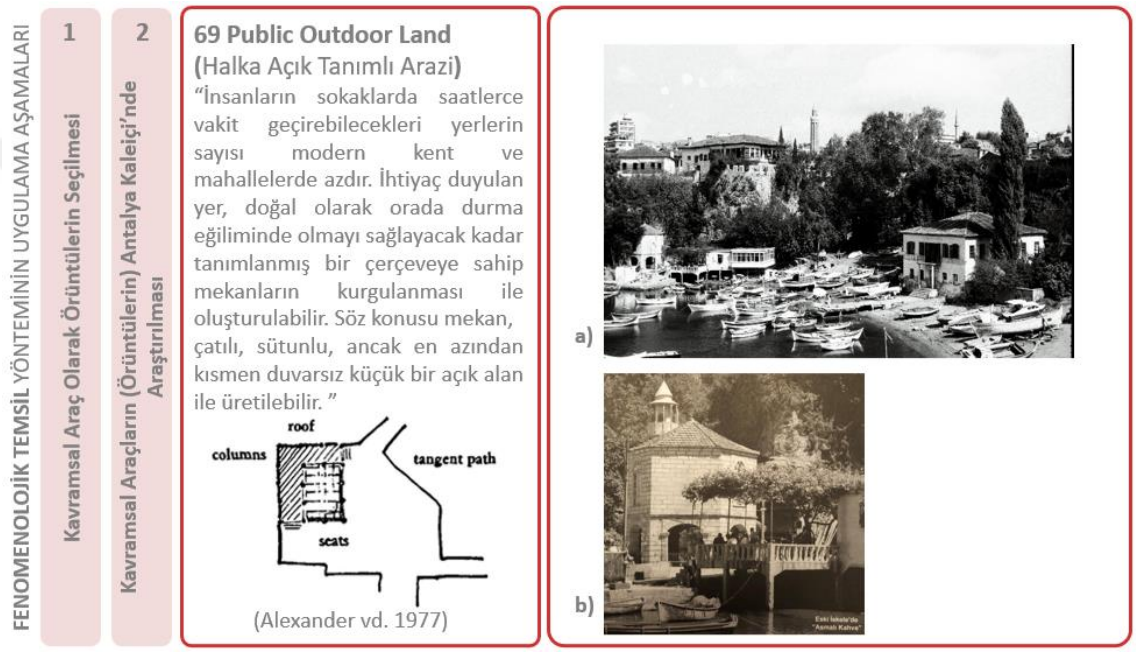

Şekil 4.14. Antalya Kaleiçi *Havuzlar ve Akarsular* örüntüsü tespiti **a)** Kaleiçi yerleşim dokusunda yer alan tescilli kuyular (Antalya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Müdürlüğü Arşivi Kaleiçi Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı ve Notları, yazar tarafından düzenlenmiştir); **b)** Kaleiçi arıkları (Argın 2012)

Şekil 4.15. a) Suyun buharlaşmasıyla serinleyen havanın iç mekâna doğru hareketi (Aktuna 2007); **b)** Kaleiçi evlerinde kuyu ve çakıl taşı ile döşeli taşlık (Salt Araştırma 2024); **c)** Restorasyon sonrası Kaleiçi evinde kuyu ve çakıl taşı ile döşeli taşlık (Orijinal 2024)

Halka Açık Tanımlı Alan (*69 Public Outdoor Land*) örüntüsünün karşılığı Kaleiçi yerleşiminde cami, kahve veya meydan ile bağlantılı gölgeli mekânlarda aranabilir. Örüntü, sokaklarda insanların vakit geçirebilecekleri tanımlı mekânların kurgulanması gerektiğini söyler. Söz konusu mekânlar, açıklık / kapalılık arasındaki dengenin (çatılı, kısmen duvarsız) ve doğal olarak orda durma eğiliminin sağlandığı, yer tanımlayan mekânlara karşılık gelir (Alexander vd. 1977). Kaleiçi yerleşim dokusunda *Halka Açık Tanımlı Alan* örüntüsünün karşılığı gölgeli ve tanımlı bir yer oluşturan (günümüzde mevcut değil) Asmalı Kahve'de (Şekil 4.16) bulunabilir. Kamusal hayata karşılık gelen camilerin avluları ve Kaleiçi'nde yarı kamusal mekân görevi üstlenen evlerin avlularında oluşturulan (pergola vb. ile) gölgeli mekânlar da örüntünün yerel karşılıkları olarak okunabilir.

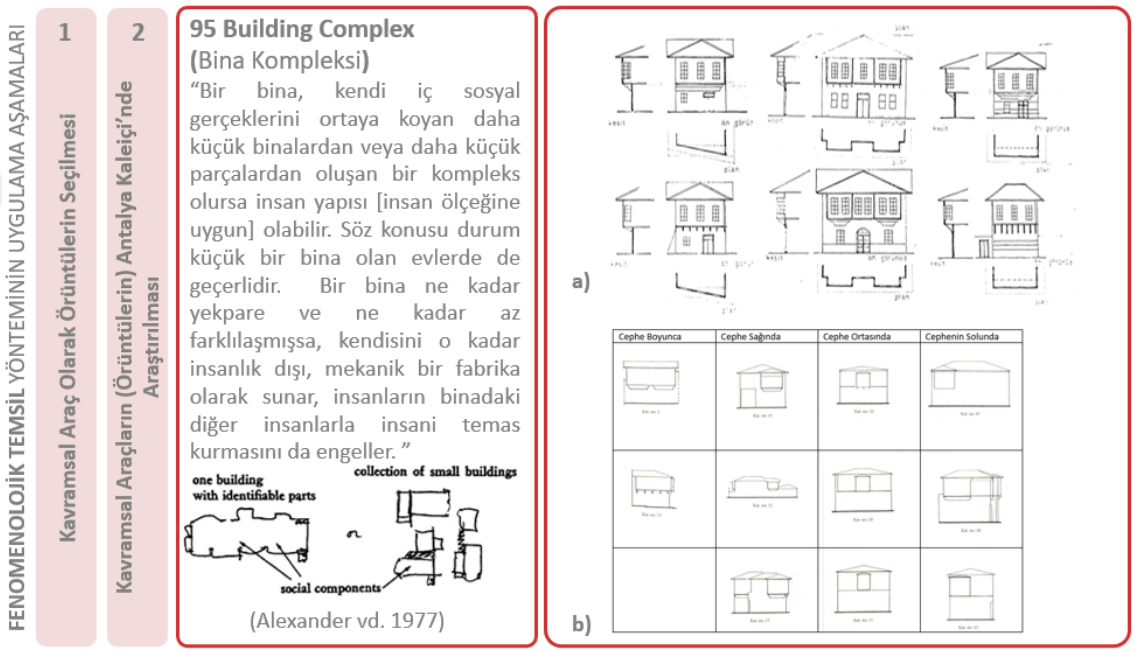
Şekil 4.16. Antalya Kaleiçi *Halka Açık Tanımlı Alan Örüntüsü* tespiti **a)** Liman ve Asmalı Kahve (Salt Araştırma 2024); **b)** Asmalı Kahve (Çimrin 2018)

4.2.2. Bina ölçeğindeki örüntülerin fenomenolojik temsil ile okunması

Binaların bahçelerin, sokakların, odaların şekli ve faaliyetleri ile çıkarımları içeren, bina ölçeğinde (*building*) yer alan 110 örüntüden *yerin* özellikleri ile ilişkilenen / *yer* duygusuna katkıda bulunan / Akdenizli mimarlığa uyarlanabilen 24 örüntünün Kaleiçi'ndeki karşılıkları aşağıdaki gibidir.

Bina kompleksi (*95 Building Complex*) örüntüsünün Kaleiçi'ndeki karşılığı cephe biçimlenişinde aranabilir. Örüntü, bir binanın yekpare olmasındansa daha küçük bileşenlerden oluşması ile insan ölçeğine yaklaştığını, başka bir deyişle mekanikleşmekten uzaklaştığını, farklılaştığını iddia eder (Alexander vd. 1977). Söz konusu farklılaşma / parçalanma Kaleiçi'nde çıkmalar ile karşılık bulur. Evren (1959) Türk Evi'nde karşılaşılan çıkmaları oda genişliğinde çıkma, odadan daha küçük çıkma, ayaklar üzerinde çıkma, gönye çıkma ve köşe çıkmalar olmak üzere beşe ayırmıştır (Sunar 1991). Sunar (1991) söz konusu çıkma türlerinden oda genişliğinde çıkma, ayaklar

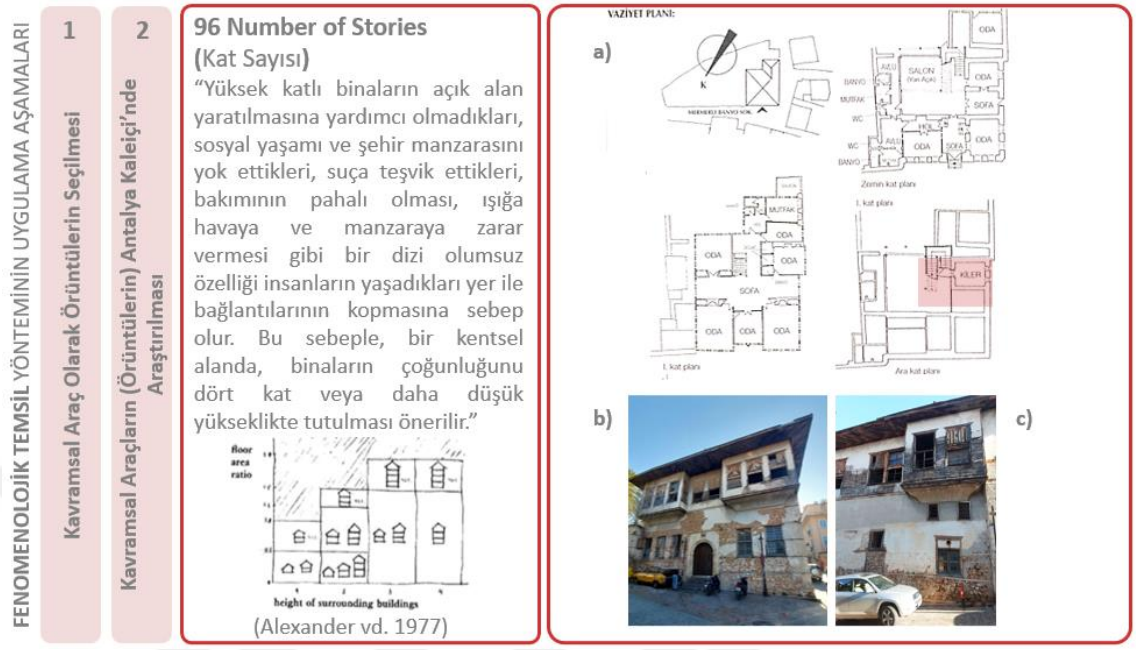
üzerinde çıkma ve gönye çıkmanın Kaleiçi'nde yaygın olduğunu ifade eder (Şekil 4.17.a). Urfalıoğlu (2010) ise Kaleiçi'nde düz, gönye, yarım daire ve çokgen çıkma örneklerine evlerin ön, arka ve yan cephelerinde rastlanıldığını, en çok görülen tipin de düz çıkma olduğunu belirtir. Düz çıkmaları cephenin sağında, solunda, ortasında tek olarak yer alması, cephe boyunca devam etmesi, cephenin iki yanında devam etmesi veya cephede ikiden fazla bulunmasına göre tasnifler (Şekil 4.17.b). Araştırmacılar tarafından farklı isimlerle, farklı özelliklerine göre kategorize edilen çıkmaların *Bina Kompleksi* örüntüsünün yereldeki karşılığı oluşturmasına imkân sağlayansa yapının yekpareliğe karşı ürettiği ortak dil ve söz konusu kurgunun yer ile ilişki kurulmasına olanak tanıyan sokak ile ilişkili mekânlar üretmesidir.

Şekil 4.17. Antalya Kaleiçi *Bina Kompleksi* örüntüsü tespiti, çıkmalar **a)** Oda genişliğinde çıkma, ayaklar üzerinde çıkma ve gönge çıkma örnekleri (Sunar 1991); **b)** Antalya Evi ön cephesindeki tek-düz çıkmalı örneklerin cephedeki yerleri (Urfalıoğlu 2010)

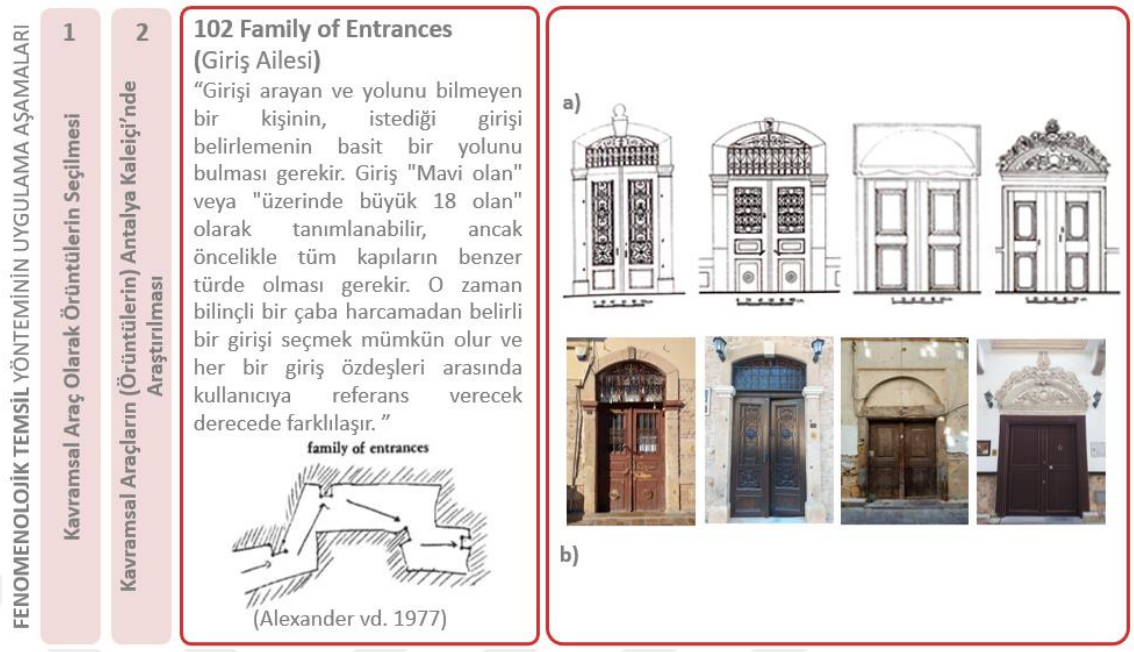
Kat sayısı (*96 Number of Stories*) örüntüsü Kaleiçi'nde yer alan, günümüze ulaşan en eskisi 19. yüzyıl sonuna tarihlenen geleneksel konutların tamamında karşılık bulur. Nitekim kentsel ölçekte yer alan *Dört Kat Sınırı* örüntüsünde söz konusu durum açıklanmıştır. Örüntü, yüksek katlı yapıların insanların yer ile ilişkisini zayıflattığını ve bir dizi olumsuzluğa sebep olduğunu gösterir (Alexander vd. 1977). Kaleiçi'nde bulunan evler örüntünün önerdiği kat yüksekliğine uygun üretilmişlerdir. Kaleiçi geleneksel konut dokusu çoğunlukla iki katlı olup, ara katın olduğu örneklere rastlanılmakla birlikte (Şekil 4.18) az sayıdaki üç katlı evlerden oluşur (Urfalıoğlu 2010; Çimrin 2012; Sunar, 1991). Zemin kat taşlık, depo, ahır gibi işlevlere sahip hizmet katıdır, ara katlar (Şekil 4.18.c) kat yüksekliğinin az olduğu bir odadan oluşan hizmet mekânına karşılık gelirken kışları soğuk günlerde kışlık oda olarak da kullanıldığı bilinmektedir. Ara katların birinci kat ile bağlantısının döşemede açılan kapak ve merdiven yardımı ile doğrudan bağlantı sağlanıp dışarıdan varlığının fark edilmediği gizli odalar olarak hizmet ettikleri de görülür (Bektaş 2004). Üst katlar ise odaların açıldığı sofalı bir plan düzenine sahiptir. Kaleiçi evleri az

katlı ve bahçe / sokak ile ilişkili kurgulanan organizasyonu ile söz konusu örüntünün yereldeki karşılığı olarak okunabilir.

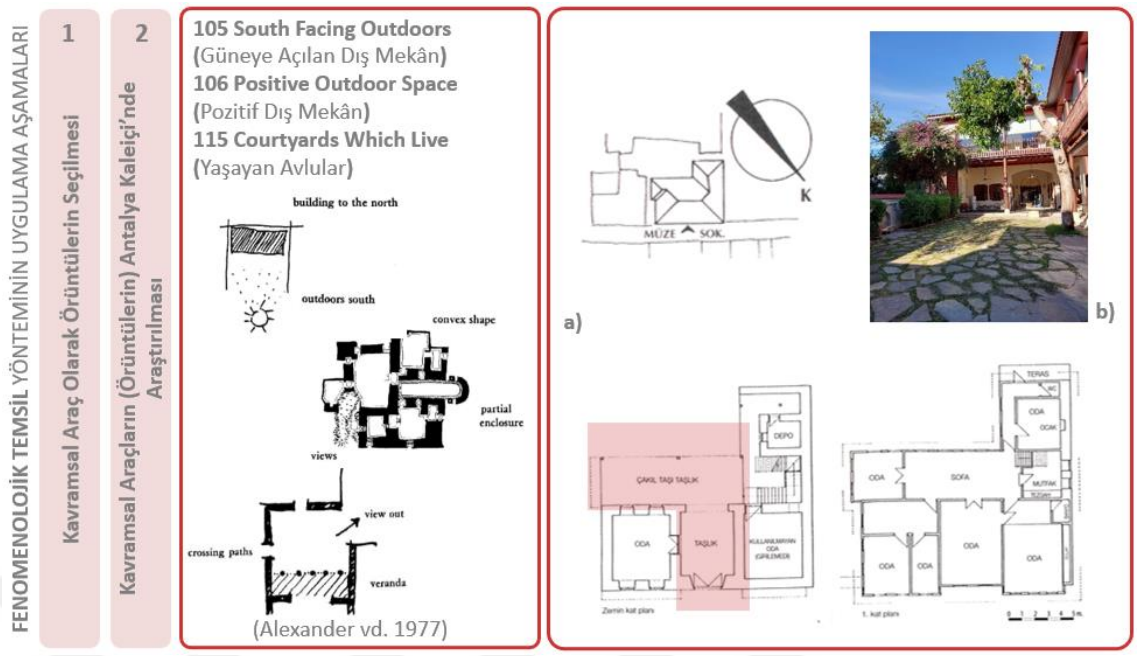
Şekil 4.18. Antalya Kaleiçi *Kat Sayısı* örüntüsü tespiti **a)** Ara katlı konut örneği planları (Urfalıoğlu 2010); **b)** Konutun güncel durumu (Orijinal 2024); **c)** Ara katta konumlanan kilerin cepheden görünüşü (Orijinal 2024)

Giriş Ailesi (*102 Family of Entrance*) örüntüsünün karşılığını evlere ulaşımın doğrudan sokaktan veya bahçeden sağlandığı Kaleiçi evlerinin giriş kapılarında bulmak mümkündür. Örüntü, girişin tanımlı hale gelebilmesi için öncelikle girişlerin benzer olması gerektiğini, böylelikle giriş arayan bir kimsenin ekstra çaba harcamadan girişi algılaması gerekliliği üzerinde durur. Benzer tipolojideki girişlerin kendine özgü özellikleri ile farklılaşması ile de biricikleşen girişlerin tanımlandıklarını ve her bir girişin farklı özellikleri ile vurgulanmasına imkân sağlanabildiğini gösterir (Alexander vd. 1977). Kaleiçi'nde bahçeye veya doğrudan eve açılan giriş kapılarının her ikisi de iki kanatlı, ahşap ve tablalıdır (Urfalıoğlu 2010). Tipolojik olarak aynı olan kapılar, tokmaklar, bezemeler, eklenen kemerler ile farklılaşarak (Şekil 4.19) kullanıcıya giriş kapılarını bulması için çaba harcatmaz ve söz konusu örüntünün yereldeki karşılığını oluşturur.

Şekil 4.19. Antalya Kaleiçi *Giriş Ailesi* örüntüsü tespiti, **a)** Kaleiçi konutlarına ait iki kanatlı, ahşap ve tablalı giriş kapısı örnekleri çizimleri (taş söveli, ahşap pervazlı-pencereli-penceresiz, kemerli-düz) (Urfalıoğlu 2010); **b)** Kapıların güncel durumları (Orijinal 2024)

Güneye Açılan Dış Mekân (*105 South Facing Outdoors*), *Pozitif Dış Mekân* (*106 Positive Outdoor Space*) ve *Yaşayan Avlular* (*115 Courtyards Which Live)* örüntülerinin Kaleiçi'ndeki karşılığı konutların avlularda aranabilir. *Güneye Açılan Dış Mekân* örüntüsü, dış mekânların güneyde tutulması ve binanın doğru yerleştirilmesi ile dış mekânın yaşayan bir mekâna, başka bir deyişle, *yere* dönüşeceğini gösterir ve bahçenin kullanımının etkilenmemesi için yapı ile dış mekânın güneşli kısmı arasında derin bir gölge bandı bırakılmaması konusunda uyarır (Alexander vd. 1977). *Pozitif Dış Mekân* örüntüsü ise dış mekânın belirgin biçimli, insanlara kendilerini rahat hissettiren ve kapalılık hissi vermek üzere kısmen çevrelenmiş olması halinde "pozitif" nitelik kazanacağını gösterir (Alexander vd. 1977). *Yaşayan Avlular* örüntüsü ile, ara mekânların (avluya kullanımı teşvik edecek veranda vb.) ve avlunun etkinliklerin buluşma merkezi olmasına imkân tanıyan sokağa, alana göz atma fırsatı sağlayan açıklıkların var olması ile avluların yaşayan mekânlara dönüşebileceği savunulmuştur (Alexander vd. 1977). Sözü edilen tüm örüntüler avluların yaşayan canlı bir dış mekân olarak kurgulanması için gerekli koşulları içerir. Bu bağlamda örüntülerin Kaleiçi'ndeki karşılığı yer üretme potansiyeli barındıran dış mekânda aranır. *Güneye Açılan Dış Mekân* örüntüsünün önerisine uygun şekilde derin/tam gölgenin evin altında sağlandığı taşlık (Şekil 4.20), *Yaşayan Avlular* örüntüsünde söz edilen avlunun kullanımını destekleyen ara mekâna karşılık gelirken *Pozitif Dış Mekân* örüntüsünde dile getirilen mekânın sınırlandırılması koşulunu da sağlar. Yüksek duvarlar ile sınırları çizilmeye devam edilen çoğunlukla güneyde konumlanan avlu, bahçedeki ağaçlar ve yüksek duvarlar ile (Şekil 4.21) iklime karşı ısısal konfor sunmanın yanı sıra, iki kanatlı sokağa açılmayı sağlayan kapıları ile sokaktaki etkinlikleri bahçeye taşıma ve yer üretme (yaslanılacak ağaç gövdesi, oturulacak bahçe duvarı yanı) potansiyelleri ile konut hayatının büyük bir bölümünün geçtiği *yere* dönüşür ve örüntülerin Kaleiçi evlerindeki karşılığını oluştururlar.

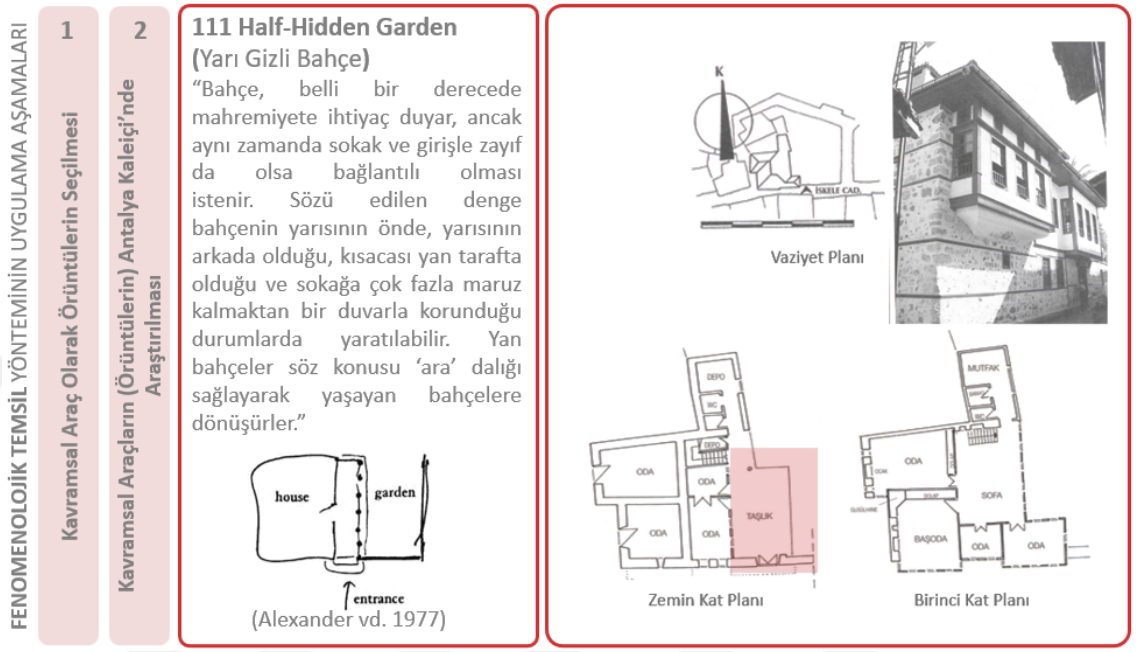
Şekil 4.20. a) *Güneye Açılan Dış Mekân*, *Pozitif Dış Mekân* ve *Yaşayan Avlular* örüntülerinin plan düzleminde tespiti, taşlık-yaşayan avlu ilişkisi (Urfalıoğlu 2010); **b)** Taşlık ve avlu ilişkisine dair güncel bir fotoğraf (Orijinal 2024)

Şekil 4.21. *Güneye Açılan Dış Mekân*, *Pozitif Dış Mekân* ve *Yaşayan Avlular* örüntülerinin tespiti, yüksek duvarlı ve gölgeli avlulu konut örneği (Orijinal 2024)

Yarı Gizli Bahçe (*111 Half-Hidden Garden*) örüntüsünün Kaleiçi'ndeki karşılığı, avlunun konutun yanında yer aldığı plan şemasına karşılık gelir. Örüntü, bahçelerin/avluların mahremiyete ihtiyacı olduğunu ancak sokaktan ve girişten uzaklaştığı noktada ise kullanılmayan bahçelere dönüşeceği savını öne sürer (Alexander

vd. 1977). Nitekim Brookes (2012) bahçeyi "dışarıda bir oda" olarak tanımlar ve evin uzantısı olarak düşünülmesi gerektiğinin altını çizer. Kaleiçi geleneksel konutlarında yaygın olarak görülen yan avlulu plan şeması (Şekil 4.22) girişle bağlantılı kurgusu ve sokaktan yüksek duvarlar ile ayrılarak sağladığı mahremiyeti ile yaşayan bir bahçe, evin uzantısı olarak nitelendirilebilir ve söz konusu örüntü bağlamında okuması yapılabilir.

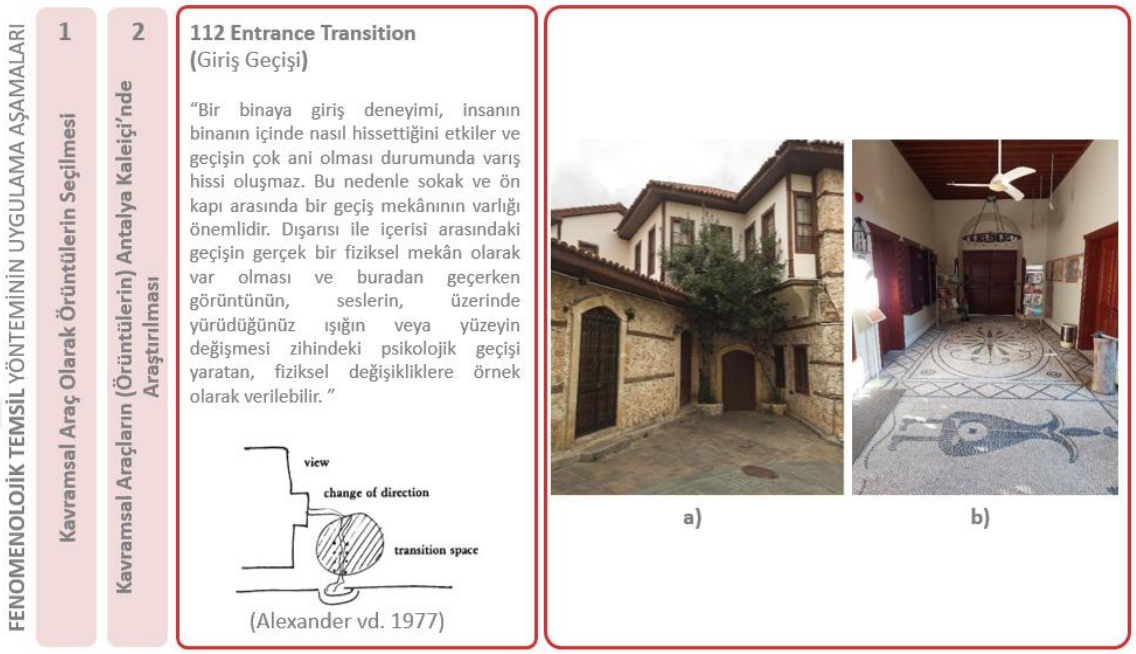

Şekil 4.22. Antalya Kaleiçi *Yarı Gizli Bahçe* örüntüsü tespiti, yan avlulu plan tipi (Urfalıoğlu 2010)

Giriş Geçişi (*112 Entrance Transition*) örüntüsünün Kaleiçi'ndeki karşılığı zihindeki psikolojik geçişe imkân sağlayan fiziksel değişiklerin tespit edilmesi ile bulunabilir. Örüntü, binaya giriş deneyiminin insanın binanın içinde nasıl hissettiğini etkilediğini ve sokak ile giriş kapısı arasında bir geçiş mekânı varlığının önemli ve gerekli olduğunu ortaya koyar (Alexander vd. 197). Sokaktan ayrışarak kendi giriş meydanını barındıran girişler (Şekil 4.23.a), farklılaşan zeminler (çakıl mozaik döşeme), dışarısı ile içerisi arasındaki geçişin gerçek bir fiziksel mekâna karşılık gelerek (taşlık) var olması ile oluşan yarı açık mekânlar (Şekil 4.23.b), Kaleiçi'nde yer alan konutları deneyimleyenlere daha mahrem bir mekâna girmek üzere olduklarını hissettiren, girişe hazırlayan fiziksel değişikliklerdir ve örüntünün yerel bağlamdaki karşılıkları olarak okunabilir.

Bina Cepheleri (*122 Building Fronts*) örüntüsünün Kaleiçi'ndeki karşılığı bitişik nizamda oluşturulan ve sokağın geometrisine göre şekillenen konutlarda aranabilir. Örüntü, binaların ışık ve hava almak için sokak hizasından geri çekilmeleri sonucu oluşan dokunun sokağı sosyal bir ortam olmaktan uzaklaştırdığını gösterir, sokağın canlı kalmaya devam etmesi için sokağın şekline uygun binalar yapılması gerekliliği üzerinde durur (Alexander vd. 1977). Kaleiçi konutları beden duvarları ve bahçe duvarlarının sokağın şekliyle uyumlu yapısına sahip olması ile söz konusu örüntüyü yansıtır (Şekil 4.24). Bektaş (2004) sokak ile birlikte var olan Kaleiçi evlerini *gelip geçene merhaba demiyorlar mı?* sözü ile tasvirler ve sokakla ilişki kuran evlerin varlığı ile birlikte sokağın

güvenli bir kamusal mekâna evrildiğinin altını çizer. Kaleiçi evlerinin oluşturduğu yerel sokak dokusu kamusal mekânda güvenilir bir ortamın üretilmesini desteklemiş, canlı kalmayı sürdüren sokağın, kullanıcıların yer ile ilişkisinin artmasına olanak sağlayan bir yapıya sahip olmasına zemin hazırlamıştır.

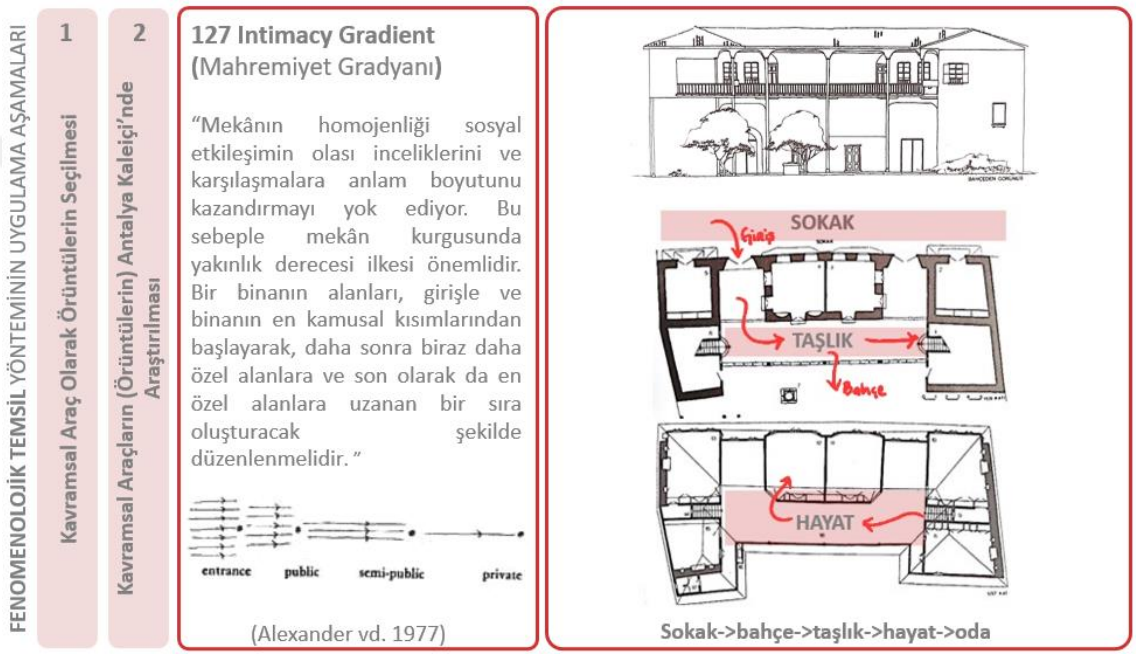

Şekil 4.23. Antalya Kaleiçi *Giriş Geçişi* örüntüsü tespiti **a)** Giriş meydanı barındıran bir giriş örneği (Orijinal 2018); **b)** Farklılaşan zemin ve yarı açık mekân barındıran giriş örneği (Orijinal 2024)

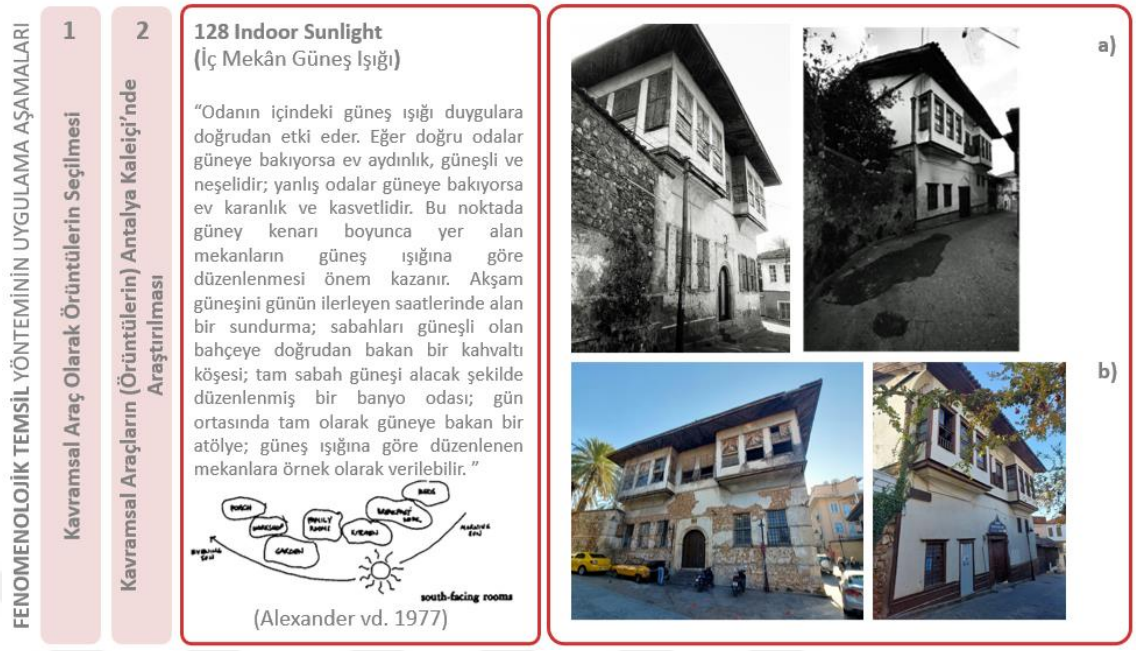
Şekil 4.24. Antalya Kaleiçi *Bina Cepheleri* örüntüsü tespiti, sokağın şekli ile uyumlu konutlar (Orijinal 2024)

Mahremiyet Gradyanı (*127 Intimacy Gradient*) örüntüsünün Kaleiçi'ndeki karşılığı konutların mekânsal organizasyon kurgusunda aranabilir. Örüntü, binaların giriş kısmından başka bir deyişle en kamusal alanından başlayarak daha özel alanlara uzanan bir sıralama ile organize edilmesini sosyal etkileşimin gerekliliği olarak görür (Alexander vd. 1977). Kaleiçi konutları söz konusu organizasyonu sağlayan mekân örüntülerinden meydana gelmiştir. Bektaş'ın (2005) *dizge* olarak tanımladığı ve *tekilden çoğula uzanış sözleri* ile özetlediği mekânsal organizasyon kamusaldan özele sokak, bahçe veya taşlık, hayat ve oda dizgesi ile var olmuştur (Şekil 4.25). Söz konusu diziliş sosyal etkileşimi mümkün kılan yarı kamusal mekânları yarı açık mekânlar ile tanımlarken Akdeniz iklimine, yere uygun karşılaşma mekânları üretir ve örüntünün yereldeki karşılığı olarak okunabilir.

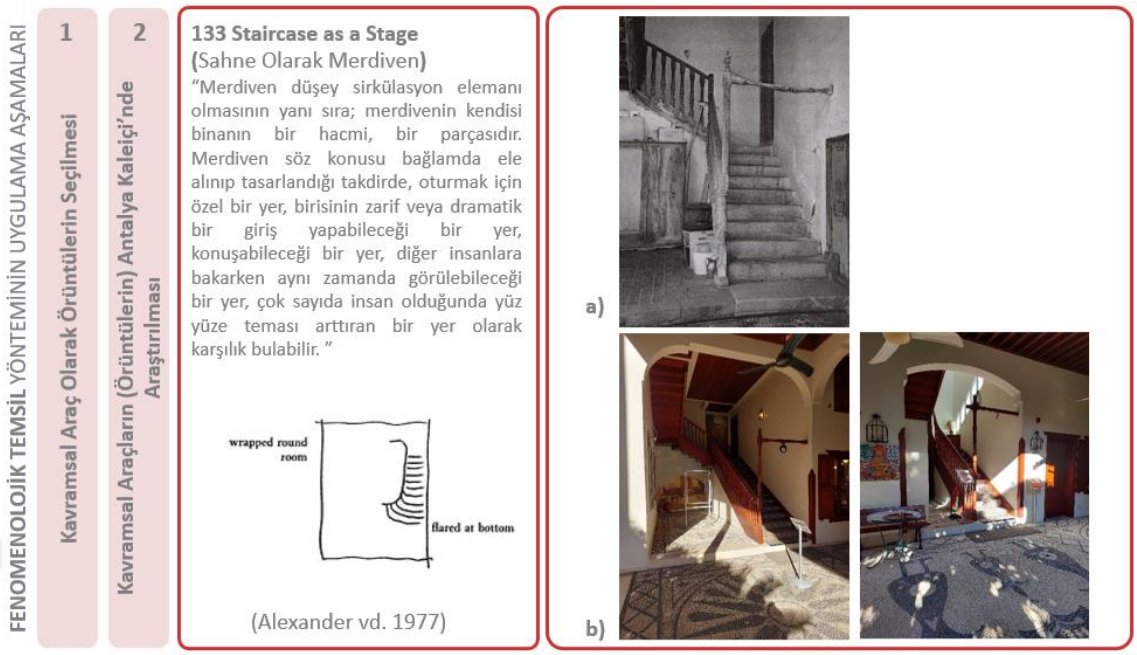
Şekil 4.25. Antalya Kaleiçi *Mahremiyet Gradyanı* örüntüsü tespiti, kamusallıktan özele uzanan mekân kurgusu (Bektaş 2004, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır)

İç Mekân Güneş Işığı (*128 Indoor Sunlight*) örüntüsünün karşılığı Kaleiçi evlerinin iklim ile şekillenen iç mekân kurgusunda aranabilir. Örüntü, odanın içine giren gün ışığının insanın duygularına etki ettiğini söyler (odalar güneye bakıyorsa ev aydınlık, güneşli ve neşelidir) ve mekânların güneş ışığına göre (akşam güneşini günü ilerleyen saatlerinde alan bir sundurma vb.) düzenlenmesi gerekliliği üzerinde durur (Alexander vd. 1977). Çoğunlukla hâkim rüzgâr yönüne göre konumlandırılan Kaleiçi konutları kuzeydoğu-güneybatı yönünde kurgulanarak güneş ışığının mekânların içine nüfuz etmesini sağlamaktadır. Konutların, örüntünün yerel karşılığını oluşturarak farklılaştığı nokta ise güneşin mekânlara kontrollü gelmesi için üretilen yerel çözümlerdir. Geniş saçaklar ve pencerelerdeki kepenkler (Şekil 4.26) söz konusu örüntünün yerel karşılıkları olarak okunabilir.

Şekil 4.26. Antalya Kaleiçi *İç Mekân Güneş Işığı* örüntüsü tespiti **a)** Kepenkli ve saçaklı konut örneği (Salt Araştırma 2024); **b)** Yapıların güncel fotoğrafları (Orijinal 2024)

Sahne Olarak Merdiven (*133 Staircase as a Stage*) ve *Açık Merdivenler* (*158 Open Stairs*) örüntülerinin Kaleiçi geleneksel konut dokusundaki karşılığı taşlık ile hayatı birbirine bağlayan merdivenlerde, başka bir deyişle, sokağa olmasa da her iki kotunda da yarı kamusal mekâna açılan merdivenlerde bulunabilir. *Sahne Olarak Merdiven* örüntüsü, merdivenin binanın bir parçası olarak ele alınması gerekliliği ve konuşma yapmak, aşağıyı izlemek gibi etkinliklere imkân tanıyacak bir hacim olarak tasarlanması gerekliliği üzerinde durur (Alexander vd. 1977). *Açık Merdivenler* örüntüsü ise iç merdivenlerin sokak ile bağlantının zayıflamasına sebep olduğunun, üst katlardaki özel birimlerin tek bir açık merdiveni paylaştığı mekânsal kurguda merdivenin kamusal dünyanın uzantısı gibi davranacağının altını çizer (Alexander vd. 1977). Söz konusu örüntülerin Kaleiçi geleneksel konutlarındaki karşılığı hizmet katı / bahçe katı ile birinci kat arasındaki fiziksel iletişimi sağlayan, iklimin de etkisi ile yarı açık olarak kurgulanarak yere ait özelliklerin eklendiği merdivenlerdir. Merdivenler, *Sahne Olarak Merdiven* örüntüsünün önerdiği gibi çoğunlukla bahçede olup biteni izlemek için bir yer olmasının yanı sıra özelleşen son basamakları ile (Şekil 4.27) inşa edildiği andan itibaren yapının bir parçası / bir hacmi olarak ele alınmıştır. Eş zamanlı olarak yapılan bir diğer okuma ise yarı kamusal mekân olarak işlev gören, hayat üzerinden erişilen özel birimlere/mekânlara karşılık gelen odalara erişimin açık merdivenler aracılığı ile sağlanmasıdır. Sokaktan bahçeye/avluya girerek yarı kamusal mekâna dahil olan insanlar açık merdivenler aracılığı ile yine yarı kamusal bir mekân olarak kurgulanan hayata ulaşma imkanına sahip olurlar (Şekil 4.28). Böylelikle söz konusu merdivenler, merkezi konumlandırılışı, davetkar biçimlenişi ve mekân kurgusundaki işlevi ile *Açık Merdivenler* örüntüsünün merdivenin kamusal dünyanın uzantısı haline gelmesi gerekliliğini sağlar ve örüntünün yereldeki karşılığını oluştururlar.

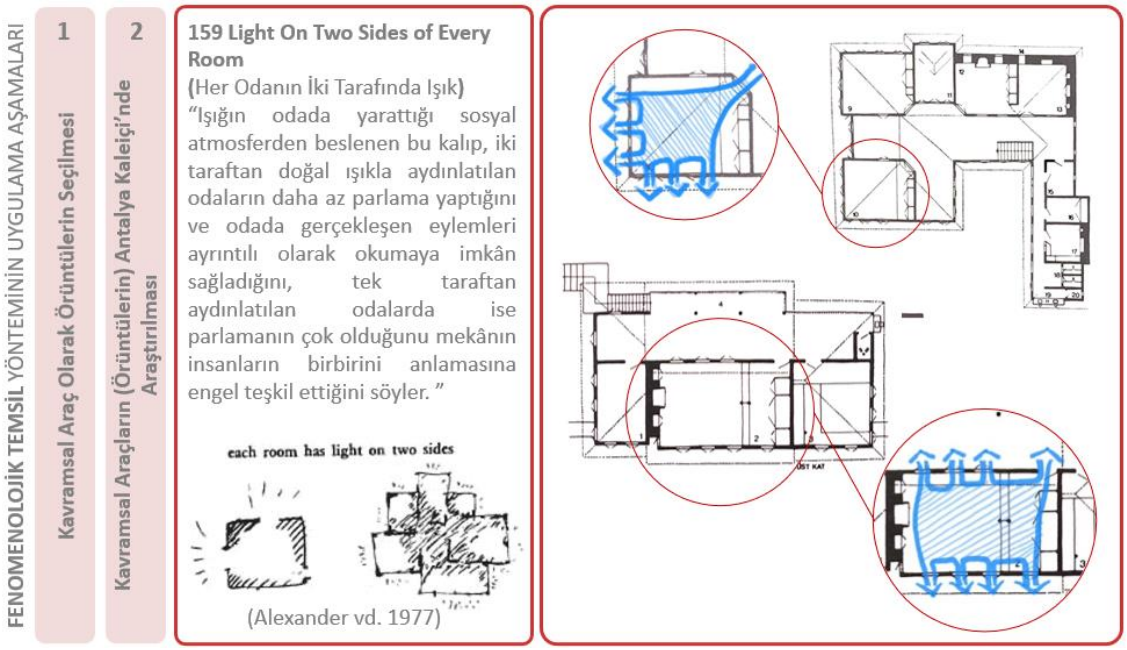
Şekil 4.27. Antalya Kaleiçi *Sahne Olarak Merdiven* örüntüsü tespiti **a)** Avluya/yapıya dahil olan merdivenler (Urfalıoğlu 2010); **b)** Güncel merdiven örnekleri (Orijinal 2024)

Şekil 4.28. Antalya Kaleiçi *Açık Merdivenler* örüntüsü tespiti **a)** Restorasyon öncesi açık merdivenli konut (Urfalıoğlu 2010); **b)** Konutun güncel fotoğrafı (Orijinal 2024); **c)** *Açık Merdivenler* ve *Sahne Olarak Merdiven* örüntüsünün konuttaki karşılığına bir örnek (Antalya Kültür Sanat 2020)

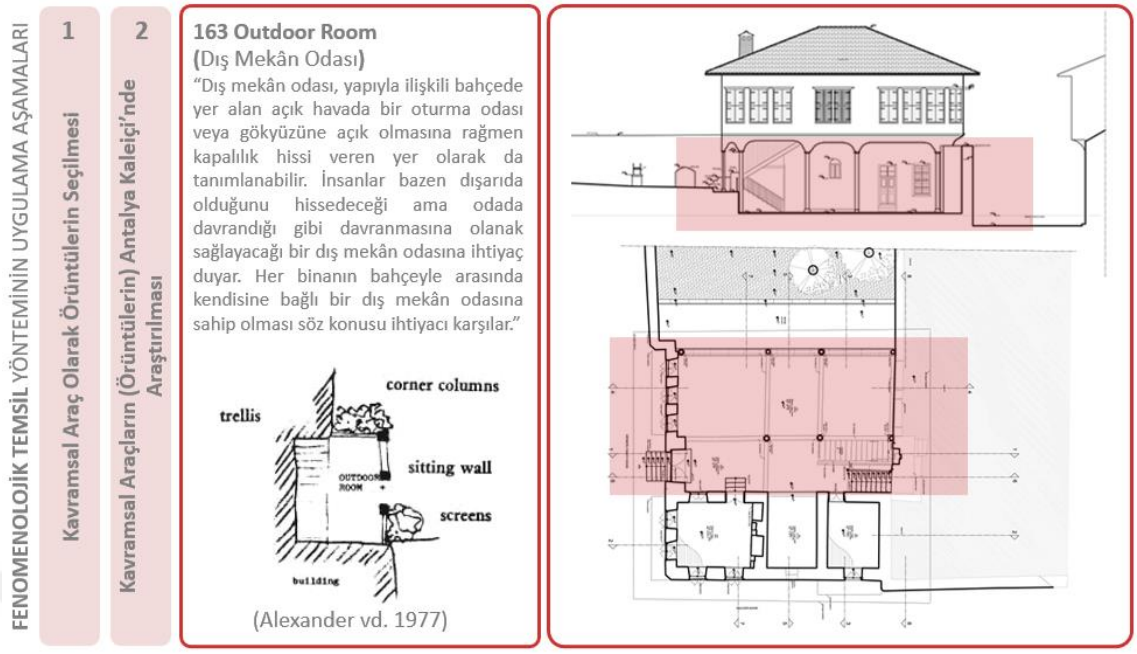
Her Odanın İki Tarafında Işık (*159 Light on Two Sides of Every Room*) örüntüsünün Kaleiçi konutlarındaki karşılığını üst kat planlarında yer alan odalarda

bulmak mümkündür. Örüntü, iki taraftan doğal olarak aydınlatılan odalarda daha az parlama yaşandığını ve gerçekleşen eylemlerin daha net görüldüğünü / anlaşıldığını ve söz konusu durumun odadaki sosyal atmosferi etkilediğini (dolayısı ile insan ilişkilerini) ileri sürer (Alexander vd. 1977). İklim koşullarına (sıcak-nemli) göre kurgulanan Kaleiçi evlerinde rüzgârı konut içine almak (yakalamak) amacıyla her iki yönde yapılan açıklıklar doğal iklimlendirme/havalandırma yapılmasına imkân vermenin yanı sıra örüntünün önerdiği iki yönden ışık alma koşulunu da sağlar. Söz konusu açıklıklar konutların konumlandırılışına göre farklılaşarak karşılıklı duvarlarda veya yana yana duvarlarda yer alabilir. Hâkim rüzgâr yönünde uzanan sokaklar (kuzeybatı-güneydoğu) ile oluşturulan yerleşim dokusunda bitişik olarak konumlanan konutların kuzeydoğu-güneybatı yönüne açılması ile bahçeden sofa ve odalara doğru bir hava akımı yaratılarak rüzgârdan yararlanılması için pencereler karşılıklı konumlandırılırken, köşe odaları bulunan konutlarda ise yan yana duvarlarda yer alır ve çapraz havalandırmaya (Şekil 4.29) imkân sağlanır. Konutun yerleşimine göre farklı yerlerde konumlandırılan ancak aynı amaca hizmet eden hayata ve sokağa açılan pencereler örüntünün yereldeki karşılığını oluşturan mekânları var eder.

Şekil 4.29. Antalya Kaleiçi *Her Odanın İki Tarafında Işık* örüntüsü tespiti (Bektaş 2004, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır)

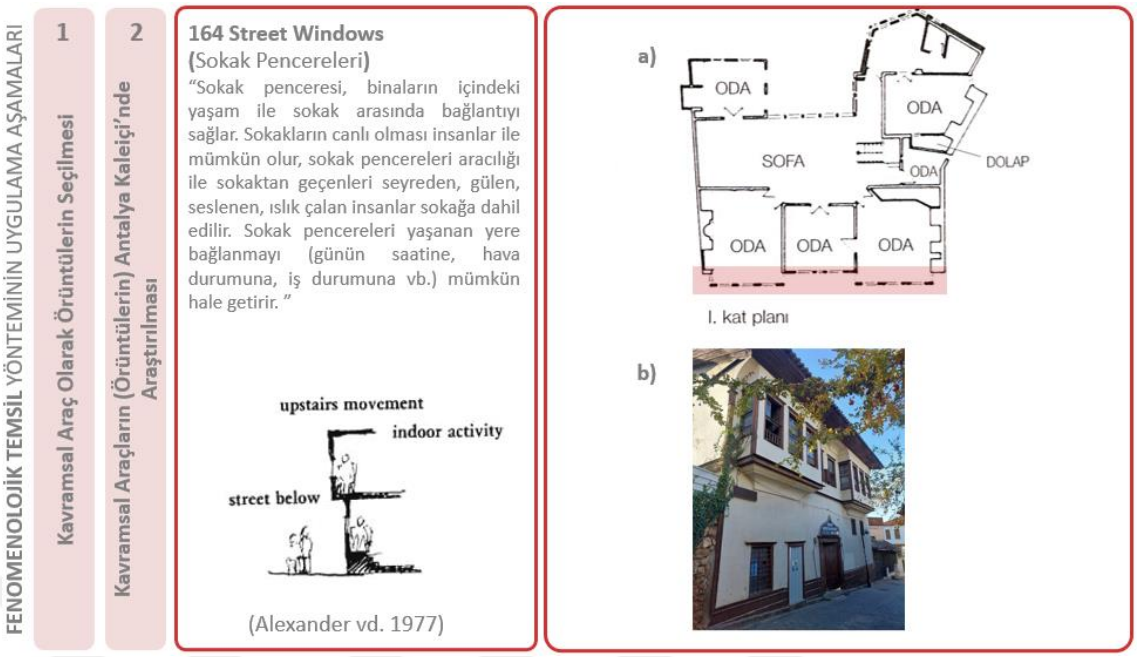
Dış Mekân Odası (*163 Outdoor Room*) örüntüsünün Kaleiçi konutlarındaki karşılığı taşlıkta aranabilir. Örüntü, insanların dışarıda olduğunu hissedeceği ancak odada davrandığı gibi rahat davranmasına imkân sağlayan yerlere ihtiyaç olduğunu ve söz konusu ihtiyaca bahçe ile yapı arasında bir dış mekân odası ile cevap verilebileceğini iddia eder (Alexander vd., 1977). Söz konusu dış mekân odasının Kaleiçi evlerindeki karşılığını oluşturan taşlık (Şekil 4.30), en az bir tarafı bahçeye açılan gölgeli dış mekânı ile kısmen içeride olunan ancak dışarı ile bağlantılı olmaya imkân sağlayan kurgusu ile dış mekân odası örüntüsünün yereldeki karşılığıdır. Bektaş'ın (2004) *bahçenin evin altına sokulmuş bölümü* tanımlamasını yaptığı taşlık, zemin kattaki yaşamın geçtiği ve kullanıcısına değişen ölçülerde gölge sunan bir *dış mekân odası* olarak okunabilir.

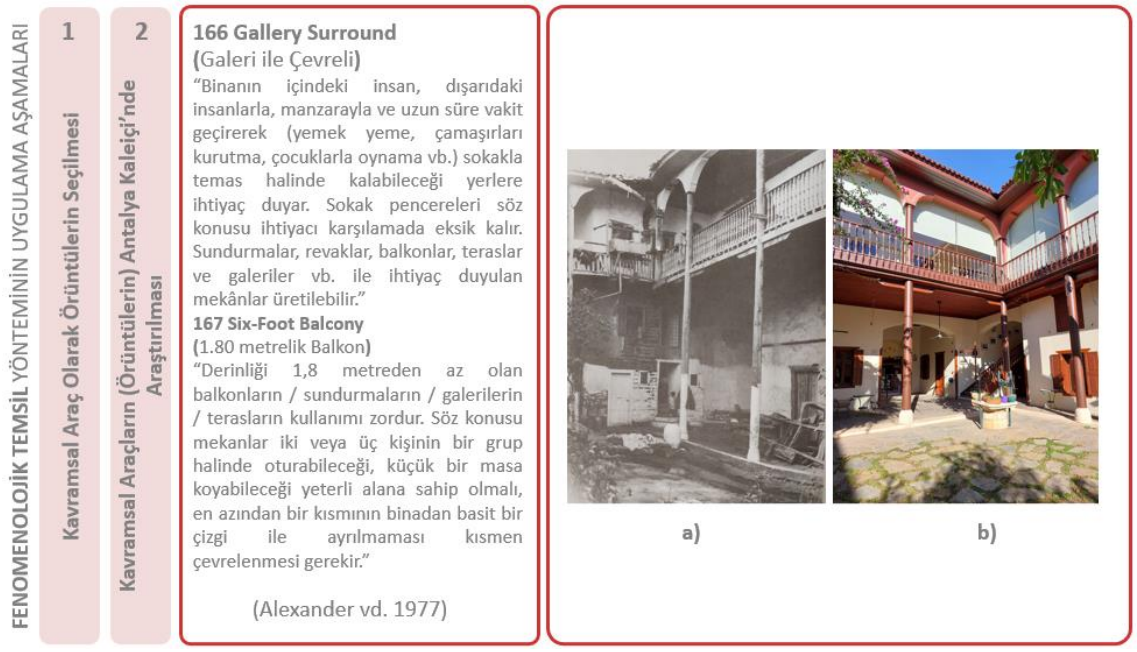
Şekil 4.30. Antalya Kaleiçi *Dış Mekân Odası* örüntüsü tespiti, taşlık (Kara 2015, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır)

Sokak Pencereleri (*164 Street Windows*) örüntüsünün Kaleiçi konutlarındaki karşılığını üst katlarda yer alan pencerelerde bulmak mümkündür. Örüntü, sokak pencereleri aracılığı ile sokaktan geçen insanlar ile iletişim halinde kalınarak yaşanan / bulunulan yerdeki hayatın akışına dahil / hâkim olunabileceğini ve yere aidiyet sağlanabileceğini öne sürer (Alexander vd. 1977). Kaleiçi evlerinde yer alan pencereler zemin kat, esas kat (birinci ve ikinci kat) ve kim geldi (tepe) pencereleri olmak üzere üç kısımda incelenebilir (Urfalıoğlu 2010). *Sokak pencereleri* örüntüsünü karşılayan pencereler ise esas katta yer alan Kaleiçi'nin dar sokaklarına açılan pencerelerdir. Söz konusu pencereler yüksek bahçe duvarları ile zemin katta sokaktan ayrılan konutu üst katta sokağa bağlar (Şekil 4.31) ve *Sokak Pencereleri* örüntüsü bağlamında okunabilir.

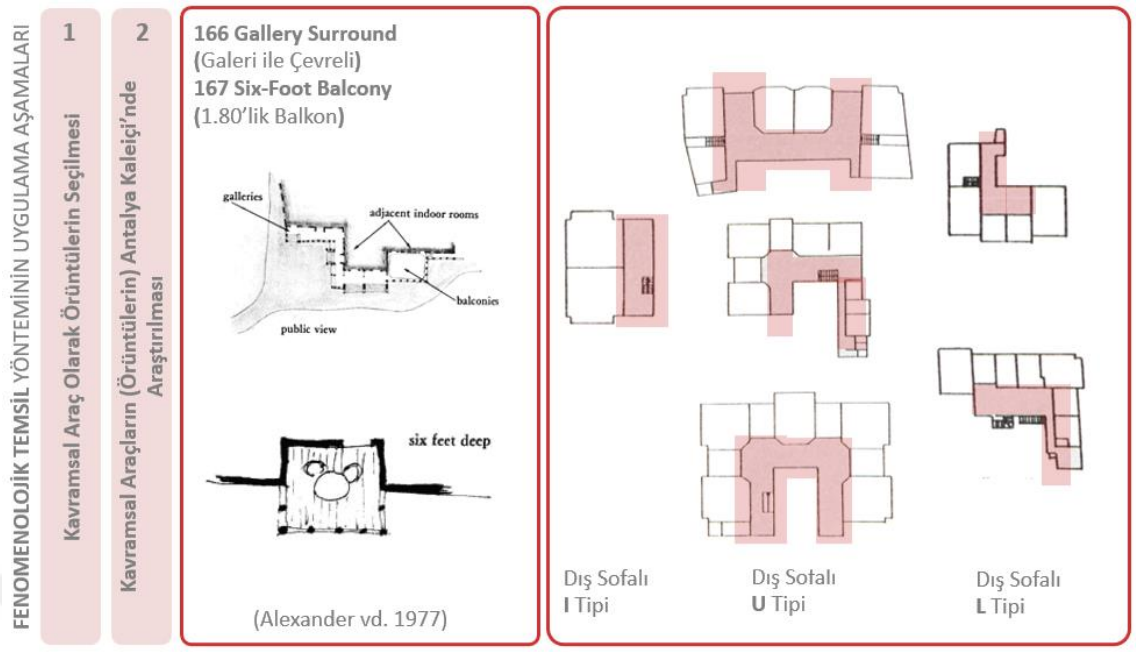
Galeri ile Çevreli (*166 Gallery Surround*) ve *1.8 Metrelik Balkon* (*167 Six-Foot Balcony*) örüntülerinin Kaleiçi evlerindeki karşılığı sofalarda bulunabilir. *Galeri ile Çevreli* örüntüsü, sokak ile uzun süre iletişim halinde kalınması için sokak pencerelerinin yetersiz kalabileceğini, sokağı izlemenin yanı sıra farklı işlevlerin yapılmasına imkân sağlayan mekânların da gerekli olduğu üzerinde durur. Sundurmalar, balkonlar ve galeriler ile ihtiyaç duyulan mekânların üretilebileceğini ekler (Alexander vd. 1977). *1.8 Metrelik Balkon* örüntüsü ise *Galeri ile Çevreli* örüntüsünün önerdiği mekânların (sundurmalar, balkonlar, teraslar ve galeriler) derinliğinin 1,8 metreden az olmaması gerektiğini ve bir kısmının yapının duvarları ile sınırlanarak kullanıcısına çevrelenme hissi vermesi gerektiğini savunur (Alexander vd. 1977). Söz konusu örüntülerin karşılığı sokak ile değil ancak günlük yaşam akışının gerçekleştiği bahçe ile iletişim halinde kalınmasına olanak sağlayan sofalarda aranabilir (Şekil 4.32). Birinci kattaki odaların açıldığı, "hayat" ismi de verilen kafeslerle ışığı ve görüşü denetlenebilen (Bektaş 2004), ortak alana karşılık gelen sofalar (Şekil 4.33) ana kattaki yaşamı bahçeye bağlar ve söz konusu örüntüler çerçevesinde incelenebilir.

Şekil 4.31. Antalya Kaleiçi *Sokak Pencereleri* örüntüsü tespiti **a)** Sokak pencerelerinin plan düzlemindeki karşılığı (Urfalıoğlu 2010); **b)** Yapının güncel fotoğrafı (Orijinal 2024)

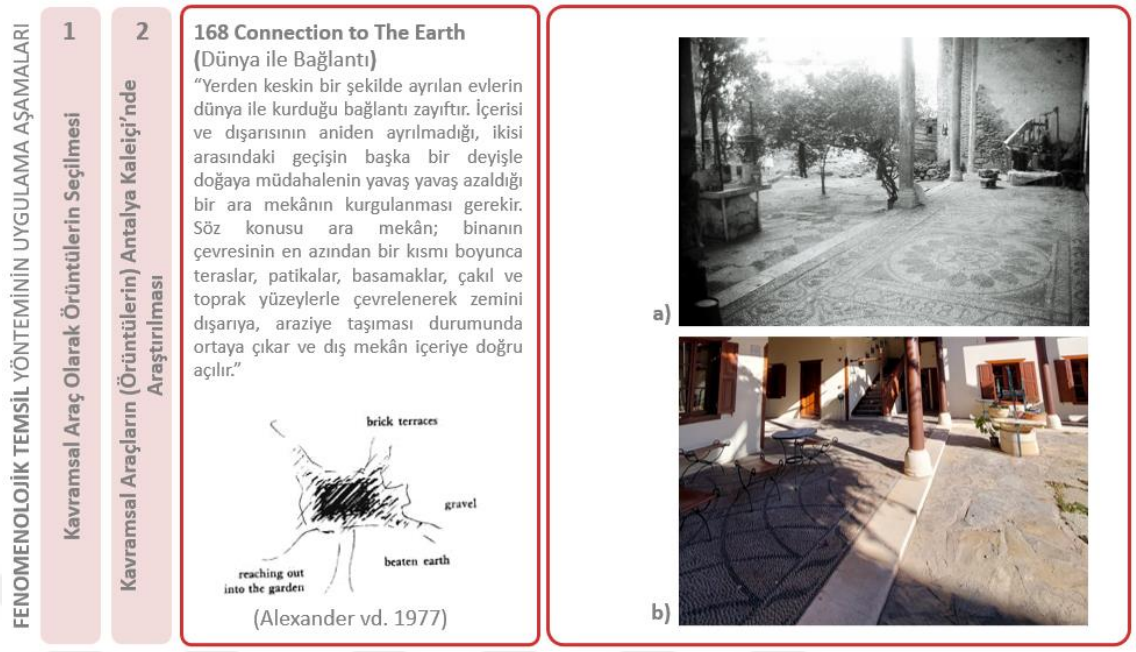
Şekil 4.32. Antalya Kaleiçi *Galeri ile Çevrili* ve *1.8 Metrelik Balkon* örüntülerinin tespiti, sofa/hayat (Urfalıoğlu 2010, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır)

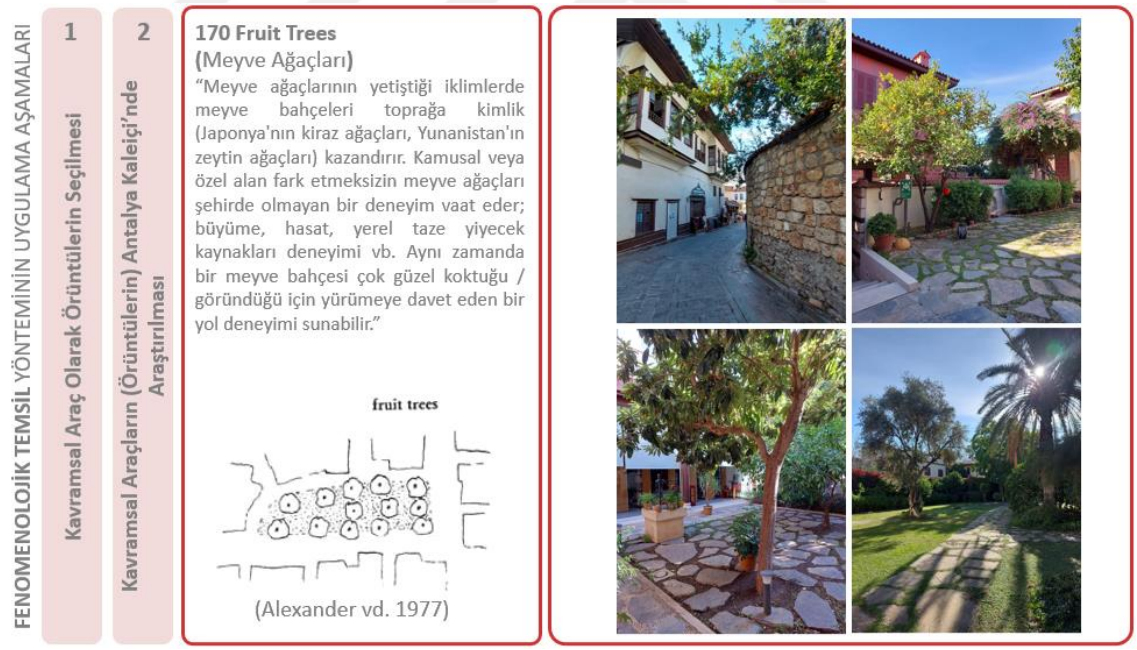
Şekil 4.33. Antalya Kaleiçi *Galeri ile Çevrili* ve *1.8 Metrelik Balkon* örüntülerinin tespiti, sofalar **a)** Sofanın bahçe ile ilişkisi (Bektaş 2004); **b)** Restorasyon sonrası fotoğraflar (Orijinal 2024)

Dünya ile Bağlantı (*168 Connection to the Earth*) örüntüsünün Kaleiçi geleneksel konutlarındaki karşılığı taşlıkta bulunabilir. Örüntü, dış mekân ile iç mekân arasında zemin düzleminde yapılan kademeli bir geçişin dünya ile kurulan bağlantıyı güçlü kılacağını söyler. Yerden keskin bir şekilde ayrılarak üretilen evlerin doğadan kopuk ve dünya ile kurulan bağlantısının zayıf olduğu, söz konusu bağlantının kurulabilmesi için evlerin zemininin toprağa teraslar, patikalar, basamaklar ile uzanması gerekliliği üzerinde durur (Alexander vd. 1977). Taşlık (Şekil 4.34), harç içine dizilmiş küçük çakıl taşlarından oluşan döşemesi (Bektaş 2004) ile dünyadan koparılarak yeniden üretilen iç mekânın dünyaya/toprağa uzanan ara mekânına karşılık gelerek dünya ile bağlantı örüntüsünün önerdiği kademeli geçişi sağlar.

Meyve Ağaçları (*170 Fruit Trees*) örüntüsünün karşılığı Kaleiçi'nin yeşil dokusunu büyük ölçüde oluşturan konutlara ait avlularda aranabilir. Örüntü, meyve bahçelerinin toprağa kimlik kazandırdığını ve şehirde olmayan bir dizi deneyimi (hasat, büyüme, yerel taze yiyecek vb.) vaat ederek yere özgü anıların oluşumuna katkıda bulunduğunu gösterir (Alexander vd. 1977). Bektaş (2004) Kaleiçi bahçelerini *sebzeliktir, çiçekliktir, meyve ağacı doludur* sözü ile tanımlar. Bahçelerde turunç, portakal, limon zeytin, yenidünya *(muşmula)*, dut, hurma, ceviz ağaçlarına (Şekil 4.35) rastlamak mümkündür. Söz konusu ağaçlardan portakal sadece bir meyve olmanın ötesine geçerek şehrin film festivaline isim sahipliği yaparak şehre kimlik kazandıran bir meyveye dönüşerek örüntünün savını destekler bir niteliğe bürünmüştür.

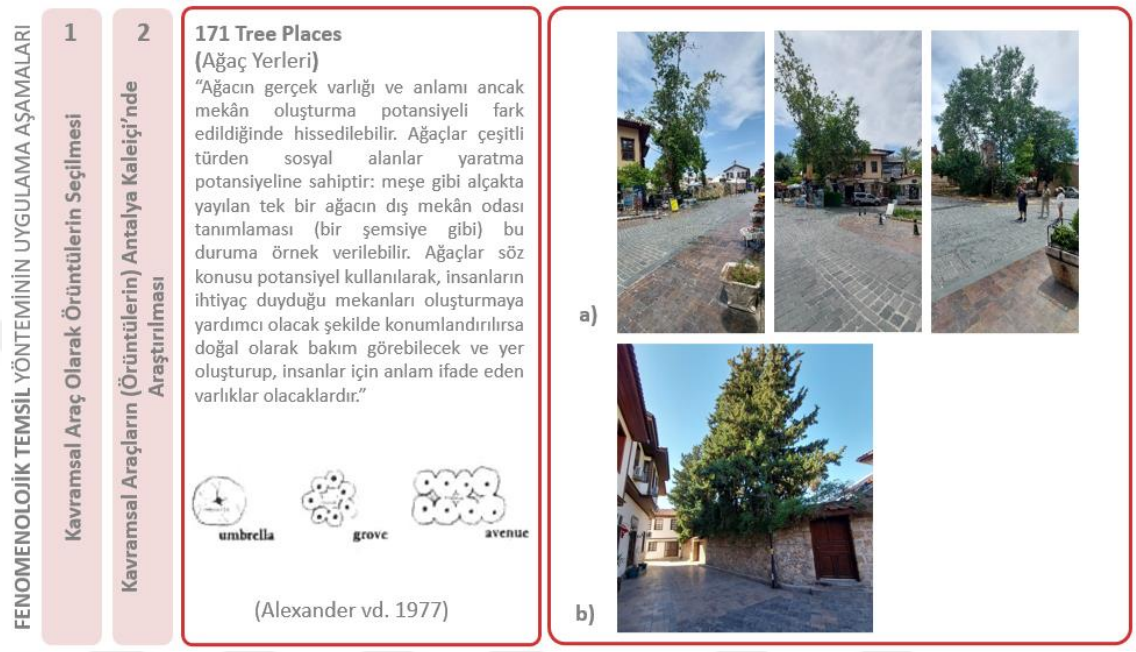
Şekil 4.34. Antalya Kaleiçi *Dünya ile Bağlantı* örüntüsünün tespiti, taşlık **a)** Toprak ile yapı arasındaki ara mekân, taşlık (Salt Araştırma 2024); **b)** Restorasyon sonrası fotoğraflar (Orijinal 2024)

Şekil 4.35. Antalya Kaleiçi *Meyve Ağaçları* örüntüsünün tespiti (Orijinal 2024)

Ağaç Yerleri (*171 Tree Places*) örüntüsünün Kaleiçi geleneksel yerleşim dokusundaki karşılığı meydanlarda, cami ve konut avlularında aranabilir. Örüntü, ağacın gerçek varlığı ve anlamının ancak ağacın yer oluşturma potansiyeli gerçekleştiği zaman hissedileceği düşüncesi ile hareket eder. Nitekim insanların sevdiği ağaçların *yer* yaratan ağaçlar olduğunu ve böylelikle ağaçların bakımlarının kendiliğinden insanlar tarafından yapıldığını söyler (Alexander vd. 1977). Konutların bahçe ve beden duvarları ile

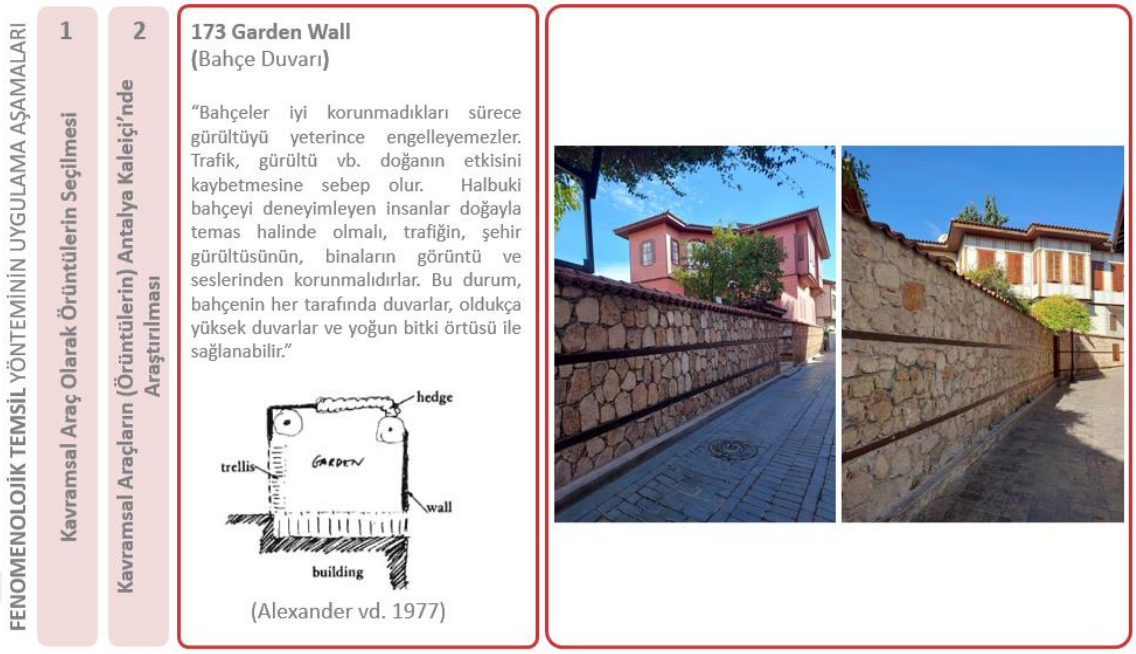
tanımlanan/tamamlanan sokaklarda ağaçların varlığına rastlamak mümkün olmamakla birlikte örüntünün izleri ortak kullanım alanlarına karşılık gelen meydan ve cami avlularında sosyalleşmeye imkân sağlayarak gölgeli mekânları ile yer üreten ağaçlarda bulunabilir (Şekil 4.36.a). Konutların avlularında yer alan servinin bahçe duvarına paralel sıralanması ile sınırlayıcı bir elamana dönüşerek yerin işaretlendiği örnekler de *ağaç yerleri* örüntüsünün yerel karşılığı olarak okunabilir (Şekil 4.36.b).

Şekil 4.36. Antalya Kaleiçi *Ağaç Yerleri* örüntüsünün tespiti **a)** Meydanları tanımlayan ve gölge üreten ağaçlar (Orijinal 2024); **b)** Sınır tanımlayıcı eleman olarak ağaçlar (Orijinal 2024)

Bahçe Duvarı (*173 Garden Wall*) örüntüsünün karşılığı Kaleiçi evlerinin avlularını çevreleyen yüksek bahçe duvarlarında ve sarıcı bitkilerde bulunabilir. Örüntü, bahçelerde doğa ile temas halinde olunması için bahçelerin dış etkenlere karşı (gürültü vb.) korunaklı olması gerektiği söyler. Söz konusu izolasyonun ise yüksek duvarlar ve/veya yoğun bitki örtüsü ile sağlanabileceğini ekler (Alexander vd. 1977). Kaleiçi evlerinin sokak ile arasındaki yüksek avlu duvarları, bahçeyi sokağın hareketinden uzaklaştırıp, daha mahrem bir yarı kamusal ve doğal bir ortam sunarken yüksek bahçe duvarının üzerinden sokağa taşan bitkiler[30] bahçe içerisindeki doğanın sokağa sızmasına imkân verir (Şekil 4.37). Bahçe duvarlarının yüksek oluşu örüntünün önerdiği izolasyonun yanında Antalya sıcağına karşı bahçeyi ve sokağı serinleten bir öğeye dönüşerek yerel özelliklere göre farklı ihtiyaçlara cevap veren bir öğeye de dönüşür.

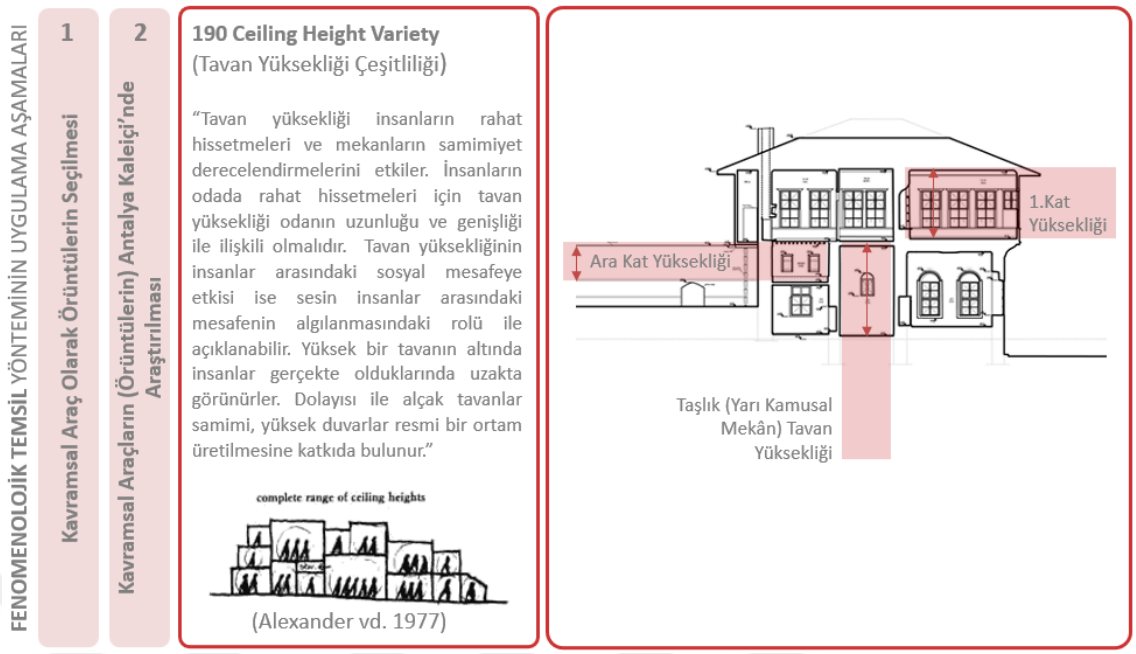
[30] Bektaş (2004), Antalya Kaleiçi'nde en çok konsolos çiçeklerinin olduğunu söyler.

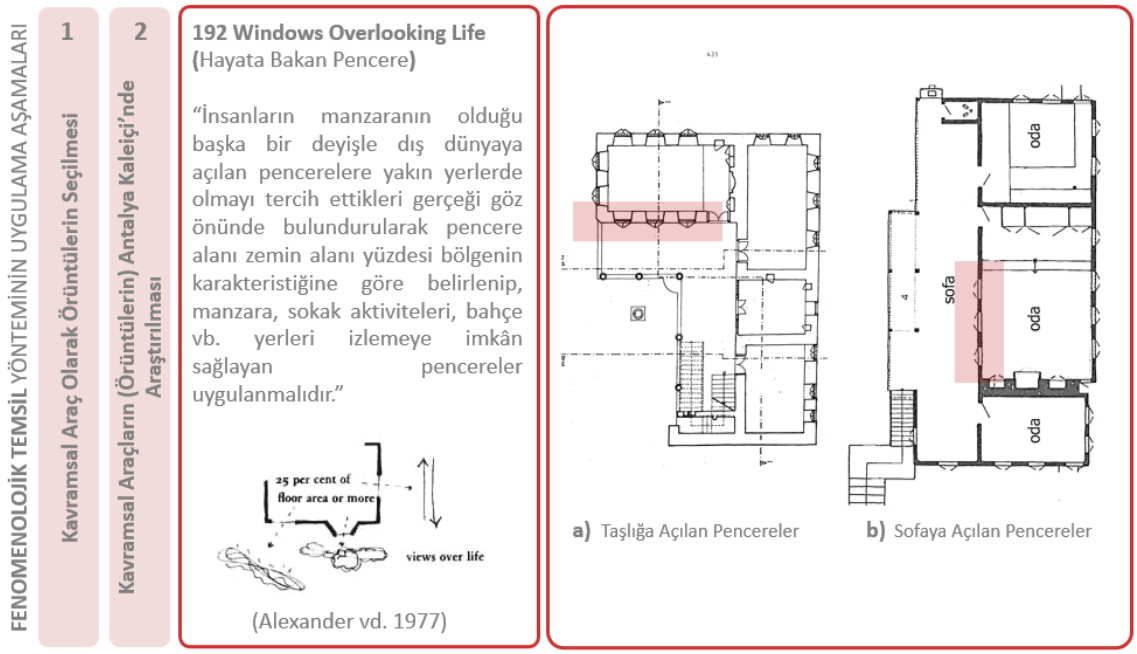
Şekil 4.37. Antalya Kaleiçi *Bahçe Duvarı* örüntüsünün tespiti (Orijinal 2024)

Tavan Yüksekliği Çeşitliliği (*190 Ceiling Height Variety*) örüntüsü Kaleiçi konutlarında katlar arasında değişen tavan yüksekliği ile karşılık bulur. Örüntü, tavan yüksekliği çeşitliliği ile farklı yakınlık derecesi sunan mekânlar üretilebileceğini söyler. Alçak tavanlı mekânların daha samimi, yüksek tavanlı mekânların ise resmi mekânlara karşılık geldiğini ekler (Alexander vd. 1977). Kaleiçi evlerinin sokak ile iletişim kurduğu yarı kamusal mekânına karşılık gelen zemin katın yüksekliği örüntünün halka açık tasarlanmış mekânların yüksek tavanlı olması yönündeki çağrısı ile örtüşür, depolama görevi gören ara kat azalan kat yüksekliği ile ev sakinlerine hizmet eden daha samimi bir mekân sunarken, uyuma, yaşama, oturma gibi birden fazla eyleme olanak sağlayan odalardan oluşan birinci kat zemin ve ara katın yüksekliğinden farklı bir yükseklikte kurgulanarak hem samimi hem resmi ortama uygun bir yükseklikle var olur (Şekil 4.38). Mahremiyet gradyanı örüntüsünde incelenen mekân kurgusu, dizge, tavan yüksekliği ile başka bir deyişle fiziksel öğelerle beslenerek sosyal etkileşime uygun yerin ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulan yere özgü mekanların oluşumu desteklenir.

Hayata Bakan Pencere (*192 Windows Overlooking Life*) örüntüsünün Kaleiçi konutlarındaki yerel karşılığı yarı açık / gölgeli mekâna açılan kontrollü açıklıklarda aranabilir. Örüntü, insanların dış dünyaya açılan pencerelere yakın yerlerde olmayı tercih ettikleri gerçeğinin farkındalığı ile hareket edilmesini önerir. Bu bağlamda sokağı, bahçeyi izlemeye imkân sağlayan pencerelerin yerleştirilmesine ve söz konusu açıklıkların kapalı yüzeylere oranına dikkat edilmesi gerektiğini söyler (Alexander vd. 1977). Bu bağlamda Kaleiçi evlerinde örüntünün karşılığı taşlığa ve hayata/sofaya açılan pencerelerde bulunabilir (Şekil 4.39). Söz konusu pencereler örüntünün önerdiği gibi bahçenin sunduğu yeşil manzaraya açılır, evdeki aktivitelerin gerçekleştiği mekânlar ile ilişkilenir ve gölgeli yarı açık mekânlara açılarak odaya kontrollü olarak ışığın girmesine imkân sağlayarak örüntünün yereldeki karşılığını oluştururlar.

Şekil 4.38. Antalya Kaleiçi *Tavan Yüksekliği Çeşitliliği* örüntüsü tespiti (Kara 2015, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır)

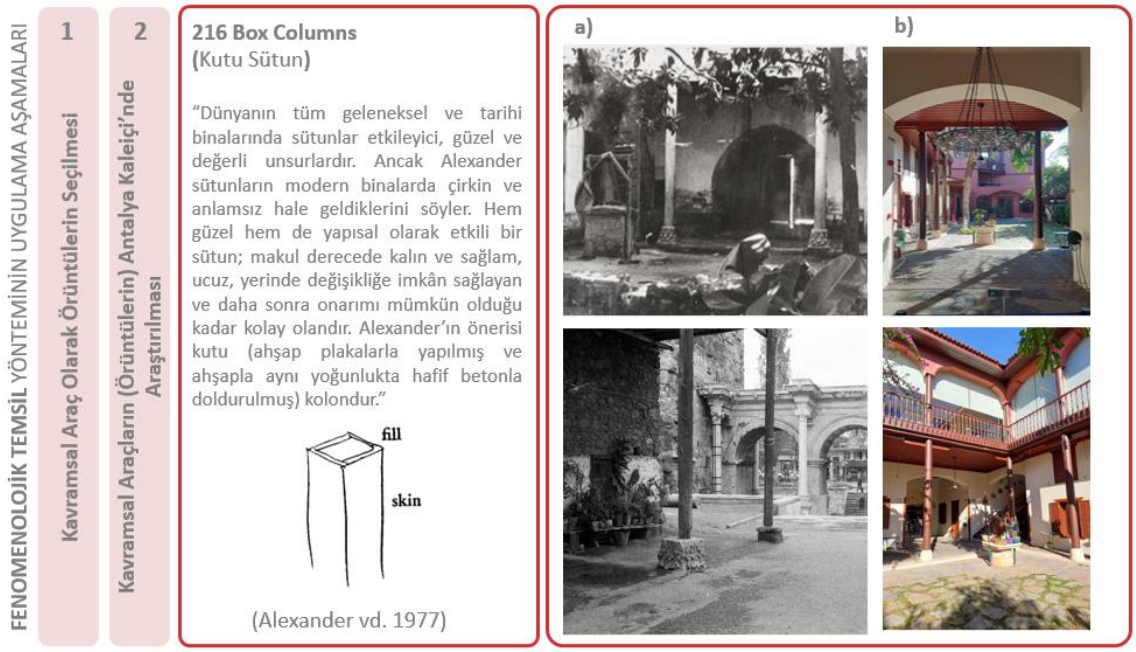
Şekil 4.39. Antalya Kaleiçi *Hayata Bakan Pencere* örüntüsü tespiti **a)** Giriş kattaki karşılığı (Oral 1996, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır); **b)** Birinci kattaki karşılığı (Bektaş 2004, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır)

4.2.3. Yapı elemanı ölçeği örüntülerinin fenomenolojik temsil ile okunması

Binaların yapılması gereken gerçek fiziksel malzemeler ve yapılar hakkında çıkarımlar içeren "yapı elemanı" (*details of construction*) ölçeğinde yer alan 49 örüntüden

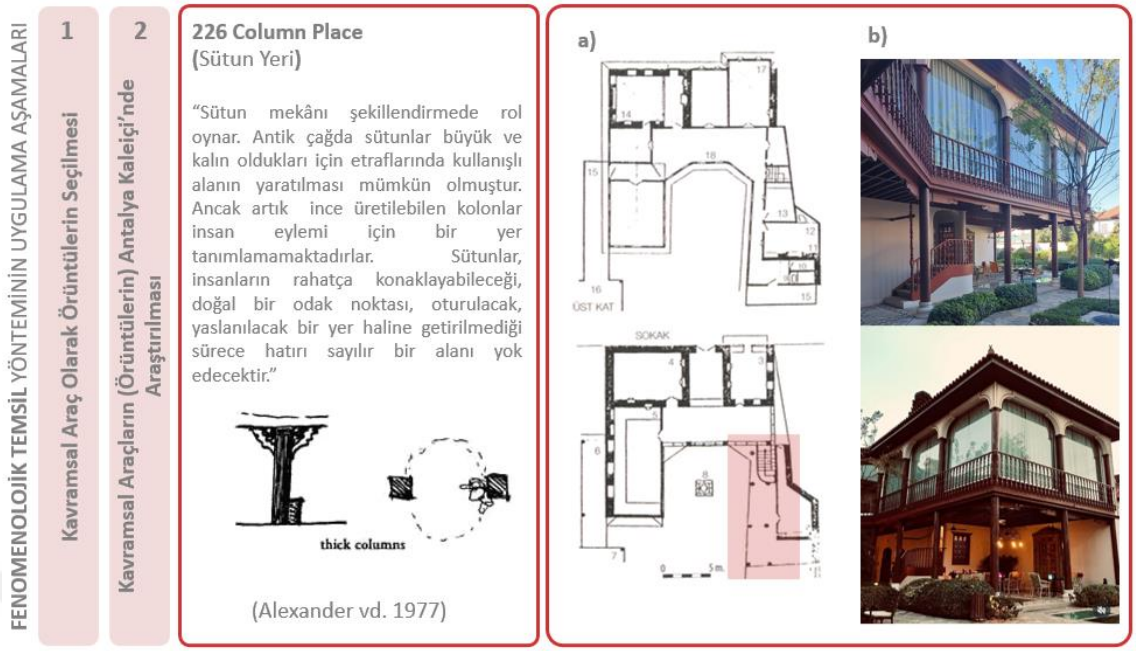
yerin özellikleri ile ilişkilenen / yer duygusuna katkıda bulunan / Akdenizli mimarlığa uyarlanabilen 7 örüntünün Kaleiçi'ndeki karşılıkları aşağıdaki gibidir.

Kutu Sütun (*216 Box Columns*) ve *Sütun Yeri* (*226 Column Place*) örüntülerinin karşılığı Kaleiçi konutlarında sofayı taşıyan, taşlığı şekillendiren ahşap sütunlardır. *Kutu Sütun* örüntüsü, geleneksel binalardaki sütunların etkileyici, güzel ve yapısal olarak verimli olduğunu gösterir. Söz konusu sütunların modern yapılardaki karşılığının makul derecede kalın, sağlam, ucuz ve sıcak malzemeler kullanılarak yapılan kutu profilli kolon olabileceğini önerir (Alexander vd. 1977). *Sütun Yeri* örüntüsü ise sütunun mekânı şekillendirmede üstlendiği rolün önemine değinir. Sütunların doğru oranlarda kullanılması ile doğal bir odak noktası haline gelebileceğinin, oturulacak/yaslanılacak yer tanımlayabilme potansiyellerinin altını çizer (Alexander vd. 1977). Örüntülerin bahsettiği etkileyici, sıcak, sağlam ve mekân şekillendirici sütunu Kaleiçi evlerinde bulmak mümkündür (Şekil 4.40). Ahşap, taş kaide[31] üzerinde iki kat boyunca uzanan ahşap sütunlar her iki katta bulunan yarı açık kurgulanmış ortak mekânları (hayat ve taşlık) sınırlayan bir öğeye dönüşerek (Şekil 4.41) var olur ve söz konusu alanların mekânsallaşarak odak noktası olmalarına katkıda bulunur, yapıya etkileyici bir görünüş sunar ve örüntülerin yereldeki karşılığını oluştururlar.

Şekil 4.40. Antalya Kaleiçi *Kutu Sütun* örüntüsü tespiti **a)** Restorasyon öncesi ahşap sütunlara örnekler (Salt Araştırma 2024); **b)** Restorasyon geçiren ahşap sütunlara örnekler (Orijinal 2024)

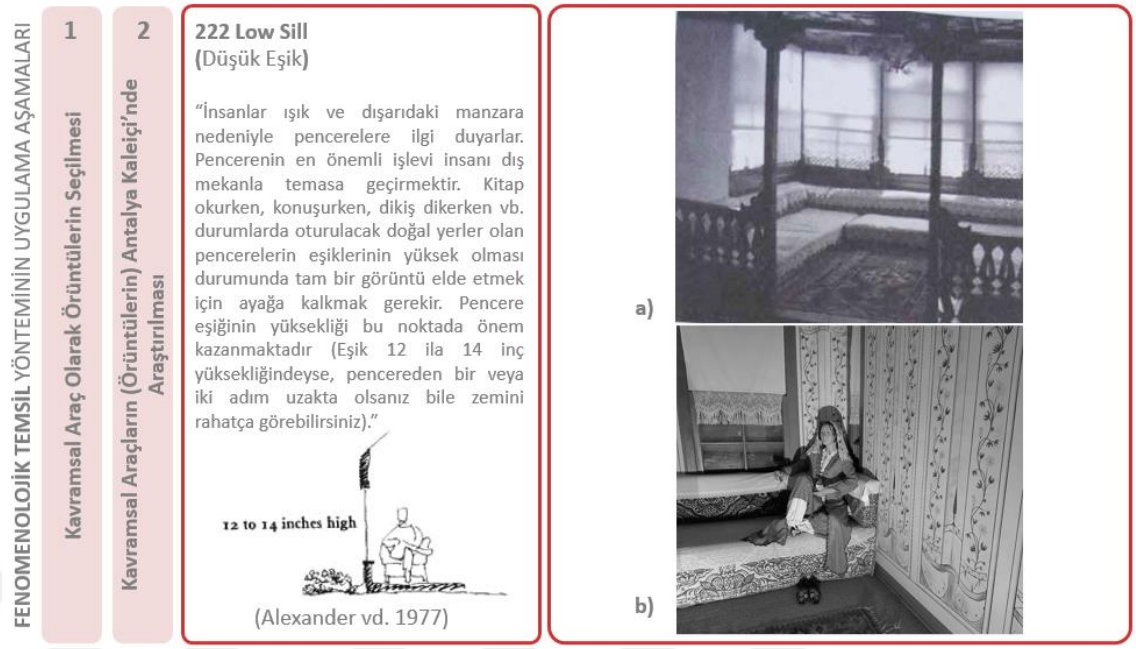
[31] Urfalıoğlu (2010) taş kaidelerin genellikle ters çevrilmiş Korinth başlıklardan oluştuğunu dile getirmiştir.

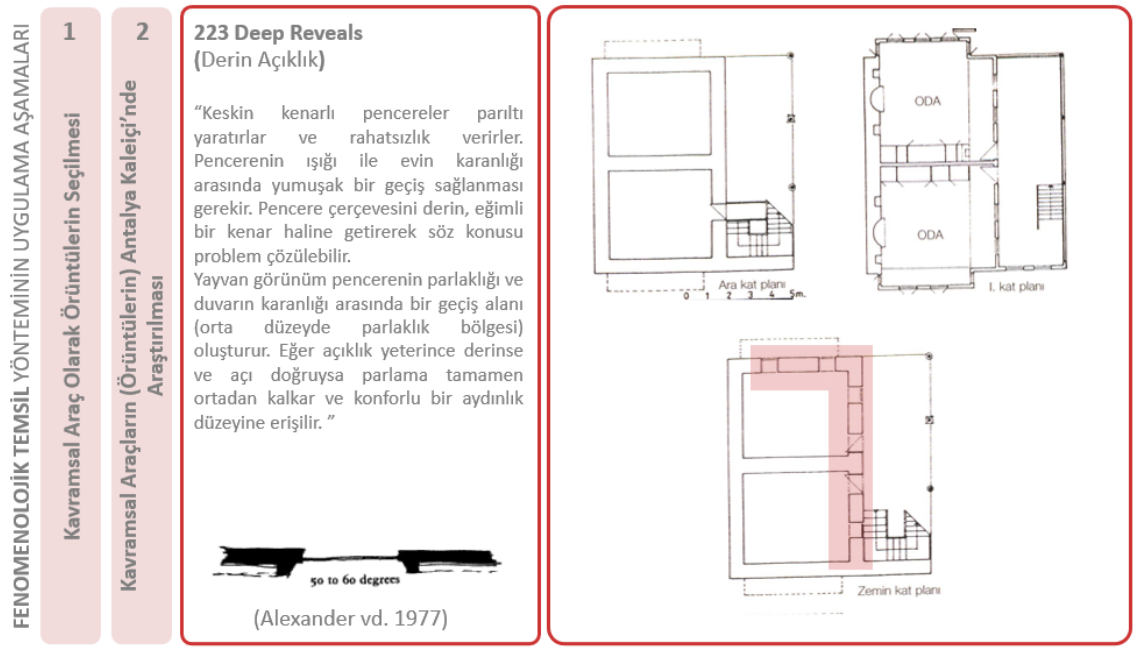
Şekil 4.41. Antalya Kaleiçi *Sütun Yeri* örüntüsünün tespiti **a)** *Sütun Yeri* örüntüsüne karşılık gelen konut örneği planı (Bektaş 2004, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır); **b)** Konutun güncel fotoğrafı (Orijinal 2024)

Düşük Eşik (*222 Low Sill*) örüntüsünün karşılığını Kaleiçi evlerinin üst kat pencerelerinde bulmak mümkündür. Örüntü, insanı dış mekânla iletişime geçiren pencerelerin eşik yüksekliğinin önemine vurgu yapar ve eşiğin yüksek olması durumunda iletişimin sekteye uğrayacağını söyler. Pencere yanına oturulduğunda tam bir görüş elde etmek için ayağa kalkılmasına ihtiyaç duyulmayan pencere eşiklerinin ideal yüksekliğe sahip olduğunu dile getirir (Alexander vd. 1977). Kaleiçi evlerinin oturma elamanına karşılık gelen sedir yüksekliği pencere eşiği ile ilişkili (Şekil 4.42) olup, sedirlerin oturma yükseklikleri, pencere yüksekliğini belirlemiştir (Bektaş 2004). Böylelikle örüntünün önerisinde olduğu gibi, söz konusu pencere düzeni kullanıcısına oturma eylemi esnasında sokak ile iletişimini sürdürmesine imkân tanır ve yere bağlı, yerden koparılmayan bir yaşam kurgusu desteklenir.

Derin Açıklık (*223 Deep Reveals*) örüntüsünün karşılığı Kaleiçi evlerinin zemin kat pencerelerinde aranabilir. Örüntü, pencereden gelen ışık ile evin karanlığı arasında yumuşak bir geçiş alanı üretilmesinin oluşan parıltıyı engelleme potansiyelini aktarır ve pencere çerçevesini derin ve/veya eğimli bir kenar haline getirerek söz konusu problemin çözülebileceğini ileri sürer (Alexander vd. 1977). Genellikle zemin katı kâgir üst katı ahşap iskelet sistemde olan Kaleiçi evlerinin (Urfalıoğlu 2010) zemin kat pencereleri strüktür sisteminin verdiği imkân doğrultusunda çerçevesi derin pencereler (Şekil 4.43) olup örüntünün Kaleiçi evlerinde karşılık bulmuş halidir.

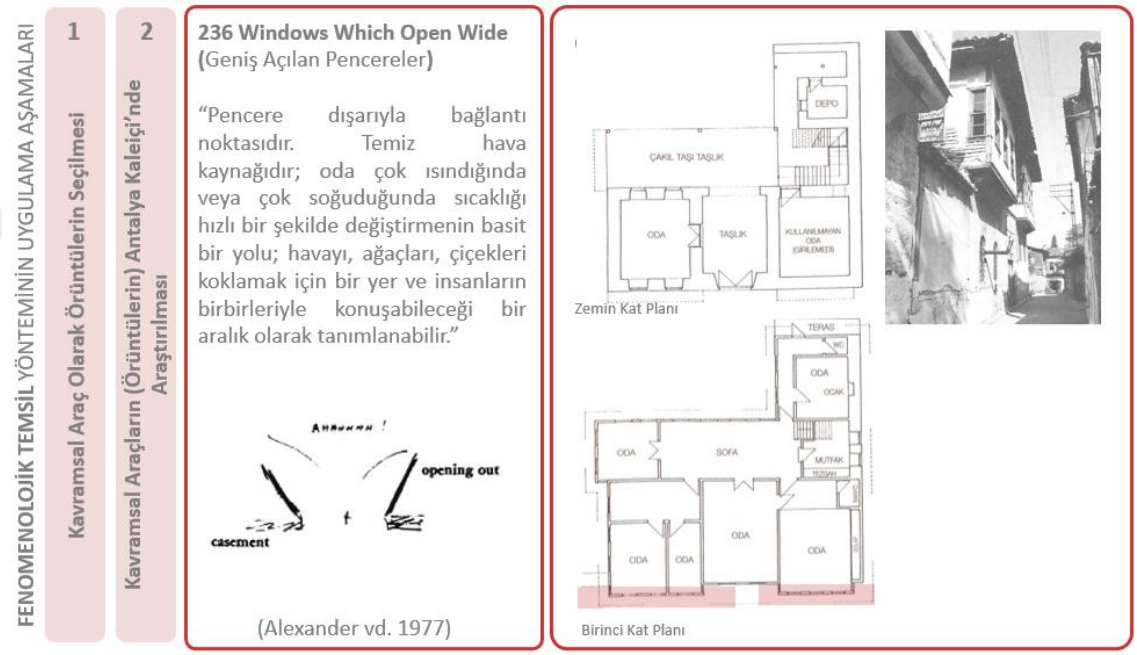
Şekil 4.42. Antalya Kaleiçi *Düşük Eşik* örüntüsünün tespiti **a)** Sedir yüksekliğinde pencere eşiği (Çimrin 2012); **b)** Sokakla ilişki kurulmasını sağlayan pencere eşiği canlandırması (Orijinal 2024)

Şekil 4.43. Antalya Kaleiçi *Derin Açıklık* örüntüsünün tespiti (Urfalıoğlu 2010, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır)

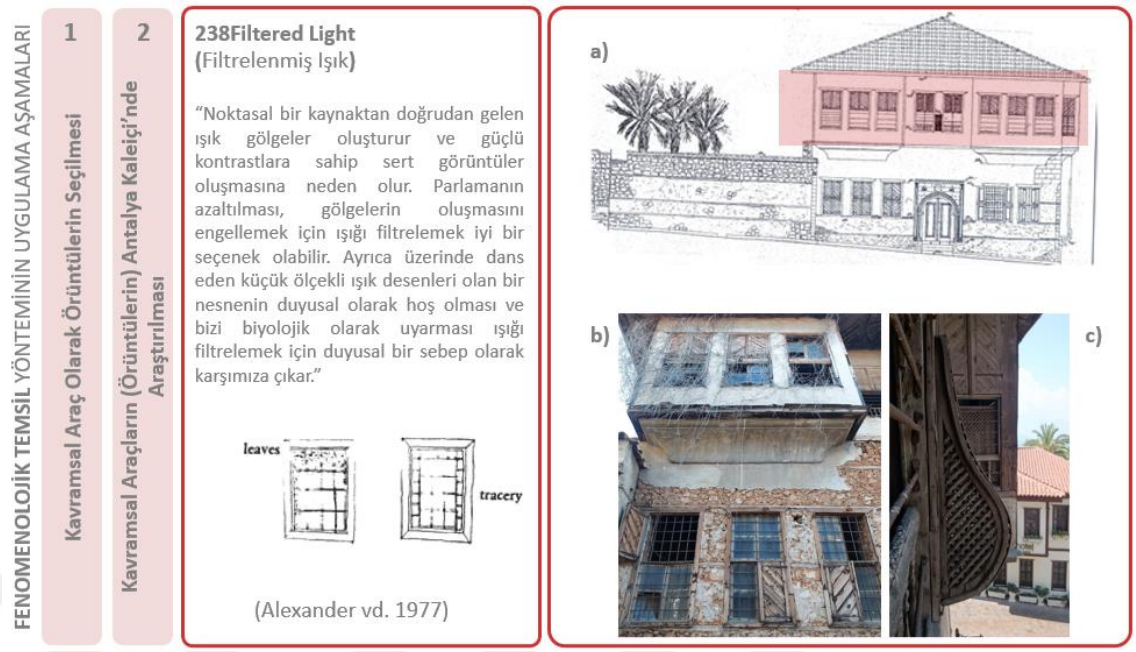
Geniş Açılan Pencere (*236 Windows Which Open Wide*) örüntüsünün karşılığı Kaleiçi evlerinde birinci katın belirleyici özelliği olan cumba ve çok sayıda pencereden oluşan pencere düzeninde aranabilir. Örüntü, pencerelerin dış mekân ile temasa geçilen bir nokta olmasının yanı sıra temiz hava kaynağı olduğunun farkındalığı ile hareket

edilmesi gerektiğini hatırlatır. Pencereleri, havayı, ağaçları, çiçekleri sadece görme duyusu ile değil koklayarak, hissederek fark etmemize imkân sağlayan bir aralık olarak tanımlar (Alexander vd. 1977). Söz konusu tanımlama Kaleiçi evlerinde birinci katta rüzgârı yakalamayı, serinlemeyi ve her yönden konutun sokağa dahil edilmesini mümkün kılan cumbalar/çıkmalar ile karşılık bulur. Cumbalar ve cumbalardaki üç yönlü açıklık/pencere düzeni, (Şekil 4.44) kullanıcısına rüzgârı deneyimleyebileceği, portakal çiçeklerinin kokusunu duyabileceği, sokaktaki insanlar ile konuşabileceği başka bir deyişle dışarıya yakınlaşabileceği bir aralık/yer tanımlar ve örüntünün yereldeki karşılığını oluştur.

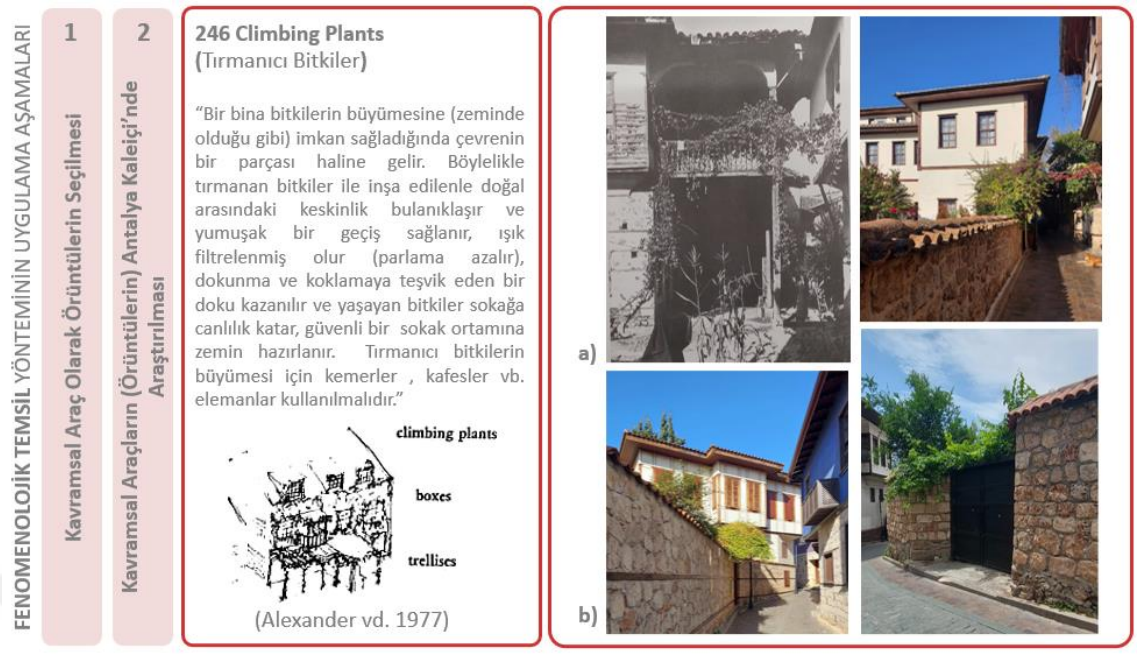
Şekil 4.44. Antalya Kaleiçi *Geniş Açılan Pencere* örüntüsü tespiti, cumbaların plan düzlemindeki konumlanışı ve sokak ilişkisi (Urfalıoğlu 2010, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır)

Filtrelenmiş Işık (*238 Filtered Light*) örüntüsünün karşılığı Kaleiçi evlerinin ahşap kafes, parmaklıklar ve kepenkler ile tamamlanan pencerelerinde bulunabilir. Örüntü, pencereden gelen ışıktan kaynaklanan parlamayı ve gölge/kontrast oluşumunu engellemek için ışığın filtrelenmesini önerir. Işığın filtrelenmesinin duyusal olarak da faydalı olacağını öne süren örüntü, yapraklı bir ağaçtan süzülen ışığın hoşluğu üzerinden savını destekleyici örnekler verir (Alexander vd. 1977). Güneş ışığının etkisini azaltmak amacıyla yapılan parmaklıkların ve kepenklerin (Şekil 4.45.a ve Şekil 4.45.b) ışığın filtrelenerek içeri süzülmesine imkân sağladığı ve örüntünün yerel karşılığını oluşturduğu söylenebilir. Kaleiçi evlerinde örüntünün özelleşen yerel karşılığı ise kim geldi pencerelerinde bulunabilir (Şekil 4.45.c). Ev sahibinin kendini göstermeden kimin geldiğini rahatlıkla görmesi için giriş kapılarının üzerinde konumlanan ahşap kafesli pencereler yapılış amacı farklı olmakla birlikte ışığın filtrelenmesini sağlayarak mahrem, konforlu bir görüş sağlar. Söz konusu düzenlemenin örüntünün yerel, yöreye özgü karşılığını oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 4.45. Antalya Kaleiçi *Filtrelenmiş Işık* örüntüsünün tespiti **a)** Ahşap kapaklı pencerelerin 1989 yılı rölövesi (Kara 2015, yazar tarafından düzenleme yapılmıştır); **b)** Kepenklerin, parmaklıkların güncel durumu (Orijinal 2024); **c)** Kim geldi penceresi (Kara 2015)

Tırmanıcı Bitkiler (*246 Climbing Plants*) örüntüsünün izlerini bitkilerin yetişmesine elverişli iklime ve toprağa sahip Kaleiçi evlerin sokak ve bahçe cephelerinde bulmak mümkündür. Örüntü, bitkilerin toprakta büyüdüğü gibi bina üzerinde de büyümesinin binanın çevrenin bir parçası haline gelmesine zemin hazırladığını savunur. Tırmanıcı bitkiler ile ışığın filtrelediğini, dokunmaya / koklamaya teşvik eden bir doku kazanıldığını ve sokağa canlılık kazandırıldığını, güvenli bir sokak hissi oluşturulduğunu ekler (Alexander vd. 1977). Kaleiçi evlerinin bahçeye bakan cephesinde yer alan kemerli sütunlar, hayatı /sofayı sınırlandıran korkuluklar (Şekil 4.46.a) ve bahçe duvarının pürüzlü ve geniş taş yüzeyi (Şekil 4.46.b) tırmanıcı bitkilerin tutunmasına imkân tanıyan öğelerdir. Zeminden ayrılan birinci kat tırmanıcı bitkiler ile toprağa bağlanır, yol cephesinde ise bahçe duvarlarının üzerinden sarkan tırmanıcı bitkilerin sokağa yeşilin sızmasını mümkün kılarak yapı elemanlarını çevrenin bir parçası haline getirdiğini söylemek mümkündür.

Şekil 4.46. Antalya Kaleiçi *Tırmanıcı Bitkiler* örüntüsünün tespiti **a)** Sofaya tutunan tırmanıcı bitkiler (Bektaş 2004); **b)** Bahçe duvarına tutunan tırmanıcı bitkiler (Orijinal 2024)

4.3. Çağdaş Mimarlık Ürünlerinin Fenomenolojik Temsil ile Okunması

Antalya Kaleiçi'nde "Akdenizli" mimari dili oluşturan örüntülerin tespit edilmesi, yerel karşılıklarının bulunması (Antalya Kaleiçi Geleneksel Konut Dokusunun Fenomenolojik Temsil ile Okunması başlığı altında) örüntülerin çağdaş mimarlık ürünlerindeki karşılığının aranmasını mümkün hale getirir (Şekil 4.47). *Yerin* özellikleri ile ilişki kuran, *yer* duygusunun oluşumuna katkıda bulunan, kullanıcının mekânsal aidiyet geliştirmesini sağlayan, Akdenizli mimarlığa uyarlanabilen ve Kaleiçi'ndeki karşılıkları bulunan söz konusu örüntülerin (kentsel ölçekte 9 örüntü, bina ölçeğinde 24 örüntü ve yapı elemanı ölçeğinde 7 örüntü olmak üzere 40 örüntü) seçilen çağdaş mimarlık ürünlerindeki varlığı, mevcudiyet düzeyi ve karşılığı araştırılmış, bu örüntülerin somutlaşmalarındaki fenomenolojik ve tektonik karşılıklar bulunmuştur.

Şekil 4.47. Akdenizli mimari dili oluşturan örüntülerin çağdaş mimarlık ürünlerinde araştırılması (Orijinal 2024)

4.3.1. Polatlı Tatil Köyü Sitesi

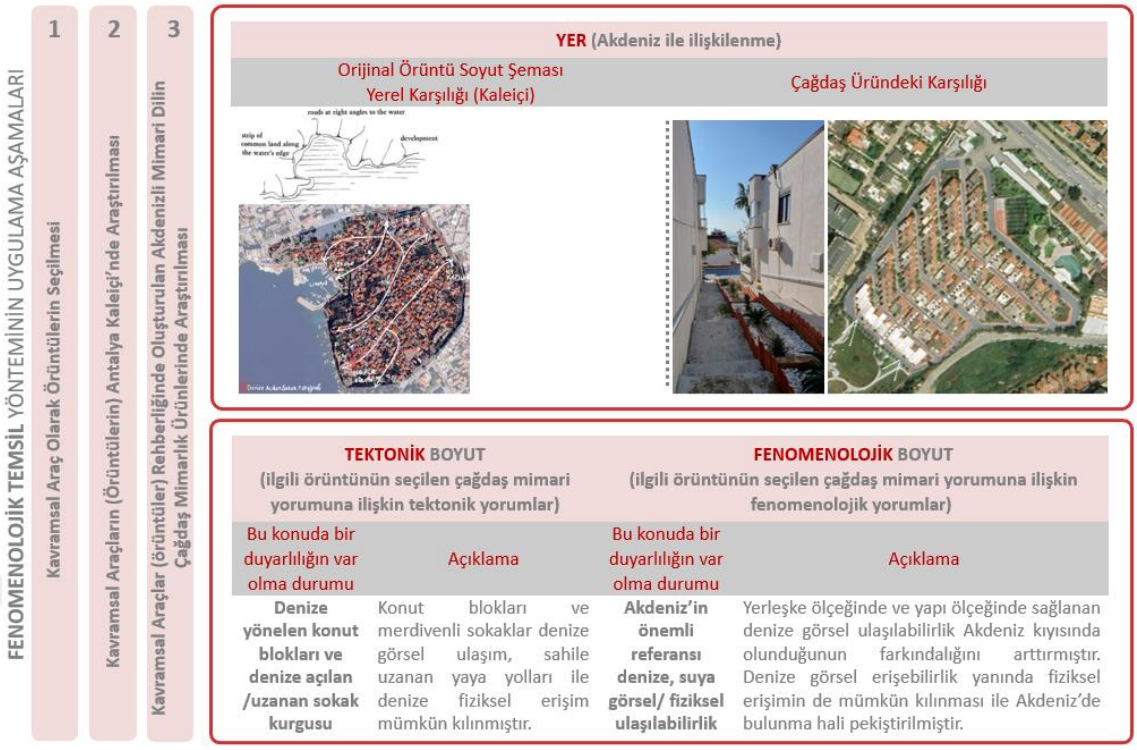
Üç ölçekte tanımlanan ve Antalya Kaleiçi'nde varlıklarının tespit edildiği, "Akdenizli" mimari dili oluşturan örüntülerin Polatlı Tatil Köyü Sitesi'ndeki mevcudiyeti araştırıldığında, yerel kentsel ölçekte karşılığı bulunan 9 örüntü arasından 5 örüntünün projenin ürettiği yerleşim dokusunda bulunduğu tespit edilmiştir.

İki katlı konut bloklarından oluşan yerleşim dokusu *Dört Kat Sınırı (21)* örüntüsünün önerdiği yükseklikte kütlelere sahiptir. Az katlı kütle organizasyonu sayesinde bahçede ve sokakta yaşananlardan haberdar olunmasına, başka bir deyişle yaşanılan *yer* ile bağlantının sağlanmasına zemin hazırlanmıştır (Şekil 4.48).

Şekil 4.48. *Dört Kat Sınırı* örüntüsü karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)

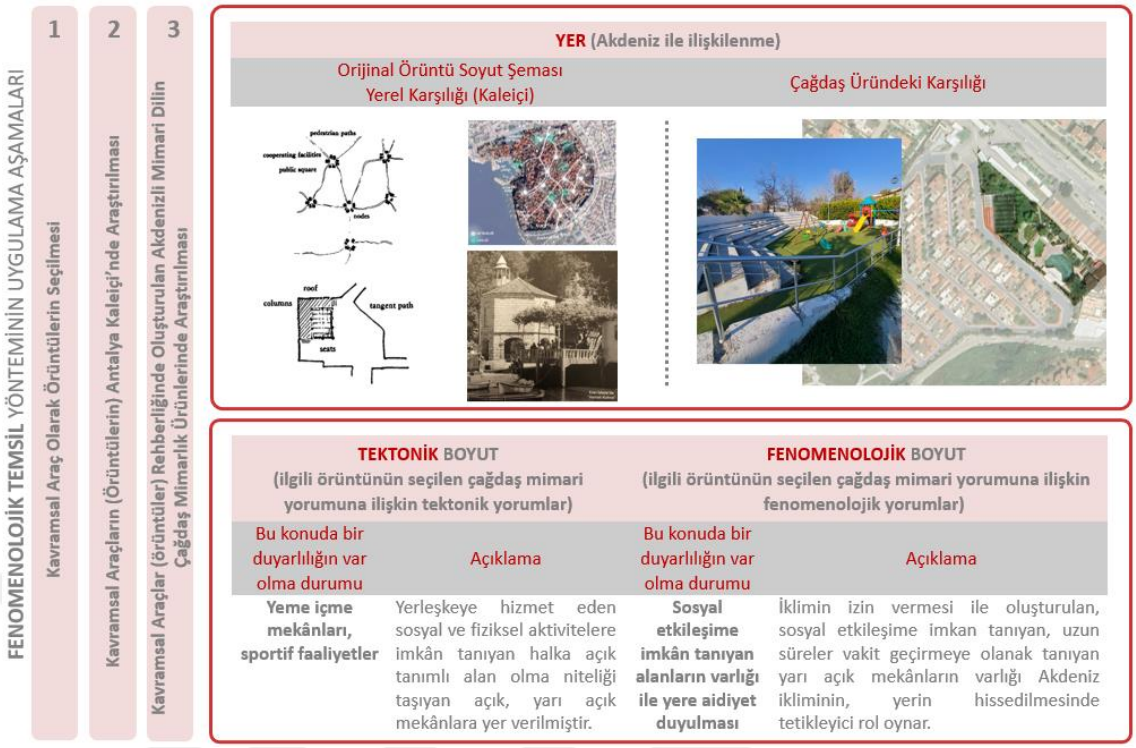
Suya Erişim (25) örüntüsü yerleşimdeki konutların denize yönelen konumlandırılışında ve yayalara hizmet eden topografyaya uygun yerleştirilen merdivenli sokak kurgusunda suya görsel erişimi sağlayarak, sokakların devamında planlanan ve sahile ulaşımı sağlayan yaya yollarının varlığı ile denize fiziksel erişimi mümkün kılarak karşılık bulur (Şekil 4.49). Yerleşim dokusu ölçeğinde sağlanan denize görsel ulaşılabilirlik, denizden gelen havanın dokunun içerisine girmesine imkân tanırken Akdeniz kıyısında olma hâlinin farkına varıldığı bir yerleşim dokusunun deneyimlenmesini mümkün kılmıştır. Konutların denize yönlenişi ve eğime paralel yerleşimi az katlı kurguyla birlikte günlük yaşamsal faaliyetleri gerçekleştirirken dahi Akdeniz'in önemli referansı olan denize görsel ulaşılabilirliği sağlayarak insanın suya olan özlemini gidermesini ve Akdeniz'de bulunma hâlini pekiştirir.

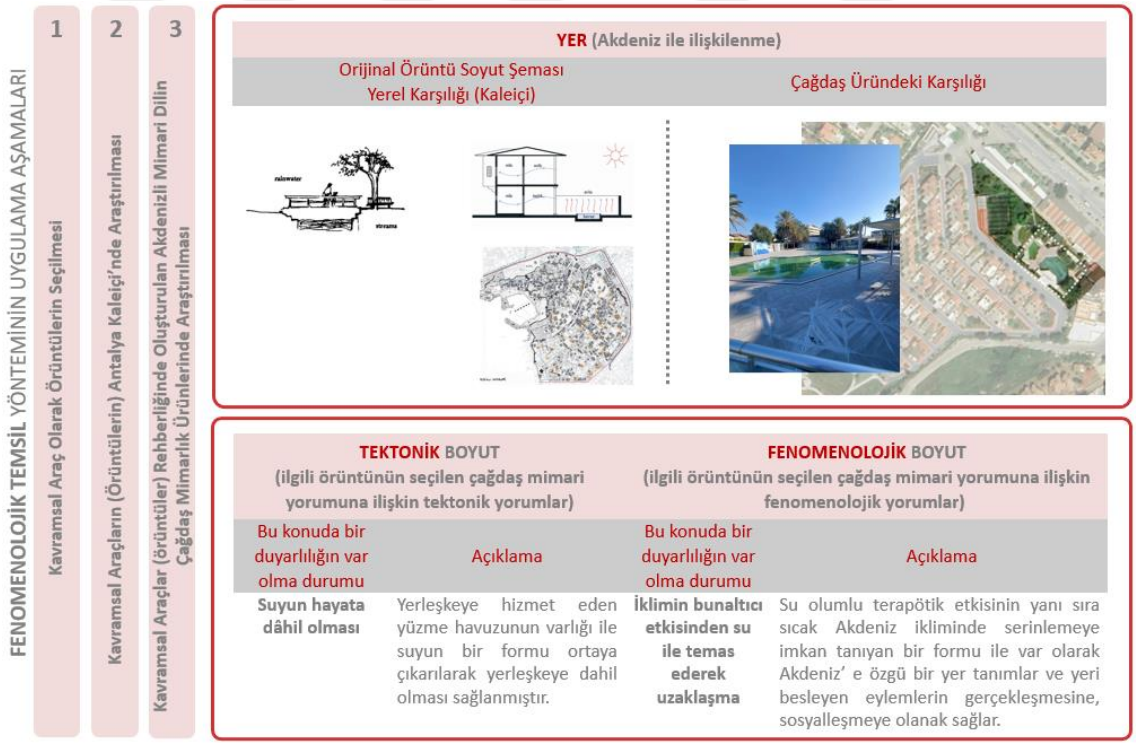
Şekil 4.49. *Suya Erişim* örüntüsü karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)

Yerleşimin girişinde sportif faaliyetlere imkân sağlayan spor alanı, yeme içme mekânları ve yüzme havuzu site sakinlerine ortak aktivite imkânı sağlayarak *Aktivite Noktaları (30)* örüntüsüne karşılık gelir. Söz konusu aktiviteler iklimin izin verdiği ölçüde gölgeli mekânlar ile desteklenerek *Halka Açık Tanımlı Alan (69)* örüntüsünü karşılar, tanımlı bir yer üretir ve yılın uzun bir zaman diliminde hizmet vererek Akdeniz'de sıcak bir iklimde var olunduğunun farkına varılmasını sağlar. Söz konusu aktivitelere imkân tanıyan mekânlar, insanların iletişim halinde kalabilecekleri, dış dünyayı deneyimleyebilecekleri alanlar vaat ederek Akdeniz'e, yerleşim yerine özgü bir *yer* tanımlama potansiyeline sahiptirler (Şekil 4.50).

Aktivite noktası olarak hizmet veren ve sıcak iklimin etkisi ile hayati bir önem arz eden serinleme ihtiyacının karşılandığı bir alternatifi barındıran yüzme havuzu ise *Havuzlar ve Akarsular (64)* örüntüsünün önerdiği su ile temas halinde olma ilkesini yerele özgü bir probleme cevap oluşturarak var olur (Şekil 4.51). Söz konusu cevap yere özgü bir deneyimin ve mekânın üretimine katkı sağlar.

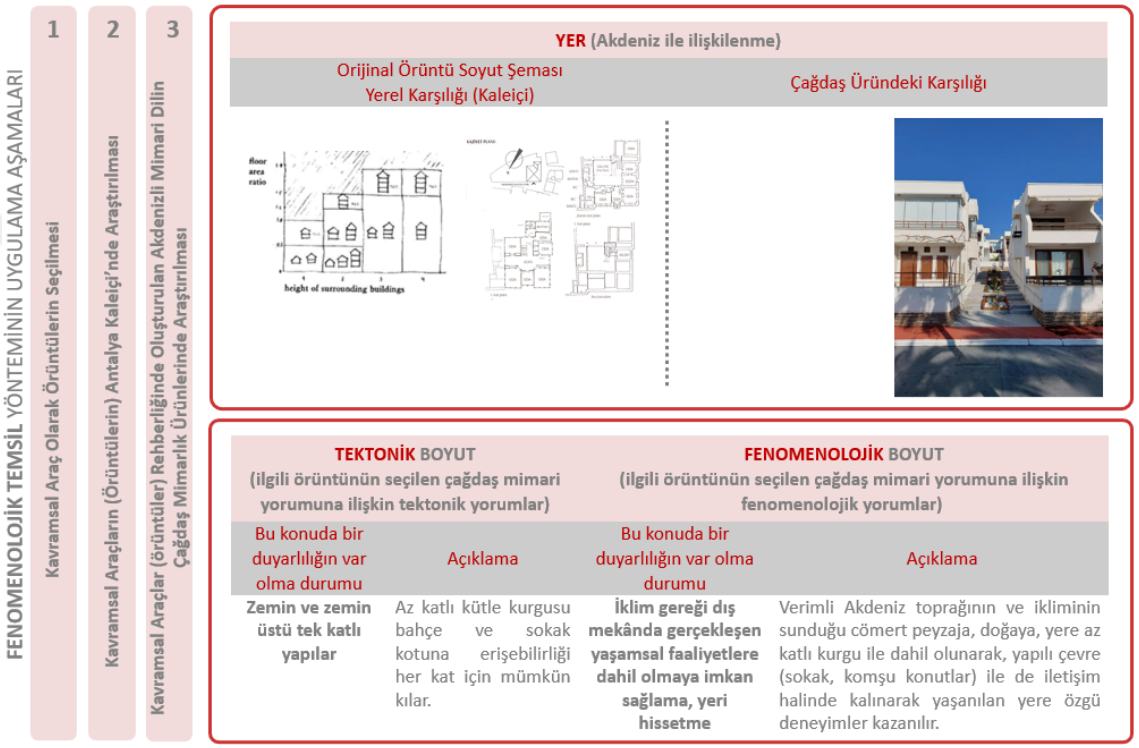
Şekil 4.50. *Aktivite Noktaları* ve *Halka Açık Tanımlı Alan* örüntüleri karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)

Şekil 4.51. *Havuzlar ve Akarsular* örüntüsü karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)

"Akdenizli" mimari dile karşılık gelen ve Kaleiçi'nde karşılıkları bulunan bina ölçeğindeki 24 örüntüden 19 örüntünün Polatlı Tatil Köyü Sitesi'nde var olduğu tespit edilmiştir.

Kat Sayısı (96) örüntüsü zemin ve birinci kattan oluşan konut bloklarında karşılık bulur (Şekil 4.52). Az katlı kütle kurgusu Akdenizli yaşam biçiminde önemli pay sahibi olan bahçe ile iletişimi her kot için olanaklı ve erişebilir kılar. Gölgeli, yaya öncelikli sokaklara hâkim olunan kütle kurgusu her kotun sokağa dahil olarak dış mekânda süren yere özgü yaşam biçimini deneyimlemeye imkân tanır.

Şekil 4.52. *Kat Sayısı* örüntüsü karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)

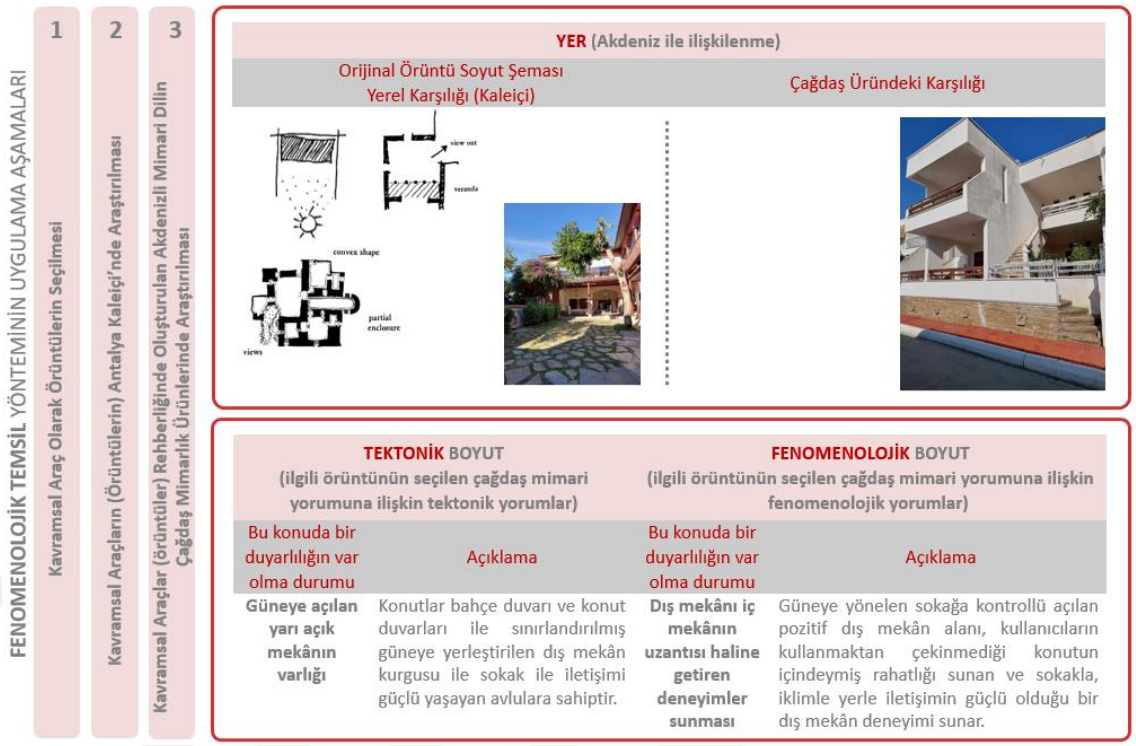
Giriş Ailesi (*102*) örüntüsü evlere ulaşımın doğrudan (ana giriş) veya merdivenler ile sağlandığı dokuda giriş aralığının tanımlandığı bir anlayışla karşılık bulmuştur (Şekil 4.53). Konuta ulaşımın doğrudan olduğu kurguda beden duvarları ve giriş avlularını tanımlayan duvarlar sokağın cephesini oluştururlar. Konutlar, beden duvarları arasında yer alan konutun yüksekliğine oranla görece daha az yüksekliğe sahip giriş avlusu duvarlarına girişe imkân tanıyan açıklıklar tanımlanması ile oluşturulan bir girişe sahiptirler. Girişin merdivenler aracılığı ile olduğu kurguda (alt sokak kotundan konuta alternatif ulaşım) ise benzer şekilde sokağın cephesini oluşturan konutun baza duvarları arasına tanımlanan boşluklar ve merdivenler girişleri tanımlamıştır. Sözü edilen açıklıklar girişlerin aranmasına gerek kalmayan bir tasarım anlayışı ile var olmuşlardır. Her bir kullanıcı söz konusu açıklıklara kendi giriş kapılarını (boyutu aynı, malzemesi veya süslemesi farklı) ekleyerek özelleşen bir giriş kapısına sahip olabilir. Ancak söz konusu ekleme / özelleşme yerleşim dokusuna özgü olarak üretilen giriş ailesine de zarar vermeden gerçekleşir.

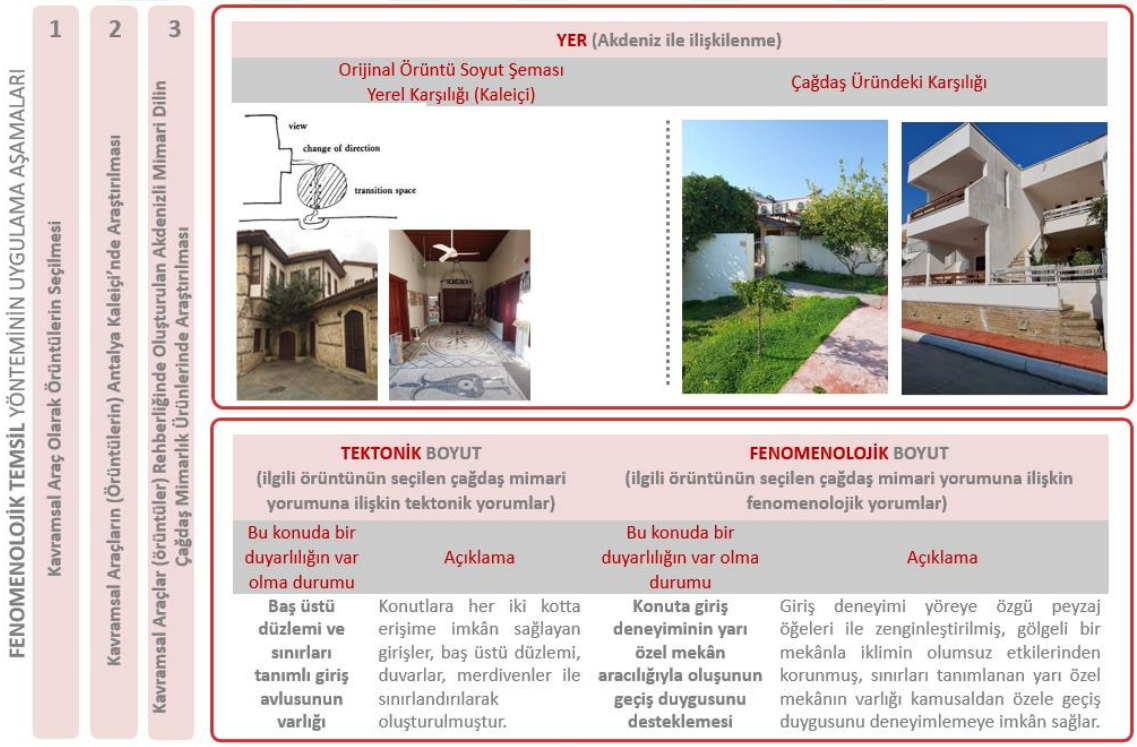
Şekil 4.53. *Giriş Ailesi* örüntüsü karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)

Güneye Açılan Dış Mekân (105), Pozitif Dış Mekân (106) ve *Yaşayan Avlular (115)* örüntüleri evin uzantısı olarak kurgulanan bahçeye referans verdikleri için Kaleiçi'nde beraber ele alınmıştır. Polatlı Tatil Köyü Sitesi de sözü edilen üç örüntüyü karşılayan dış mekân kurgusu ile var olmuştur. Konutların güneye yönlendirilmesi ve dış mekânların güneyde plânlanması ile *Güneye Açılan Dış Mekân* örüntüsü karşılık bulurken, alt kotta tasarlanan terasların konutun beden duvarları ile sınırlandırılması ile korunaklı bir sokağa yöneliş *Pozitif Dış Mekân* örüntüsünün yorumunu içerir. Dış mekânlar, gölgeli mekânlar ile desteklenerek ve mahremiyeti sağlayan bir kurguyla var olarak *Yaşayan Avlular* örüntüsünün önerdiği sokakla iletişim halinde kalınmasını sağlayan açıklıkları barındırır ve konutun uzantısı haline gelir (Şekil 4.54), yere özgü deneyimlerin yaşandığı bir dış mekân kurgusuna hizmet eder.

Giriş Geçişi (112) örüntüsünün karşılığı bitişik nizam ve eğime yerleşen konutlardan oluşan dokuda konuta ulaşımın sağlandığı iki kotta farklılaşarak varlığını sürdürmüştür. Yapma biçimi değişmekle birlikte her konut özelleşen, gölgeli, yeşil doku ile desteklenen bir girişe sahiptir (Şekil 4.55). Konuta ulaşımın alt kottan sağlandığı durumlarda merdivenler ile ulaşılan ve kütlesel geri çekilmelerle üretilen gölgeli, yörenin peyzajına uygun bitkiler, ağaçlar ile zenginleştirilen giriş, iklime özgü bir giriş avlusu tanımlar. Konuta ulaşımın üst kottan olduğu durumlarda ise örüntünün önerdiği kamusaldan özele geçişin hissedilmesine olanak tanıyan giriş avlusu duvarlar, saçaklar ile üretilmiştir. Her iki giriş yaklaşımı da peyzaj öğeleriyle donatılmış, yarı kamusal bir giriş meydanı niteliği taşıyan ve geçiş duygusunun hissedildiği fiziksel özellikleri barındıran, yöreye özgü bir giriş deneyimini kullanıcıya sunar.

Şekil 4.54. *Güneye Açılan Dış Mekân, Pozitif Dış Mekân* ve *Yaşayan Avlular* örüntüleri karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)

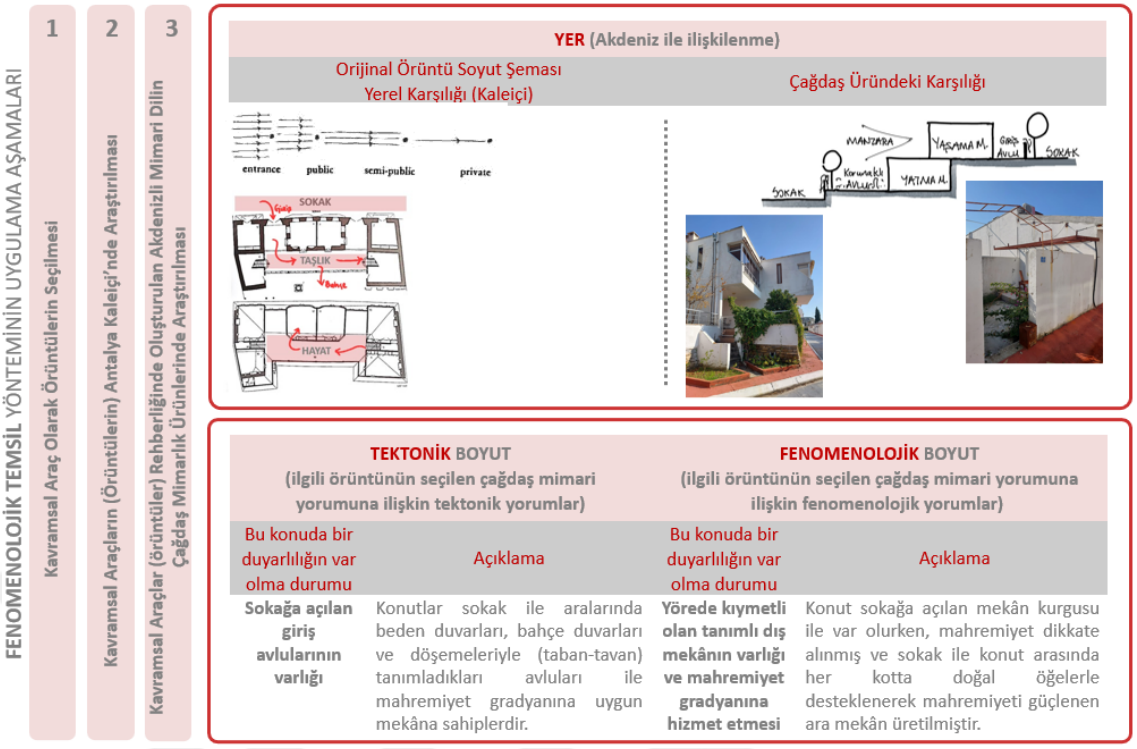
Şekil 4.55. *Giriş Geçişi* örüntüsü karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)

Bina Cepheleri (122) örüntüsü sokağın geometrisi ile uyumlu şekillenen / tasarlanan konutlarda bulunmuştur. Yerleşim dokusunda yer alan konutlar beden duvarları, giriş avlusu duvarları ve bazaları ile sokağa şekil vermiştir. Sokak, konutların giriş avlularıyla sokağa dahil olması sayesinde canlı bir nitelik kazanmıştır. Gölge üretimini desteklemek için dar olarak kurgulanan sokaklar boyunca karşılıklı olarak konumlanan konutlarda mahremiyetin sağlanması için, sokağın bir tarafındaki konutlar giriş avlusuyla beslenen yaşama mekânı ve korunaklı avluya sahip olan yatma mekânı ile sokağa dahil olurken, sokağın diğer tarafındaki konutlar yalnızca giriş avlusu ile sokağa dahil olmuştur. Sokakların gölge üreten yöreye özgü ağaçlar ile zenginleştirilmesi ile fiziksel konforu, dar sokağın bir tarafının yaşama mekânıyla oluşturulması / beslenmesiyle mahremiyeti ve canlılığı sağlanmış, sokaklar Akdeniz ile ilişkinin kurulmasına imkân tanıyan kamusal yerlere evrilmişlerdir. Topografyanın eğimli olması ile merdivenli kurgulanan yaya sokakları ise konutların beden duvarları ile sınırlanan gölgeli mekânlara dönüşerek yöreye özgü manzaraya açılan bir kurgu ile var olmuşlardır (Şekil 4.56).

Şekil 4.56. *Bina Cepheleri* örüntüsü karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)

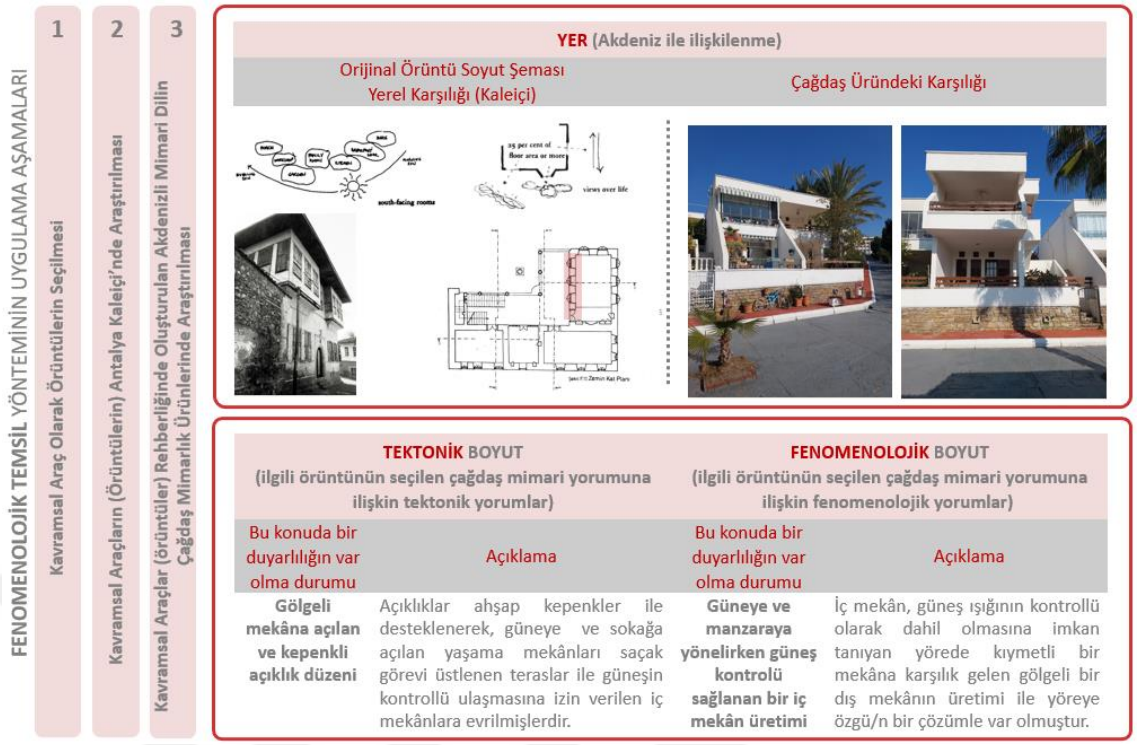
Mahremiyet Gradyanı (127) örüntüsü konutların mekânsal organizasyonunda karşılık bulur. Konutlar, yarı kamusal bir alana karşılılık gelen giriş avlularıyla genelden özele uzanan kurgu ile var olmuşlardır. İki kotta da tasarlanan giriş avluları yarı özel bir mekanla konuta ulaşmayı mümkün kılar (Şekil 4.57). İç mekân kurgusunda da benzer anlayışı sürdüren konutlar doğrudan ulaşımın mümkün olduğu asıl giriş kotunda yaşama mekânı ile doğrudan ilişkili kurgulanmış ve manzaraya yönlendirilmiştir. Yatak odaları ise korunaklı bir balkon veya avlu (alt kottan girişin mümkün olduğu örneklerde yarı özel mekânlara karşılık gelen korunaklı bir avluya sahip) ile mahremiyeti sağlanarak alt kotta planlanmıştır.

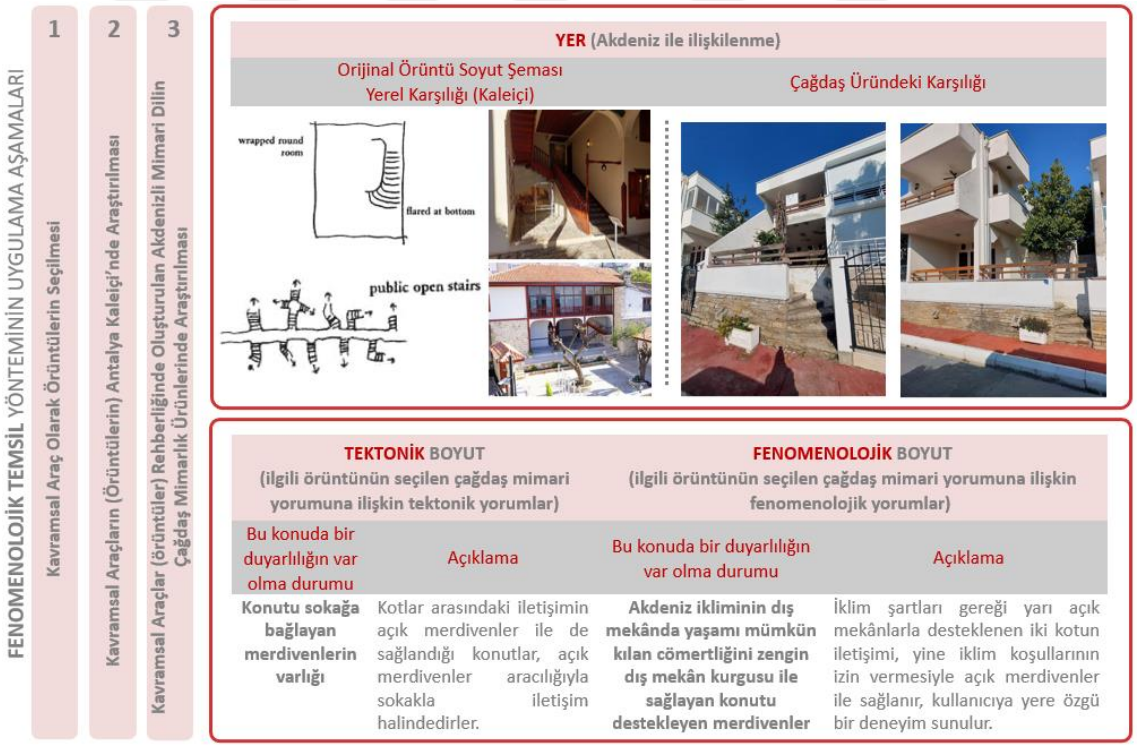
Şekil 4.57. *Mahremiyet Gradyanı* örüntüsü karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)

Deniz manzarasına ve güneye yönelen konutlar ile oluşturulan yerleşim dokusu eğimin de söz konusu yönde azalması ile güneye açılan mekân kurgusuna sahiptir. Güneş ışığının iç mekânlara ulaşımını mümkün kılan söz konusu yönelim *İç Mekân Güneş Işığı (128)* örüntüsünün yöreye özgü yorumunu içerir. Söz konusu yorumun karşılığı pencerelerdeki kepenkler ve güneş ışığının kontrollü bir şekilde içeri alınmasını sağlayan kütlesel geri çekilme ile saçak görevi gören dış mekânların üretimidir. Yörede kıymetli bir mekâna karşılık gelen gölgeli bir dış mekân üretimi ışığın kontrollü olarak iç mekâna dahil olmasını sağlamakla birlikte *Hayata Bakan Pencere (192)* örüntüsünün yerel karşılığını da oluşturur (Şekil 4.58). Gölgeli mekânlara açılan pencereler iç mekânda güneş ışığının parlamasıyla oluşabilecek olumsuzlukları bertaraf eder ve mekânların havalandırılmasını, yeterli seviyede aydınlatılmasını mümkün kılar.

Sahne Olarak Merdiven (133) ve *Açık Merdivenler (158)* örüntüleri eğimli bir topografyada kurulan yerleşim dokusunda yer alan konutların kurgusunda önemli bir yere sahiptir. Kotlar arasındaki iletişimin açık merdivenler ile de sağlandığı konutların söz konusu merdivenleri her iki kotta da üretilen yarı açık mekânların birbirleri ile ve sokakla iletişim halinde olmasını mümkün kılar (Şekil 4.59). Her bir konutun konumuna, sokak ile olan işleyişine özgü tasarlanan merdivenler yapının bir parçası olarak ele alınmış, dışarıda olup biteni izlemek için bir *yer* tanımlamıştır. Davetkâr biçimlenişleri ile kamusal dünyadan yarı kamusal dünyaya uzanışta pay sahibi olan düşey sirkülasyon elemanları, iki kotun iletişim halinde olmasında etkili birer elemana dönüşerek yere özgü bir deneyim vaat ederler.

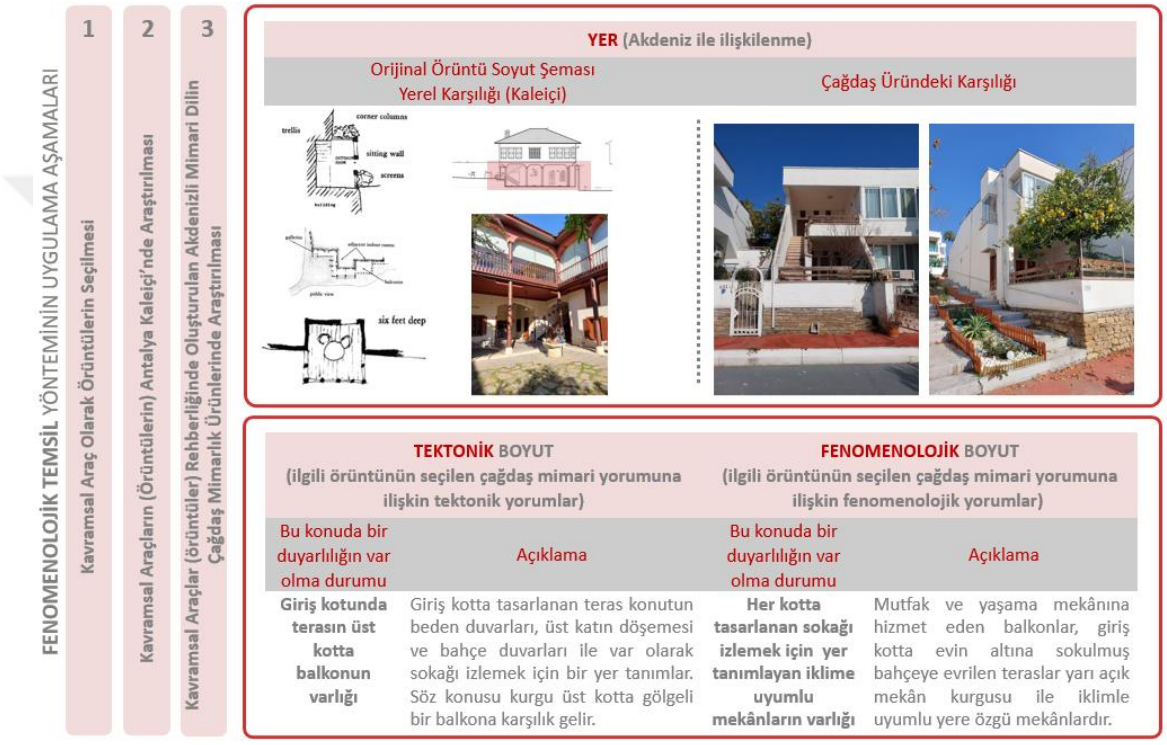

Şekil 4.58. *İç Mekân Güneş Işığı* ve *Hayata Bakan Pencere* örüntüleri karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)

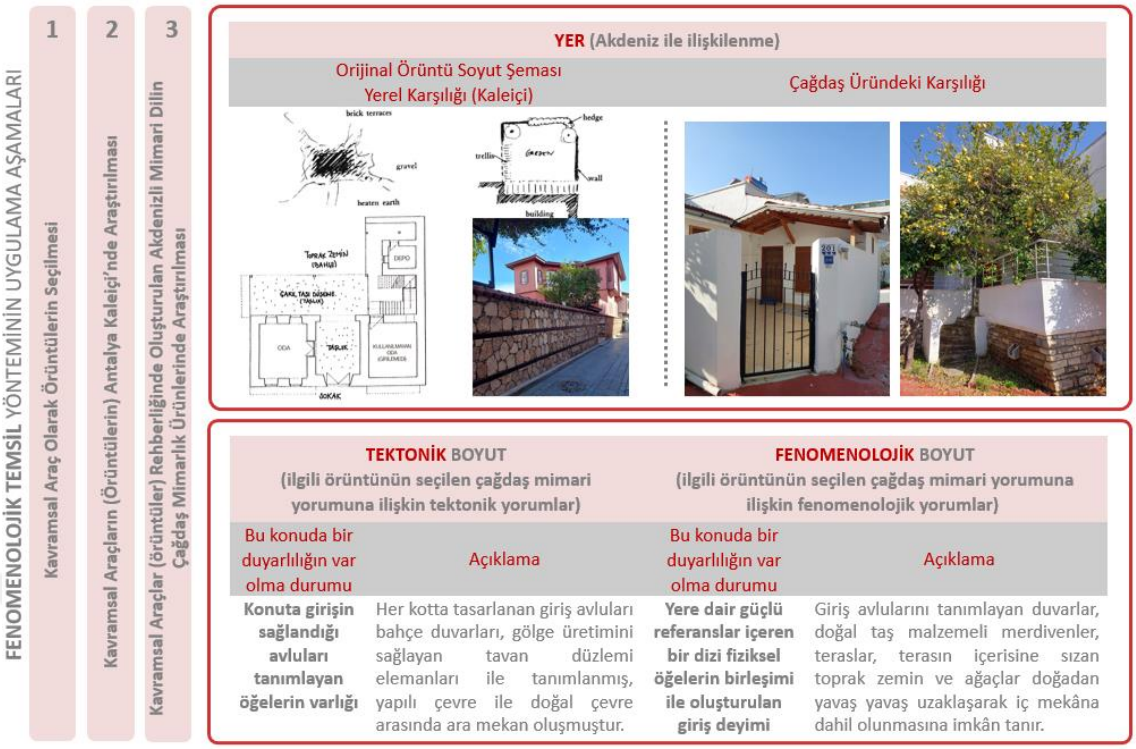
Şekil 4.59. *Sahne Olarak Merdiven* ve *Açık Merdivenler* örüntüleri karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)

Dış Mekân Odası (163) örüntüsü konutların farklı kotlarında tasarlanan ve zaman zaman merdivenle ulaşılan, meyve ağaçları ile zenginleştirilmiş, sokak ile iletişime açık *evin altına/yanına sokulmuş* küçük bahçelerde bulunmuştur. Söz konusu mekânlar kullanıcısına değişen ölçülerde gölgeli mekân sunan, dış dünyayı deneyimleyebileceği / iletişim kurabileceği, ancak günlük ev yaşamındaki aktivitelere de imkân sağlayan kurgusu ile Akdenizli yaşam deneyimi sunar. Benzer deneyimi üst kotta sunan, *Galeri ile Çevreli* (*166*) ve *1.8 Metrelik Balkon* (*167*) örüntülerinin karşılığını oluşturan balkonlar ise konutların üst kotlarında yer alır. Mutfak ve yaşama mekânına hizmet eden balkonlar sokağa açılan kurgusu ile ana kattaki yaşamın sokak ile iletişimini mümkün kılar (Şekil 4.60).

Şekil 4.60. *Dış Mekân Odası, Galeri ile Çevrili* ve *1.8 Metrelik Balkon* örüntüleri karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)

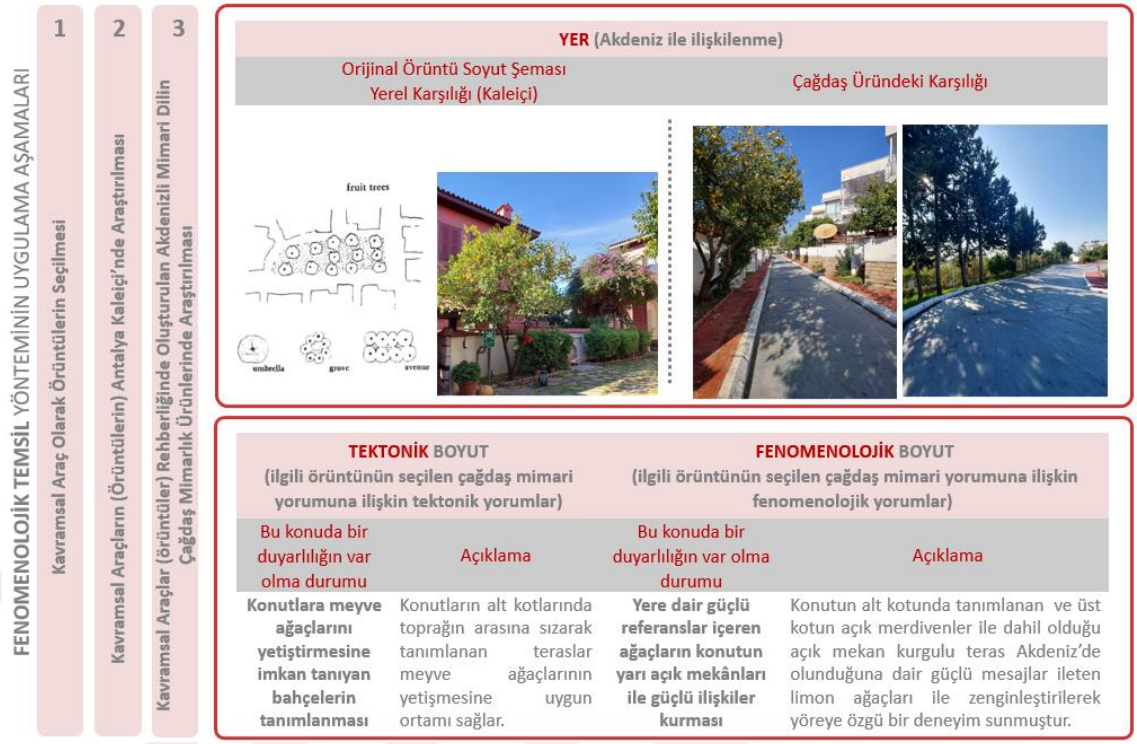
Dünya ile Bağlantı (168) örüntüsünün karşılığı dış mekânın yapılı çevreye doğru açılmasına izin veren ara mekanların üretildiği kurguya sahip konutların girişi niteleyen öğelerinde bulunmuştur. *Bahçe Duvarı (173)* örüntüsünü de karşılayan girişi tanımlayan duvarlar, gölgeli mekânların üretimi, doğal taş malzemeli merdivenler ve teraslar, terasın içerisine sızan toprak zemin ve ağaçlar, tırmanıcı bitkiler doğadan yavaş yavaş uzaklaşarak iç mekâna dahil olunmasına imkân tanıyan öğelerdir (Şekil 4.61). Bir dizi fiziksel öğenin birleşimi ile oluşturulan yere dair güçlü referansları içeren söz konusu deneyim kullanıcısına bulunduğu yeri hissedebildiği bir deneyimi sunar.

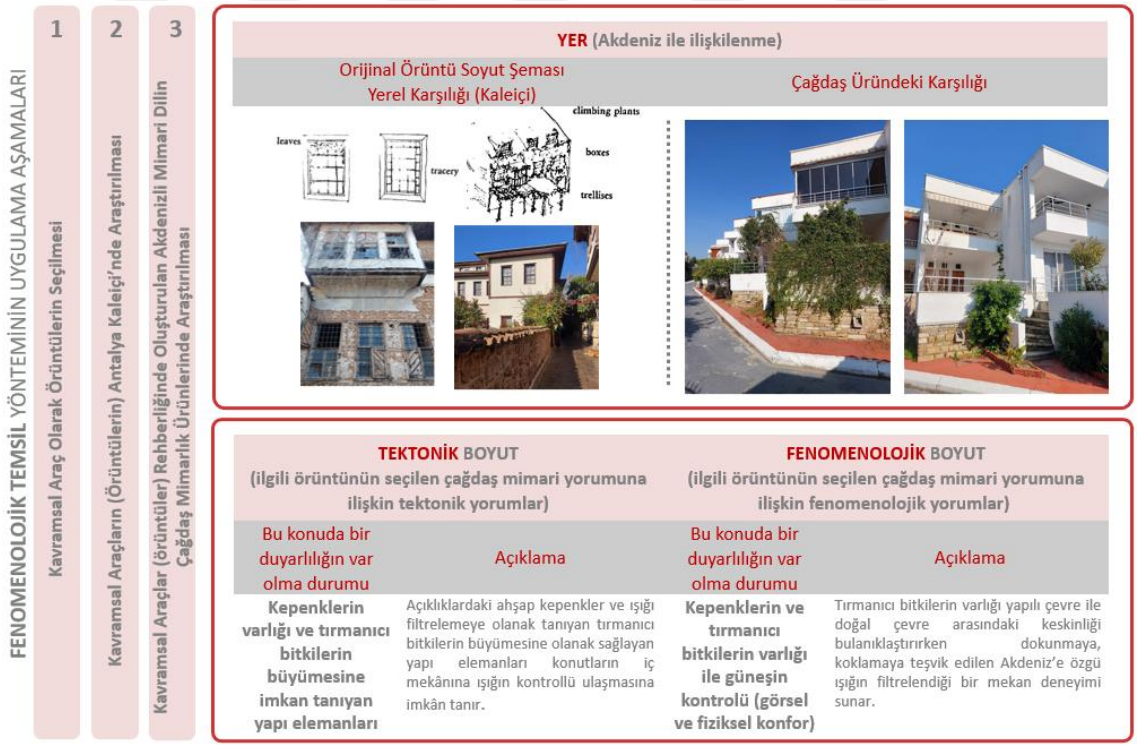
Şekil 4.61. *Dünya ile Bağlantı* ve *Bahçe Duvarı* örüntüleri karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)

Meyve Ağaçları (170) ve *Ağaç Yerleri (171)* örüntüsü Akdeniz'de olunduğuna dair güçlü mesajlar ileten yöreye özgü ağaçlarda karşılık bulur. Yerleşim dokusunda yer alan konutların bahçelerinde gölgeli mekân üreten limon ağaçları, kamusal alanlarda bulunan zeytin ağaçları, yerleşim dokusunun sınırlarını işaretleyen çam ağaçları, sokaklarda yer alan ve yine sıcak iklimlerle özdeşleşen palmiye ağaçları dokuyu deneyimleyenlerin Akdeniz'de olduğunu hissedeceği bir peyzaj deneyimi sunarlar (Şekil 4.62).

Yapı elemanı ölçeğinde ele alınan ve Kaleiçi'ndeki varlıkları tespit edilerek yerel karşılıkları bulunan 7 örüntüden 2 örüntünün varlığına Polatlı Tatil Köyü Sitesi'nde rastlanılmıştır. *Filtrelenmiş Işık (238)* örüntüsü konutların açıklıklarından iç mekâna dahil olan güneş ışığının kontrolüne imkân tanıyan ahşap panjurlarda, kafeslerde karşılık bulmuştur. Benzer şekilde ışığın parlamasını engelleyerek filtrelenmesini mümkün kılan *Tırmanıcı Bitkiler (246)* örüntüsü yerleşim dokusunda bitkilerin büyümesi için ayrılan toprak zeminin varlığı ve bahçe duvarlarının, balkon parapetlerinin tırmanıcı bitkilerin büyümesine olanak sağlayan ahşap elemanlar ile zenginleştirilmesi ile karşılık bulmuştur (Şekil 4.63). Tırmanıcı bitkiler yapılı çevre ile doğal çevre arasındaki keskinliği bulanıklaştırarak yapılı çevreye yumuşak bir geçişe imkân tanırken, yapılı çevre, dokunmaya, koklamaya teşvik edilen bir doku kazanır. Söz konusu deneyimleri vaat eden sokak ve konut yaşam belirtisi göstererek canlılık izleri taşır.

Şekil 4.62. *Meyve Ağaçları* ve *Ağaç Yerleri* örüntüleri karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)

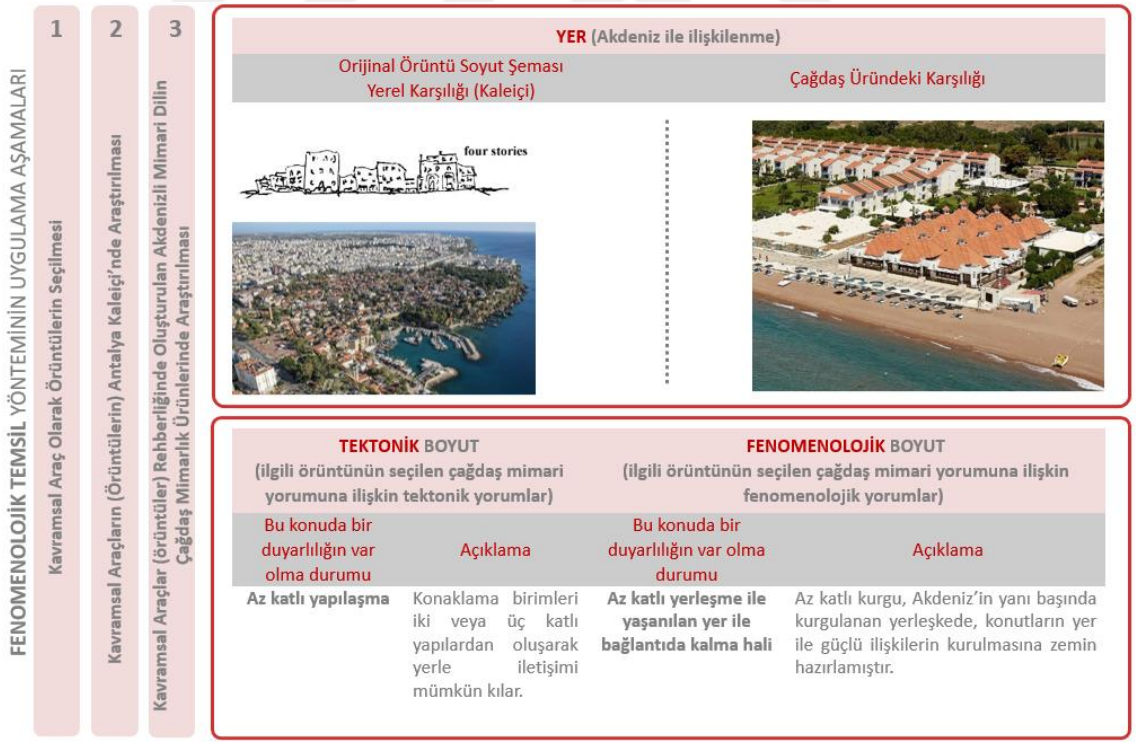
Şekil 4.63. *Filtrelenmiş Işık* ve *Tırmanıcı Bitkiler* örüntüleri karşılığı, Polatlı Tatil Köyü Sitesi (Orijinal 2024)

4.3.2. TRT Lara Tesisleri

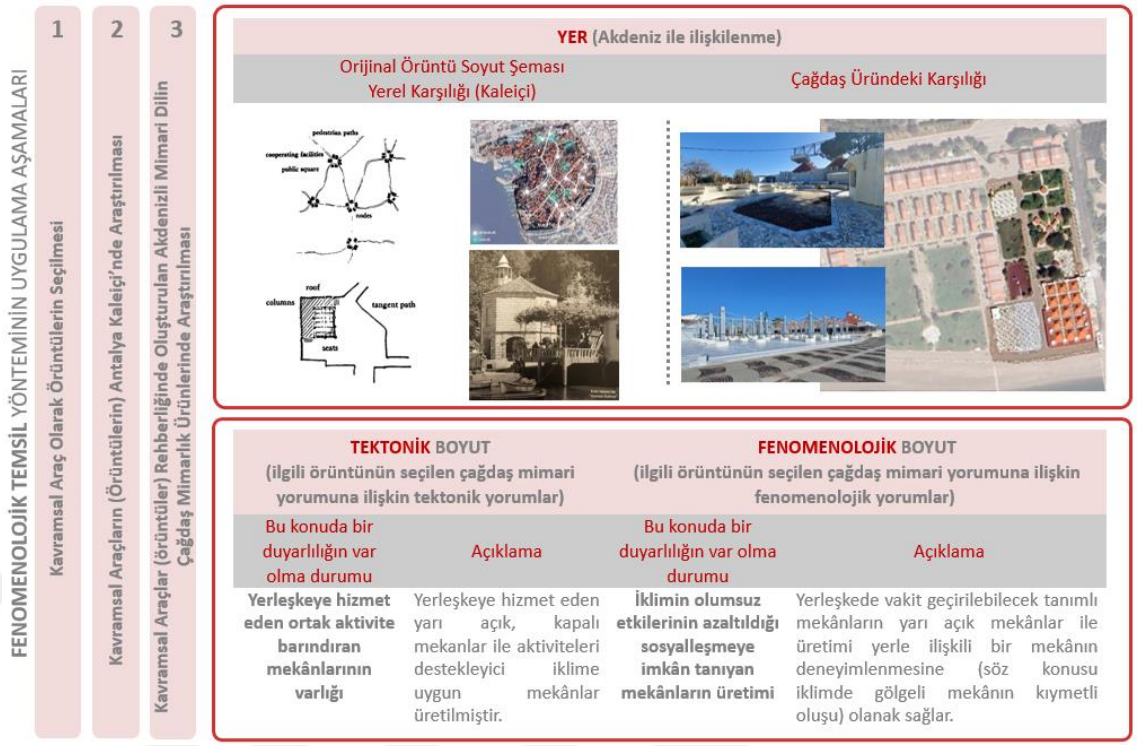
Antalya Kaleiçi'nde "Akdenizli" mimari dili oluşturan örüntülerin TRT Lara Tesisleri'ndeki varlığı ve bulunma düzeyi araştırıldığında, kentsel ölçekte Kaleiçi'nde yerel karşılığı bulunan 9 örüntüden 3 örüntünün TRT Lara Tesisleri yerleşim dokusunda var olduğu tespit edilmiştir.

Yerleşim dokusu, iki katlı konut bloklarından oluşur ve *Dört Kat Sınırı (21)* örüntüsünün önerdiği yükseklik ile var olur. Söz konusu durum kullanıcıların yer ile ilişkilerinin kurulmasına zemin hazırlar (Şekil 4.64). Akdeniz'in kıyısında kurulan yerleşim dokusundaki barınma birimleri sahip olduğu kat yüksekliği, insan ölçeğine yakın bir yapılı çevrenin oluşumu ile konutları baskın bir öğe olmaktan uzaklaştırır ve dokuyu deneyimleyenin doğal çevreyle, yerle güçlü ilişki kurmasına zemin hazırlar.

Yerleşim dokusuna hizmet eden sosyal tesisler *Aktivite Noktaları (30)* örüntüsüne karşılık gelirken, aktivite noktasını besleyen gölgeli mekânlar ile *Halka Açık Tanımlı Alan* (*69*) örüntüsünün varlığından bahsedilebilir. Söz konusu mekânlar, iklimin etkisi ile gölgeli mekânların ayrıcalıklı konumunun anlaşılmasında pay sahibi olup, vakit geçirilebilecek tanımlı mekânları oluştururlar ve yere ait bir mekân deneyimi yaşatırlar. Başka bir deyişle Akdeniz ikliminde dış mekânda, mekân kurucu başat öğelerden birini oluşturan gölge deneyimlenir, hissedilir ve sosyal etkileşime imkân tanıyan yerleri var eder (Şekil 4.65).

Şekil 4.64. *Dört Kat Sınırı* örüntüsü karşılığı, TRT Lara Tesisleri (Orijinal 2024)

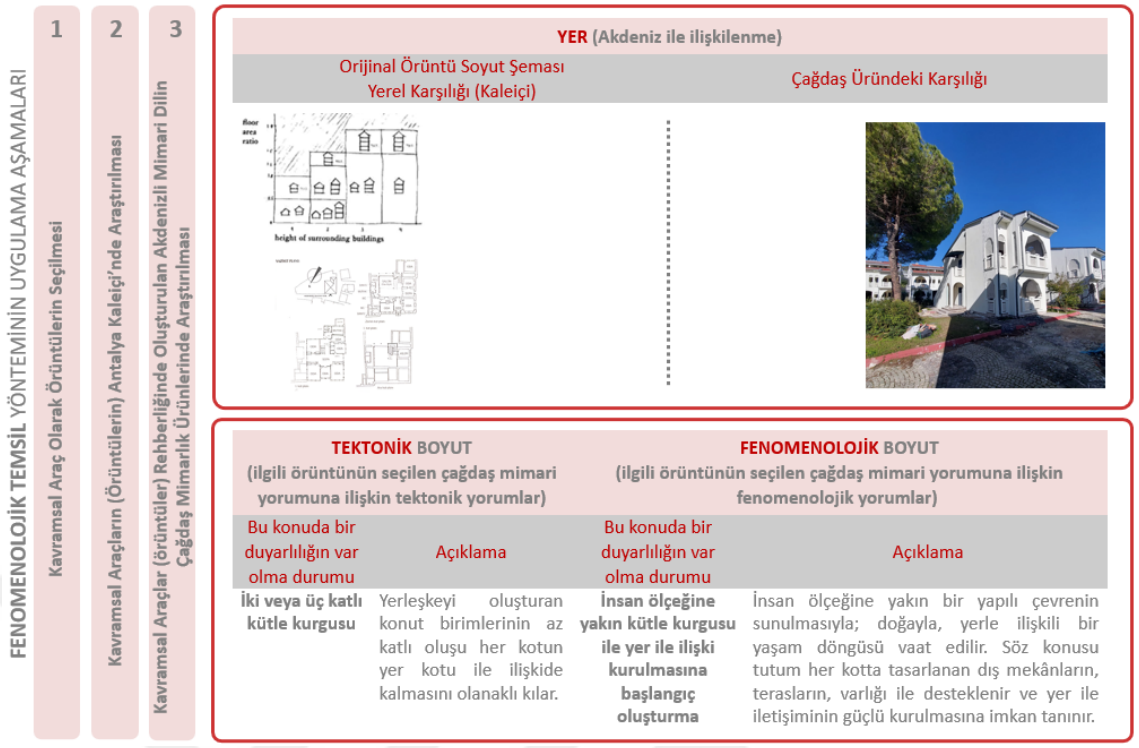

Şekil 4.65. *Aktivite Noktaları* ve *Halka Açık Tanımlı Alan* örüntüleri karşılığı, TRT Lara Tesisleri (Orijinal 2024)

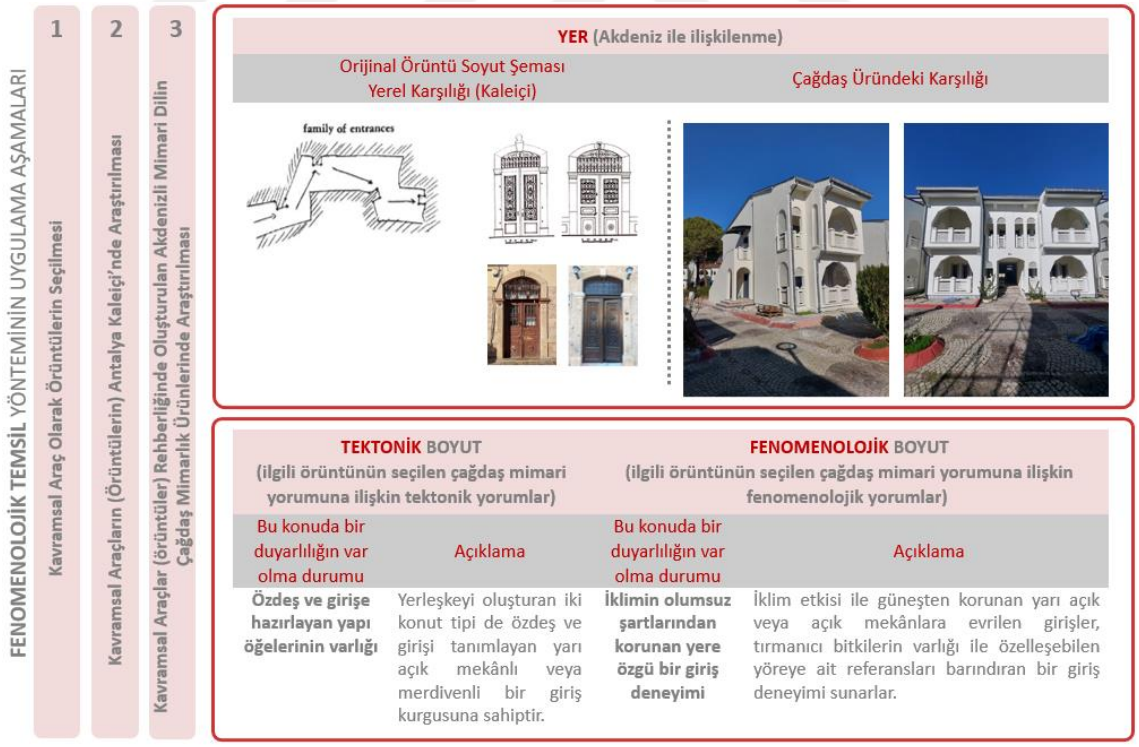
Antalya Kaleiçi'nin "Akdenizli" mimari dilini teşkil eden 24 örüntüden 10 tanesinin izine TRT Lara Tesisleri'nde rastlanılmıştır.

Kat Sayısı (96) örüntüsünün karşılığı konutların zemin ve zemin üstü bir veya iki kattan oluşan kütle kurgusunda bulunmuştur (Şekil 4.66). Az katlı kütle kurgusu iç mekânın dış mekân ile iletişim halinde kalmasına olanak sağlayarak ve insan ölçeğine yakın bir yapılı çevre sunarak doğayla, yerle ilişkili bir yaşam döngüsünün başlangıcını ve sürekliliğini sağlar. Kütle kurgusundaki söz konusu tutum her kottan dahil olunan dış mekânların varlığı ile desteklenerek yerle güçlü ilişkilerin kurulması olanaklı kılınır.

Giriş Ailesi (102) örüntüsünün karşılığı iki konut tipini içeren yerleşim dokusunda üretme biçimi değişmekle beraber gölgeli mekânların varlığı, dış merdivenli kurgu ve peyzaj öğeleri ile desteklenen fiziksel ve doğal öğelerin birlikteliğiyle üretilen girişlerde bulunmuştur (Şekil 4.67). Üç katlı konutlar kütle kurgusunda üretilen bir pasaj ile tanımlanan girişle gölgeli bir giriş mekânı ve söz konusu mekândan beslenen açık merdivenli kurgusu ile üst kata ulaşımın sağlandığı bir giriş deneyimi sunar. İki katlı konutlar ise iki kota da girişin yapıldığı yeri tanımlayan açık merdivenli kurgusu ile var olarak *giriş ailesi* örüntüsünün dokudaki yorumuna karşılık gelir. Üretme biçimi değişmekle birlikte, açık, yarı açık mekân kurgusunu barındıran ve yöreye ait tırmanıcı bitkiler ile zenginleştirilen girişler yere özgü bir giriş deneyimi vaat eder.

Şekil 4.66. *Kat Sayısı* örüntüsü karşılığı, TRT Lara Tesisleri (Orijinal 2024)

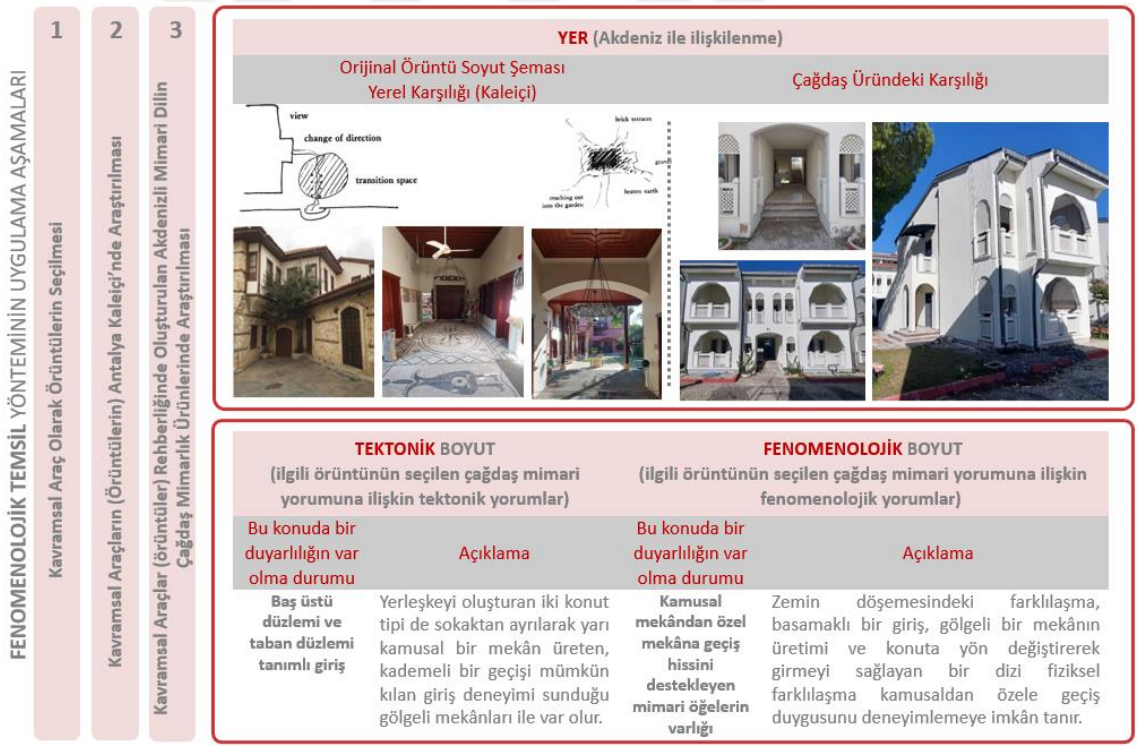

Şekil 4.67. *Giriş Ailesi* örüntüsü karşılığı, TRT Lara Tesisleri (Orijinal 2024)

Giriş Geçişi (112) örüntüsünün karşılığı yerleşim dokusu içerisinde kamusal mekânlara karşılık gelen sokaktan yarı kamusal bir mekân üreterek kademeli bir geçişi

mümkün kılan ve girişe hazırlayan gölgeli mekânların varlığında bulunmuştur (Şekil 4.68). Pasaj ile girişin mümkün olduğu konutlar, iklimin olumsuz etkilerinden korundukları daha mahrem bir mekâna girilmek üzere olunduğunun farkına varılan yarı kamusal giriş mekânları ile *giriş geçişi* örüntüsünün karşılığını oluşturur. İki katlı konutlar ise açık merdivenli kurgusu ile üst kotun merdivenler aracılığıyla kamusaldan özele uzanan mekân dizgesini hissettirirken, söz konusu konutun giriş kotu açık merdivenlerin ürettiği gölgeli giriş mekânlarının varlığı ile korunaklı bir ara mekâna sahip olarak daha özel mekânlara giriş yapıldığının farkına varıldığı bir giriş deneyimi sunar.

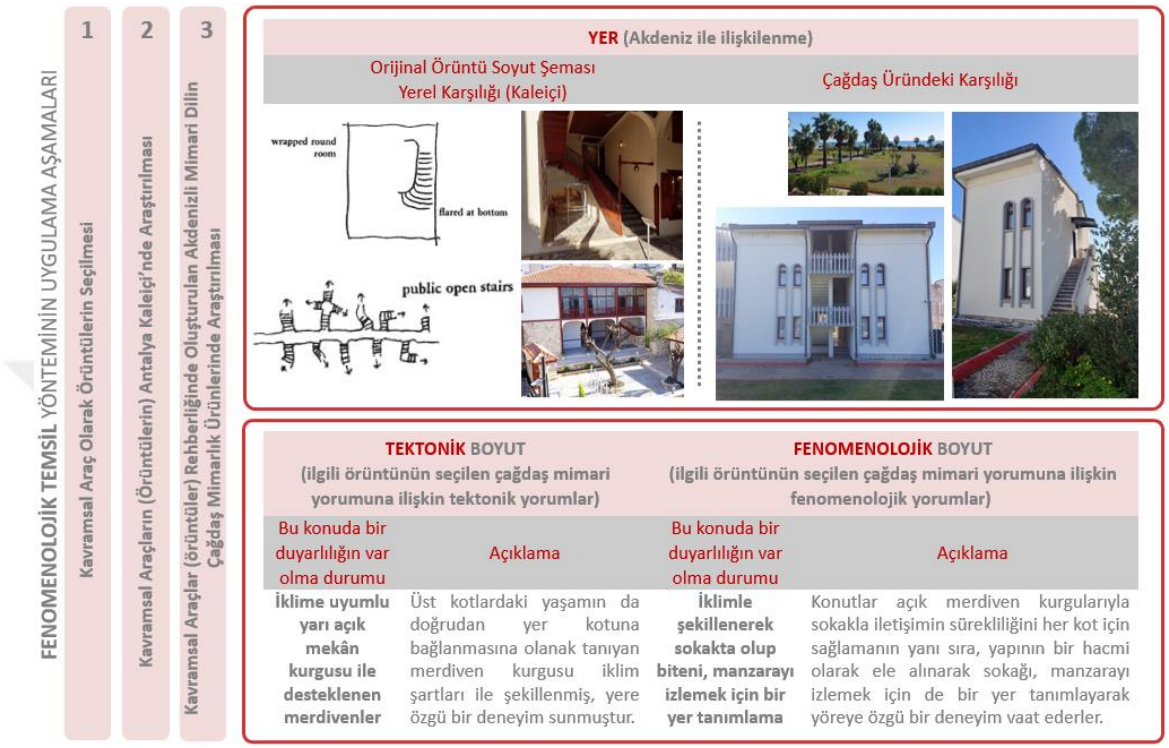
Giriş Geçişi örüntüsünün sunduğu söz konusu deneyim, *Dünya ile Bağlantı (168)* örüntüsünün konutlara ulaşımın doğal çevreden yapılı çevreye kademeli olarak sağlanması yönündeki önerisini de sağlar ve *Dünya ile Bağlantı* örüntüsünü karşılar. Doğal parke taşı döşemeli sokak kotundan iki veya üç basamak yükselerek oluşturulan (özgün durumunda mozaik zemin kaplamasına sahip) giriş avluları, giriş avlularını destekleyen yarı açık mekân kurgusuna sahip giriş pasajları veya giriş avluları doğal çevreden yapılı çevreye geçiş hissini destekleyen bir dizi mimari öğeyi barındırır. Yapılı çevreye geçiş hissinin mekân kurgusunda sürdürülerek gölgeli bir ara mekân ile yapının dış dünya ile iletişiminin yavaş yavaş koparıldığı, yerden keskin bir şekilde ayrılmadığı kurgu konuta özgü peyzaj öğeleri ile desteklenerek yöreye özgü, yaşanılan yer ile bağlantılı bir deneyimi vaat eder.

Şekil 4.68. *Giriş Geçişi* ve *Dünya ile Bağlantı* örüntüleri karşılığı, TRT Lara Tesisleri (Orijinal 2024)

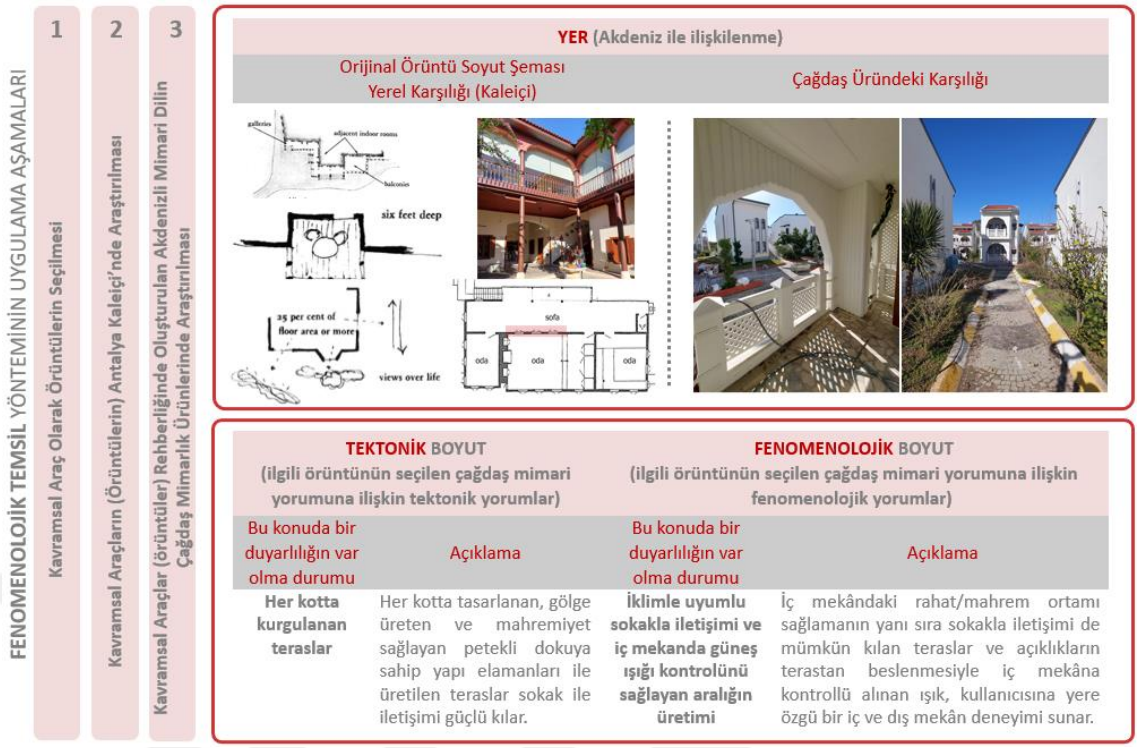
Sahne Olarak Merdiven (*133*) ve *Açık Merdivenler* (*158*) örüntüleri TRT Lara Tesisleri'nde üst kottaki konutlara ulaşımı sağlayan, yapının bir parçası olarak ele alınan ve bir hacme karşılık gelen açık merdivenli kütle kurgusunda hayat bulmuştur (Şekil

4.69). Söz konusu merdivenler sokağın uzantısına dönüşerek yarı kamusal bir rol üstlenir ve üst kotlardaki girişlerin de dış dünyayla/sokakla/yerle iletişimde kalınmasını mümkün kılar. Sokağı ve/veya pasajı izlemek için bir *yer* tanımlayan merdivenler, Akdeniz'in sunduğu iklim şartlarının elverişliliğiyle yere özgü bir deneyimi vaat eden bir yapı elamanına dönüşür.

Şekil 4.69. *Sahne olarak Merdiven* ve *Açık Merdiven* örüntüleri karşılığı, TRT Lara Tesisleri (Orijinal 2024)

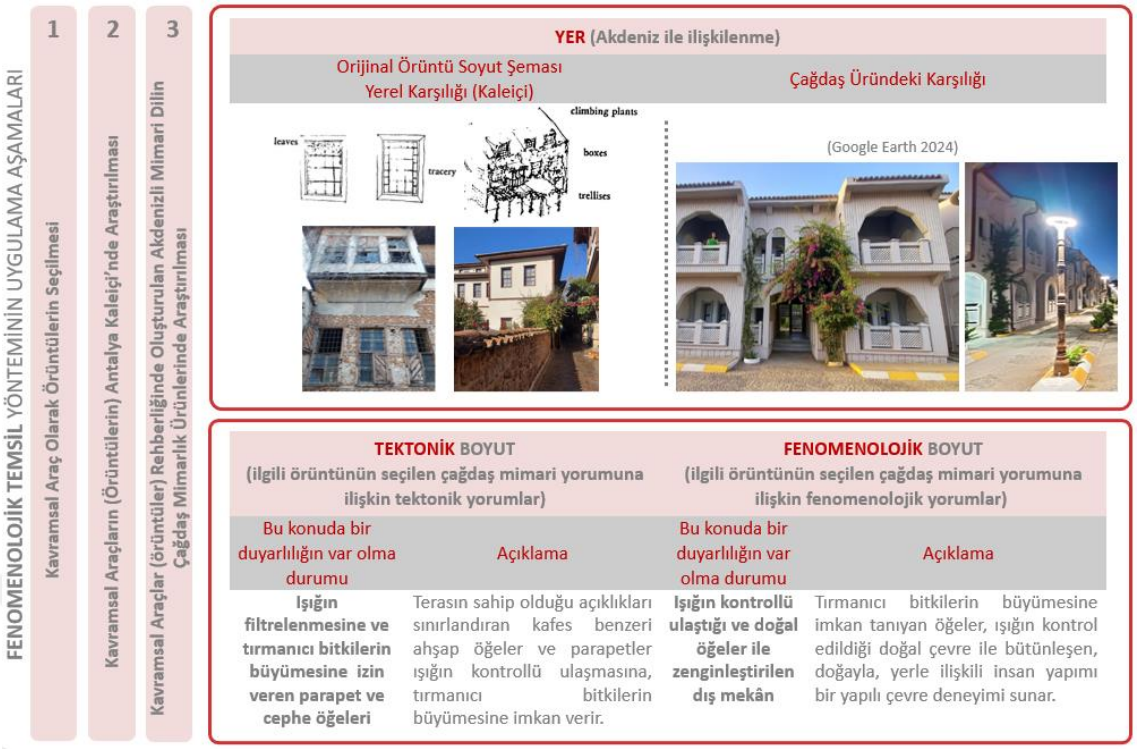
Galeri ile Çevreli (*166*) ve *1.8 Metrelik Balkon* (*167*) örüntülerinin karşılığı her kotta düzenlenen balkonlarda karşılık bulmuştur. Söz konusu balkonlar konut içindeki yaşamdan beslenen ve günlük aktivitelere imkân tanıyan mekânsal boyutu ile var olarak, günlük yaşamsal faaliyetleri gerçekleştirirken dış dünyada olup biteni takip edebilmek için de bir *yer* tanımlar. Her kot iklimle, yer kotundaki yaşamla iletişim halinde olunmasını mümkün kılan dış mekânla, yöreye özgü kokuların, seslerin hissedildiği, sosyalleşmeye imkân tanıyan bir *aralığa* sahiptir. Konutun duvarları ve parapetler ile sınırlandırılan gölgeli dış mekânına karşılık gelen balkonlara açılan pencereler ise *Hayata Bakan Pencere (192)* örüntüsünün yerel karşılığını oluştururlar (Şekil 4.70). Pencerelerden iç mekâna ulaşan güneş ışığı gölgeli bir mekân aracılığıyla iç mekâna dahil olur ve güneş ışığının kontrollü olarak iç mekâna ulaşımı sağlanır. Böylelikle iç mekânın havalandırılması sırasında oluşabilecek parlamalar ve aşırı ısınma en aza indirilerek iç mekânda görsel konfor ve ısı konforu yöreye özgü bir çözümle, gölgeli mekânın varlığı ile sağlanmış, böylece kullanıcıya da konforlu iç mekân deneyimi sunulmuş olur.

Şekil 4.70. *Galeri ile Çevrili, 1.8 Metrelik Balkon* ve *Hayata Bakan Pencere* örüntüleri karşılığı, TRT Lara Tesisleri (Orijinal 2024)

Meyve Ağaçları (170) örüntüsü konutların her birine özel, tanımlı bir bahçe olmadığı için yerleşim dokusu ölçeğinde aranabilir. Yerleşim dokusu içerisinde yetişen yöreye özgü referansları barındıran muz ve turunçgiller ailesine ait ağaçlar sakinlerine Akdeniz'de olduklarına dair güçlü mesajları iletirler.

Yapı elemanı ölçeğinde ele alınan ve Kaleiçi'ndeki varlıkları tespit edilerek yerel karşılıkları bulunan 7 örüntüden 2 örüntünün varlığına TRT Lara Tesisleri'nde rastlanılmıştır. *Filtrelenmiş Işık (238)* örüntüsü konutun teraslarına mahremiyet kazandıran ve ışığın filtrelenerek ulaşmasına imkân tanıyan cephe öğelerinde, *Tırmanıcı Bitkiler (246)* örüntüsü konutun teraslarını tanımlayan parapetlerin desenli, dokulu kafes benzeri yüzeylerinde karşılık bulmuştur (Şekil 4.71). Yakıcı Akdeniz güneşinin kontrol edildiği, tırmanıcı bitkiler ile yöreye özgü peyzaja referansların verildiği teraslar yöreye özgü bir dış mekân deneyimi sunar.

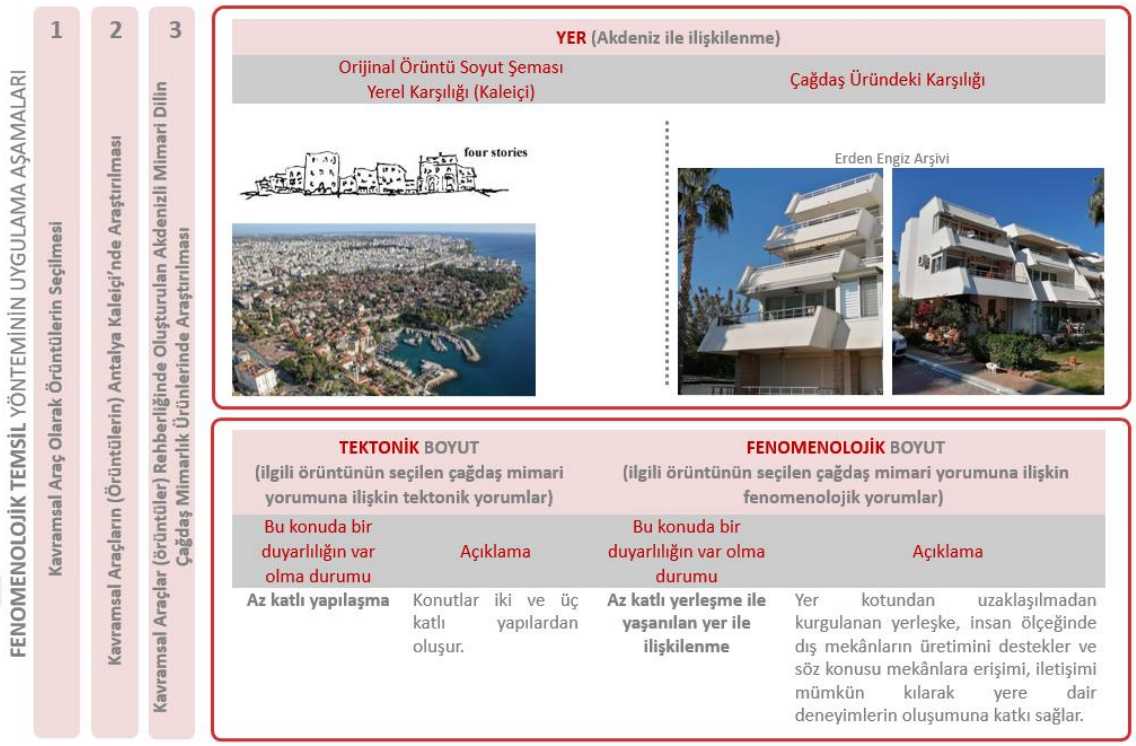
Şekil 4.71. *Filtrelenmiş Işık* ve *Tırmanıcı Bitkiler* örüntüleri karşılığı, TRT Lara Tesisleri (Orijinal 2024)

4.3.3. Martılı Sitesi

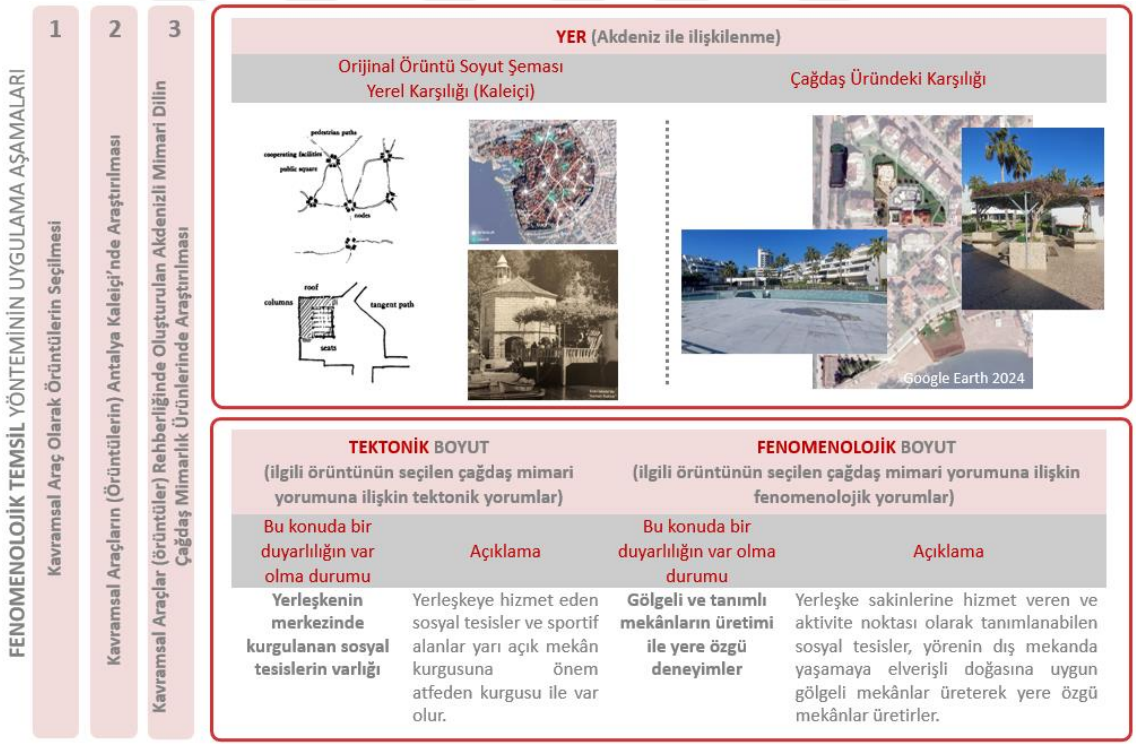
Üç ölçekte tanımlanan ve Antalya Kaleiçi'nde varlıklarının tespit edildiği, "Akdenizli" mimari dili oluşturan örüntülerin Martılı Sitesi'ndeki mevcudiyeti araştırıldığında, kentsel ölçekte yereldeki karşılığı bulunan 9 örüntüden 4 örüntünün var olduğu tespit edilmiştir.

İki tip konut yapısı bulunduran yerleşim dokusunda müstakil konutlar (14 adet sıralı/bitişik 3, 4 ve 6 birimden oluşur) zemin ve zemin üzeri bir katlı, apartman blokları (10) ise üç veya dört katlıdır. Her iki konut tipi de *Dört Kat Sınırı (21)* örüntüsünün yer ile ilişkinin güçlü kurulabileceğini iddia ettiği yüksekliğe sahiptir (Şekil 4.72).

Aktivite Noktaları (30) ve *Halka Açık Tanımlı Alan (69)* örüntülerinin karşılığı yerleşim dokusunun merkezinde kurgulanan sosyal tesislerde bulunabilir. Açık ve yarı açık mekânlarla kurgulanan yeme içme mekânları ve sportif faaliyetlere imkân tanıyan alanların varlığı ile dış mekânda vakit geçirilmesi desteklenir. Nitekim yöre, doğası gereği yılın büyük bir kısmı dış mekânda yaşamaya elverişli bir ortam sunar. Söz konusu mekânlar, yöreye uygun mekânlar (yarı açık, gölgeli ve tanımlı) üreterek kullanıcılarına yöreye özgü bir yer tanımlar ve deneyim sunarlar (Şekil 4.73).

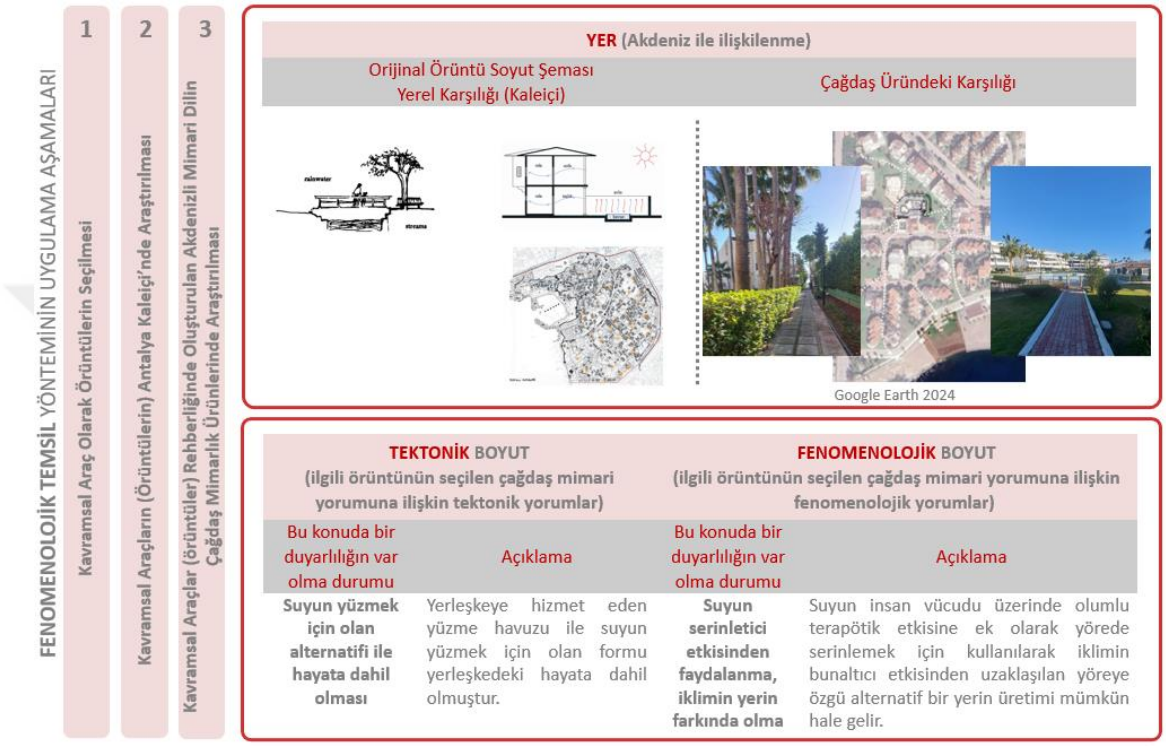

Şekil 4.72. *Dört Kat Sınırı* örüntüsü karşılığı, Martılı Sitesi (Orijinal 2024)

Şekil 4.73. *Aktivite Noktaları* ve *Halka Açık Tanımlı Alan* örüntüleri karşılığı, Martılı Sitesi (Orijinal 2024)

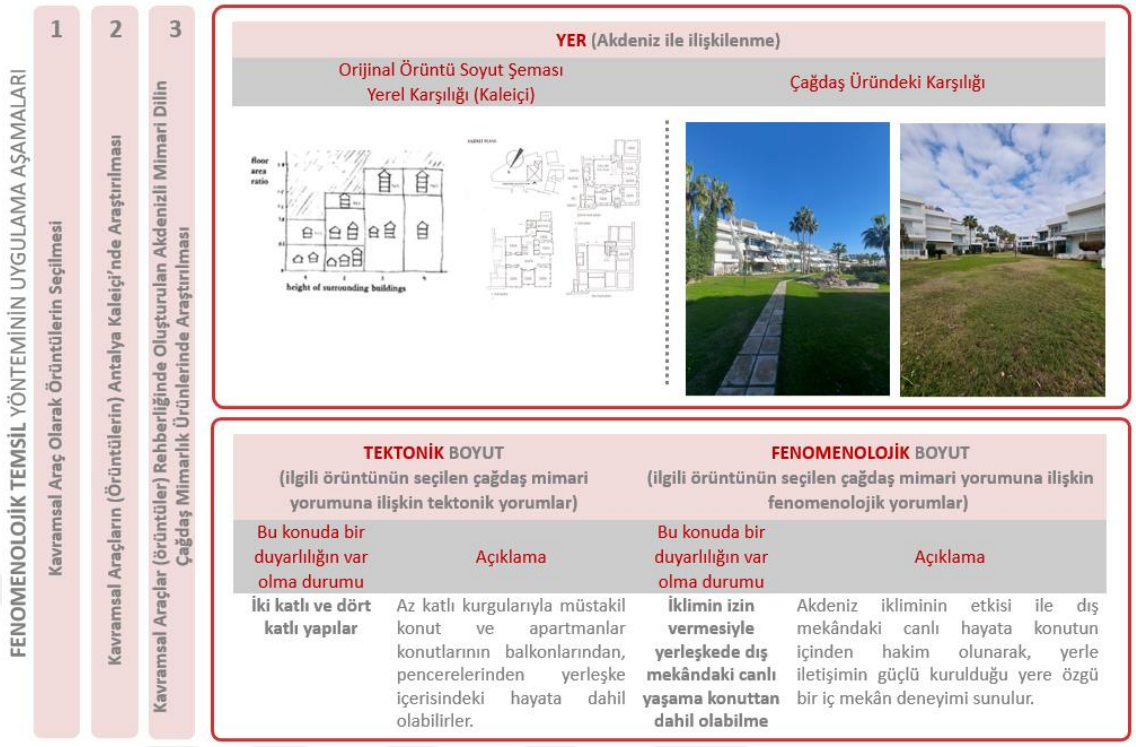
Sosyal tesisler bünyesinde bulunan ve yerleşim dokusu sakinlerine hizmet veren yüzme havuzu *Havuzlar ve Akarsular (64)* örüntüsünün karşılığını oluşturur. Nitekim sıcak nemli iklimlerde suyun yeri hayati olmakla birlikte iklimin olumsuz etkilerini azaltmak için su farklı formlarda var olabilir. Dokuda kurgulanan yüzme havuzu ise örüntünün önerdiği suya erişim yollarından *yüzmek için su* alternatifini barındırarak kullanıcılara sıcak havalarda serinlemek için alternatif bir yer üreterek var olur ve yöreye özgü bir yer tanımlar (Şekil 4.74).

Şekil 4.74. *Havuzlar ve Akarsular* örüntüsü karşılığı, Martılı Sitesi (Orijinal 2024)

Bina ölçeğinde tanımlanan örüntülerden "Akdenizli" mimari dile karşılık geldiği tespit edilerek Kaleiçi'nde karşılıkları bulunan 24 örüntüden 11 örüntünün Martılı Sitesi'nde var olduğu tespit edilmiştir.

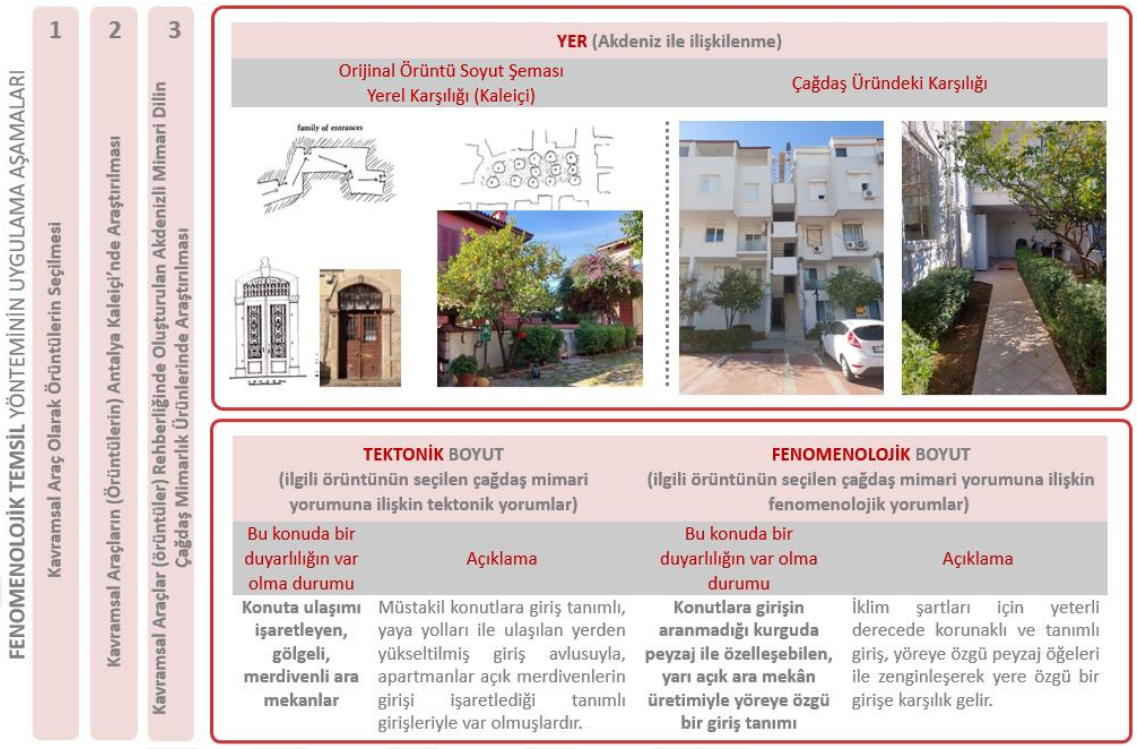
Kat Sayısı (96) örüntüsünün karşılığını iki farklı konut türünü ve kat yüksekliğini barındıran yerleşim dokusunda bulmak mümkündür (Şekil 4.75). Müstakil konutlar zemin ve zemin üstü bir veya iki kattan oluşan kurgusu ile, apartman blokları ise dört kattan oluşan kat yüksekliğiyle örüntünün yer ile ilişki kurulmasına imkân tanıyan yapılı çevre tanımını karşılar. Yerleşim dokusu, az katlı konutlarla oluşturulan insan ölçeğine yakın kütle kurgusuyla, yaşam döngüsüne her katın/konutun katılımının sağlandığı ve sosyal yaşamın desteklendiği bir işleyişe sahiptir.

Şekil 4.75. *Kat Sayısı* örüntüsü karşılığı, Martılı Sitesi (Orijinal 2024)

İki farklı kütle kurgusunu bünyesinde barındıran yerleşim dokusunda *Giriş Ailesi (102)* örüntüsü her iki kütle kurgusunda da karşılık bulur. Apartman blokları parke taşı döşeli yaya yollarına uzanan açık merdivenle girişlerin işaretlendiği ve ağaçlarla zenginleştirildiği bir giriş kurgusuna sahip olup, nihayetinde giriş hollerinin yarı açık mekân ile tanımlandığı bir giriş ailesine sahiptir. Müstakil konutlar ise taş döşemeli yaya yolu ile ulaşılan, bir veya iki basamakla yükseltilmiş, gölgeli bir giriş mekânıyla özdeş ve algılanması kolay girişlere sahiptirler. Söz konusu girişler yöreye ait meyve ağaçları ile desteklenerek *Meyve Ağaçları (170)* örüntüsünü de karşılar. Akdeniz'de olunduğuna dair güçlü mesajlar ileten limon, çam ve zeytin ağaçları yer ile kurulan ilişkiyi güçlendirirler (Şekil 4.76).

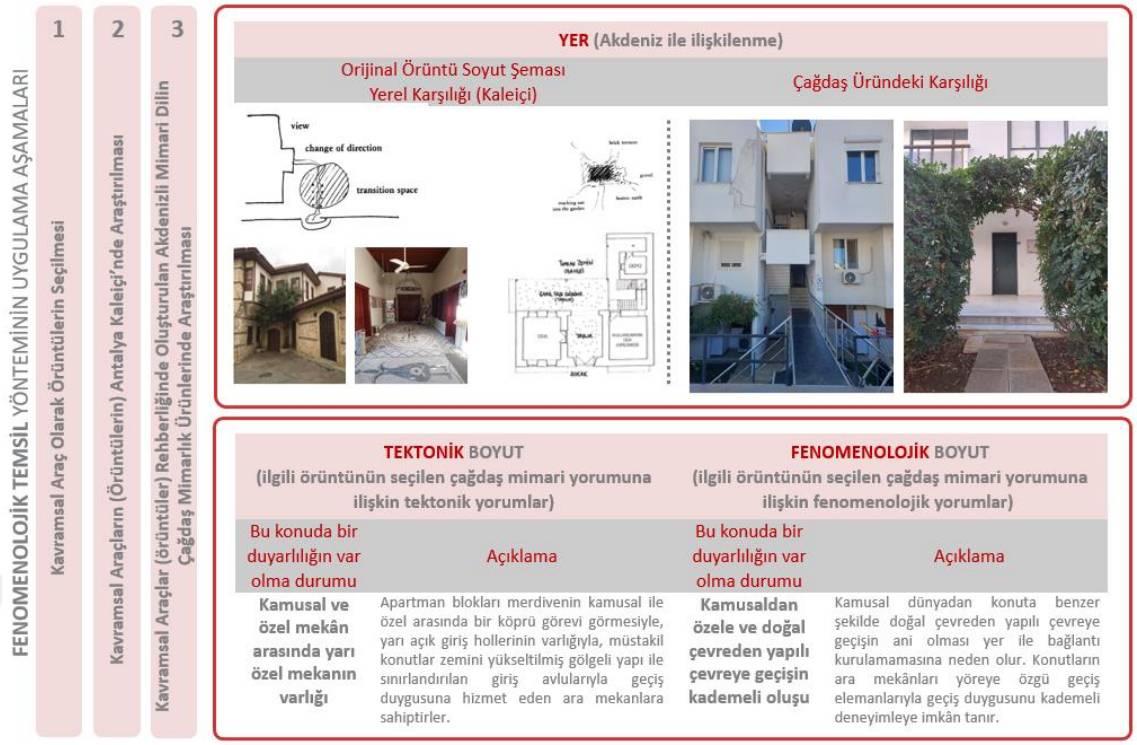
Giriş Ailesi örüntüsüne dahil olan ve apartman bloklarındaki konutlara ulaşımın sağlandığı düşey sirkülasyon elemanları *Sahne Olarak Merdiven (133)* ve *Açık Merdivenler (158)* örüntülerinin karşılığını oluştururlar. Söz konusu merdivenler sokağın izlenebileceği dış dünyaya açılan bir yer tanımlayarak, kamusal dünyanın üst kotlara uzanmasına imkân tanıyarak ve yapının tasarlanmış bir hacmine karşılık gelerek iklime uygun bir yapı elemanına dönüşür. Sıcak bir iklimde dışarı ile ilişkinin koparılmadığı yöreye özgü bir düşey sirkülasyon deneyimi sunar.

Şekil 4.76. *Giriş Ailesi* ve *Meyve Ağaçları* örüntülerinin karşılıkları, Martılı Sitesi (Orijinal 2024)

Giriş Geçişi (112) örüntüsünün karşılığı yarı açık mekân kurgusuna sahip, kamusal mekândan özel bir mekâna geçişin yarı kamusal ara mekân aracılığıyla oluşmasına imkân tanıyan giriş hollerinde bulunmuştur (Şekil 4.77). İklimin ılıman olmasının getirdiği imkânla açık merdivenli kurguya sahip olan apartman bloklarında, merdivenler, yarı kamusal bir mekân oluşturarak kamusal-özel işlevler arasındaki geçişin mekânsal somutlaşması haline gelmiştir. Müstakil konutlar benzer şekilde iklimin yakıcı güneşinden korunan yükseltilmiş, gölgeli giriş mekânları ile yarı kamusal bir mekânı üreterek daha mahrem bir yere girildiği hissini mimari öğeler ile pekiştiren bir kurguya sahiptir.

Giriş Geçişi örüntüsü, kamusal işlevler ile konutun özel mekânları arasındaki geçişi, yarı kamusal bir mekânın varlığı ile kademeli olarak sağlamaktadır. Bu kademeli geçiş, *Dünya ile Bağlantı (168)* örüntüsünün önerdiği şekilde, yapının dünyadan keskin bir şekilde koparılmaması gerekliliğini de yerine getirir. Açık merdivenli kurgusu ile her kotun dünya ile bağlantıda/iletişimde kalmasına imkân tanıyan giriş holleri, çok katlı kütle kurgusunda dahi çevreden keskin bir ayrılmanın olmadığı, dış mekânın iç mekâna açıldığı yapılı çevre-doğal çevre ilişkisi sunar. Doğal taş malzemeli zemin döşemeli patika ile ulaşılan müstakil konutlar, yarı açık (gölgeli), yerden yükseltilen, yapı ve yeşil öğeler ile sınırlandırılan giriş holü ile yapılı çevreye geçişin yavaş yavaş sunulduğu, yer ile bağlantıda kalınan Akdeniz'in sıcak ikliminden korunulan, yöreye özgü yeşilin hissedildiği, koklandığı bir ara mekân sunarak dünya ile bağlantıda kalınan bir deneyim sunar.

Şekil 4.77. *Giriş Geçişi* ve *Dünya ile Bağlantı* örüntüleri karşılığı, Martılı Sitesi (Orijinal 2024)

Mahremiyet Gradyanı (127) örüntüsü müstakil konutlarda iki kota dağılan mekân kurgusunda karşılık bulmuştur. Dış dünya ile ilişkili mekânlara karşılık gelen mutfak ve yaşama mekânı zemin katta planlanırken, yatma mekânları üst kotta çözümlenmiştir. Mahremiyet dereceleri dikkate alınarak yapılan planlama iç mekânla bütünleşerek iç mekânın uzantısı gibi davranan, Akdenizli yaşam kültüründe önemli bir mekânsal öğeye karşılık gelen dış mekânın, konutun en aktif mekanları ile beslenen sosyal etkileşime imkân tanıyan bir kurguda var olmasına imkân tanır. İklimin uygunluğu ve mahremiyet derecesi uygun bir mekânın yerleştirilmesi ile dış mekânın konutun içine dahil olduğu senaryo, konut kullanıcısı ile yerleşim sakini arasında kurulabilecek sosyal etkileşimi de mümkün kılar.

Galeri ile Çevreli (*166*) ve *1.8 Metrelik Balkon* (*167*) örüntülerinin karşılığı her kotta düzenlenen ve yaşama mekânına açılan balkonlarda karşılık bulmuştur. Söz konusu balkonlar sahip oldukları boyutlar ile iç mekânda yapılan aktivitelerin (yemek yeme, kahve içme vb.), dış mekânda iç mekân konforuyla (gölgeli mekân kurgusu), dış dünyayla iletişim halinde kalarak yapılmasına izin verir. İklimle, yerle etkileşimi mümkün kılan balkonlar yaşama mekânlarının açıklıklarının balkon yönünde planlanması ile güneş ışığının kontrollü olarak iç mekâna dahil olmasına imkân tanır ve *Hayata Bakan Pencere (192)* örüntüsünün yerel karşılığını oluşturur. İç mekânlar söz konusu açılıklar ile dış mekâna dahil olurken, balkonların saçak görevi üstlenmesi ışığın yansıması ile oluşabilecek olumsuz koşulları bertaraf ederek yere özgü konforlu bir iç mekân deneyimi sunar (Şekil 4.78).

Şekil 4.78. *Galeri ile Çevrili, 1.8 Metrelik Balkon* ve *Hayata Bakan Pencere* örüntüleri karşılığı, Martılı Sitesi (Orijinal 2024)

Yapı elemanı ölçeğinde ele alınan ve Kaleiçi'ndeki varlıkları tespit edilerek yerel karşılıkları bulunan 7 örüntüden bir örüntünün Martılı Sitesi'nde karşılık bulduğu tespit edilmiştir. *Tırmanıcı Bitkiler (238)* örüntüsünün karşılığı müstakil konutların bu tür bitkilerin tırmanmasına imkân tanıyan balkon parapetleri ve yerleşimi sınırlayan duvarların tırmanıcı bitkilerin büyümesin imkân tanıyarak yeşil bir duvara evrilmesini mümkün kılan kurguda bulunmuştur. Akdeniz'e özgü sarmaşıklar ile zenginleştirilen yapılı çevre, yere özgü bir doğal çevre ile birlikte oluşturulmuş deneyim imkânı sunar.

4.3.4. Güney Tatil Sitesi

Antalya Kaleiçi'nde "Akdenizli" mimari dili oluşturan örüntülerin Güney Tatil Sitesi'ndeki varlığı ve düzeyi araştırıldığında, söz konusu örüntülerden kentsel ölçekte Kaleiçi'nde yerel karşılığı bulunan 9 örüntüden 4 örüntünün Güney Tatil Sitesi'nde var olduğu tespit edilmiştir.

İki katlı 13 ikiz konut bloğundan oluşan yerleşim dokusu, *Dört Kat Sınırı (21)* örüntüsünde uygun görülen yükseklikte kütlelere sahiptir (Şekil 4.79). Az katlı kurgu bahçede, verandada yaşamın canlı kalmasına imkân verir ve kullanıcısına yaşadığı yere ait hissetmesi, bağlanması konusunda katkı sağlar. Konut içe dönük bir yaşam kurgusu yerine az katlı, bahçeye ve verandaya ulaşımın kolay olduğu, dışa açılan kurgusu ile dış mekân ile iç içe sürdürülen Akdenizli yaşam kültürünün devamlılığını sağlar ve yere bağlı bir yaşamın kurulmasına zemin hazırlanır.

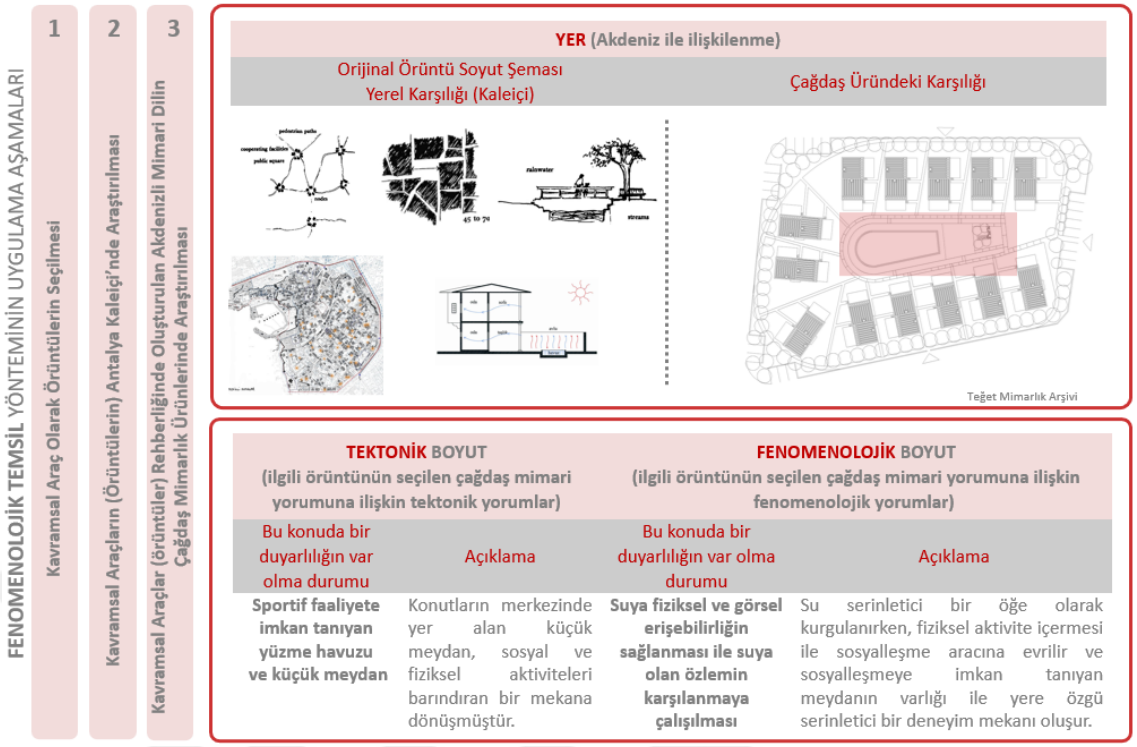

Şekil 4.79. *Dört Kat Sınırı* örüntüsü karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024)

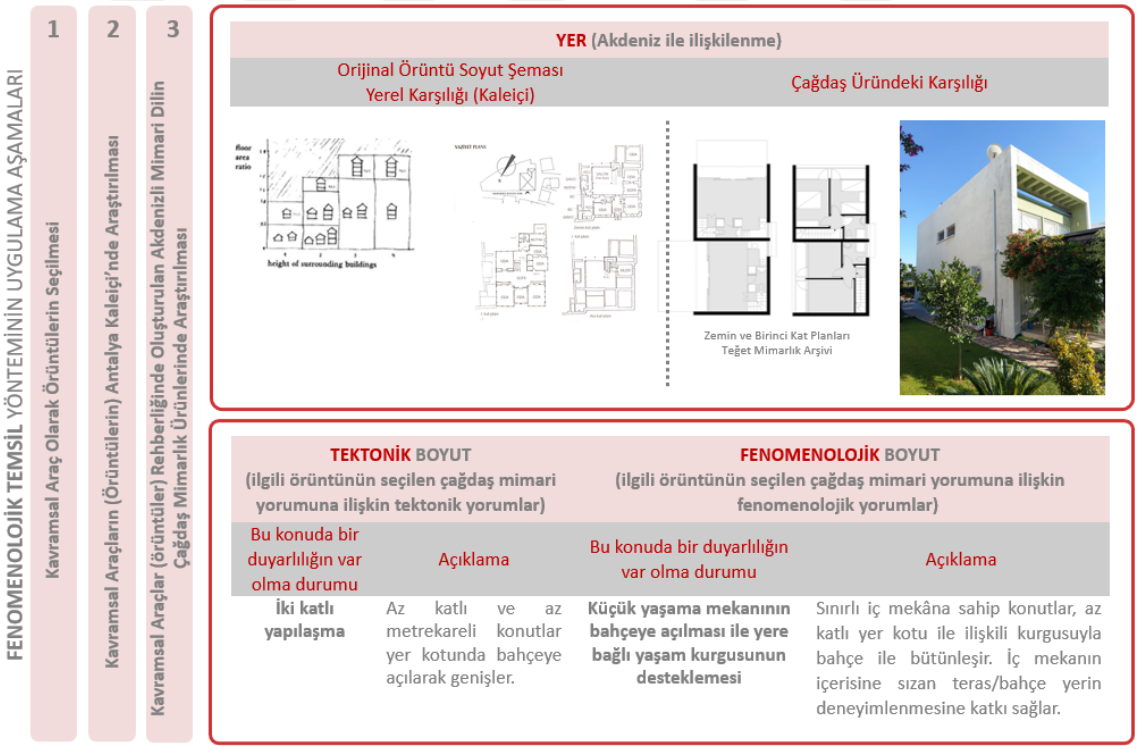
Aktivite Noktaları (30), *Küçük Meydanlar (61)* ve *Havuzlar ve Akarsular (64)* örüntülerinin karşılığı Güney Tatil Sitesi'ndeki 26 konuta hizmet eden, vaziyet plânının merkezinde konumlanarak küçük meydan olma potansiyeli taşıyan ve aktivite barındıran bir odak haline gelen yüzme havuzlu meydanda bulunmuştur (Şekil 4.80). Suya görsel erişebilirliğin mümkünlüğü örüntünün önerdiği psikolojik rahatlamayı sağlarken, sıcak havalarda serinleme vaat eden yüzme havuzu kullanıcıların fiziksel konforunu artırır. Aktivite noktası olarak hizmet eden küçük meydana evrilen söz konusu mekân, kullanıcıların sosyalleşmelerine imkân tanır. Su, Akdeniz iklimindeki önemli rolünü (serinletici) yüzme havuzu ile sağlarken, etkinlik barındırması ile sosyalleşme aracı rolünü de üstlenir.

"Akdenizli" mimari dili oluşturan ve Kaleiçi'nde karşılıkları bulunan bina ölçeğindeki 24 örüntüden 9 örüntünün Güney Tatil Sitesi'nde var olduğu tespit edilmiştir.

Kat Sayısı (96) örüntüsü zemin ve birinci kattan oluşan konut bloklarında karşılık bulur (Şekil 4.81). Az katlı kütle kurgusu ile sınırlı metrekareye sahip konut blokları özellikle zemin kotta bahçeyle kurduğu ilişkiyle, bahçe ile iç mekân arasında güçlü bir ilişki kurulmasını sağlar. Sıcak yaz günlerinde dış mekânda ama iç mekânın sağladığı konfora da çok yakın bir konfor sunan söz konusu mekânlar yaşanılan yere özgü bir deneyim imkânı sunar.

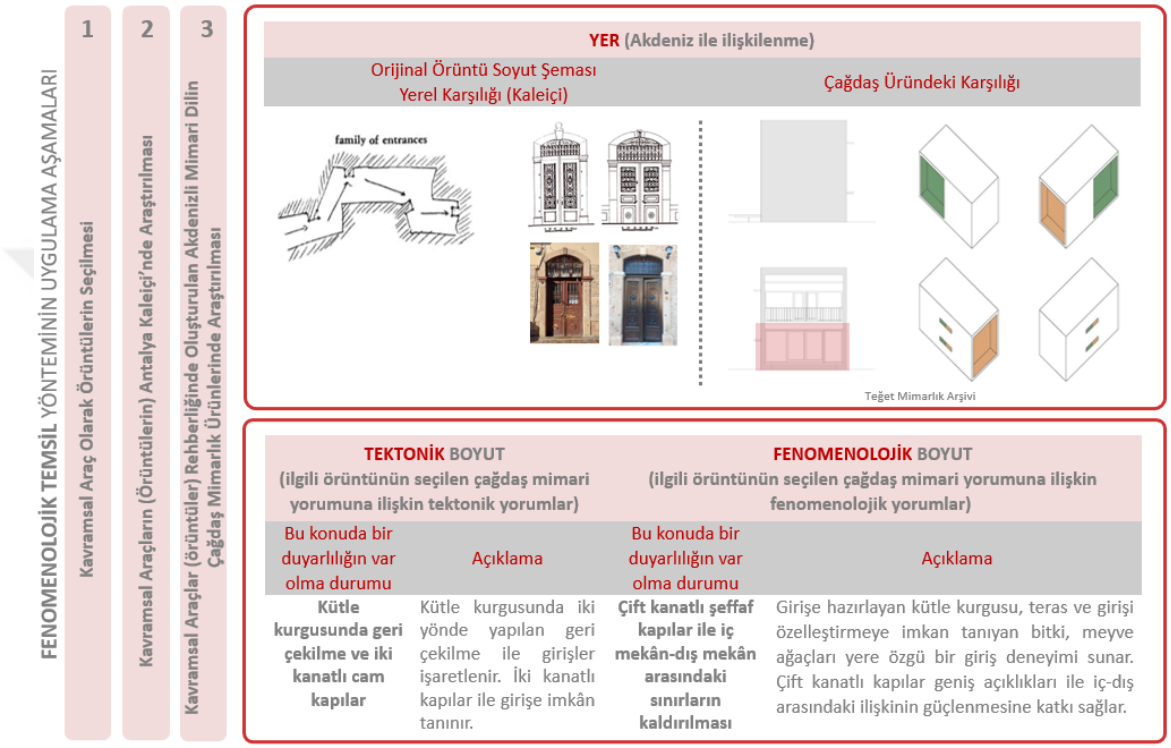

Şekil 4.80. *Aktivite Noktaları, Küçük Meydanlar, Havuzlar ve Akarsular* örüntülerinin karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024)

Şekil 4.81. *Kat Sayısı* örüntüsü karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024)

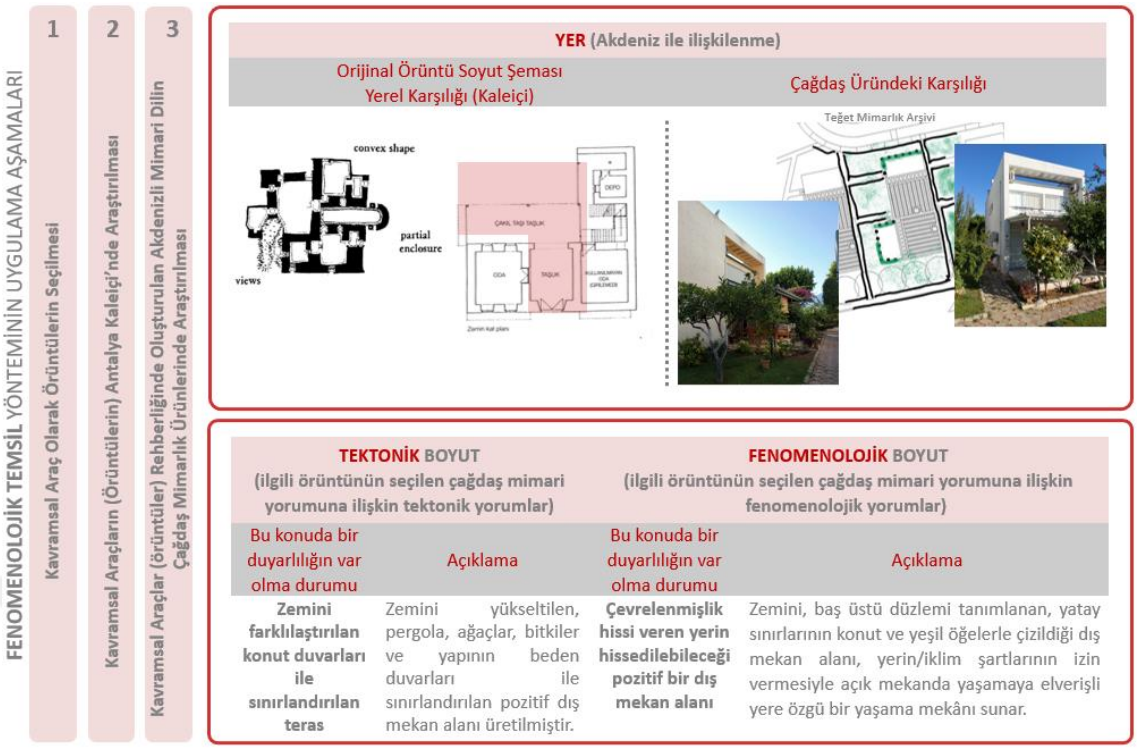
Giriş Ailesi (102) örüntüsü, on üç bloktan oluşan dokuda, her biri ikiz konuta karşılık gelen dikdörtgenler prizması şeklindeki blokların içeri çekilen cephesinde konumlandırılan giriş cephesine ve yere kadar uzanan çift kanatlı şeffaf kapılara karşılık gelir (Şekil 4.82). Söz konusu kurgu ikiz evleri bünyesinde barındıran dikdörtgenler prizmasının konutlara hizmet eden giriş cephesini işaret eder. Girişe hazırlayan teraslar, terası besleyen çiçek ve ağaçlar ise özelleşen bir girişin var olmasına imkân tanır. Konuta erişimi sağlayan çift kanatlı cam kapılar ise iç-dış mekân arasındaki sınırların kaldırılmasına katkı sağlar. İstenildiğinde bahçe / teras iç mekâna dahil olur.

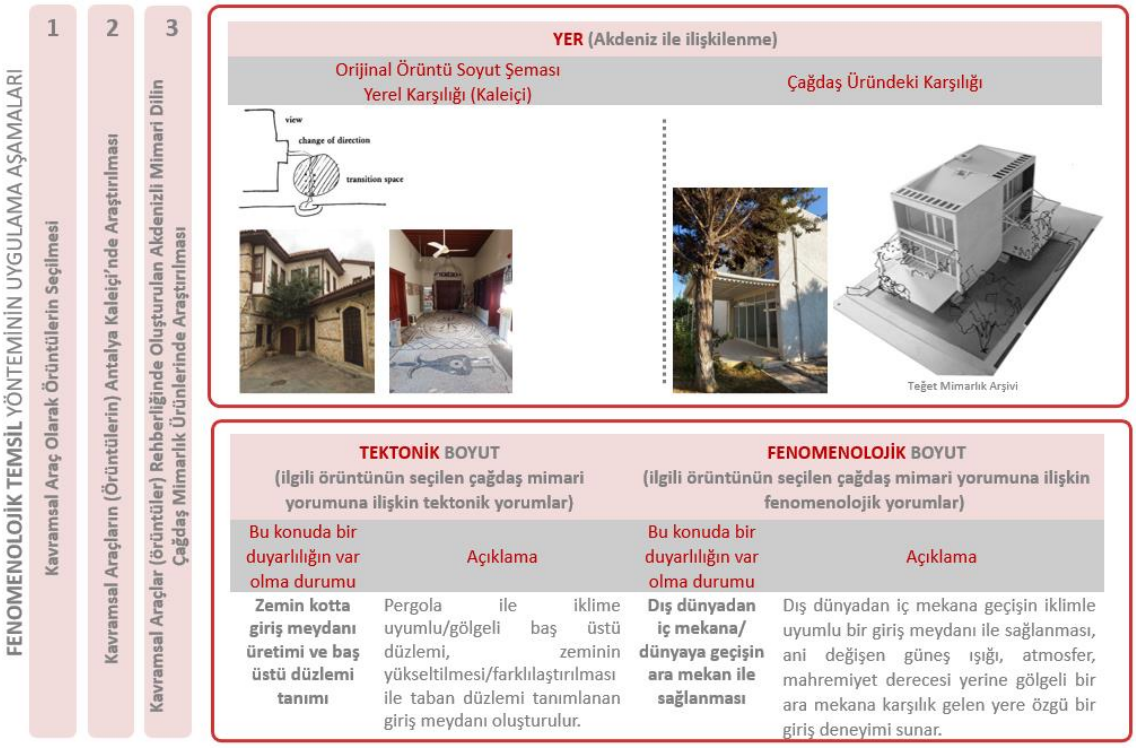
Şekil 4.82. *Giriş Ailesi* örüntüsü karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024)

Güneye Açılan Dış Mekân (105), Pozitif Dış Mekân (106) ve *Yaşayan Avlular (115)* örüntüleri evin uzantısı olarak kurgulanan bahçeye referans verdikleri için Kaleiçi'nde beraber ele alınmıştır. Güney Tatil Sitesi'nde ise, pergola ve yapının beden duvarı ile çevrelenerek, zemini farklılaştırılan terasa karşılık gelen *Pozitif Dış Mekân (106)* örüntüsünü bulmak mümkündür (Şekil 4.83). Söz konusu teras sunduğu gölgeli mekân ile iklime uyumlu, çevrelenmişlik hissi ile yaşayan, yere özgü, pozitif bir mekân sunar. Konutların kapalı avlu kurgusunda bahçeleri olmadığı için *Yaşayan Avlular (115)* örüntüsünün ve dış mekanları yön fark etmeksizin kurgulandığı için *Güneye Açılan Dış Mekân (105)* örüntüsünün karşılığı bulunamamıştır.

Pozitif Dış Mekân (106) olarak tanımlanan teras aynı zamanda girişe hizmet eder ve *Giriş Geçişi (112)* örüntüsünün karşılığı olarak okunabilir (Şekil 4.84). Girişe hazırlayan, gölgeli bir mekânı içeren ve bir patika ile yön değiştirilerek ulaşılan girişi tanımlayan teras bir ara mekân olarak kurgulanmıştır. İç ve dış mekân arasındaki geçişe hazırlayan, bu iklimde ihtiyaç duyulan, gölgeli yere özgü bir giriş tanımlanmıştır.

Şekil 4.83. *Pozitif Dış Mekân* örüntüsü karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024)

Şekil 4.84. *Giriş Geçişi* örüntüsü karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024)

Mahremiyet Gradyanı (127) örüntüsünün karşılığı konutların kotlara dağılan mekân kurgusunda bulunabilir (Şekil 4.85). Yatma mekânı üst katta, yaşama mekânı

zemin katta ve bahçe ile arasında ara mekân üretilerek (teras) kurgulanmıştır. Mahremiyet derecelerine dikkat edilen mekân kurgusu ile olası sosyal etkileşimin var olabileceği yere özgü mekanlar yer kotunda üretilmiştir. İklime uygun, bahçe ile iç içe kurgulanan Akdenizli yaşam biçimi desteklenerek dış mekânla iletişimin mümkün kılındığı yaşama mekânı kurgusu yerleşimin sakinleri ile konutun kullanıcıları arasındaki sosyal etkileşimi de mümkün kılan mekânların üretimini sağlamıştır.

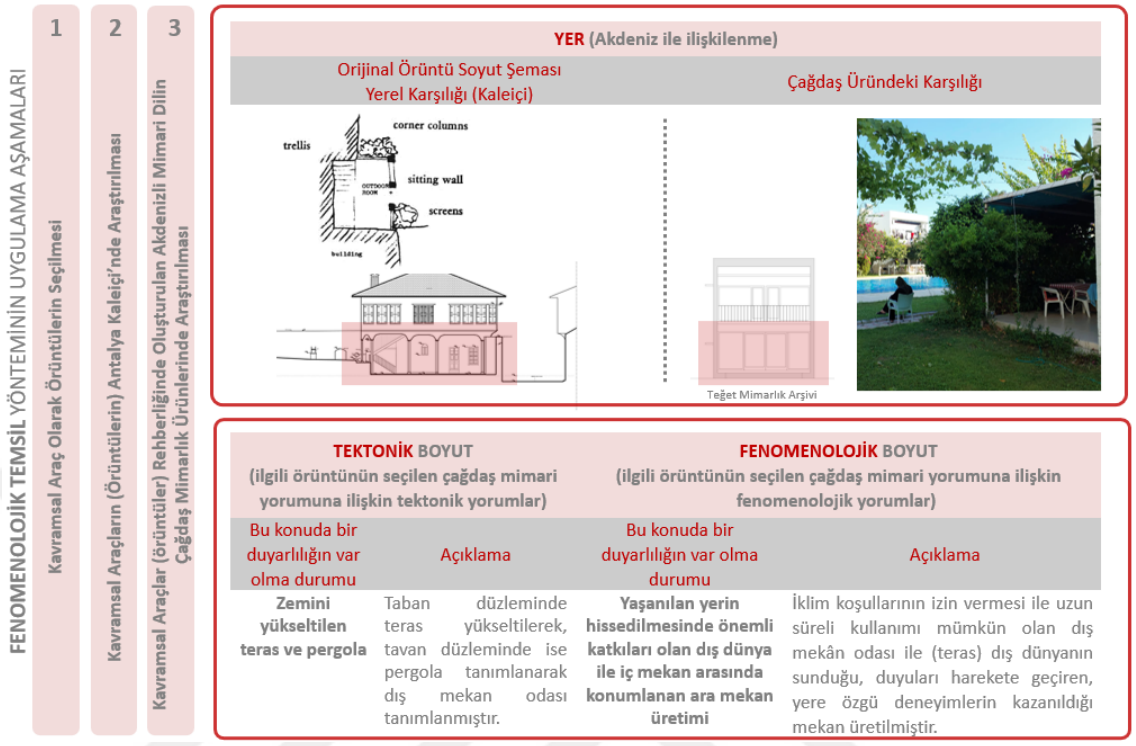

Şekil 4.85. *Mahremiyet Gradyanı* örüntüsü karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024)

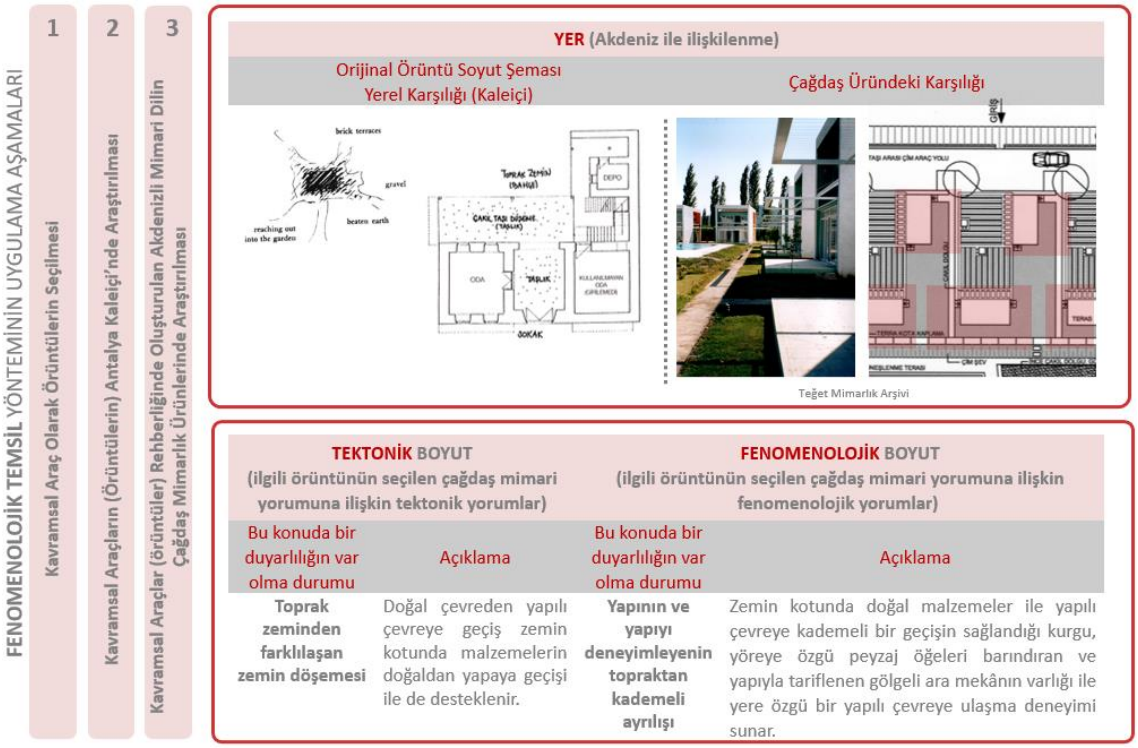
Pozitif Dış Mekân (106) ve *Giriş Geçişi (112)* örüntülerinin karşılığı olarak okunan teras, aynı zamanda *Dış Mekân Odası (163)* örüntüsünü de karşılar. *Pozitif Dış Mekân* örüntüsünde de anlatıldığı üzere yaşayan bir mekânı tarifleyen teras, bahçede yer alan oturma odası gibi işlev görür (Şekil 4.86). Ancak söz konusu oturma odası, yerin (dış mekânın) sunduğu duyuları harekete geçiren tüm etkilerin hissedildiği (bitkilerin kokusu, yaprakların hışırtısı vb.) iklimle uyumlu gölgeli bir mekânın üretimi ile yere özgü deneyimlerin gerçekleştiği bir mekâna evrilir. Akdeniz'de yaşamın çoğunluğunun dış mekânda geçtiği gerçeği düşünüldüğünde, dış mekân odasının varlığının mekân kurgusundaki önemi de anlaşılır.

Dünya ile Bağlantı (168) örüntüsünün karşılığı konuta girişi hazırlayan, dış mekân odası ve pozitif dış mekâna karşılık gelen terasın ve terasa uzanan yolun topraktan yavaş yavaş uzaklaşılmasına imkân tanıması ile karşılık bulur (Şekil 4.87). Kilit taşı arası çim araç yolu, prekast birimlerden oluşan çakıllı beton ile ulaşılan kurguya sahip, yükseltilen seramik zemin döşemeli teras yapının ve yapıya ulaşmayı deneyimleyenin topraktan yavaş yavaş ayrılmasına izin verir ve yer ile bağının güçlü kalmasına imkân tanır. Söz konusu kurgunun yöreye özgü peyzaj öğeleri ile zenginleştirilen gölgeli bir ara mekânla

desteklenmesi yere özgü ve dış dünya ile bağlantılı bir yapılı çevreye giriş deneyimi sunar.

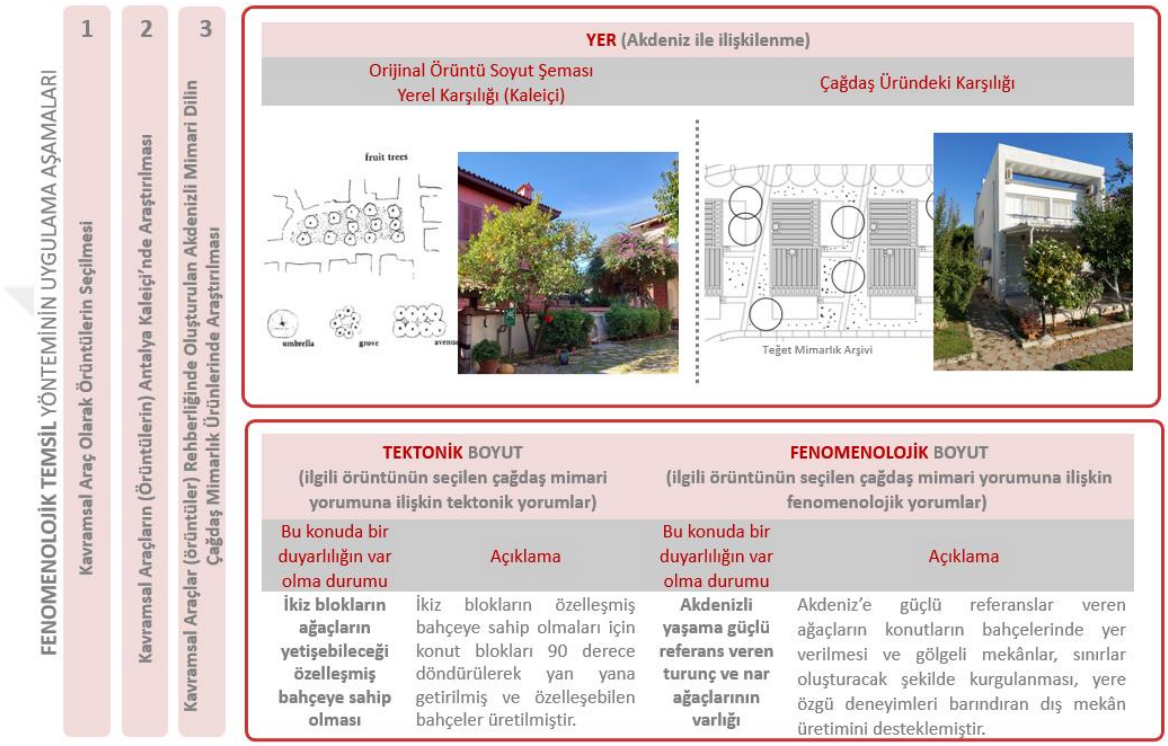

Şekil 4.86. *Dış Mekân Odası* örüntüsü karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024)

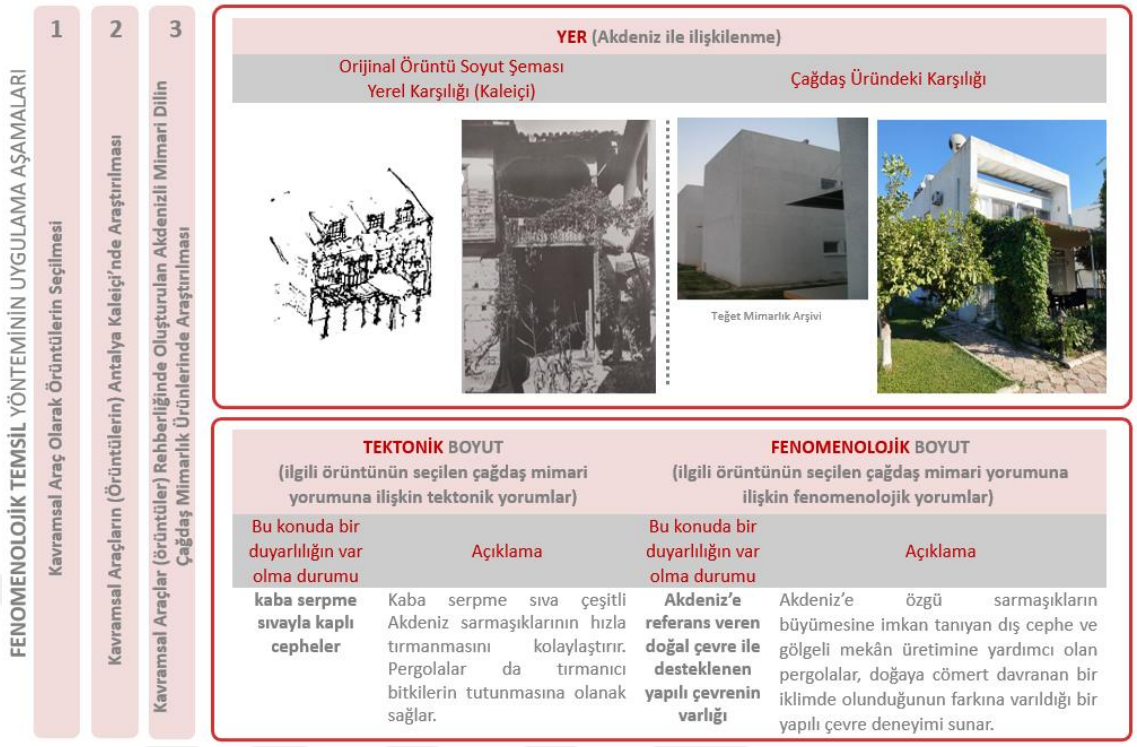
Şekil 4.87. *Dünya ile Bağlantı* örüntüsü karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024)

Meyve Ağaçları (170) örüntüsünün karşılığını konutların özelleşmiş bahçelerinde, kütle kurgusuna uyumlu olarak bulunan turunçgiller ailesine ait ağaçlarda ve nar ağaçlarında bulmak mümkündür (Şekil 4.88). Güney Tatil Sitesi'nde yaşama mekanlarının uzantısı olarak kurgulanan bahçe ile konut arasında tasarlanan terasın sınırlarının belirginleştirilmesinde, mahremiyetinin sağlanmasında ve gölgeli bir mekâna evrilmesinde pay sahibi olan ağaçlar *Ağaç Yerleri (171)* örüntüsünün de karşılığını oluştururlar.

Şekil 4.88. *Meyve Ağaçları* ve *Ağaç Yerleri* örüntülerinin karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024)

Yapı elemanı ölçeğinde ele alınan ve Kaleiçi'ndeki varlıkları tespit edilerek yerel karşılıkları bulunan 7 örüntüden bir örüntünün varlığına Güney Tatil Sitesi'nde rastlanılmıştır. *Tırmanıcı Bitkiler (238)* örüntüsünün karşılığı bu tür bitkilerin tırmanmasına imkân tanımak üzere kaba serpme sıvayla kaplı cephelerde yükselen sarmaşıklarda ve terasın baş üstü düzlemini tanımlayan pergolanın varlığında bulunmuştur (Şekil 4.89). Yapıya ait öğelerle desteklenen tırmanıcı bitkilerin varlığı hakkındaki duyarlılık, Akdeniz'e özgü sarmaşıklar ile donatılan yapılı çevrenin üretimini mümkün kılmıştır.

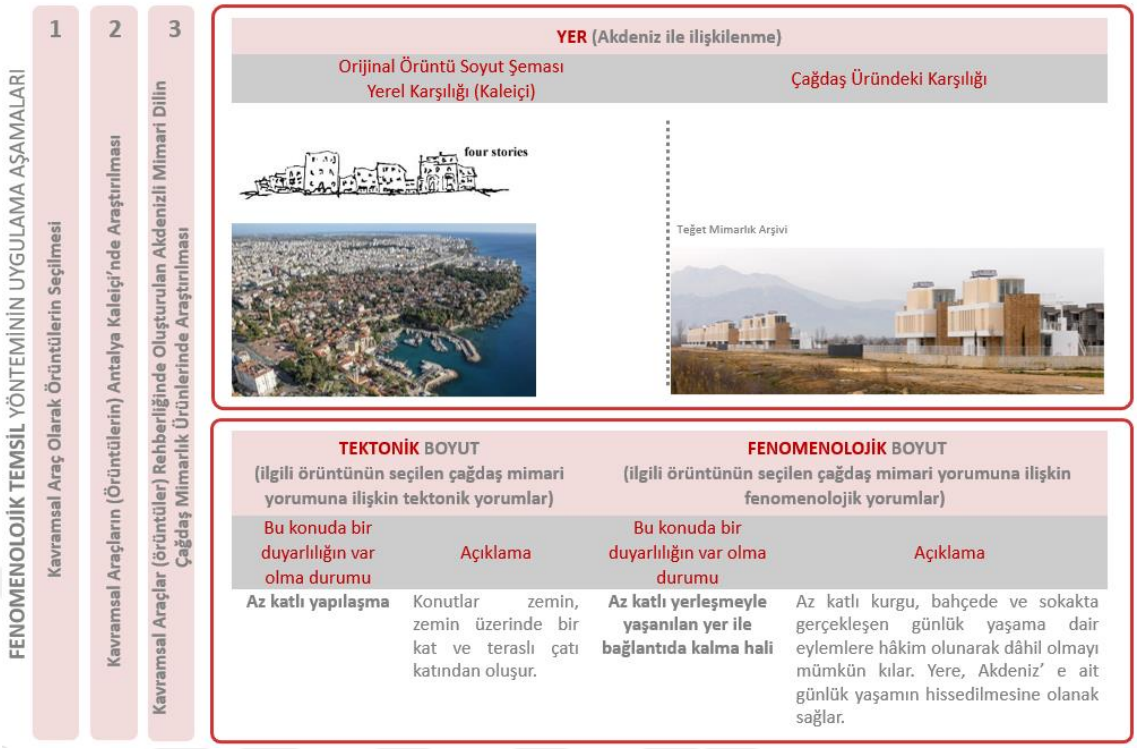
Şekil 4.89. *Tırmanıcı Bitkiler* örüntüsünün karşılığı, Güney Tatil Sitesi (Orijinal 2024)

4.3.5. Novron Belek Evleri

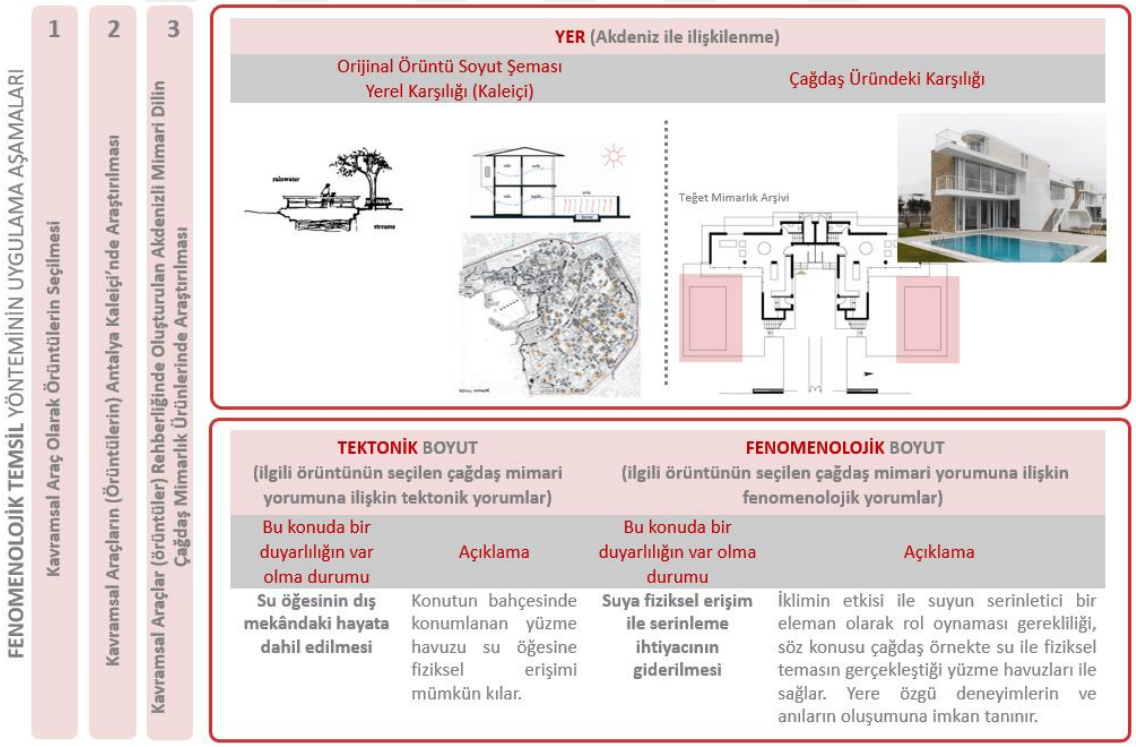
Üç ölçekte tanımlanan ve Antalya Kaleiçi'nde varlıklarının tespit edildiği, "Akdenizli" mimari dili oluşturan örüntülerin Novron Belek Evleri'ndeki mevcudiyeti araştırıldığında, kentsel ölçekte yereldeki karşılığı bulunan 9 örüntüden 2 örüntünün varlığı tespit edilmiştir.

Novron Belek Evleri'nde bulunan konutlar iki katlı olup, *Dört Kat Sınırı (21)* örüntüsünün yer ile ilişkinin güçlü kurulabileceğini iddia ettiği ve önerdiği yüksekliğe sahiptir (Şekil 4.90). Söz konusu kurgu yer ile ilişkili mekânların, deneyimlerin oluşumuna katkı sağlar.

Havuzlar ve Akarsular (64) örüntüsünün karşılığı vaziyet ölçeğinde olmamakla birlikte, dokuyu oluşturan her konutun bahçesinde yer alan yüzme havuzunda bulunmuştur. Yaşama mekânın yer aldığı zemin kotla ve bahçeyle kurduğu ilişki ile var olan yüzme havuzu, suyun serinleme elemanına dönüşmesine olanak tanır ve örüntünün yereldeki çağdaş yorumuna karşılık gelir (Şekil 4.91). Yere özgü anı ve deneyimlerin oluşmasına zemin hazırlanır.

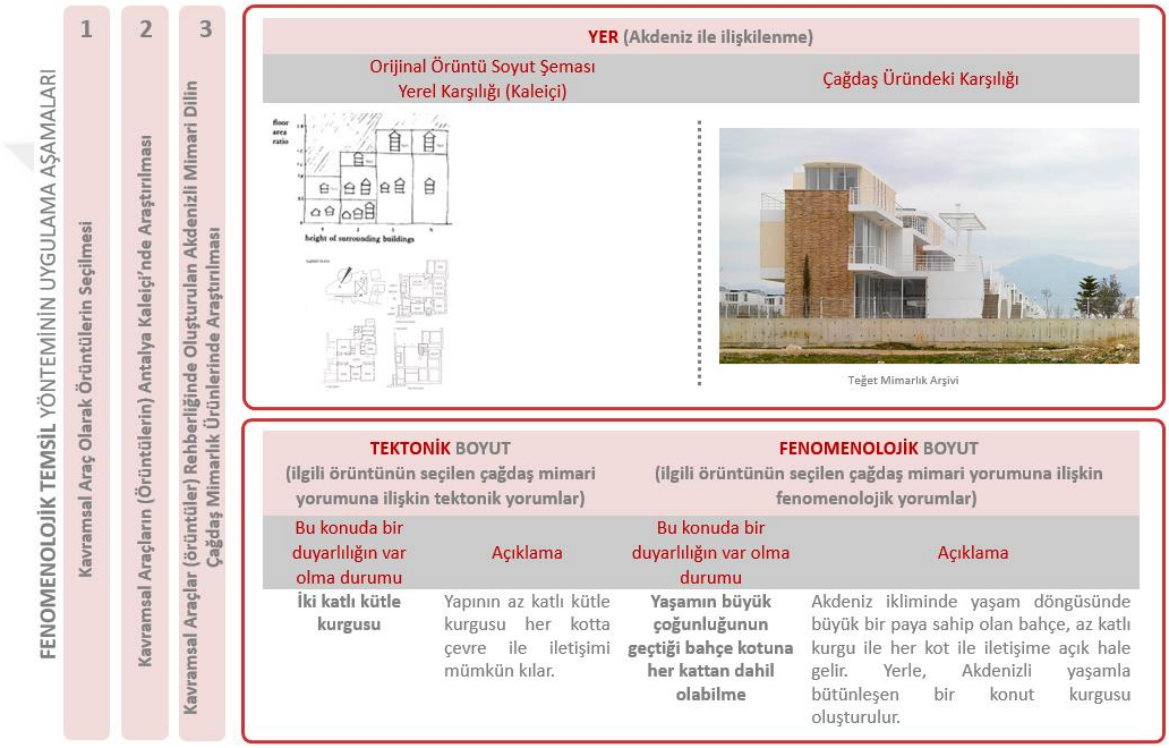
Şekil 4.90. *Dört Kat Sınırı* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)

Şekil 4.91. *Havuzlar ve Akarsular* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)

Bina ölçeğinde tanımlanan örüntülerden "Akdenizli" mimari dile karşılık geldiği tespit edilerek Kaleiçi'nde karşılıkları bulunan 24 örüntüden 14 örüntünün Novron Belek Evleri'nde var olduğu tespit edilmiştir.

Kat Sayısı (96) örüntüsünün karşılığını konutların zemin, birinci kat ve teras katından oluşan kütle kurgusunda bulmak mümkündür (Şekil 4.92). Az katlı kurgu insan ölçeğine yakın bir kütlenin var olmasına ve yapıyı deneyimleyenlerin bulunduğu yer ile iletişim halinde kalmasına imkân tanır. Az katlı kurgu ile sağlanan söz konusu duyarlılık, bahçenin, bahçedeki yaşam döngüsünün konutun her kotu ile ilişkilenmesine olanak sağlar ve Akdenizli yaşam kültüründe iklimin etkisiyle ayrıcalıklı konumlanan dış mekânı deneyimleme şansı verir.

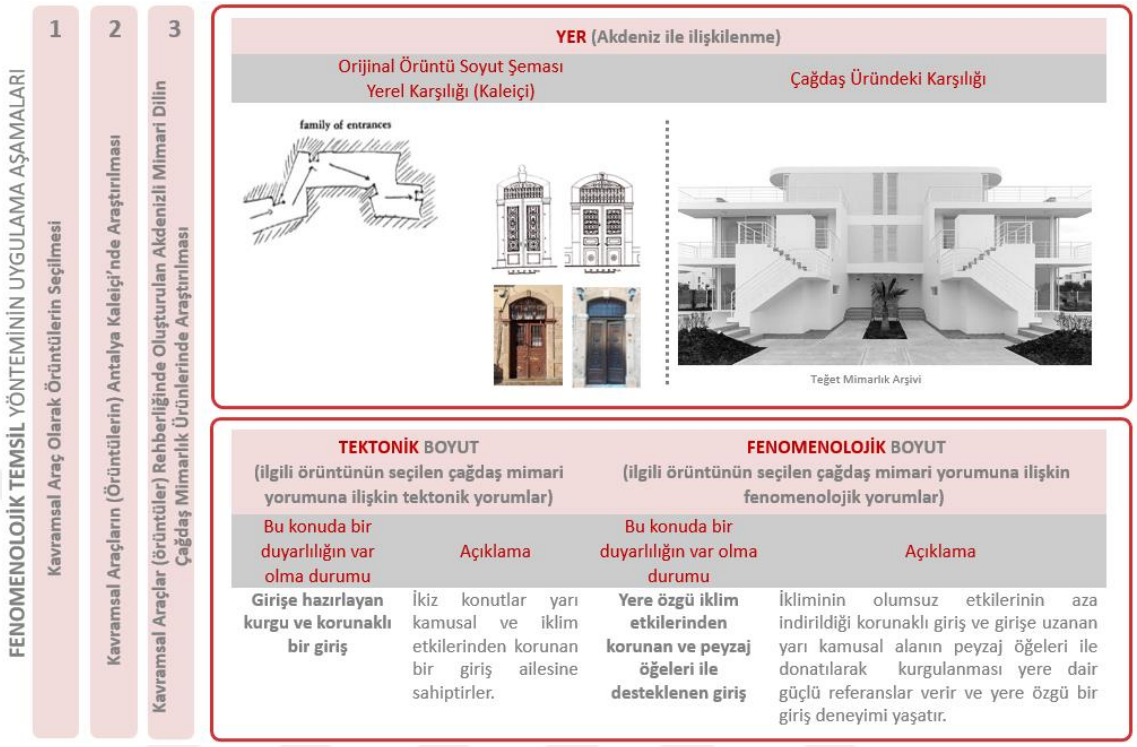

Şekil 4.92. *Kat Sayısı* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)

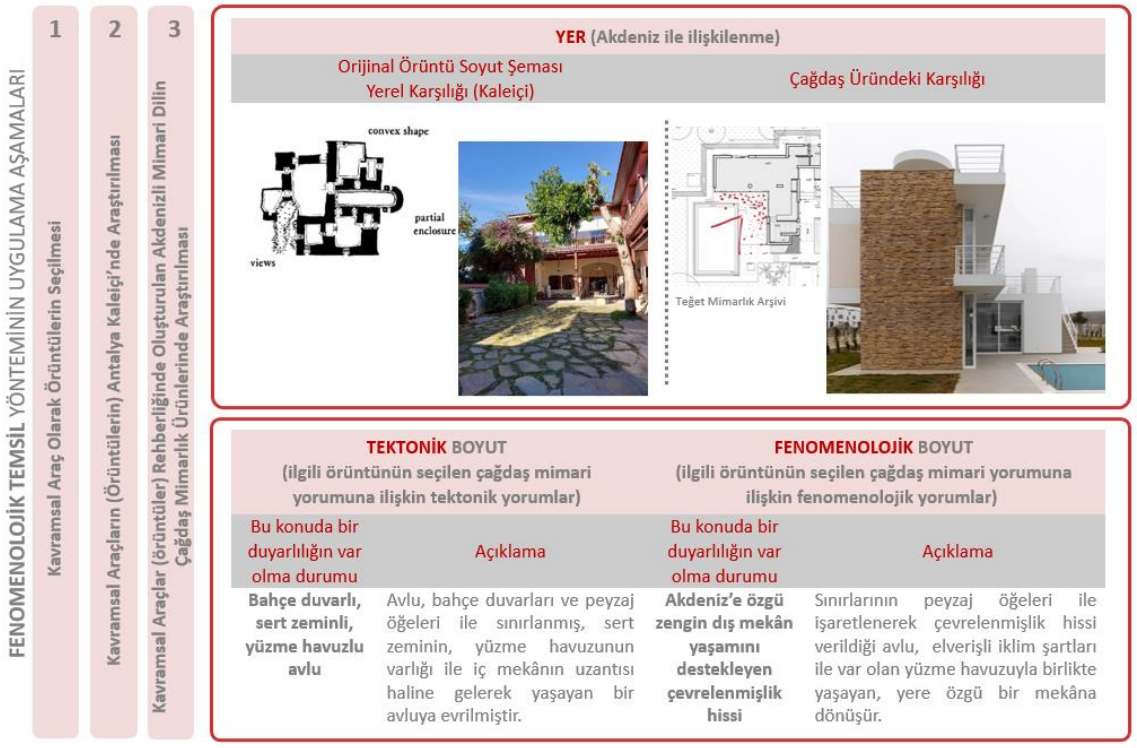
On bir bloktan oluşan dokuda, *Giriş Ailesi (102)* örüntüsünün karşılığı her biri ikiz konuta karşılık gelen bloklarda tekrarlanan geri çekilme ile üretilen giriş meydanı ve söz konusu meydanı donatan peyzaj öğelerinin devamında kurgulanan korunaklı girişte bulunmuştur. (Şekil 4.93). Söz konusu organizasyon, ikiz evleri bünyesinde barındıran kütle kurgusunda girişe hazırlayan bir yarı kamusal alan ve alanın özelleşmesine imkân tanıyan peyzaj öğelerinin birlikteliği ile yere özgü doğal atmosferin üretilmesini ve biricikleşme ihtimalini de barındırır.

Pozitif Dış Mekân (106) örüntüsünün karşılığı konutların yaşama mekânı ile ilişkili kurgulanan ve peyzaj öğeleri ile kapalılık, çevrelenmişlik hissinin sağlandığı bahçelerinde bulunmuştur (Şekil 4.94). Yaşama mekânının bahçe ile kurduğu güçlü ilişki, ölçülü sert zemin kurgusu ve yüzme havuzundan beslenen bahçenin yaşayan bir avluya dönüşerek, dış mekânın (bahçenin / avlunun) iç mekânın uzantısı haline gelmesini günlük yaşama / hayata dâhil olmasını sağlar. Söz konusu yaklaşım Akdeniz'e özgü bahçe ile

ilişkili konut kurgusunun çağdaş bir konutta da sürdürülmeye devam etmesi sonucunu doğurur.

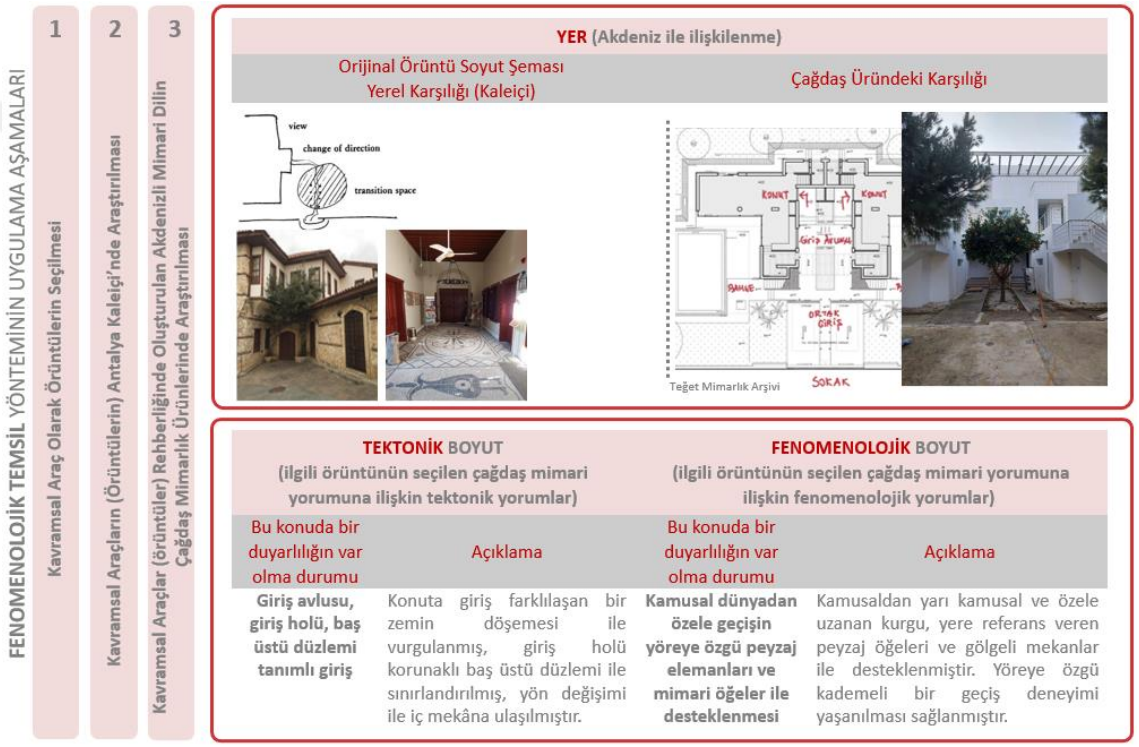

Şekil 4.93. *Giriş Ailesi* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)

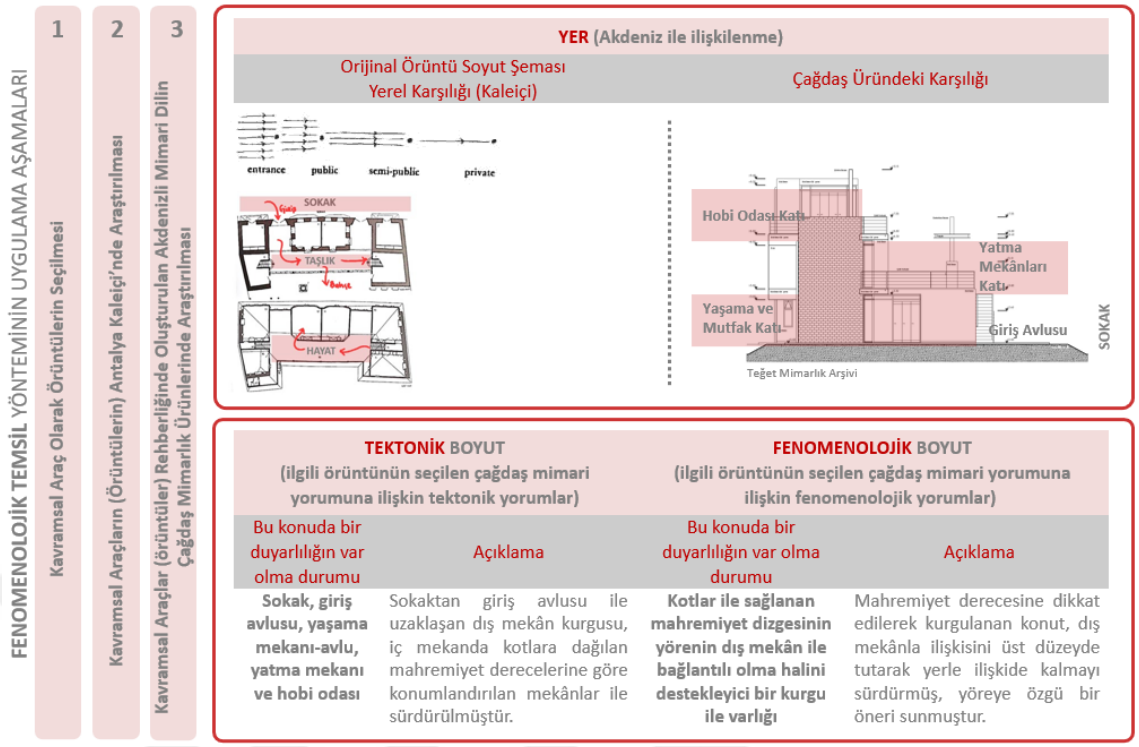
Şekil 4.94. *Pozitif Dış Mekân* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)

Giriş Geçişi (112) örüntüsünün karşılığı bahçe kapısından konut girişine uzanan peyzaj öğeleri ile zenginleştirilen giriş avlusu (sert zemin kurgusu) ve yarı açık / gölgeli bir mekânı barındıran giriş holünde bulunmuştur (Şekil 4.95). Söz konusu kurgu ile iç-dış arasındaki sınır kademeli olarak geçilmiş, kamusal bir mekân olan sokaktan önce yarı kamusal bir mekâna evrilen (ikiz konutların ortak girişi) giriş hattı düzenlemiş ve zemin dokusu farklılaştırılmıştır. Söz konusu giriş bitkilerin varlığı ile bulunulan coğrafyanın verimli havasına ve toprağına güçlü referanslar barındırarak yere özgü bir girişin oluşturulması için fırsatlar üretirken konuta girişin yarı açık bir mekânla desteklenmesi (iklimin olumsuz etkilerinden korunmak için) ve yön değiştirerek konuta dâhil olunması daha mahrem bir mekâna girmek üzere olunduğunu hissettiren, giriş deneyiminin farkına varılmasına zemin hazırlayan fiziksel değişiklikler olup yöreye özgü bir konut girişi deneyimi vaat eder.

Şekil 4.95. *Giriş Geçişi* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)

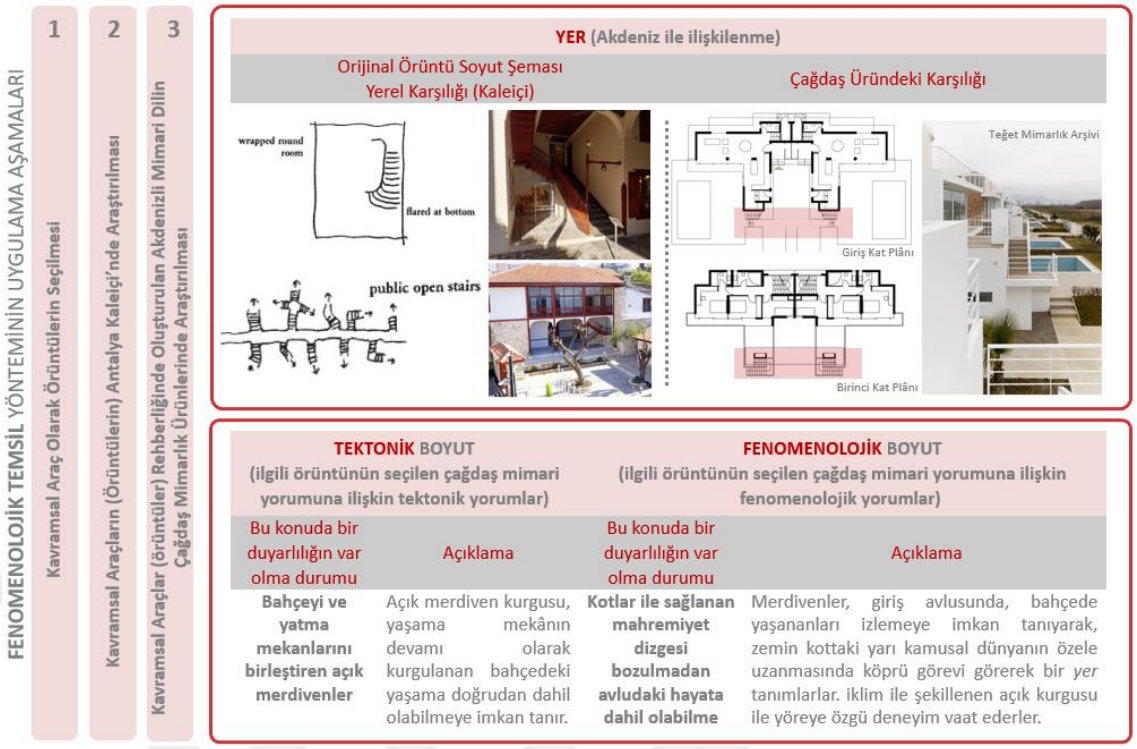
Mahremiyet Gradyanı (127) örüntüsünün karşılığı yerleşim dokusunda yer alan ikiz konutların mekân kurgusunda karşılık bulmuştur. Giriş avlusu ile başlayan yarı kamusal mekân dizgesi konutun iç mekânında devam ettirilmiş bahçe katında konutun dışarıya en açık mekânları olan yaşama mekânı ve mutfak kurgulanmıştır. Üst katta ise daha özel mekânlar olan yatma mekânları, çatı katında ise sosyalleşmenin en az düzeyde olması istenen hobi odası düzenlenmiş böylelikle söz konusu mahrem / özel mekânlar sokak kotundan ayrıştırılmıştır (Şekil 4.96). Kamusaldan yarı kamusala ve özele uzanan mekân kurgusu kot farkından yararlanılarak yapılmıştır. Ancak, yaşama mekânı bahçe yönünde şeffaflaştırılan cephesi ile yatma mekânları bahçeye manzara sunan terası ve direkt ulaşımı sağlayan merdivenleri ile yaşamın büyük bir kısmının geçtiği dış mekânla bağlantıda kalarak yöreye özgü bir mahremiyet dizgesi ile var olmuşlardır.

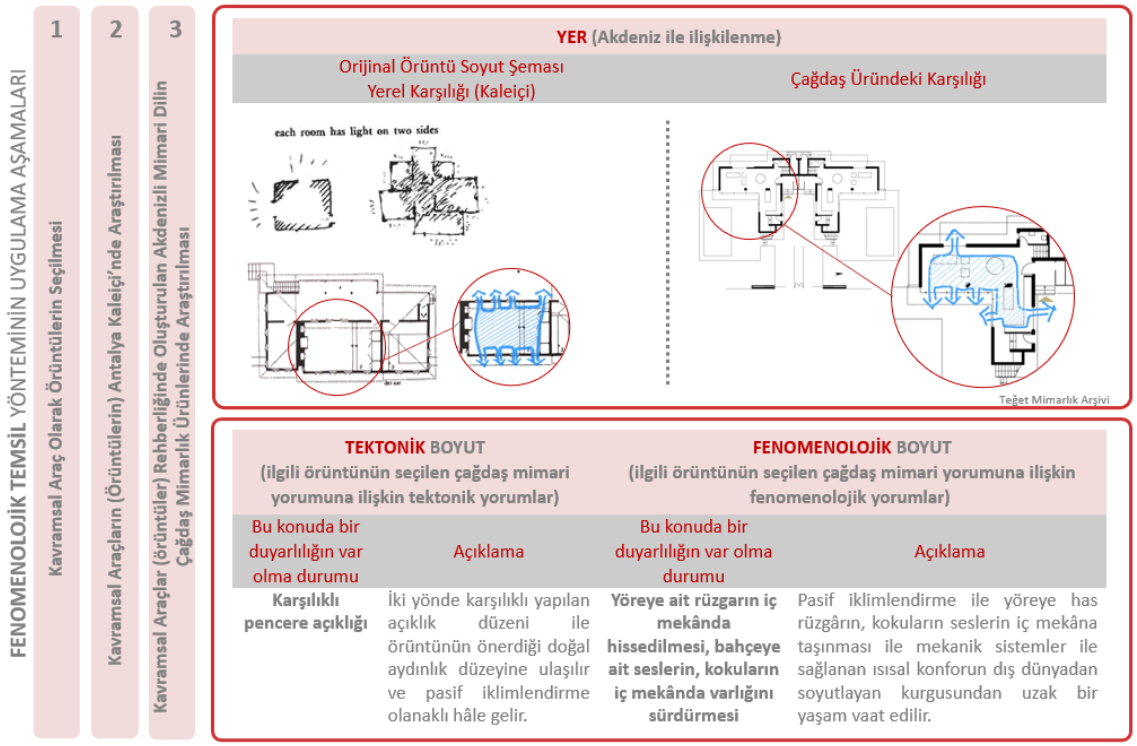
Şekil 4.96. *Mahremiyet Gradyanı* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)

Sahne Olarak Merdiven (*133*) ve *Açık Merdivenler* (*158*) örüntülerinin karşılığı Novron Belek Evleri'nde bahçe kotu ile daha mahrem mekânları barındıran birinci kat arasında doğrudan iletişim sağlayan dış merdivenlerde bulunmuştur (Şekil 4.97). Söz konusu merdivenler giriş avlusunda ve bahçede yaşananları izlemek için bir yer tanımlarken, konumlandırılışı ve yönlendirilişi gereği yarı kamusal mekâna karşılık gelen giriş avlusundan ayrışarak bahçede geçen hayata doğrudan dahil olma imkânı sağlar. İklimin sunduğu cömert iyi hava koşulları ile yılın büyük bir kısmında kullanımı mümkün olan merdivenler, yöreye özgü bir yaşam biçimini deneyimlemeye davet eder.

Her Odanın İki Tarafında Işık (159) örüntüsü yerleşimde yer alan konutların yaşama mekânlarında karşılık bulmuştur (Şekil 4.98). İki yönde yapılan açıklıklar örüntünün önerdiği aydınlık düzeyini sağlamanın yanı sıra konutun içine giren hava akımının mekânın içerisinde hareket etmesine imkân tanıyarak pasif iklimlendirmeyi olanaklı hale getirir. Böylelikle iklimin olumsuz etkilerinin daha az hissedildiği kaliteli bir iç mekân deneyimi ile yöreye ait rüzgârın, bahçedeki çiçeklerin ve ağaçların kokusunun yaşama mekânına dahil edildiği Akdeniz'e özgü atmosferin iç mekâna taşındığı, ısı konforu sağlamak için mekanik sistemlerin kullanılması ile dış dünyadan soyutlanan bir yaşam kurgusundan uzaklaşılır.

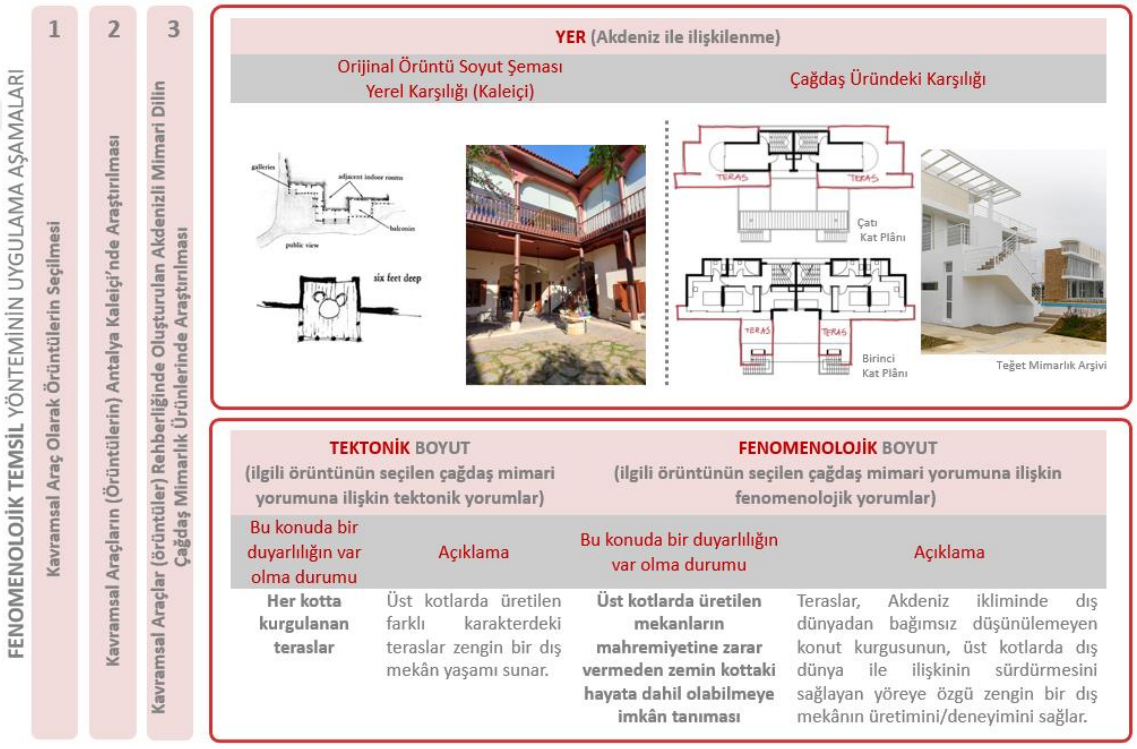

Şekil 4.97. *Sahne Olarak Merdiven* ve *Açık Merdivenler* örüntüleri karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)

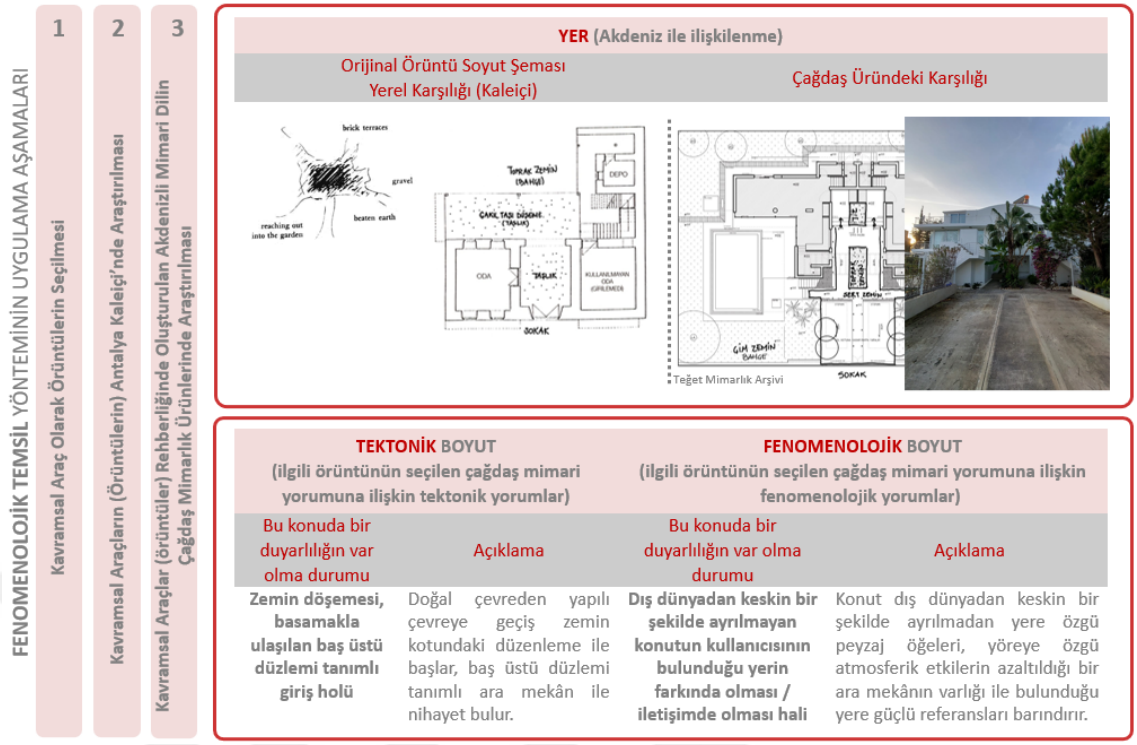
Şekil 4.98. *Her Odanın İki Tarafında Işık* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)

Galeri ile Çevreli (*166*) ve *1.8 Metrelik Balkon* (*167*) örüntülerinin karşılığı konutun birinci katına ve çatı katına hizmet eden teraslarda bulunmuştur (Şekil 4.99). Söz konusu teraslar, konuta dahil olunabilen ve konutta yapılmak istenen eylemlere imkân tanıyan ancak dış dünya ile de iletişim halinde olunabilecek özel bir yere karşılık gelirler. Bahçeyi, giriş avlusunu ve sokağı izlemek ve uzun süre vakit geçirmek için bir yer tanımlayan teraslar konutun günlük yaşam akışının dış dünya ile ilişkili kurgulanması noktasında önemli bir rol üstlenirler. Nitekim çatı katında planlanan hobi odası üst kotta yer almasına rağmen sahip olduğu teras ile dış dünyaya açılır ve iklimin, coğrafyanın, yer kotundaki yaşamın hissedildiği bir mekâna sahip olur. Söz konusu teraslar, Akdeniz ikliminde dış dünyadan bağımsız düşünülemeyen konut kurgusunun (zemin kotunda bahçe ile ilişkili mekânların varlığı) üst kotlardaki çözümüne karşılık gelerek yöreye özgü zengin bir dış mekân organizasyonu sunar.

Şekil 4.99. *Galeri ile Çevrili ve 1.8 Metrelik Balkon* örüntüleri karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)

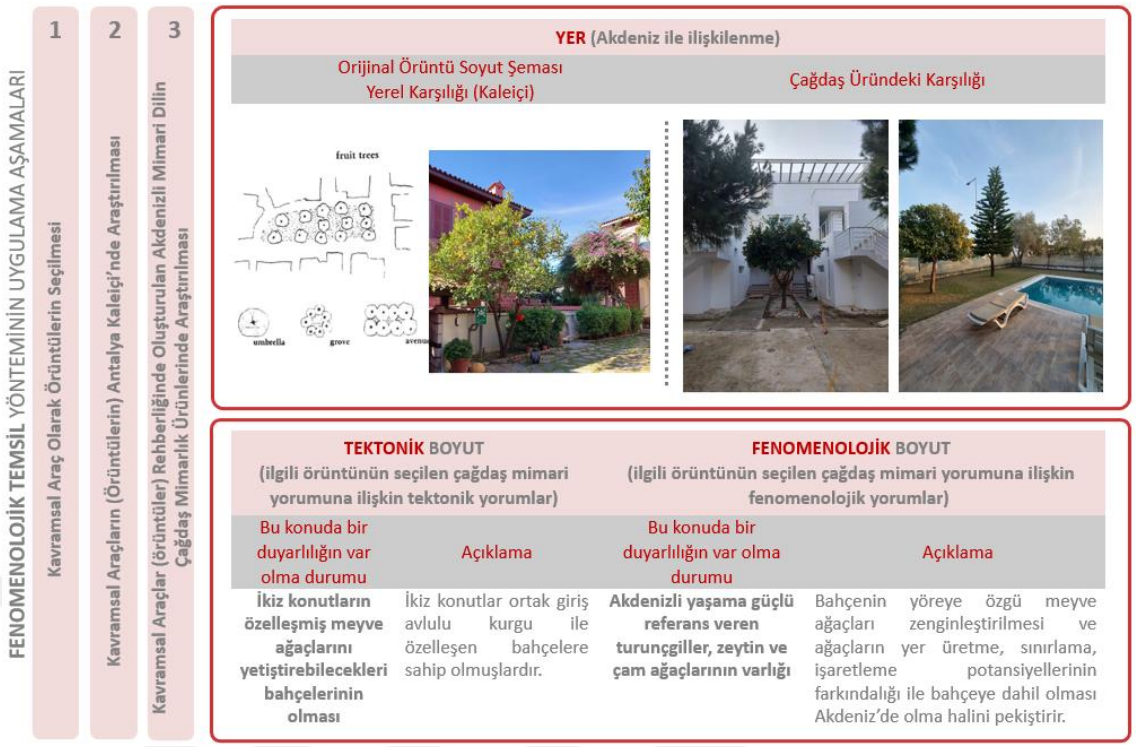
Dünya ile Bağlantı (168) örüntüsünün karşılığı ikiz konut kurgusu ile var olan konut bloklarının giriş avlusunda yapılan düzenlemelerde bulunmuştur (Şekil 4.100). Sokaktan konuta uzanan giriş avlusu sert bir zeminle topraktan ayrışır, ancak yer yer peyzaj öğelerine yer verilerek yere ve dış dünyaya referanslar vermeye devam eder. Söz konusu kurgu ile doğadan yavaş yavaş uzaklaşılarak yapılı çevreye ulaşılır. Son olarak üç basamakla ulaşılan ve yarı açık mekâna evrilen giriş holü konutun dünya ile bağlantısının en aza indirilerek dış dünyadan kontrollü uzaklaşıldığı konut iç mekânına dahil olunmasına olanak sağlanır. Konut dış dünyadan keskin bir şekilde ayrılmadan / koparılmadan, yere özgü peyzaj öğeleri ve yöreye özgü iklimsel / çevresel olumsuzlukların azaltıldığı bir ara mekânın varlığı ile bulunduğu yere güçlü referansları barındırarak iç mekâna ulaşan kurgusu ile var olur.

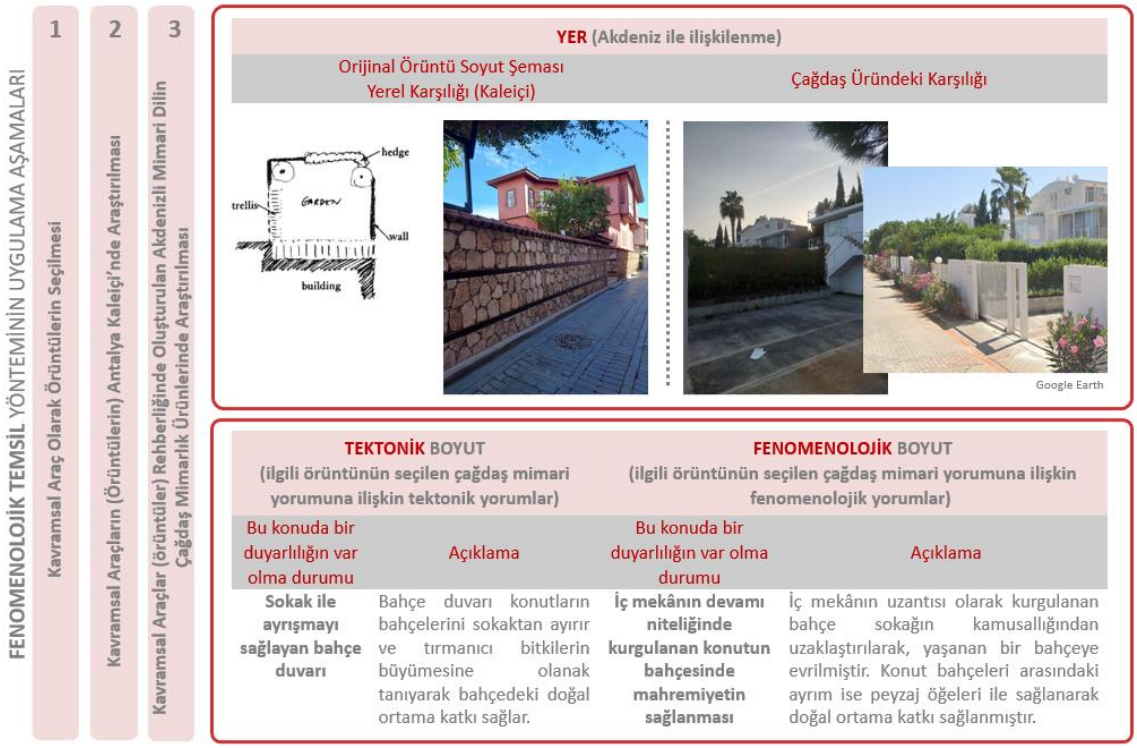
Şekil 4.100. *Dünya ile Bağlantı* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)

Meyve Ağaçları (170) örüntüsünü dokuda yer alan Akdeniz'e dair güçlü referanslar barındıran turunçgiller ailesine ait ağaçlarda ve zeytin ağaçlarında bulmak mümkündür. Novron Belek Evleri'nde konut yaşam kurgusuna dâhil olan bahçenin yöreye özgü meyve ağaçları ile zenginleştirilmesi Akdeniz'de olma halini pekiştirir. Meyve ağaçlarının ve bahçede bulunan çam ağaçlarının ürettiği gölgeli mekânlar ise *Ağaç Yerleri (171)* örüntüsüne referans verir. Giriş avlusunu işaretleyen palmiyeler, avlunun sınırlarında yer alan çam ağaçları, sahip oldukları sıcak bir iklimde olunduğuna dair imajlarını iletmelerinin yanı sıra, yeri sınırlayıcı, işaretleyici bir elemana dönüşerek yer üretme potansiyeli ile de varlıklarını devam ettirirler ve konuttaki yaşam döngüsüne eklemlenirler (Şekil 4.101).

Bahçe Duvarı (*173*) örüntüsünün karşılığı konutları sokaktan ayıran ve tırmanıcı bitkiler ile zenginleştirilen bahçe duvarında bulunabilir (Şekil 4.102). İç mekânın uzantısı olarak kurgulanan bahçe sokağın kamusallığından uzaklaştırılarak, bahçe duvarları ile sınırlandırılarak yaşanan bir bahçeye evrilmiştir. İkiz konut bloklarının bahçeleri ise bahçe duvarı yerine bahçenin doğal ve korunaklı bir ortama sahip olmasını destekleyen bir tavırla yoğun bitki örtüsü ile sınırlandırılmıştır.

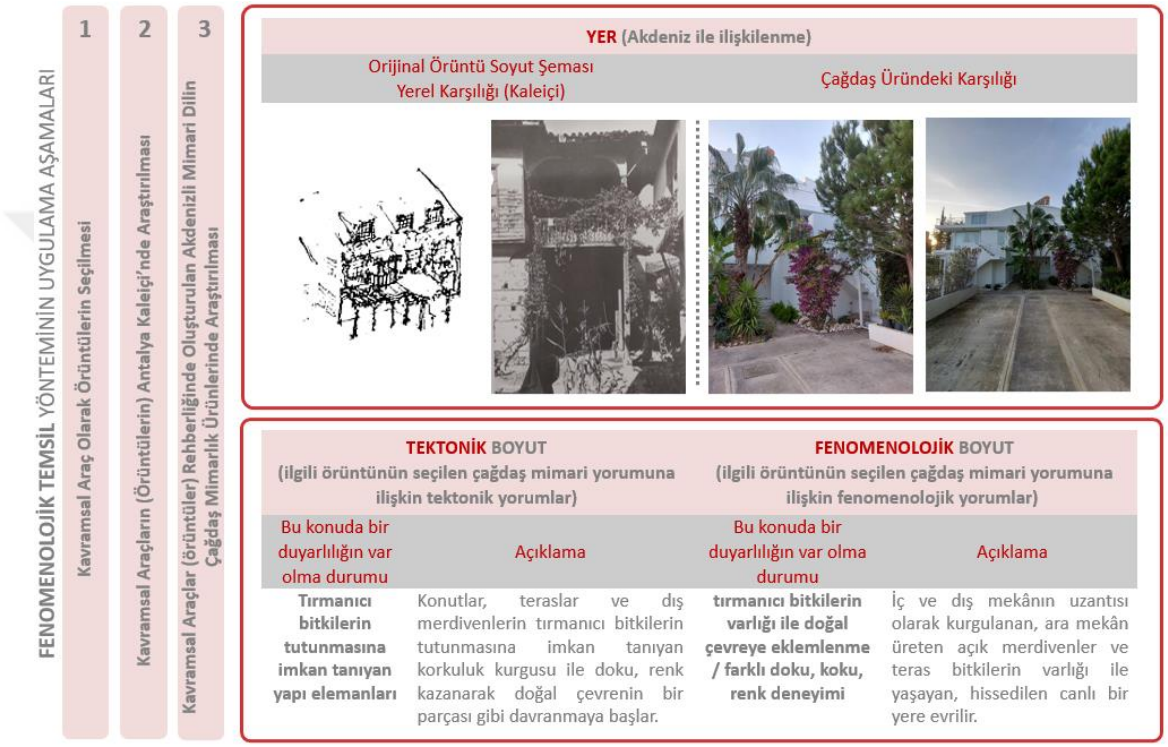

Şekil 4.101. *Meyve Ağaçları* ve *Ağaç Yerleri* örüntüleri karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)

Şekil 4.102. *Bahçe Duvarı* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)

Yapı elemanı ölçeğinde ele alınan ve Kaleiçi'ndeki varlıkları tespit edilerek yerel karşılıkları bulunan 7 örüntüden 1 örüntünün varlığına Novron Belek Evleri'nde rastlanılmıştır. *Tırmanıcı Bitkiler (246)* örüntüsü konutun üst kotunda kurgulanan yatak odalarının bahçe ve giriş avlusu ile iletişimini mümkün kılan teras ve açık merdivenlerin tırmanıcı bitkilerin büyümesine olanak tanıyan korkuluklarında ve tırmanıcı bitkilerin yetiştirilmesine olanak tanıyan toprak zemin ile entegre olan zemin döşemesinde bulunmuştur (Şekil 4.103). Tırmanıcı bitkiler ile konut yaşayan ve doğal çevrenin bir parçası gibi davranmaya başlayan bir yapılı çevreye evrilir. Kullanıcısına yapılı çevreye kademeli, yere özgü bir geçiş deneyimi sunar.

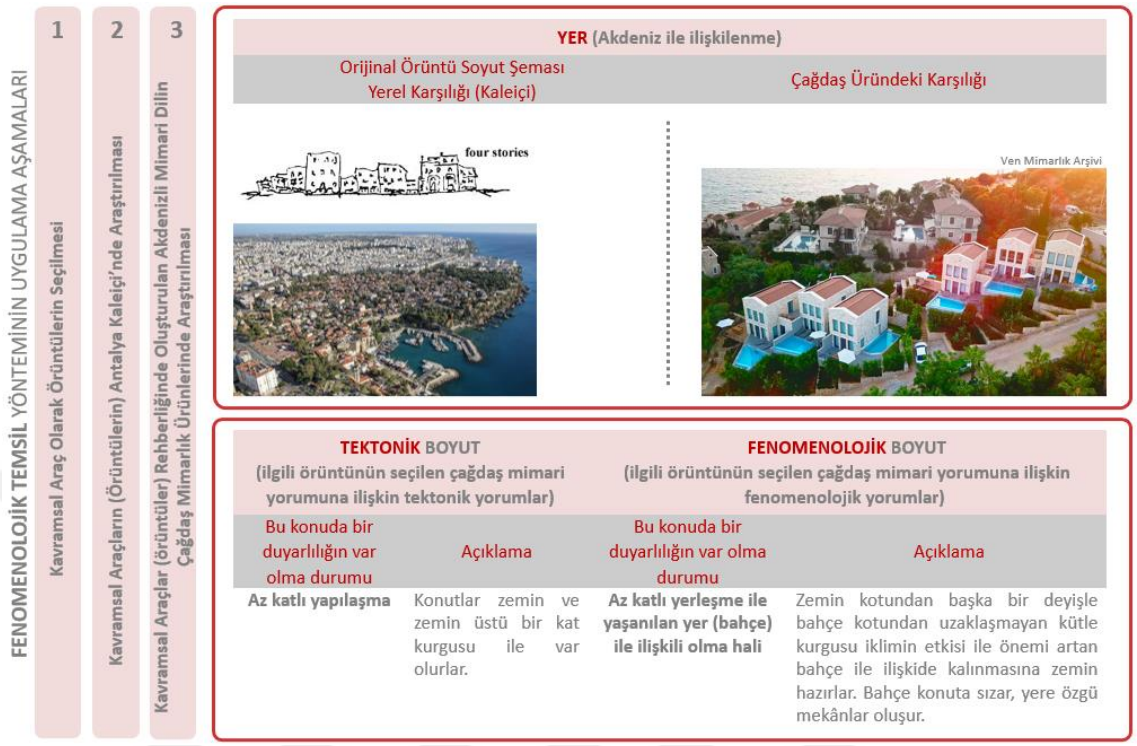
Şekil 4.103. *Tırmanıcı Bitkiler* örüntüsü karşılığı, Novron Belek Evleri (Orijinal 2024)

4.3.6. Kaş Evleri

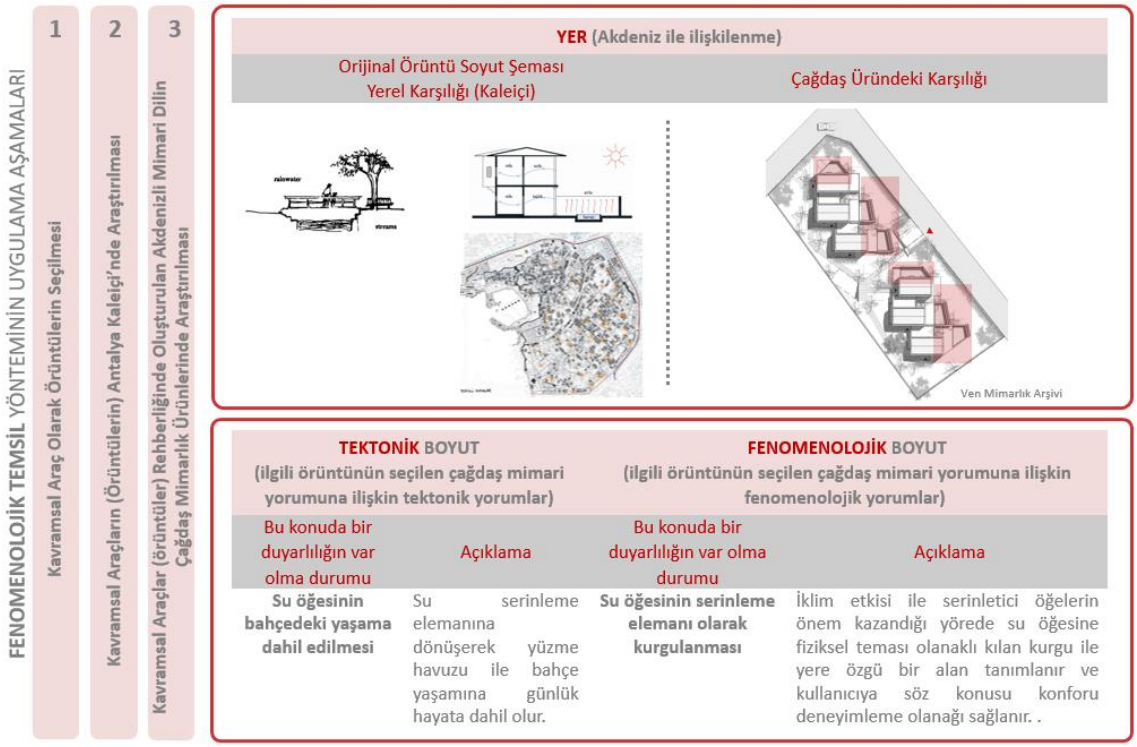
Fenomenolojik temsil yöntemi ile ortaya çıkarılan "Akdenizli" mimari dilin Kaş Evleri'ndeki varlığı farklı ölçeklerde kurgulanan örüntülerle aranmıştır. Kentsel ölçekte Kaleiçi'ndeki karşılıkları bulunan, yerin özellikleri ile ilişkilenen ve Akdenizli mimarlığa uyarlanabilen 9 örüntüden 2 örüntünün Kaş Evleri'nde var olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu örüntüler *Dört Kat Sınırı (21)* ve *Havuzlar ve Akarsular (64)* örüntüleridir. Yerleşim dokusunda yer alan konutlar iki katlı kurguları ile *Dört Kat Sınırı (21)* örüntüsünün yer ile ilişkinin zayıfladığı kabulüyle önerdiği az katlı kurguları ile (Şekil 4.104), Akdeniz ikliminde önemli bir yaşama mekânına evrilen bahçe başka bir deyişle yer kotu ile güçlü ilişkilerin kurulmasına imkân tanırlar.

Havuzlar ve Akarsular (64) örüntüsünün karşılığı yerleşimi oluşturan her konutun bahçesinde yer alan yüzme havuzunda bulunmuştur. Kütle kurgusu ile desteklenen ve Akdeniz yaşam kültüründe önemli payı olan bahçedeki yaşama serinleme elemanı olarak

dahil olan su öğesi, bahçede gerçekleştirilen aktiviteleri çeşitlendirerek ve yöreye özgü bir probleme yanıt oluşturarak çağdaş bir yoruma kavuşur (Şekil 4.105).

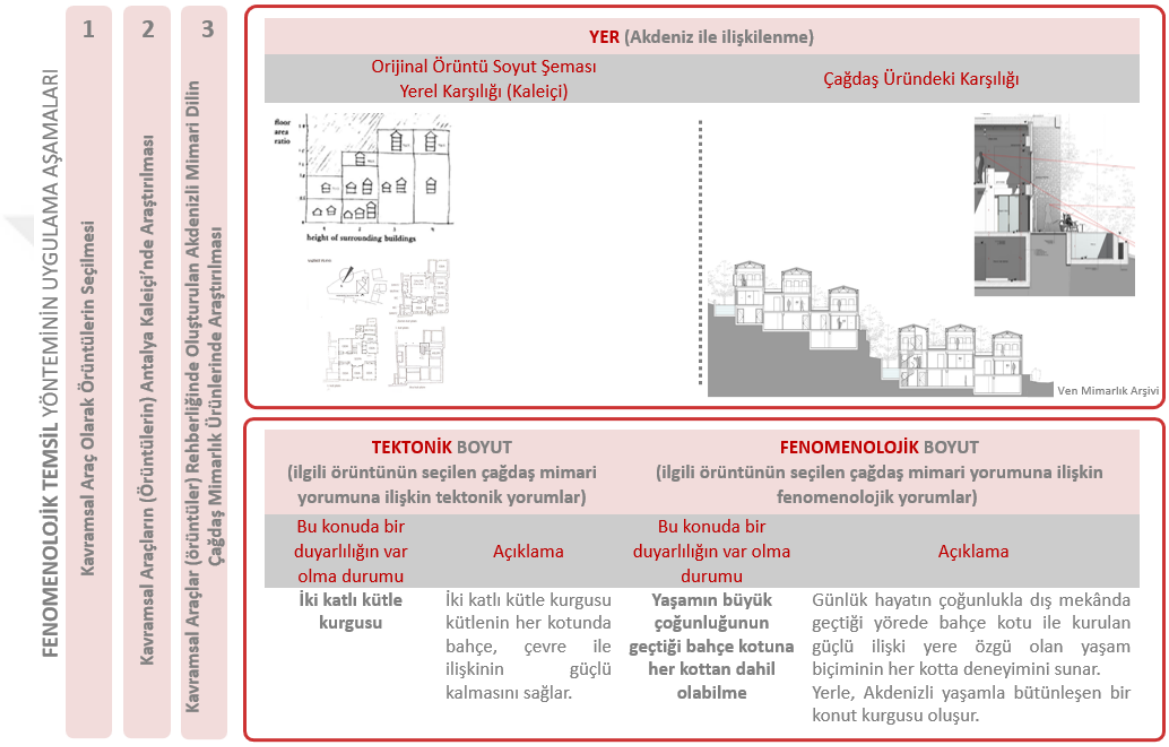
Şekil 4.104. *Dört Kat Sınırı* örüntüsü karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)

Şekil 4.105. *Havuzlar ve Akarsular* örüntüsü karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)

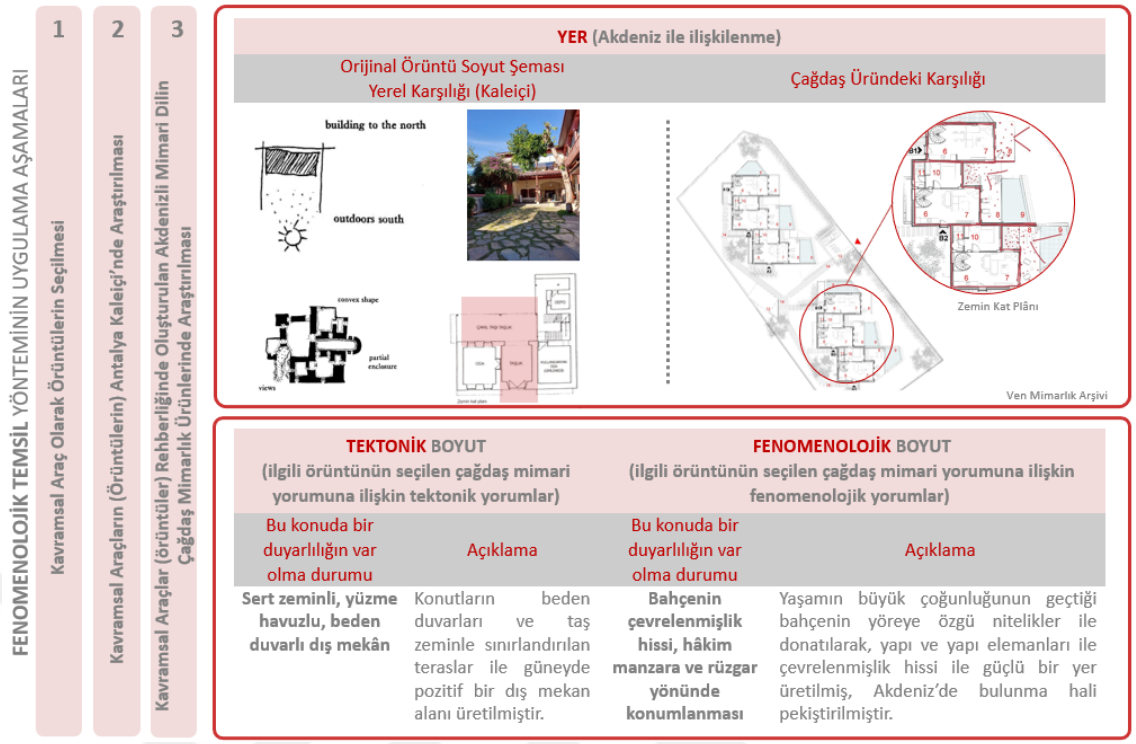
Bina ölçeğinde tanımlanan örüntülerden "Akdenizli" mimari dile karşılık geldiği tespit edilerek Kaleiçi'nde karşılıkları bulunan 24 örüntüden 10 örüntünün Kaş Evleri'nde var olduğu tespit edilmiştir.

Kat Sayısı (96) örüntüsü iki katlı yapılardan oluşan yerleşim dokusunda karşılık bulur (Şekil 4.106). Söz konusu az katlı yapı kurgusu zemin kotta topoğrafya ile şekillenen bahçe ile güçlü ilişkilerin kurulmasına zemin hazırlar. Günlük hayatın çoğunlukla dış mekânda geçtiği yörede dış mekân ile kurulan güçlü ilişki yere özgü olan yaşam biçiminin her kotta deneyimini sunar.

Şekil 4.106. *Kat Sayısı* örüntüsü karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)

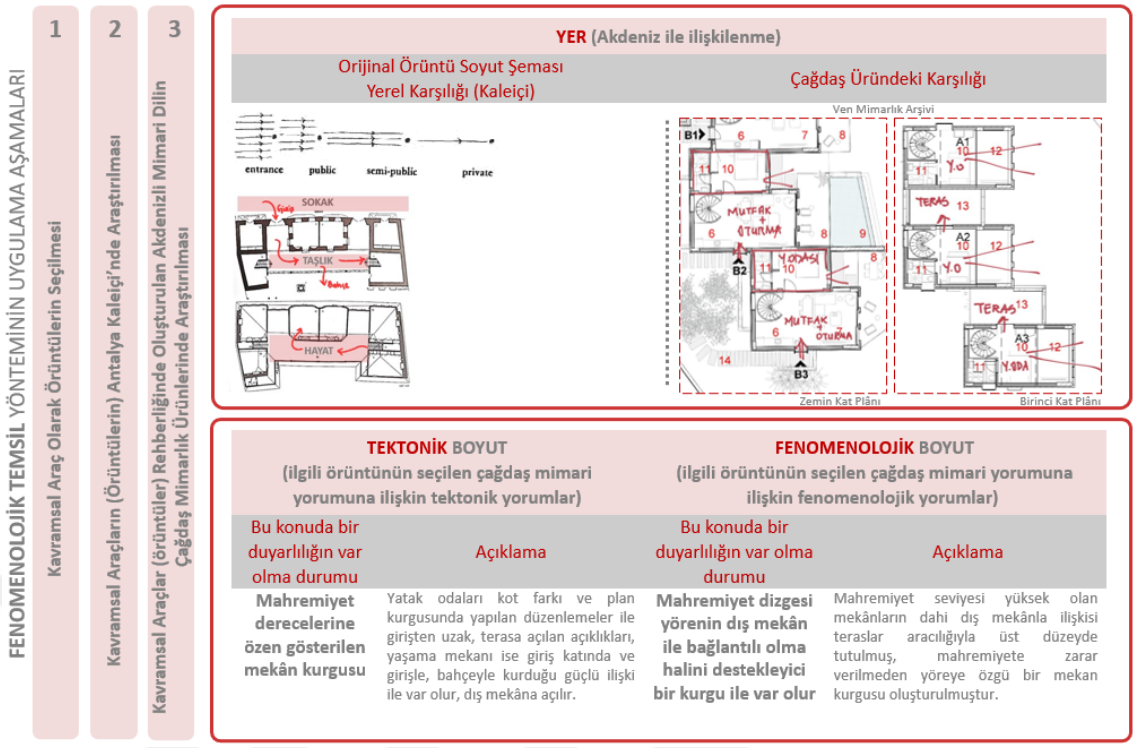
Güneye Açılan Dış Mekân (105), Pozitif Dış Mekân (106) ve *Yaşayan Avlular (115)* örüntüleri Kaleiçi'nde avluya ve avluyu besleyen mekâna karşılık geldiği için beraber ele alınan örüntüler olup, Kaş Evleri'nde söz konusu örüntülerden *Güneye Açılan Dış Mekân (105) ve Pozitif Dış Mekân (106)* örüntülerinin karşılığı bulunabilmiştir (Şekil 4.107). Güneyde konumlanan, hâkim rüzgâr yönüne açılan, Akdeniz manzarasına sahip bitki örtüsü ile zenginleştirilmiş bahçe ve bahçeyi besleyen yüzme havuzu, konutların beden duvarları ve taş zeminle sınırlandırılmış teraslar örüntülerin yöreye özgü öğeler ile karşılık bulmasını içerir.

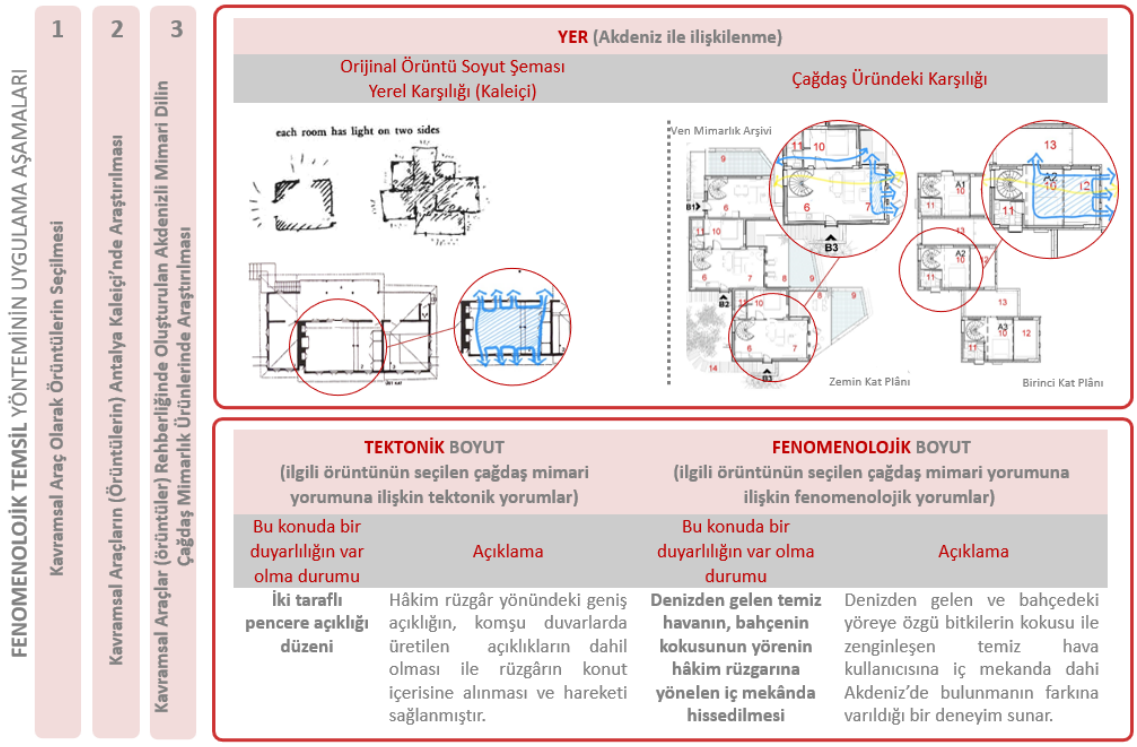
Şekil 4.107. *Güneye Açılan Dış Mekân ve Pozitif Dış Mekân* örüntüleri karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)

Mahremiyet Gradyanı (127) örüntüsünün yerleşimdeki karşılığı konutların sahip olduğu mekânların mahremiyet derecelerini dikkate alan mekân kurgusunda bulunmuştur (Şekil 4.108). Dış dünyaya yatma mekânına oranla görece daha açık olan yaşama mekânı, manzaraya ve hâkim rüzgâr yönüne açılan bir noktada planlanarak bahçeden beslenen ve konuta dahil olunan ilk mekân olarak kurgulanmıştır. Böylelikle mahremiyet dizgesi korunurken dış mekânda kurgulanan hayatın yaşama bölümünden beslenmesi mümkün kılınmıştır. Mahrem olan yatak odası üst kotta ve girişten uzakta (bahçe ve manzara ilişkili) kurgulanmış olmakla birlikte, üst kotta konumlanan yatak odasının giriş kotta yaşanan zengin yaşama görsel erişiminin (galerili bir çözümle iç mekânla ve manzarayla, teras ile dış mekânla) mümkün kılındığı bir mekân kurgusuna başvurulmuştur. Söz konusu kurgu, konuttaki mahrem mekâna özen gösterilmesini sağlamanın yanı sıra yere özgü gelişen dış mekândaki yaşam biçiminin iç mekânla kurduğu güçlü ilişkiyi tüm kotlara, mekânlara ulaştırmayı başarmış yere özgü bir deneyim yaşatan iç mekân kurgusuna dönüştürmüştür.

Her Odanın İki Tarafında Işık (159) örüntüsü konutların ortak bir hacim içerisinde çözülen giriş ve birinci katında yer alan yaşama mekânlarında ve yatak odasında karşılık bulmuştur (Şekil 4.109). Hâkim rüzgâr yönündeki geniş açıklıktan beslenen konut hacmi konutun diğer yüzeylerinde üretilen açıklıklar ile rüzgârın konut içerisine alınmasına ve hareketine imkân sağlamıştır. Söz konusu açıklık kurgusu örüntünün önerdiği aydınlık düzeyine ulaşarak görsel konforu sağlamasının yanı sıra yaşanan hava hareketleri ısısal konforu da sağlar. Denizden gelen ve bahçedeki yöreye özgü bitkilerin kokusu ile zenginleşen temiz hava iç mekâna ulaşır ve kullanıcısına Akdeniz'de olduğunun farkında olduğu bir yaşam deneyimini vaat eder.

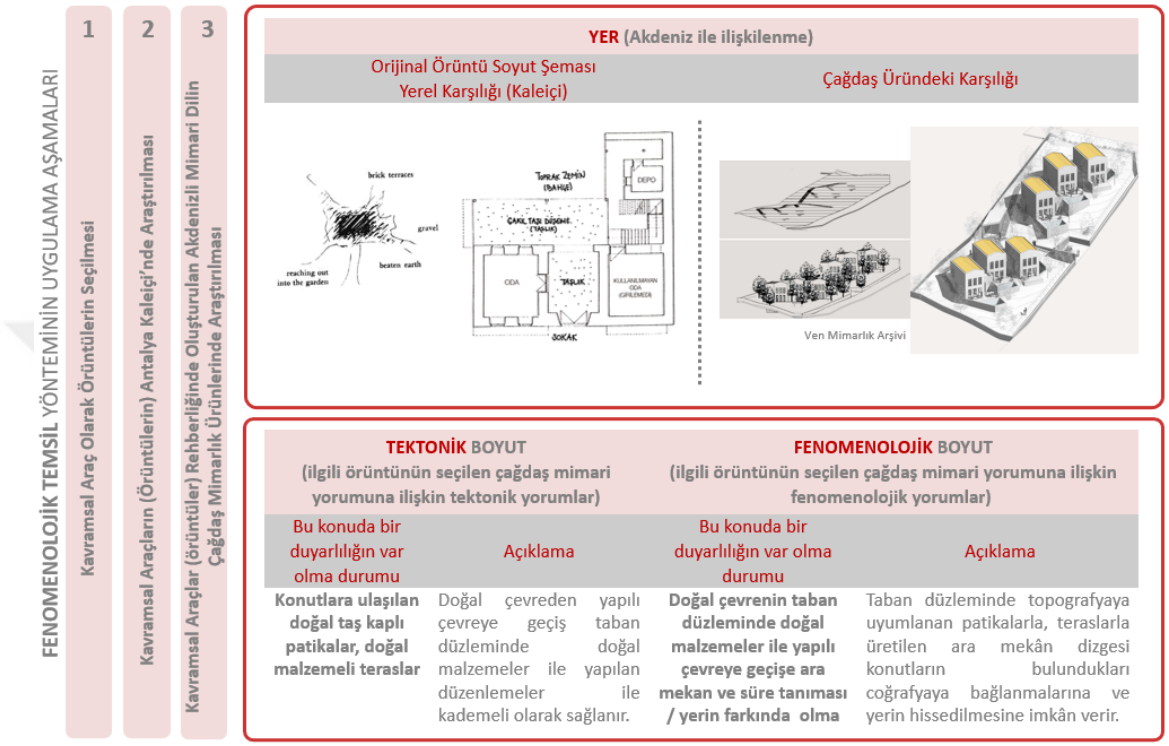
Şekil 4.108. *Mahremiyet Gradyanı* örüntüsü karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)

Şekil 4.109. *Her Odanın İki Tarafında Işık* örüntüsü karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)

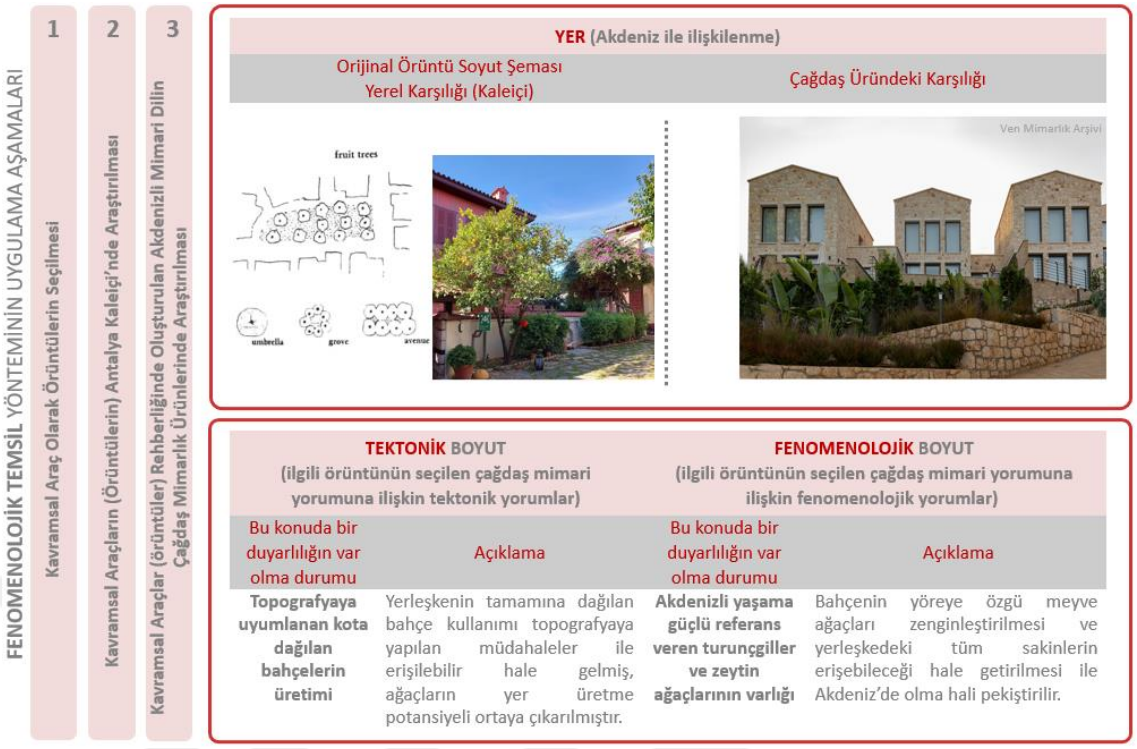
Dünya ile Bağlantı (*168*) örüntüsünün karşılığı konut bloklarına ulaşılan patika yollarda (arazi içi yaya yolları), konutların topoğrafyaya uyumlu planlanan teraslarının

doğal malzemelerden oluşturulan sert zeminlerinde bulunabilir (Şekil 4.110). Taban düzleminde üretilen söz konusu kurgu yapılı çevre ile doğal çevre arasında ara mekân üreterek geçişin aniden olmasını engeller, konutların bulundukları coğrafyaya bağlanmalarına ve yerin hissedilmesine olanak sağlar. Yapılı çevreye merdivenler, patikalar ile ulaşılması söz konusu kısa yolculuk esnasında doğal çevrenin farkında olunması için kullanıcıya imkânlar sağlar.

Şekil 4.110. *Dünya ile Bağlantı* örüntüsü karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)

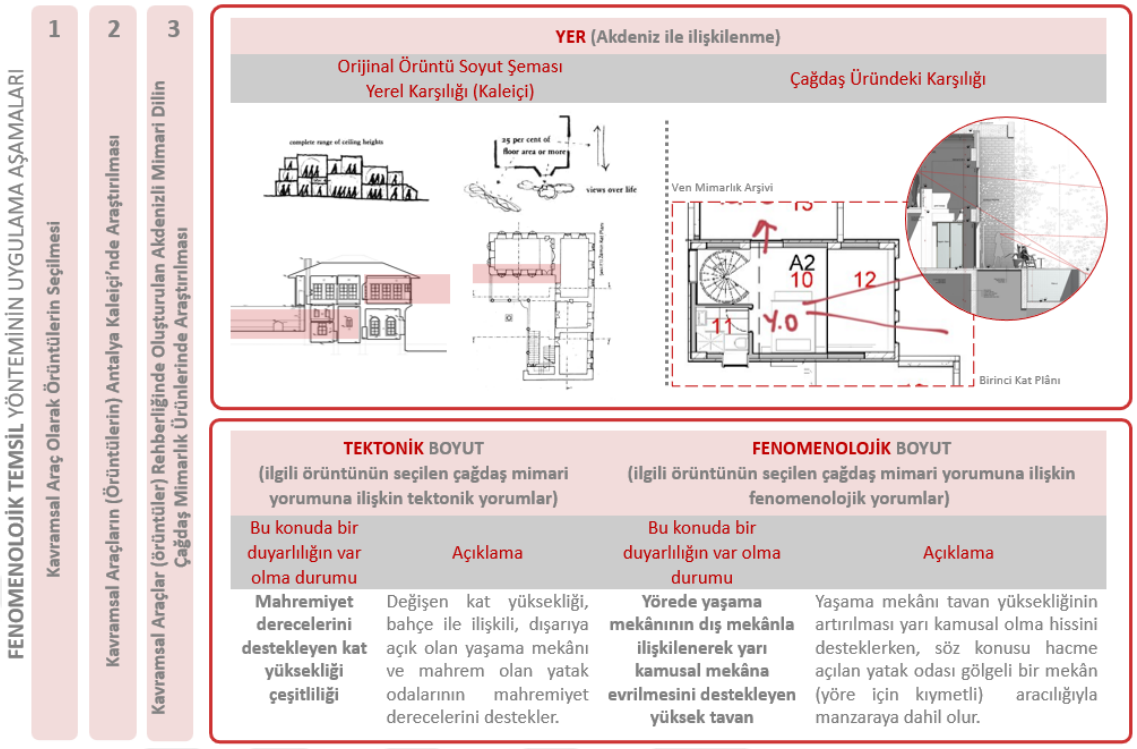
Meyve Ağaçları (170) örüntüsünü yerleşim dokusunda yer alan Akdeniz'de olunduğuna dair güçlü mesajlar ileten zeytin ağaçlarında, turunçgiller ailesine ait ağaçlarda bulmak mümkündür (Şekil 4.111). Konutların her yönde sınırları belirli bir bahçelerinin olmayışı kullanıcıların konutların yerleştiği tüm arazideki yeşil dokuyu deneyimleyebilmelerine imkân tanır. Topografyaya uyumlanan ve kotlara dağıtılan arazide konumlanan ve Akdeniz'de bulunma halini pekiştiren ağaçlar yerleşimde yaşayanların tümünün ulaşabileceği, deneyimleyebileceği gölgeli alanlar üreterek yere özgü bir dış mekân deneyimi sunar. Bu bağlamda *Ağaç Yerleri (171)* örüntüsü de karşılık bulmuş olur.

Şekil 4.111. *Meyve Ağaçları* ve *Ağaç Yerleri* örüntüleri karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)

Konutlarda üretilen mahremiyet derecesini destekleyen *Tavan Yüksekliği Çeşitliliği (190)* örüntüsünün karşılığı konutların yaşama mekânı ve yatma mekânında değişen kat yüksekliğinde bulunmuştur. Yüksek bir tavana sahip olan yaşama mekânı yatma mekanına oranla konut dışına açılan, bahçe ile ilişkili bir mekân olup, söz konusu kurgu ile üretilerek (yüksek tavan) bu tutumu destekleyen bir hacim kurgusu sunar. Akdeniz kültüründe bahçe ile ilişkili ve dışarıya açık olan yaşama mekânı ve daha mahrem olan yatak odalarının mekân kurgusundaki dikkatli yerleşimleri kat yüksekliği ile desteklenerek yere özgü çağdaş bir yoruma evrilir. Tavan yüksekliği artırılarak üretilen hacim manzaraya hâkim olan yönde kurgulanması açısından da değerli olup, üst kotta planlanan yatak odasının söz konusu manzaradan yararlanması için şeffaflaştırılmış bir ayırıcı ile hacme dolayısı ile manzaraya gölgeli bir mekân aracılığı ile dahil olması *Hayata Bakan Pencere (192)* örüntüsünün çağdaş yorumunu içermesi açısından değerlidir (Şekil 4.112).

Kaleiçi'ndeki varlıkları tespit edilerek yerel karşılıkları bulunan yapı elemanı ölçeğinde ele alınan 7 örüntünün Kaş Evleri'nde karşılığı bulunmamıştır.

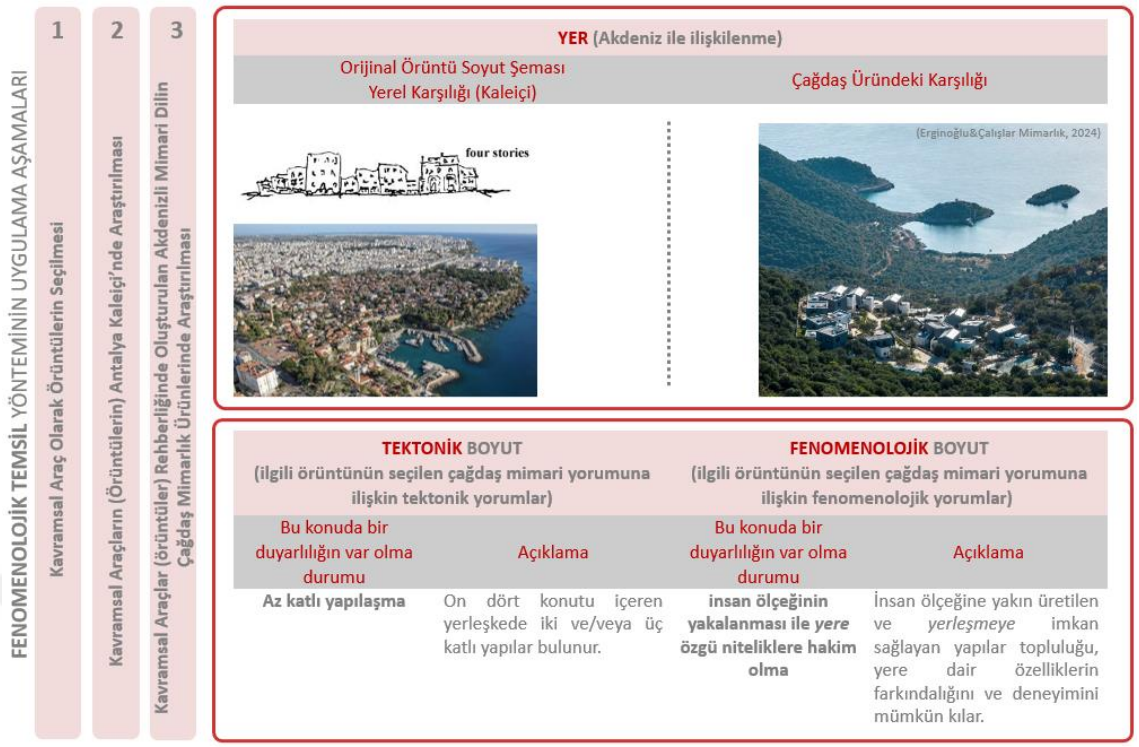
Şekil 4.112. *Tavan Yüksekliği Çeşitliliği* ve *Hayata Bakan Pencere* örüntüleri karşılığı, Kaş Evleri (Orijinal 2024)

4.3.7. Notos Kaş Evleri

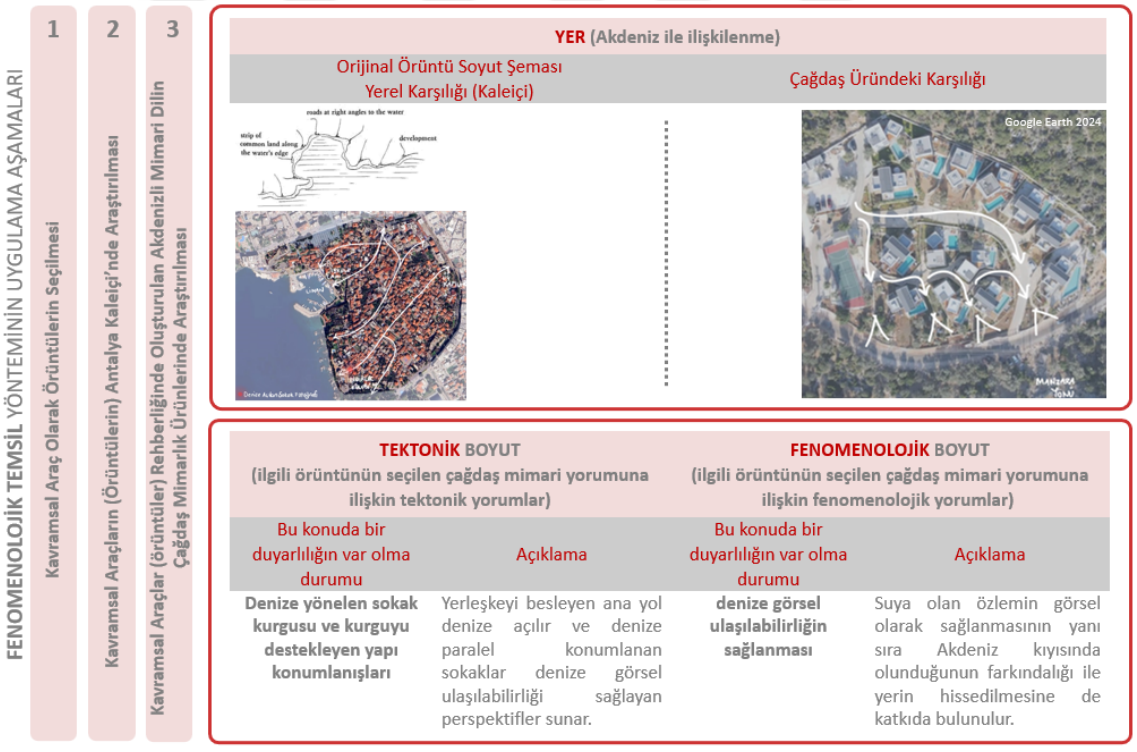
Antalya Kaleiçi'nde tespit edilen "Akdenizli" mimari dilin Notos Kaş Evleri'ndeki (2022) varlığı farklı ölçeklerde kurgulanan örüntülerle aranmıştır. Kentsel ölçekte Kaleiçi'ndeki karşılıkları bulunan, yerin özellikleri ile ilişkilenen / yer duygusuna katkıda bulunan / Akdenizli mimarlığa uyarlanabilen 9 örüntüden 5 örüntünün Notos Kaş Evleri'nde var olduğu tespit edilmiştir.

İki farklı kütle kurgusu ile oluşturulan dokuda, konutlar iki veya üç katlı yükseklikleri ile *Dört Kat Sınırı (21)* örüntüsünün önerdiği yüksekliğe sahiptirler (Şekil 4.113). İnsan ölçeğinden, yer kotundan uzaklaşılmadan az katlı tasarlanan konutlar yere önem atfeden kütle kurgusu ile yere dair özelliklerin hissedilmesine ve yere aidiyet duyulmasına katkıda bulunur.

Suya Erişim (25) örüntüsünün karşılığı dokuyu besleyen ana yolun denize açılması ve söz konusu yola paralel kurgulanan, denize açılan perspektiflere imkân sağlayan yapılar ile çevrelenen yaya yollarında bulunmuştur (Şekil 4.114). Söz konusu kurgu insanın suya olan özlemini görsel olarak karşılar, Akdeniz kıyısında olunduğunun farkındalığı ile yerleşim dokusunun deneyimlenmesi sağlanır.

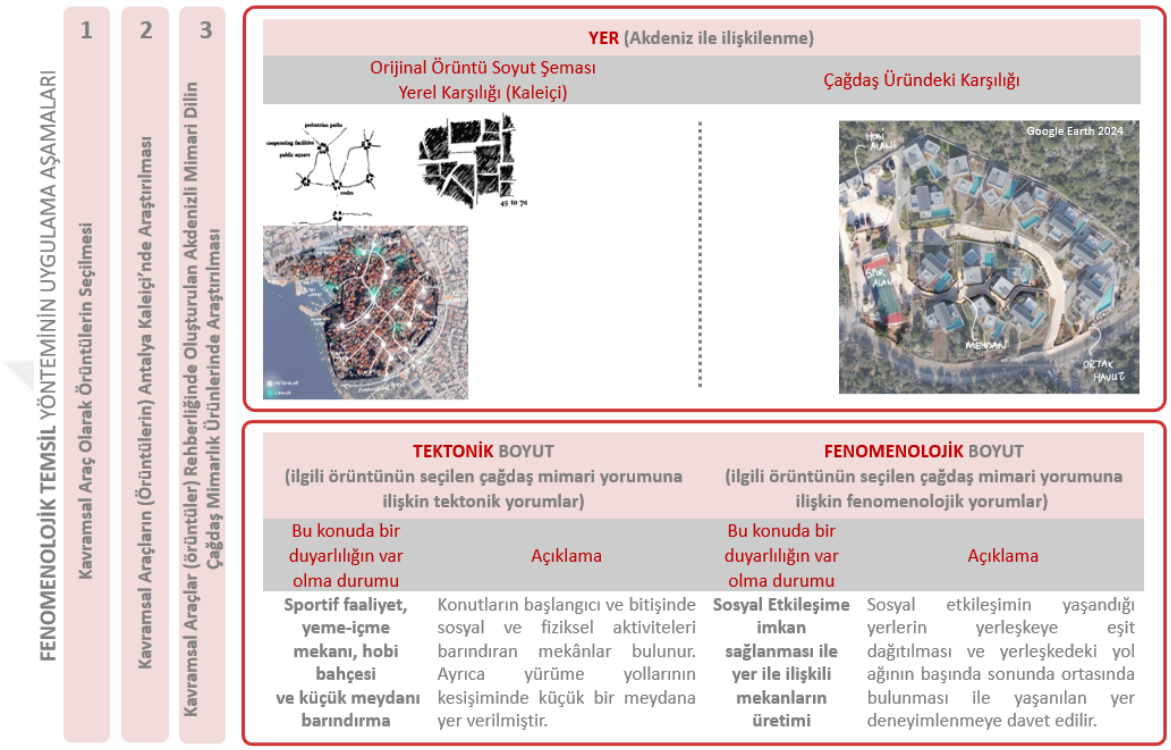
Şekil 4.113. *Dört Kat Sınırı* örüntüsü karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)

Şekil 4.114. *Suya Erişim* örüntüsü karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)

Aktivite Noktaları (30) ve *Küçük Meydanlar (61)* örüntülerinin karşılığı vaziyet plânında eşit dağıtılan, sportif faaliyetlere imkân sağlayan spor alanı, yeme-içme mekânı

ve yürüme yollarının kesişiminde kurgulanan küçük meydanda bulunmuştur (Şekil 4.115). Söz konusu mekânlar dinlenme, soluklanma ve sosyal etkileşime imkân sağlayarak yerleşim dokusunun deneyimlenmesine katkıda bulunurlar ve dokuyu deneyimleyenler Akdeniz'in sunduğu zengin peyzajın, manzaranın farkındalığı ile yeri hissederler, yere özgü bir deneyim yaşarlar.

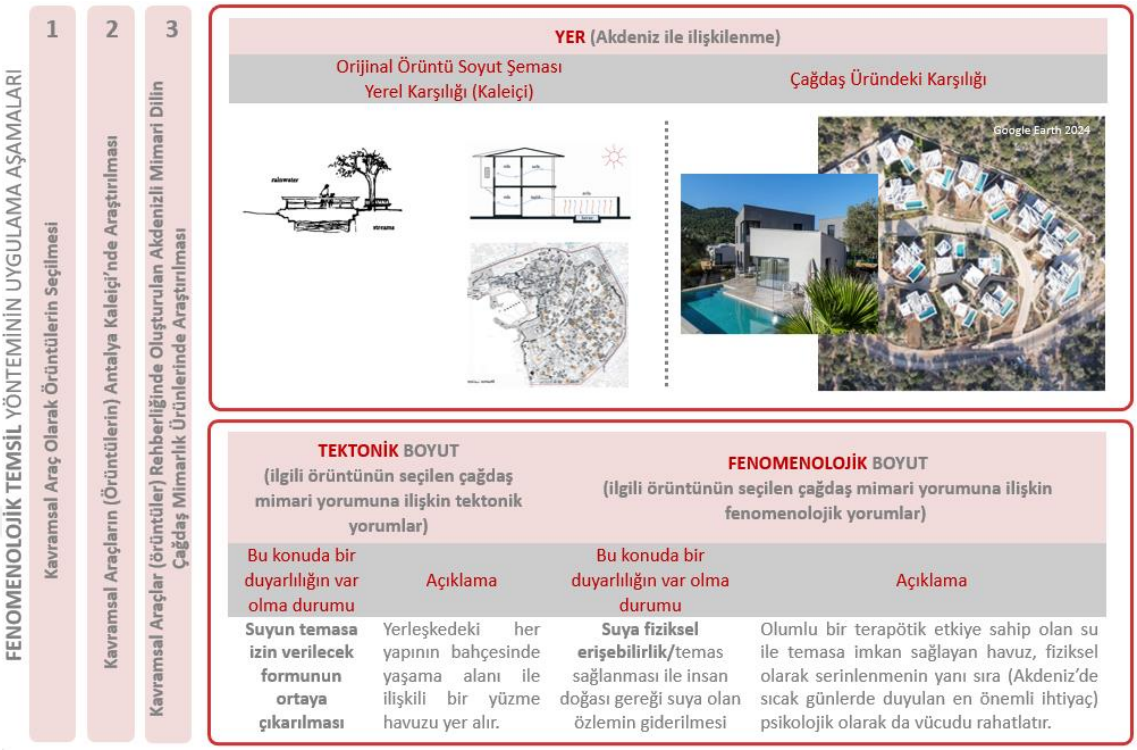

Şekil 4.115. *Aktivite Noktaları* ve *Küçük Meydanlar* örüntülerinin karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)

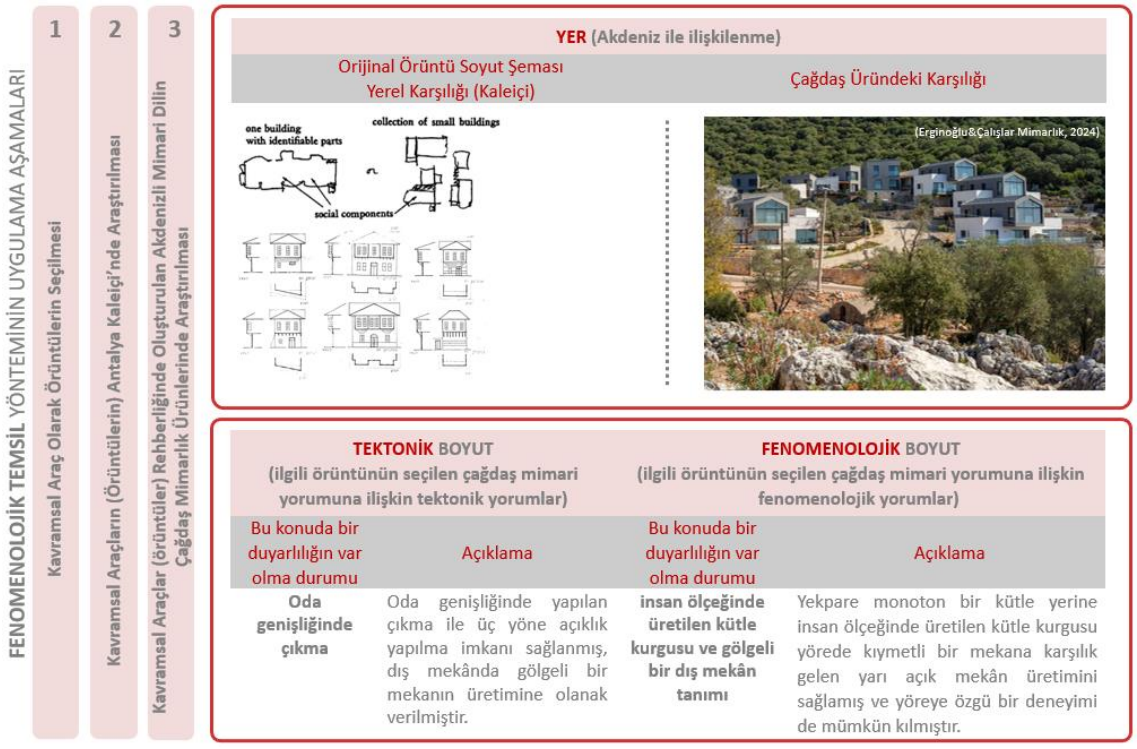
Havuzlar ve Akarsular (64) örüntüsünün karşılığı suya fiziksel erişebilirliğe olanak sağlayan, her konutun bahçesinde yer alan ve tüm yerleşime hizmet eden yüzme havuzunda bulunmuştur (Şekil 4.116). Söz konusu havuz, suya fiziksel olarak temas etmeye imkân sağlayarak, olumlu terapötik etkiye sahip olduğu çalışmalar ile desteklenen su öğesine erişimi mümkün kılar. Sunduğu psikolojik rahatlamanın yanı sıra iklimin etkisi ile suyun serinletici etkisine olan ihtiyacı da karşılayan havuz, yere özgü olan bir soruna alternatif bir çözüm üreterek yere aidiyet duyulması ve yere özgü özelliklerin hissedilmesi noktasında önemli bir adıma karşılık gelir.

Bina ölçeğinde tanımlanan örüntülerden "Akdenizli" mimari dile karşılık geldiği tespit edilerek Kaleiçi'nde karşılıkları bulunan 24 örüntüden 10 örüntünün Notos Kaş Evleri'nde var olduğu tespit edilmiştir.

Bina Kompleksi (95) örüntüsünün karşılığını yapıların manzara yönünde yaptığı oda genişliğinde çıkmalar ile zenginleşen kütle kurgusunda bulmak mümkündür (Şekil 4.117). Çıkmalar ile oluşan parçalı kurgu yapıyı yekpare olmaktan uzaklaştırarak insan ölçeğine yaklaştırır. Ayrıca söz konusu çıkmalar dış mekânda gölgeli, yarı açık mekân deneyimine imkân tanıyarak ve insan ölçeğinde mekânlar üreterek yere aidiyet duyulmasına katkıda bulunur.

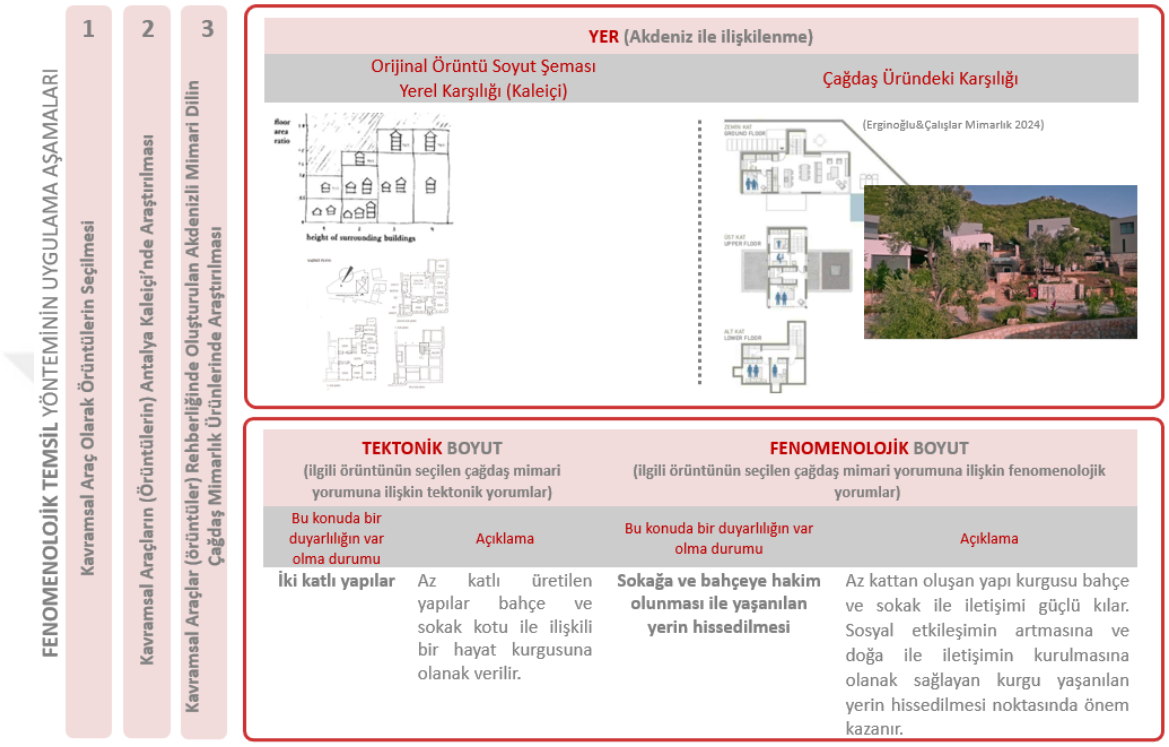

Şekil 4.116. *Havuzlar ve Akarsular* örüntüsünün tespiti, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)

Şekil 4.117. *Bina Kompleksi* örüntüsünün karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)

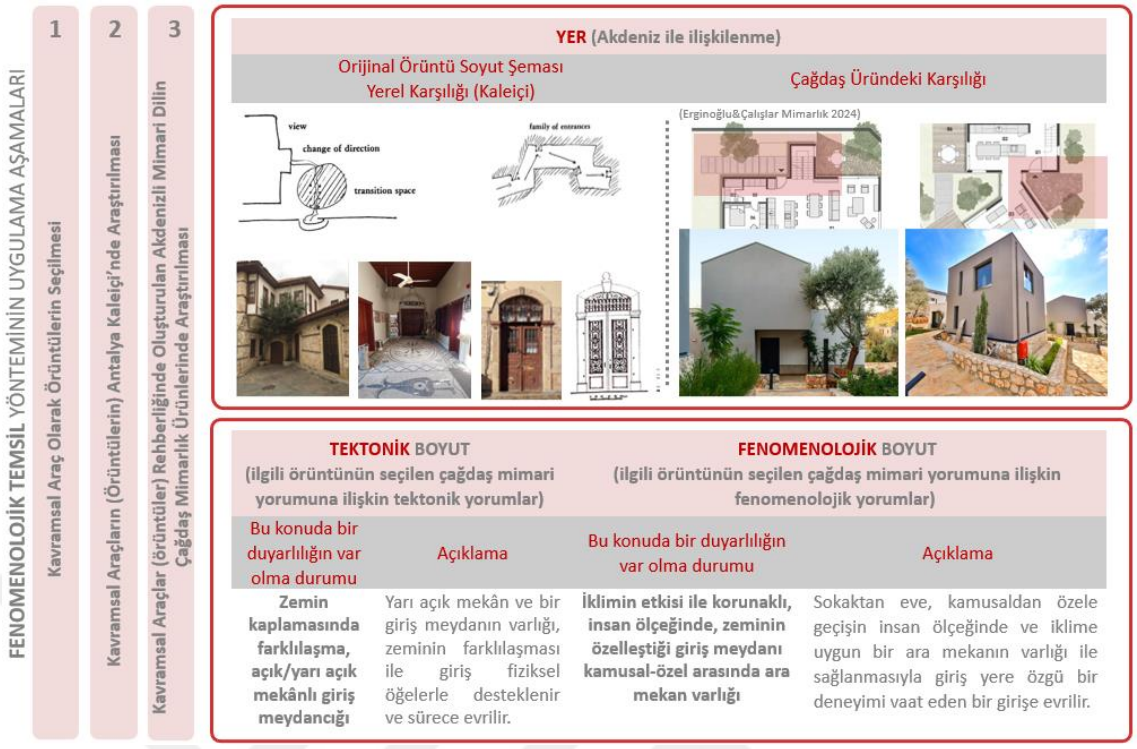
Kat Sayısı (96) örüntüsü iki katlı yapılardan oluşan dokuda karşılık bulur (Şekil 4.118). Söz konusu az katlı kurgu yapıyı deneyimleyenlerin bahçe ve sokak kotuna hâkim olmasını sağlar. Sokak ile kurulan ilişki sosyal etkileşimin artmasına, bahçe ile kurulan ilişki ise doğa ile iletişimde kalınmasına imkân vererek yere ait veriler hakkında bilgi sahibi olmayı, yerin hissedilmesini mümkün kılar.

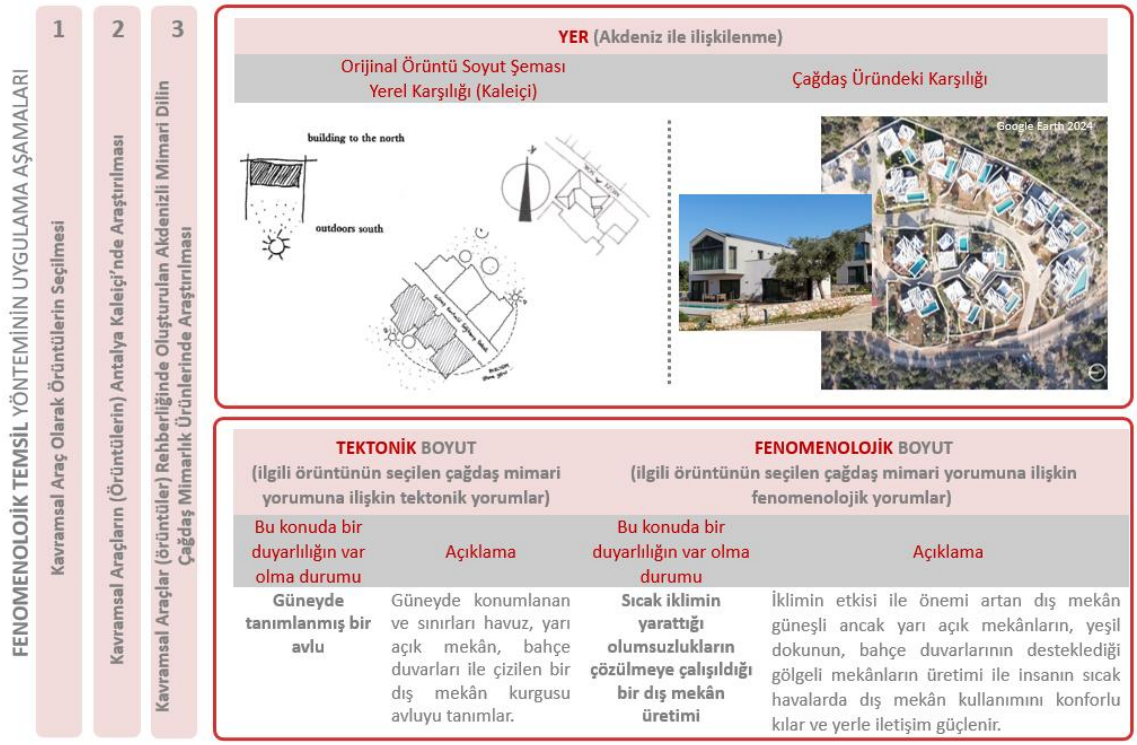
Şekil 4.118. *Kat sayısı* Örüntüsünün karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)

Giriş Ailesi (102) örüntüsü yerleşim dokusunda yer alan iki konut tipinde üretme biçimi değişmekle birlikte girişe uzanan yaya yollarının, merdivenlerin ve gölgeli giriş meydanın varlığında bulunmuştur. Girişi tanımlayan söz konusu öğeler *Giriş Geçişi (112)* örüntüsünün karşılığını da oluştururlar. *Giriş Geçişi (112)* örüntüsü, girişe hazırlayan gölgeli bir mekânı da içeren konuta ait giriş meydanı, yürüyüş rotasının yönünü değiştirilmesi ile oluşturulan giriş kurgusu ve zemin kaplamasında yapılan farklılaşma ile karşılık bulur (Şekil 4.119). Binaya giriş deneyiminin fiziksel öğelerle desteklenmesi ile geçişin aniden olmasını engelleyen ara mekânların veya farklılıkların kurgulanması, iç-dış ve dışarı arasındaki geçiş duygusunun anlaşılmasına, var olunan yerin hissedilmesine (Akdeniz'de girişte gölgeli bir mekânda beklemenin kıymeti ve anısı) imkân tanımıştır.

Kaleiçi'nde avluya ve avluyu besleyen mekâna karşılık geldiği için beraber ele alınan *Güneye Açılan Dış Mekân (105), Pozitif Dış Mekân (106)* ve *Yaşayan Avlular (115)* örüntülerinden *Güneye Açılan Dış Mekân (105)* örüntüsünün karşılığı yerleşim dokusunda bulunabilmiştir. Güneyde konumlanan bahçe ve bahçeyi besleyen havuzlu, yarı gölgeli kurgu bahçenin kullanılmasına zemin hazırlar ve kullanıcıyı bahçeyi deneyimlemeye davet ederek yer ile ilişki kurmasına olanak verir (Şekil 4.120).

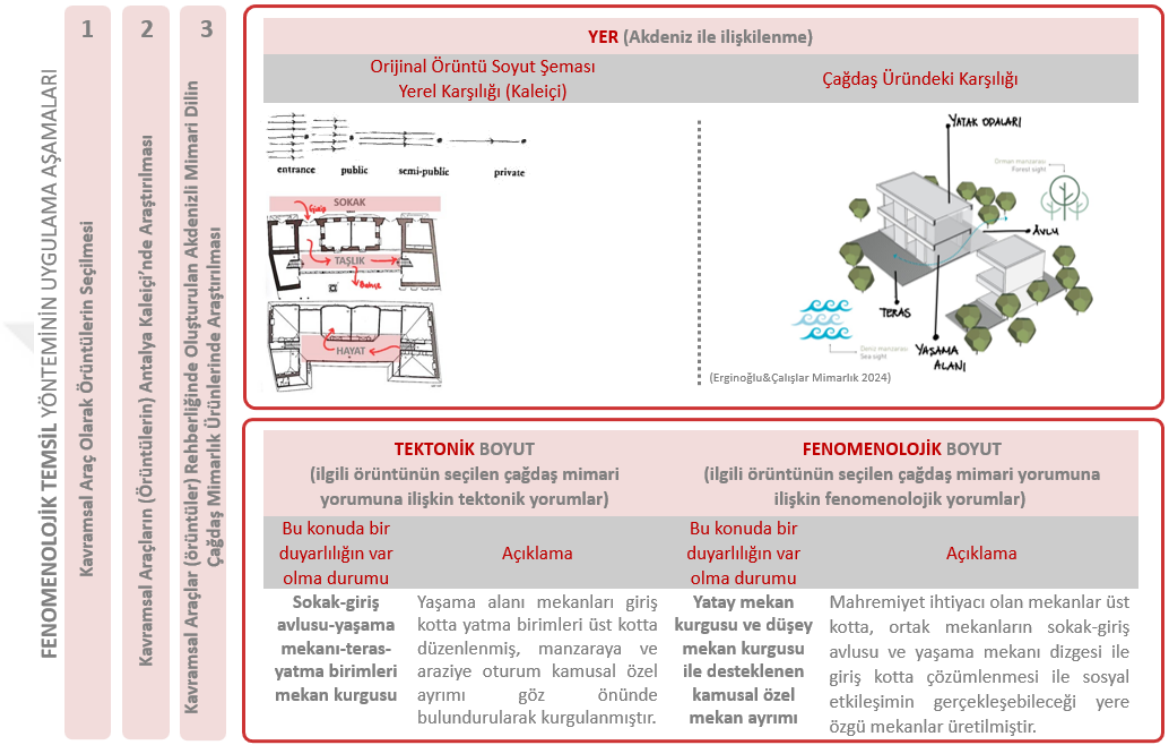

Şekil 4.119. *Giriş Ailesi* ve *Giriş Geçişi* Örüntülerinin karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)

Şekil 4.120. *Güneye Açılan Dış Mekân* Örüntüsünün karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)

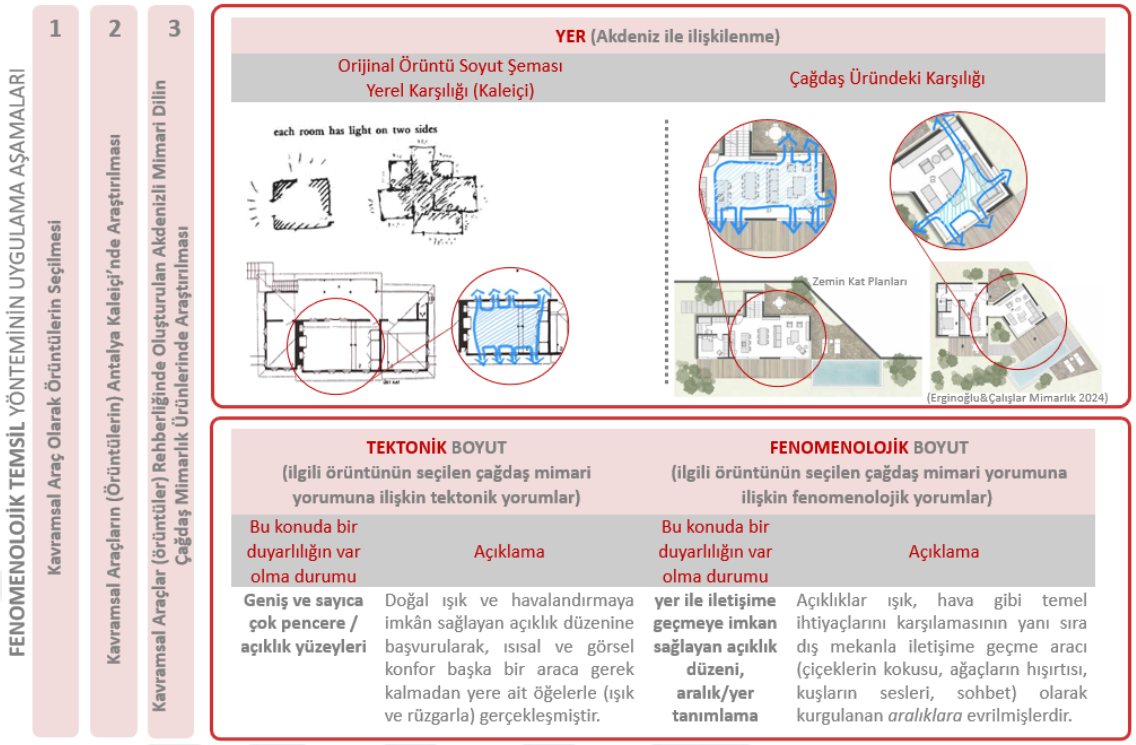
Mahremiyet Gradyanı (127) örüntüsünün karşılığı konutların mekân kurgusunda karşılık bulmuştur. Giriş avlusu ve bahçe arasında kurgulanan yaşama bölümünden (mutfak ve salon) oluşan zemin kat plânı, sokak kotundan ayrışarak üst kotta çözümlenen yatak odalarını içeren birinci kattan oluşan konutun sunduğu kamusaldan özele uzanan dizge (Şekil 4.121), örüntünün ön gördüğü sosyal etkileşimlere imkân sağlayacak, yere uygun karşılaşmalara izin veren mekânlardan oluşmuştur.

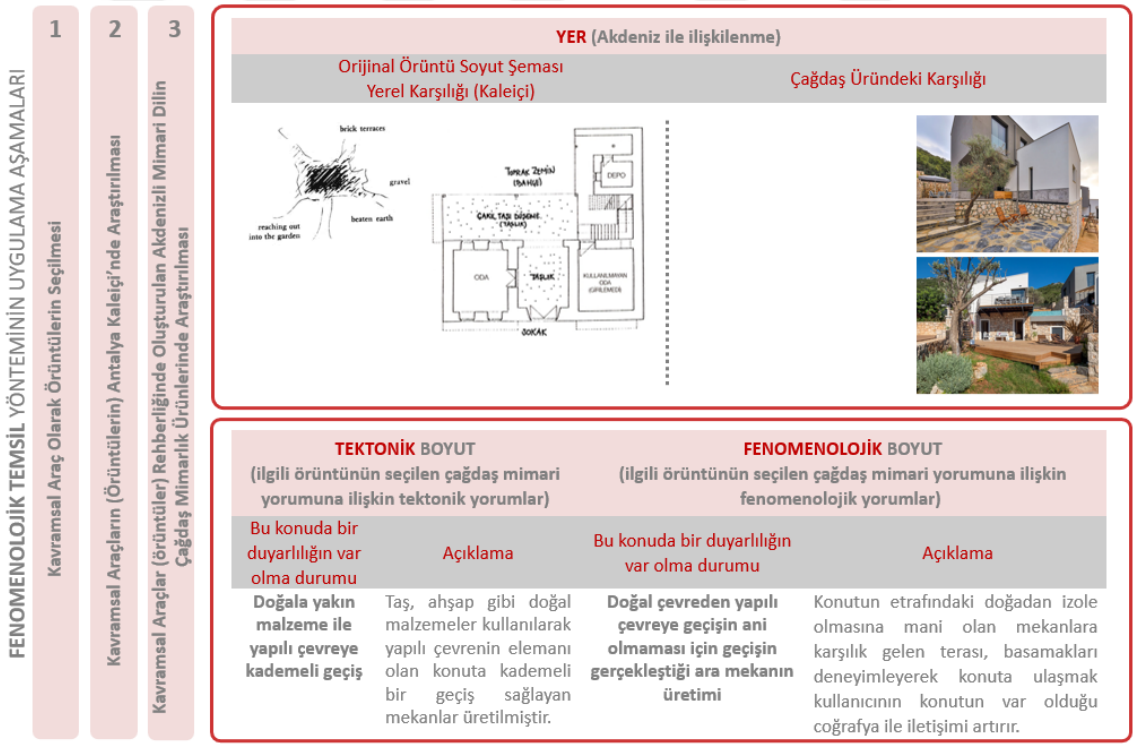
Şekil 4.121. *Mahremiyet Gradyanı* örüntüsünün karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)

Her Odanın İki Tarafında Işık (159) örüntüsünün karşılığı dokuda yer alan konutların yaşama alanlarında bulunmuştur (Şekil 4.122). İklimin etkisi ile iki yönlü kurgulanan açıklıklar, örüntünün önerdiği aydınlık düzeyini sağlayarak iletişime katkı sağlamanın yanı sıra, ısı konforu sağlar. Söz konusu açıklıkların zemin kotta yapılması yer ile kurulan duyusal ilişkilerin artmasına (bahçedeki çiçeklerin kokusu, ağaçların hışırtısı, kuşların sesi vb.) da imkân sağlamıştır.

Dünya ile Bağlantı (168) örüntüsü dokuda yer alan konutlarda farklı şekillerde karşılık bulmuştur. Basamaklar ve doğal malzemeden oluşan zemin döşemesi ile ulaşılan konutlar ve teraslar, patikalar ile ulaşılan konutlar, yapılı çevre ile doğal çevre arasındaki geçişin aniden yapılmadığı (Şekil 4.123), konutların yerden keskin bir şekilde ayrılmadığı bir kurgu ile var olmuş, yapı üzerinde var olduğu toprağa bağlanmıştır.

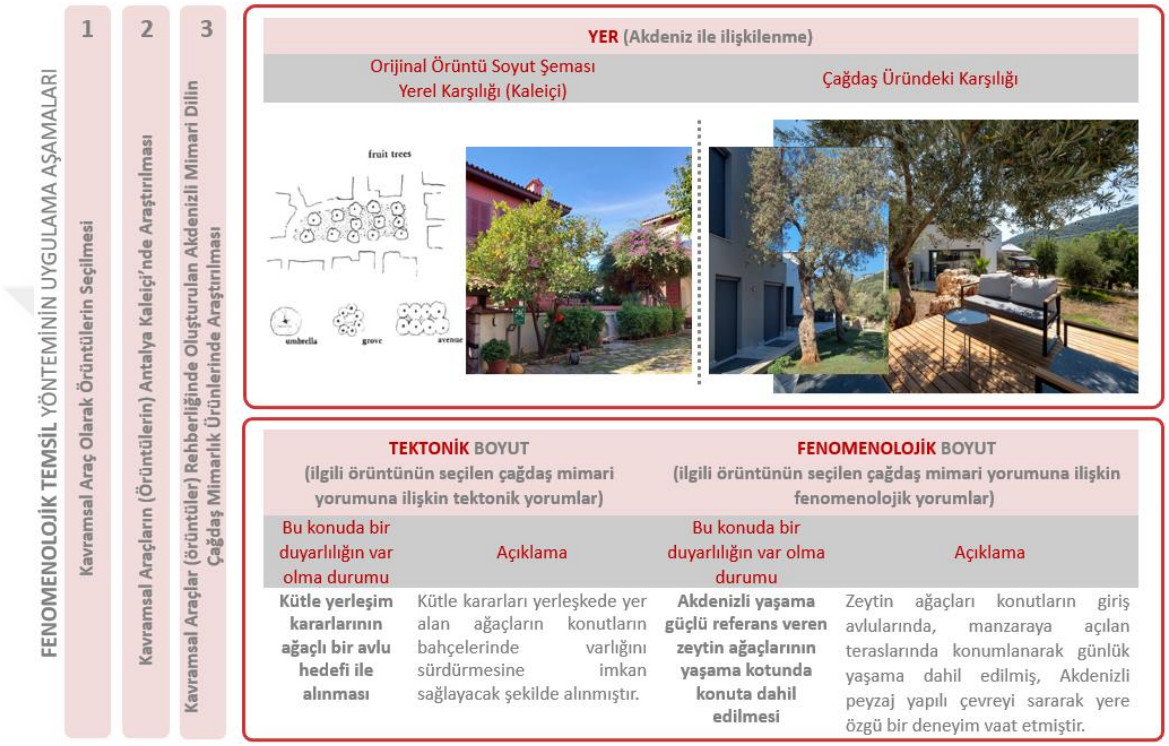

Şekil 4.122. *Her Odanın İki Tarafında Işık* örüntüsünün karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)

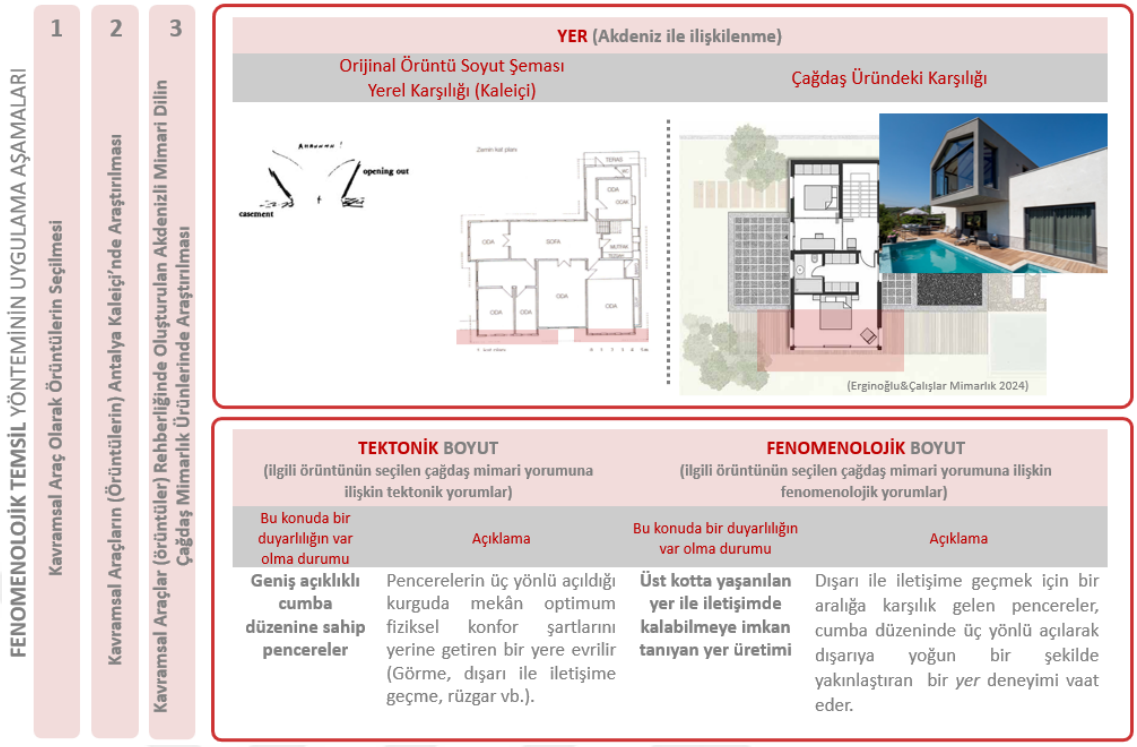
Şekil 4.123. *Dünya ile Bağlantı* örüntüsünün karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)

Meyve Ağaçları (170) örüntüsünün karşılığını yerleşim dokusunun doğal peyzajında yer alan zeytin ağaçlarında bulmak mümkündür. Akdeniz tanımında dahi kendine yer edinen zeytin ağacı, sahip olduğu güçlü Akdenizli olma potansiyeli ile konutlara eşlik ederek kullanıcısına Akdeniz'de olunduğuna dair referanslar iletir. Zeytin ağaçlarının bahçede, terasta ürettiği gölgeli mekânlar ise yaşama mekânı ile bütünleşen bahçede *yer* tanımlar ve *Ağaç Yerleri (171)* örüntüsünün karşılığını oluşturur (Şekil 4.124).

Şekil 4.124. *Meyve Ağaçları* ve *Ağaç Yerleri* örüntülerinin karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)

Yapı elemanı ölçeğinde tanımlanan ve Kaleiçi'ndeki karşılıkları bulunan 7 örüntüden bir örüntünün Notos Kaş Evleri'nde var olduğu tespit edilmiştir. *Geniş Açılan Pencere (236)* örüntüsü karşılıklı ve sayıca çok olarak kurgulanan açıklık düzeninde bulunmuştur. Doğal ışık ve havalandırmaya olanak sağlayan açıklık düzeni iç mekânın ışık, hava gibi temel ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra (ısı konforunun başka bir araca gerek duymadan yere ait olan ışık ve rüzgâr ile gerçekleştirilmesi) dış mekânla iletişime geçme aracı olmanın ötesinde cumba düzeninde açılan pencere dizisi ile dışarıda olma haline yakın bir deneyimi sunar. Yere ait duyguların, duyuların, çıkarımların oluşuma katkıda bulunulur. İç mekân, çiçeklerin kokusu, ağaçların hışırtısı, kuşların seslerini duymayı mümkün kılan bir aralığa evrilir (Şekil 4.125).

Şekil 4.125. *Geniş Açılan Pencereler* örüntüsü karşılığı, Notos Kaş Evleri (Orijinal 2024)

5.TARTIŞMA

Akdeniz Havzası'nın uygarlık tarihinde oynadığı merkezî rol, özellikle 19. Yüzyıldan itibaren tarih yazımının konusu olmuştur. Bu süreçte, Akdeniz çevresindeki tarihsel birikim boyunca gelişen ve modern ulusal sınırları aşarak coğrafi süreklilik gösteren ortak "Akdenizli" değerlerin var olduğu savı ortaya konmuştur. Bu düşüncenin ülkemizde de edebiyat ve mimarlık alanlarında yansımaları olduğu görülmektedir. Akdeniz coğrafyasının kültür tarihine ilişkin başlıca maddî kültür verilerinden biri olan vernaküler mimarlık, söz konusu "Akdenizlilik" fikrinin temel dayanaklarındandır. Akdeniz çevresine yayılan topraklarda, tarih boyunca benzer iklimsel veriler ve çevresel şartlar doğrultusunda gelişen zengin vernaküler mimarlık örneklerinde izlenebilen benzer biçimsel özellikler ve mekânsal organizasyonlar, ortak bir "Akdenizli" kültürün var olduğu fikrini destekler nitelikte görülmüştür.

Kültür tarihinde gelişen "Akdenizlilik" kavramı, 19. Yüzyıldan itibaren mimarlık disiplinini de etkilemiş, Akdeniz çevresinin mimarlık mirası hem Modern Hareket hem de modern sonrası mimarlık akımları için yeniden yorumlanmaya değer tarihsel veriler olarak görülmüştür. Modern Hareket'in yerel özelliklerden bağımsız bir evrensel geçerlilik iddiasına rağmen, söz konusu akımın önde gelen temsilcilerinin tasarımlarında Akdeniz'in yerel verileriyle bağlantılı vernaküler mimarlığa dayalı biçimsel özellikler izlenebilmektedir. Aynı vernaküler mimarlık verileri, Modern Hareket'e ve ona bağlı Uluslararası Üsluba karşıt olarak gelişen modern sonrası mimarlık akımları için de dayanak oluşturabilmiştir. Bu akımlardan biri de yerel çevre verileri ile mimari tasarım arasında süreklilikler arayan bölgeselciliktir. Mimarlığın, tarihte olduğu gibi, günümüzde de bölgesel veriler çerçevesinde biçimlenmesinin gerekliliğini vurgulayan bölgeselciliğin bünyesinde, söz konusu verilerin tespiti ve çağdaş yapılı çevrede yorumlanması bakımından farklılaşan yaklaşımlar gelişmiştir.

Modern sonrası dönemde "postmodern tarihselcilik / yeni gerçekçilik" akımı doğrultusunda gelişen "senografik" yaklaşım mimari geleneklere bağlı biçimsel öğelerinin yapı cephelerinde taklit edilmesiyle sınırlanan bölgeselci yorumlar üretmiştir. Bu yaklaşımın örnekleri, bütünüyle çağdaş yapı sektörünün öncelikleri ve yöntemleri doğrultusunda inşa edilmekte, mekân organizasyonu, yapı tektoniği ve deneyim olanakları açısından vernaküler mimarlığa bağlanabilen hiçbir özel yorum içermemektedir. Amerikan Yeni Gerçekçiliği akımının önde gelen kuramcılarından Venturi v.d.'nin (1977) ortaya attığı "süslenmiş hangar / decorated shed" kavramı ile temsil edilen senografik yaklaşım, vernaküler mimarlığı yüzeysel bir gösterge üretiminin tarihsel referansına indirgemektedir.

Bölgeselcilik tartışmalarının gündemde kaldığı geç 20. Yüzyılda, yukarıda özetlenen "senografik" yaklaşıma karşı tepkiler oluşmuştur. Örneğin, "eleştirel bölgeselcilik", mimarlığın tarihsel verilerinin çağdaş tasarımlarda yorumlanması sürecinde "senografik" yaklaşımın yüzeysel taklit yöntemlerine karşıt olarak yapı – çevre bağını, mekânın üç boyutlu organizasyonunu ve sunduğu duyusal deneyim olanaklarını araştıran "fenomenolojik" bir yaklaşımın geçerliliğini savunmuştur. Eleştirel bölgeselcilik, ilgili bölgenin karakteristik çevresel özelliklerine hassasiyet gösteren ve yerel mimarlığındaki "tektonik" özgünlükleri ve bunlara dayalı olarak kullanıcının tüm duyularına hitap eden mekânsal deneyim potansiyellerini kavrayarak bunları özgün

yorumlar ile güncel işlevler ve teknolojiler bağlamında sürdürebilen bir çağdaş mimarlık öngörmüştür (Frampton, 1983).

Her bölgeselci yaklaşımın, ilgili bölgesel geleneklerin belirli bir kuramsal yaklaşımdan tespitini, değerlendirmesini ve yorumunu içerdiği düşünülebilir. Tespit, ilgili bölgedeki mimari geleneğin analiz edilmesini, temel bileşenlerinin ortaya konmasını ve çözümlenmesini içerir. Değerlendirme, tespit edilen özelliklerin belirli bir kuramsal çerçeveye oturtularak bölgenin mimari geleneğini karakterize eden değerlerin ortaya konmasıdır. Yorum ise tespit edilen bölgesel özellikler ışığında ortaya konan değerlerin aynı kuramsal çerçeveye referansla çağdaş tasarımlarda sürdürülmesidir. Bu tez çalışmasında, bölgeselci bir mimari tasarım yaklaşımının tespit, değerlendirme ve yorum süreçlerinin bütünü "okuma" olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla, tezin ortaya koyduğu sonuçların daha iyi anlaşılabilmesi için senografik okumaya karşıt olarak fenomenolojik okumanın özellikleri ortaya konmalı ve tezin bulguları bu açıdan tartışılmalıdır.

Mimarlığın "Akdenizliliği" üzerine yapılan senografik okumanın tespit aşamasında bölgeye özgü mimari geleneğin çevresel ilişkilerinden kopuk olarak tekil yapılara indirgendiği ve bu yapıların morfolojik özellikleri, büyük ölçüde de cephe öğeleri açısından çözümlendiği düşünülebilir. Değerlendirme aşamasında ise "Akdenizli" bölgesel mimarlık, tespit edilen somut biçimsel özelliklerin toplamına indirgenmektedir. Senografik okumanın çağdaş yapıların tasarım sürecine yansıması ise bir biçimsel repertuara indirgenerek değerlendirilen "bölgesel" biçimlerin yeni yapıların cephelerindeki somut tekrarlarıdır.

Buna karşın, aynı bölgesel veriler üzerine yapılan bir fenomenolojik okuma, tespit aşamasında mimarlığı tekil yapılara indirgemek yerine, çok ölçekli bir araştırma ile kullanıcı-yapı ve çevre ilişkilerini ortaya koyar. Böyle bir tespit sürecinde bölgesel mimari gelenek, yerleşim dokuları, mekânsal deneyim, mekân organizasyonu ve tektonik özelliklere referansla çözümlenir. Tespit edilen veriler, fenomenolojik kavramsal çerçeveye dayanarak, kullanıcı – mekân ve çevrenin belirli biçimlerde ilişkilendiği soyut mekânsal şemalar olarak değerlendirilebilir. Bu sayede, fenomenolojik okuma, geleneksel yapılı çevreyi belirli biçimsel kalıplarda dondurulmuş tekil öğelerin toplamı olarak değil, gelecekteki mekânsal sorunlara çözümler üretebilen, yeni malzeme ve teknolojiler ile desteklenebilen, çok ölçekli, esnek ve soyutlanabilir mekânsal şemalardan oluşan bir bütün olarak kavrar. Böylece "Akdenizli" niteliklere sahip çağdaş mimarlık örnekleri yüzeysel taklitten uzak, özgün ve derinlikli yorumlar ile tasarlanabilir.

Söz konusu özgün ve derinlikli yaklaşıma duyulan ihtiyaç çağdaş mimarlık kuramı, eleştirisi ve eğitiminde sıklıkla dile getirilmektedir. Bu tezin hedeflenen katkısı, böyle bir özgün tasarım yaklaşımının geliştirilmesini destekleyecek nesnel ölçütler önermektir. Bu ölçütlerin, mevcut tasarımların özgünlük düzeyinin ve yeni tasarımların karar alma süreçlerinin belirlenmesinde kullanılabilmesi hedeflenmiştir. Tezin bulguları, örneklem üzerinde "Akdenizli" niteliklere yönelik olarak yapılan fenomenolojik okumalar ile ortaya konmuştur.

Senografiye karşıt bir kuramsal yaklaşım ile, mimarlıkta bölgesel verilerin fenomenolojik okumasını hedefleyen bu tezde, Alexander v.d. (1977) tarafından ortaya konan "örüntü" kavramı bir kavramsal araç olarak kullanılmış, bulgular da "örüntü" kavramına başvurularak ortaya konmuştur. Kullanıcı deneyimi ile mekânsal

organizasyonlar arasındaki ilişkileri soyutlanabilir şemalar olarak kavramayı mümkün kılmaları sebebiyle fenomenolojik bir kuramsal yaklaşımda temellenen örüntüler, tezin hedefleri ve yöntemi açısından uygun kavramsal araçlar olarak görülmüşlerdir. "Örüntü" kavramının ortaya konmasının üzerinden yaklaşık 50 yıl geçse de tezin tanımladığı problem, hedefler ve yöntem açısından bu kavramın, mimarlık disiplininin güncel sorunları bağlamında geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Kavramın geçerliliği tezin bulguları tarafından da desteklenmiştir. Örüntü ve örüntü dili, belirli bir bağlamdaki mimari geleneğin bölgesel nitelikleri ile soyutlanabilir şemalar üzerinden kavranabilmesini (Şekil 4.1. – Şekil **4.46**. arası, Şekil 5.1Şekil 5.3. ve Şekil **5.5**.) ve söz konusu bölgesel niteliklerin çağdaş tasarımlardaki mevcudiyet düzeyleri üzerinde nesnel değerlendirmeler yapılabilmesini (Şekil 4.48.-Şekil **4.125**. arası, Şekil 5.2.,Şekil **5.4**. veŞekil **5.6**.) sağlamıştır.

Akdeniz havzasında geleneksel kent dokularında yerel "Akdenizli" niteliğin tespitini yapmak üzere örneklem alanı olarak seçilen Antalya Kaleiçi geleneksel yerleşim dokusu fenomenolojik temsil yöntemi ile ele alınmıştır. Yöntem dahilinde araştırmacının deneyimini temsil eden ve üç ölçekte tanımlanan örüntülerin Antalya Kaleiçi'nde tespiti yapılmıştır. Yere özgü, geleneksel yerleşim dokusundaki "Akdenizli" mimari nitelikleri ortaya çıkarabilecek, Akdenizli mimari dile ait örüntülerin tespiti ile söz konusu örüntülerin çağdaş mimarlık ürünlerine yansıma düzeyleri araştırılmıştır. 1980 sonrasında üretilip, yerelliğe, "Akdenizli" modernliğe dair söylem ve eylemleri olan, yerleşim dokusu oluşturan, küçük ölçekli yazlık konutlar ve tekil konut örneklerini kapsayan çağdaş mimarlık ürünlerinde "Akdenizli" mimari dilin varlığı ve düzeyi tespit edilmiştir. Söz konusu tespitlerin yapılması ile "Akdenizli" örüntülerin yerel karşılıklarının bulunduğu Kaleiçi konutları ve çağdaş yorumlarının izlendiği çağdaş konut örneklerinin karşılaştırmalı okuması yapılmış ve tartışılmıştır. Bu bağlamda üç ölçekte tanımlanan örüntülerin (her bir ölçek için), yerel karşılıklarının ve çağdaş yorumlarının karşılaştırmalı okuması yapılmıştır.

Kentsel ölçekte yer alan 94 örüntüden yerin özellikleri ile ilişkilenen / yer duygusuna katkıda bulunan / Akdenizli mimarlığa uyarlanabilen 9 örüntü tespit edilmiştir. Söz konusu örüntülerin Kaleiçi'ndeki fenomenolojik ve tektonik karşılıkları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir (Şekil 5.1).

Mimarinin tektonik (yapı, yapı elemanı) yönü | Mimarinin psişik yönü

Yer **[Akdeniz] ile İlişkilenme (İklim, Topografya vb.) ÖRÜNTÜLER**	**Tektonik** **Yerel Mimariyle İlişkilenen Tektonik Nitelikler**	**Fenomenoloji** **Mimari Deneyimler ile Oluşan Duygular/Bedenin Katılımı**
Dört Kat Sınırı (21 Four-story Limit)	**İki veya ara katlı, üç katlı yapılar**	Yer kotundan uzaklaşılmadan az katlı kurgulanan konutlar ile **yere bağlı olma** ve **sokağa-bahçeye hakim** olma
Suya Erişim (25 Access to Water)	**Denize açılan sokak kurgusu**	Suya olan **özlem**in görsel olarak karşılığının bulunması ile suya **kavuşma** yere ait hissetme hali
Aktivite Noktaları (30 Activity nodes) **Küçük Meydanlar** (61 Small public squares)	**Hamamlı, ağaçlı meydanlar + cami avluları**	Sosyalleşmeye imkan tanıyan meydanlar ile **soluklanma**/sosyalleşme/yere **aidiyet** duyulması hali
Gezinti Hattı (31 Promenade)	**Cephe öğeleri + sokak kurgusu**	Sokağı besleyen yapı ve cephe elemanları ile sokağın / yerin deneyimlenmek için **davetkar** olma hali
Döngülü Yerel Yollar (49 Looped local roads)	**Çıkmaz sokaklar**	sokakların sonlanışı ile **sosyalleşme/biricik/yere özgü** olma hali
Ana Geçitler (53 Main Gateways)	**Kale burçları, surları, kapıları**	Sınırların fiziksel olarak var olması ile yeri **hissetme/**sınırlarının **farkında olma** hali
Havuzlar ve Akarsular (64 Pools and streams)	**Kuyu, arık, havuz**	Suya olan özlemin iklimle şekillenerek **yere ait** fiziksel öğelerle **konfor/huzur** sunma hali
Halka Açık Tanımlı Alan (69 Public outdoor land)	**pergolalı mekanlar**	herkes için **davetkar** kamusal dış mekanlar ile yerle **hemhal** olma hali.
	Kaleiçi'nde yapılan okuma ile tespit edilen nitelikler	**Kaleiçi'nde yapılan okuma ile deneyimlenen duygular**

Şekil 5.1. Kent ölçeği örüntülerinin Kaleiçi'ndeki tektonik ve fenomenolojik karşılıkları (Orijinal 2024)

Kaleiçi geleneksel yerleşim dokusunda karşılıkları bulunan ve Akdenizli nitelikler ile şekillenen, kent ölçeğinde tanımlanan 9 örüntünün seçilen çağdaş mimarlık ürünlerindeki karşılığı arandığında (Şekil 5.2), *Dört Kat Sınırı* örüntüsünün seçilen tüm örneklerde karşılık bulduğu gözlemlenmiştir. Geleneksel Kaleiçi yerleşim dokusunun yer kotundan uzaklaşılmadan az katlı kurgulanan konut dokusu ile yere bağlı olma, konutlardaki yaşamın sokağa ve bahçeye hâkim olma durumu çağdaş örneklerde de sürdürülmüştür. Kaleiçi yerleşiminde denize açılan sokak kurgusuyla denize/suya görsel erişebilirlik ile karşılık bulan *Suya Erişim* örüntüsü seçilen örneklerde Kaleiçi benzeri sokak kurgusu (denize açılan) ile karşılık bulmuş, Akdeniz'de olma/bulunma halini pekiştirmiştir. *Aktivite Noktaları* ve *Küçük Meydanlar* örüntülerinin Kaleiçi'ndeki karşılığı dar sokakların genişlediği, gölgeli meydanlara ve cami avlularına karşılık gelirken çağdaş örneklerde benzer bir yaklaşımla gölgeli mekanlar, sportif faaliyetler ile desteklenen meydanlar ile sürdürülmüştür. *Gezinti Hattı, Döngülü Yerel Yollar* ve *Ana Geçitler* örüntülerinin karşılıkları ise bulunamamıştır. Kaleiçi geleneksel yerleşim dokusunda insanların sosyalleşebildiği gölgeli, baş üstü düzlemi tanımlanan (pergola vb.) mekânlara karşılık gelen *Halka Açık Tanımlı Alan* örüntüsü, çağdaş örneklerde benzer bir anlayışla ele alınmış, yerleşimin sakinlerine hizmet eden gölgeli/korunaklı mekânlarda karşılık bulmuştur.

AKDENİZLİĞE UYARLANABİLEN ÖRÜNTÜLER [YER İN ÖZELLİKLERİ İLE İLİŞKİLENEN / YER DUYGUSUNA KATKIDA BULUNAN]		ÜRETİMLERİNDE YERELLİĞE, AKDENİZLİ MODERNLİĞE DAİR SÖYLEMİ VE EYLEMİ OLAN KÜÇÜK ÖLÇEKLİ ÇAĞDAŞ KONUTLAR						
Orijinal örüntü bilgisi	Yerel mekânsal karşılık Kaleiçi	POLATLI TATİL KÖYÜ SİTESİ	TRT LARA KAMPI	MARTILI SİTESİ	GÜNEY TATİL SİTESİ	NOVRON BELEK EVLERİ	KAŞ EVLERİ	NOTOS KAŞ EVLERİ
Dört Kat Sınırı (21 Four-story Limit)	**İki veya ara katlı, üç katlı yapılar**							
Suya Erişim (25 Access to Water)	**Denize Açılan Sokak Kurgusu**							
Aktivite Noktaları (30 Activity nodes) **Küçük Meydanlar** (61 Small public squares)	**Hamamlı, ağaçlı meydanlar + cami avluları**							
Gezinti Hattı (31 Promenade)	**Cephe öğeleri + sokak kurgusu**							
Döngülü Yerel Yollar (49 Looped local roads)	**Çıkmaz sokaklar**							
Ana Geçitler (53 Main Gateways)	**Kale burçları, surları, kapıları**							
Havuzlar ve Akarsular (64 Pools and streams)	**Kuyu, arık, havuz**							
Halka Açık Tanımlı Alan (69 Public outdoor land)	**pergolalı mekanlar**							

Şekil 5.2. Kent ölçeği örüntülerinin çağdaş örneklerdeki karşılıkları (Orijinal 2024)

Binaların bahçelerin, sokakların, odaların şekli ve faaliyetleri ile çıkarımları içeren ve bina ölçeğinde (*building*) yer alan 110 örüntüden yerin özellikleri ile ilişkilenerek yer duygusuna katkıda bulunan ve Akdenizli mimarlığa uyarlanabilen 24 örüntü Kaleiçi'nde tespit edilmiştir. Örüntülerin fenomenolojik ve tektonik karşılıkları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir (Şekil 5.3).

Yer [Akdeniz] ile İlişkilenme (İklim, Topografya vb.) ÖRÜNTÜLER	Tektonik Yerel Mimariyle İlişkilenen Tektonik Nitelikler	Fenomenoloji Mimari Deneyimler ile Oluşan Duygular/Bedenin Katılımı
Bina kompleksi (95 Building Complex)	**Çıkmalı Cephe Düzeni**	Sokak ile yapının iletişimine imkân tanıyan cumbalar ile **sokağa dahil olma, yere ait hissetme**
Kat sayısı (96 Number of Stories)	**Taşlık + hayatlı kat**	Az katlı kurgu ile sokak ve avlunun iç mekânın uzantısı haline gelmesi ve **yer** ile **bağlantıda** olma hali
Giriş Ailesi (102 Family of Entrance)	**İki kanatlı ahşap kapılar**	Özdeş giriş kapıların yöreye özgü bitkiler, süslemeler bezemeler ile ayrışarak biricikleşmesi ve her birinin **farklı bir giriş deneyimi** vaat etmesi, **yere özgü** olma hali
Güneye Açılan Dış Mekân (105 South Facing Outdoors) Pozitif Dış Mekân Alanı (106 Positive Outdoor Space) Yaşayan Avlular (115 Courtyards Which Live)	**Bahçe duvarlı, taşlıklı, kuyulu, havuzlu avlular**	Evin uzantısı olarak kurgulanan bahçenin/avlunun, sokaktan ve evdeki yaşamdan beslenerek **yaşayan bir bahçeye** dönüşmesi ve **yere özgü bir dış mekân deneyimi** sunması
Yarı Gizli Bahçe (111 Half-Hidden Garden)	**Yan avlulu ev**	Sokak ve konutun iç mekanı arasında ara mekan olarak kurgulanan avlunun **yaşayan yere özgü bir ara mekana** karşılık gelmesi
Giriş Geçişi (112 Entrance Transition)	**Girişe hazırlayan meydan ve yarı açık mekanlar**	Sokaktan eve, kamusaldan özele **geçiş duygusunun** fiziksel öğelerle desteklenmesi ile **yere özgü** çözümünün **güçlü** bir şeklide **hissedilmesi**
Bina Cepheleri (122 Building Fronts)	**Sokak dokusu ile şekillenen konutlar**	Sokaktan geri çekilmeden sokağa dahil olan konutlar ile **sokağın canlı kalması** ve sokakla **yerle ilişkide** olma hali
Mahremiyet Gradyanı (127 Intimacy Gradient)	**Taşlıklı-sofalı mekan kurgusu** Sokak»Bahçe»taşlık»hayat»oda	Kamusaldan özele uzanan mekan kurgusu ile **yere uygun karşılaşma mekanlarının** üretilmesi, farklılaşan **sosyal etkileşimin mümkün** olması
İç Mekân Güneş Işığı (128 Indoor Sunlight)	**Geniş saçaklı, kepenkli pencereli kütle düzeni**	Güneş ışığının kontrollü içeri alınması ile **fiziksel ve duyusal konforun** sağlanması
Sahne Olarak Merdiven (133 Staircase as a Stage) Açık Merdivenler (158 Open Stairs)	**Taşlığı ve sofayı birleştiren merdivenler**	Yapının bir parçası olarak ele alınan merdivenler kamusal dünyanın özele uzanmasında **köprü görevi** üstlenir ve yöreye özgü bir **yer** tanımı
Her Odanın İki Tarafında Işık (159 Light on Two Sides of Every Room)	**İki yönlü açıklıklar**	İklimin etkisi ile iki yönlü yapılan açıklıkların **fiziksel konfor** (ışık-gölge kontrastının azalması) sağlaması, **yer ile daha çok iletişim** halinde olunması
Dış Mekân Odası (163 Outdoor Room)	**taşlık**	Ev rahatlığına ve mahremiyetine sahip olunan ancak doğadan da uzaklaşılmayan dış mekana sahip olunması ile **yerin hissedilmesi**
Sokak Pencereleri (164 Street Windows)	**Sokak cephesi pencere düzeni**	Sokağa açılan birinci kat pencereleri ile sokaktaki yaşamdan, hava durumundan haberdar olunması, **yer ile ilişkide kalma/farkında olma hali**
Galeri ile Çevreli (166 Gallery Surround) 1.8 Metrelik Balkon (167 Six-Foot Balcony)	**sofalar**	Bahçeye açılmayı sağlayan sofalar ile yer kotunda yaşananlara hakim olma ve **yer ile ilişkiyi devam ettirebilme**
Dünya ile Bağlantı (168 Connection to the Earth)	**Taşlık ve zemin döşemesi**	Doğal çevreden yapılı çevreye geçişin doğal malzemeli **ara mekan** ile yapılması ile **kademeli bir geçişin** sağlanarak **yerin özelliklerinin farkında olma hali**
Meyve Ağaçları (170 Fruit Trees)	**Duvarlar ile sınırları çizilmiş bahçenin varlığı**	Yerin sağladığı olanaklar ile üretilen meyvelerin kokuları, şekilleri ile **yerin tüm duyularla hissedilmesi** (portakal çiçeği kokulu bahçeler)
Ağaç Yerleri (171 Tree Places)	**Avlu ve meydanların varlığı**	Ağaçların yer üretme, sınır işaretleme potansiyelini kullanarak yörede kıymetli bir mekâna karşılık gelen gölgeli, sınırlı mekânların ***yerin* üretilmesi**
Bahçe Duvarı (173 Garden Wall)	**Yüksek bahçe duvarları**	Sokaktaki gürültüden, insan yoğunluğundan uzak yeşil ile beslenen, bahçe duvarları ile ihtiyaç duyduğu gölgeli, sınırlı **yöreye özgü** dış mekân üretimi
Tavan Yüksekliği Çeşitliliği (190 Ceiling Height Variety)	**Farklılaşan kat yükseklikleri**	Değişen **samimiyet derecesinin** (taşlık-oda) farklılaşan tavan yüksekliği ile **(fiziksel olarak)** desteklenmesi ile **yerin ihtiyaçlarına özgü mekân** üretimi
Hayata Bakan Pencere (192 Windows Overlooking Life)	**Yarı açık mekana açılan pencereler**	Kullanıcısına bahçe, avlu, taşlık manzarası sunan açıklıkların yarı gölge bir mekana açılması ile konforlu bir **yer/açıklık** tanımlama
	Kaleiçi'nde yapılan okuma ile tespit edilen nitelikler	**Kaleiçi'nde yapılan okuma ile deneyimlenen duygular**

Şekil 5.3. Bina ölçeği örüntülerinin Kaleiçi'ndeki tektonik ve fenomenolojik karşılıkları (Orijinal 2024)

Bina ölçeğinde (*building*) yer alan 110 örüntüden yerin özellikleri ile ilişkilenerek yer duygusunun oluşumuna katkıda bulunan, Akdenizli mimarlığa uyarlanabilen ve Kaleiçi geleneksel yerleşim dokusunda karşılıkları bulunan 24 örüntünün çağdaş mimarlık ürünlerindeki yansımaları araştırılmıştır (Şekil 5.4).

Kaleiçi evlerindeki karşılığının çıkmalı cephe düzeninde bulunduğu *Bina Kompleksi* örüntüsü, seçilen çağdaş örneklerden bir tanesinde bulunabilmiştir. Notos Kaş Evleri'nde üretilen çıkmalı cephe düzeni Kaleiçi evlerindeki kurguya benzer şekilde üç yönden dış dünyaya hâkim olabilmeyi mümkün kılmış ve örüntünün çağdaş yorumunu bünyesinde barındırmıştır.

Yer ile güçlü bağların kurulduğu yaşam formunu destekleyen taşlık ve hayatlı kat kurgusundan oluşan Kaleiçi Evleri *Kat Sayısı* örüntüsünün yereldeki karşılığını oluştururken, seçilen çağdaş örneklerin tamamı da az katlı kütle kurgusu ile söz konusu örüntünün devamlılığını sağlamışlardır.

Giriş Ailesi örüntüsü Kaleiçi'nde bahçeye veya eve açılan iki kanatlı, ahşap, tablalı özdeş kapılar ile karşılık bulur. Kapılar, özdeş olmalarına rağmen kamusaldan yarı özel mekâna (bahçe-taşlık) açılan kurgusu ve kapılara eşlik eden bitkilerin, bezemelerin farklılaşması ile ayrışarak yere özgü bir giriş deneyimi yaşatır. Söz konusu duyarlılık, seçilen konut örneklerinin çoğunluğunun sunduğu giriş deneyiminde bulunabilmiştir. Girişin aranmadığı, özdeş kapıların peyzaj öğeleri ile desteklenerek farklılaştığı ve kamusaldan özele uzanan kademeli geçişlerin yeşil doku ve açık/yarı açık mekân kurgusu ile desteklendiği çözümler örüntünün çağdaş örneklerdeki yorumunu içerir.

Kaleiçi'ndeki karşılığı avlularda bulunan *Güneye Açılan Dış Mekân* (*105 South Facing Outdoors*), *Pozitif Dış Mekân* (*106 Positive Outdoor Space*) ve *Yaşayan Avlular* (*115 Courtyards Which Live)* örüntüleri çağdaş mimarlık ürünlerinde farklı yönlerde tasarlanan konut bahçelerinde bulunmuştur. Söz konusu bahçeler, bitkiler, yapının beden duvarları ve ağaçlar ile çevrelenmişlik hissi sunarak *Pozitif Dış Mekân* örüntüsünü de karşılamışlardır. *Yaşayan Avlular (115)* örüntüsü ise Polatlı Tatil Köyü Sitesi'nde sokakla iletişim halinde kalınmasını sağlayan avlunun, mahremiyete zarar vermeden sokağı izlemeye imkân tanıyan açıklıkları barındırması ile karşılık bulmuştur.

Kendi giriş meydanını barındıran konutlar ve konuta girildiğinde değişen zemin kaplaması, yarı açık mekânlar (taşlık) ile Kaleiçi'nde karşılık bulan *Giriş Geçişi* örüntüsü, çağdaş mimarlık ürünlerinde yarı açık bir mekânın varlığı, zeminin farklılaşması veya giriş meydanı bulundurması ile sürdürülmüştür.

Bina Cepheleri örüntüsü Polatlı Tatil Köyü Sitesi'nde karşılık bulmuştur. Örüntünün varlığı Kaleiçi konutlarında sokakla birlikte şekillenen konutun beden ve bahçe duvarlarında bulunmuştur. Polatlı Tatil Köyü Sitesi de benzer bir anlayışla tasarlanmış, konutların beden ve bahçe duvarları sokağın şekli ile uyumlu bir yapıyla var olmuştur.

Sokak, bahçe, taşlık, hayat ve oda dizgesi ile kamusaldan özele uzanan mekân kurgusu ile Kaleiçi evlerinde karşılık bulan *Mahremiyet Gradyanı* örüntüsü seçilen çağdaş konutlarda yer kotunda tasarlanan yaşama mekânı ve üst kotlarda tasarlanan yatma mekânı kurgusu ile devamlılık göstermiştir.

İç Mekân Güneş Işığı örüntüsünün Kaleiçi konutlarındaki karşılığı güneşin iç mekâna kontrollü ulaşmasını sağlayan geniş saçaklar ve pencerelerdeki kepenklerde bulunmuştur. Polatlı Tatil Köyü Sitesi söz konusu duyarlılığa sahip tek örnektir. Yerleşim dokusundaki konutlar güneşin iç mekâna kontrollü ulaşmasını sağlayan kütlesel geri

çekilme ile saçak benzeri bir görevi üstlenirken, pencere açıklıklarındaki kepenkler de örüntünün çağdaş mimarlık örneğindeki karşılığını oluşturmuştur.

Sahne Olarak Merdiven ve *Açık Merdivenler* örüntülerinin Kaleiçi geleneksel konut dokusundaki karşılığı yarı özel mekân niteliği taşıyan taşlığı ve hayatı birbirine bağlayan, bahçede olup biteni izlemek için bir yer tanımlayan ve yapının bir hacmi olarak ele alınan merdivenlerde bulunmuştur. Merdiven yapının bir hacmi olarak ele alınıp, üst kotların kamusal dünyaya uzanmasını kolaylaştıran bir öğe olarak kullanılarak çağdaş örneklerde de varlığını sürdürmeye devam ettirmiştir.

Her Odanın İki Tarafında Işık örüntüsü Kaleiçi konutlarında rüzgârın yakalanması için iki yönlü yapılan açıklıklara karşılık gelmiş, pasif iklimlendirmeye imkân tanımıştır. Söz konusu enerji etkin tasarım anlayışı çift taraflı açıklıklar barındıran çağdaş mimarlık ürünlerinde bulmak mümkün olmuştur.

Kaleiçi konutlarında taşlıkta karşılık bulan *Dış Mekân Odası* örüntüsüne çağdaş mimarlık örneklerinden Polatlı Tatil Köyü Sitesi ve Güney Tatil Sitesi'nde baş üstü düzlemi tanımlanmış, yapı duvarları ile bir yönü sınırlandırılmış, yeşil doku ile zenginleştirilmiş teras kurgusunda rastlanılmıştır.

Galeri ile Çevreli ve *1.8 Metrelik Balkon* örüntülerinin Kaleiçi evlerindeki karşılığı sofalarda bulunmuştur. Çağdaş mimarlık ürünlerinde ise söz konusu kurguya benzer şekilde bahçeye, dış dünyaya açılan teraslar örüntünün çağdaş karşılığını oluşturmuştur.

Dünya ile Bağlantı örüntüsünün Kaleiçi geleneksel konutlarındaki karşılığı harç içine dizilmiş küçük çakıl taşlarından oluşan döşemesi ile taşlıkta bulunmuştur. Konutların dünya ile bağlantısının doğal malzemeler ile üretilen ara mekân ile sağlanmaya çalışıldığı söz konusu duyarlılık seçilen tüm çağdaş mimarlık ürünlerinde de benzer anlayışla karşılık bularak doğal malzemelerin seçildiği zemin ve bahçe düzenlemesi ile konutun bulunduğu yeri deneyimlemeyi içeren süreci barındıran örneklerde bulunmuştur.

Meyve Ağaçları örüntüsünün karşılığı konut yaşamında hatırı sayılır pay sahibi olan bahçe/avlu kurgusu ile hayat bulur. Bahçeler iklimin ve toprağın sunduğu olanaklar ile yöreye özgü lezzetleri barındıran meyve ağaçları ile donatılmıştır. Çağdaş mimarlık örnekleri de benzer anlayışla verimli topraklar ve iklimden faydalanarak meyve ağaçlarına öncelik verilen bir peyzaj düzenlemesi ile var olmuşlardır. Söz konusu meyve ağaçları sınırlayıcı bir elamana dönüşerek, gölgeli mekânlar üreterek Kaleiçi konut dokusunda olduğu gibi *Ağaç Yerleri* örüntüsünü de karşılamışlardır.

Bahçe Duvarı örüntüsü Kaleiçi evlerinin avlularını sınırlandıran yüksek, taş malzemeli bahçe duvarlarında bulunmuştur. Konutlara daha mahrem bir dış mekân sunarak yarı kamusal ve doğal bir ortam sunan söz konusu yaklaşım Polatlı Tatil Köyü Sitesi ve Novron Belek Evleri'nde devam ettirilmiştir.

Tavan yüksekliğinin değişmesi ile farklı yakınlık derecesi sunan mekânların üretilebileceğini öngören *Tavan Yüksekliği Çeşitliliği* örüntüsü, Kaleiçi konutlarında katlar arasında farklılaşan mahremiyet gradyanına uygun olarak (yarı kamusal mekân

üreten zemin katlarda daha yüksek, daha samimi mahrem mekânları barındıran üst katlarda ise alçak tavan yüksekliği) değişen kat yüksekliğinde bulunmuştur. Örüntünün çağdaş mimarlık ürünlerindeki karşılığı ise Kaş Evleri'nde bulunmuş, konutun bahçe ile ilişkilenen ve dışa açık olan yaşama mekânının tavan yüksekliğinin artırıldığı görülmüştür.

Hayata Bakan Pencere örüntüsünün Kaleiçi konutlarındaki yerel karşılığı yarı açık / gölgeli mekâna açılan kontrollü açıklıklarda bulunmuştur. Söz konusu durum odaya kontrollü ışığın girmesine imkân tanıyarak görsel konforu sağlamanın yanı sıra, pasif iklimlendirmeye imkân tanır ve örüntünün öngördüğü pencere yakınlarında vakit geçirmeyi sıcak iklimin sunduğu negatif koşullarından uzaklaştırarak mümkün kılar. Söz konusu duyarlılığa sahip çağdaş mimarlık örnekleri yarı açık teraslara açılan pencereler ile örüntünün devamlılığını sağlamışlardır.

AKDENİZLİLİĞE UYARLANABİLEN ÖRÜNTÜLER [YER İN ÖZELLİKLERİ İLE İLİŞKİLENEN / YER DUYGUSUNA KATKIDA BULUNAN]		ÜRETİMLERİNDE YERELLİĞE, AKDENİZLİ MODERNLİĞE DAİR SÖYLEMİ VE EYLEMİ OLAN KÜÇÜK ÖLÇEKLİ ÇAĞDAŞ KONUT VE KONAKLAMA BİRİMLERİ						
Orijinal örüntü bilgisi	Yerel mekânsal karşılık-Kaleiçi'ndeki Mekânsal Karşılığı	POLATLI TATİL KÖYÜ SİTESİ	TRT LARA KAMPI	MARTILI SİTESİ	GÜNEY TATİL SİTESİ	NOVRON BELEK EVLERİ	KAŞ EVLERİ	NOTOS KAŞ EVLERİ
Bina kompleksi (95 Building Complex)	Çıkmalı Cephe Düzeni							
Kat sayısı (96 Number of Stories)	Taşlık + hayatlı kat							
Giriş Ailesi (102 Family of Entrance)	İki kanatlı ahşap kapılar							
Güneye Açılan Dış Mekân (105 South Facing Outdoors) Pozitif Dış Mekân Alanı (106 Positive Outdoor Space) Yaşayan Avlular (115 Courtyards Which Live)	Bahçe duvarlı, taşlıklı, kuyulu, havuzlu avlular							
Yarı Gizli Bahçe (111 Half-Hidden Garden)	Yan avlulu ev							
Giriş Geçişi (112 Entrance Transition)	Girişe hazırlayan meydan ve yarı açık mekanlar							
Bina Cepheleri (122 Building Fronts)	Sokak dokusu ile şekillenen konutlar							
Mahremiyet Gradyanı (127 Intimacy Gradient)	Taşlıklı-sofalı mekan kurgusu Sokak»Bahçe»taşlık»hayat »oda							
İç Mekân Güneş Işığı (128 Indoor Sunlight)	Geniş saçaklı, kepenkli pencereli kütle düzeni							
Sahne Olarak Merdiven (133 Staircase as a Stage) Açık Merdivenler (158 Open Stairs)	Taşlığı ve sofayı birleştiren merdivenler							
Her Odanın İki Tarafında Işık (159 Light on Two Sides of Every Room)	İki yönlü açıklıklar							
Dış Mekân Odası (163 Outdoor Room)	taşlık							
Sokak Pencereleri (164 Street Windows)	Sokak cephesi pencere düzeni							
Galeri ile Çevreli (166 Gallery Surround) 1.8 Metrelik Balkon (167 Six-Foot Balcony)	Sofalar							
Dünya ile Bağlantı (168 Connection to the Earth)	Taşlık ve zemin döşemesi							
Meyve Ağaçları (170 Fruit Trees)	Duvarlar ile sınırları çizilmiş bahçenin varlığı							
Ağaç Yerleri (171 Tree Places)	Avlu ve meydanların varlığı							
Bahçe Duvarı (173 Garden Wall)	Yüksek bahçe duvarları							
Tavan Yüksekliği Çeşitliliği (190 Ceiling Height Variety)	Farklılaşan kat yükseklikleri							
Hayata Bakan Pencere (192 Windows Overlooking Life)	Yarı açık mekana açılan pencereler							

Şekil 5.4. Bina ölçeği örüntülerinin çağdaş örneklerdeki karşılıkları (Orijinal 2024)

Son olarak binaların yapılması gereken gerçek fiziksel malzemeler ve yapılar hakkında çıkarımlar içeren yapı elemanı (*details of construction*) ölçeğinde yer alan 49 örüntüden Akdenizli mimarlığa uyarlanabilen ve yerin özellikleri ile ilişkilenerek yer duygusuna katkıda bulunan 7 örüntü Kaleiçi'nde tespit edilmiş, örüntülerin fenomenolojik ve tektonik karşılıkları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir (Şekil 5.5).

Mimarinin tektonik (yapı, yapı elemanı) yönü | Mimarinin psişik yönü

Yer [Akdeniz] ile İlişkilenme (İklim, Topografya vb.) ÖRÜNTÜLER	Tektonik Yerel Mimariyle İlişkilenen Tektonik Nitelikler	Fenomenoloji Mimari Deneyimler ile Oluşan Duygular/Bedenin Katılımı
Kutu Sütun (216 Box Columns) **Sütun Yeri** (226 Column Place)	**Ahşap Sütunlar**	Ahşap sütunların anıtsallığı ile **etkileyici,** malzemesi ile **sıcak,** taşlığın sınırlarının fiziksel olarak da işaretlemesi ile tanımlı, **güvenli yere özgü mekân üretimi**
Düşük Eşik (222 Low Sill)	**Birinci Kat Alçak Pencere Eşiği**	Alçak eşik ile sağlanan otururken dahi zemin kotundan itibaren (sokak kotu) dışarı ile bağlantılı olma hali, **yeri hissetme** ve **aidiyet**
Derin Açıklık (223 Deep Reveals)	**Zemin kat derin pencereleri**	Çerçevesi derin pencereler ile ışığın içerideki olumsuz etkilerinin azaltılması, **görsel konfor** ve sokak kotuna korunaklı bir açılış ile **yere uygun açıklık tanımlama**
Geniş Açılan Pencere (236 Windows Which Open Wide)	**cumbalar ve üç yönlü pencere düzeni**	Hava akışının sağladığı **fiziksel konforun** yanı sıra, sokak yaşamına dahil olma başka bir deyişle **yere bağlı** olma hali
Filtrelenmiş Işık (238 Filtered Light)	**Ahşap kepenk ve kafesler**	Kontrast oluşturmayan, göz yormayan iç mekanların sağladığı **görsel konfor** ve **duyusal konforun yere özgü deneyim sunması**
Tırmanıcı Bitkiler (246 Climbing Plants)	**Pürüzlü taş duvarlar, ahşap sütun ve korkuluklar**	Yöreye özgü yeşil dokunun yapıya ve sokak dokusuna **sızması** ile **yere özgü** doğal ortama yumuşak geçişli **yapılı çevrenin üretimi**
	Kaleiçi'nde yapılan okuma ile tespit edilen nitelikler	**Kaleiçi'nde yapılan okuma ile deneyimlenen duygular**

Şekil 5.5. Yapı elemanı ölçeği örüntülerinin Kaleiçi'ndeki tektonik ve fenomenolojik karşılıkları (Orijinal 2024)

Yapı elemanı (details of construction) ölçeğinde yer alan 49 örüntüden Akdenizli mimarlığa uyarlanabilen ve yerin özellikleri ile ilişkilenerek yer duygusuna katkıda bulunan 7 örüntünün çağdaş mimarlık ürünlerindeki varlıkları araştırılmıştır (Şekil 5.6). Söz konusu örüntülerin çağdaş mimarlık ürünlerindeki karşılığı üç örüntü ile sınırlı kalmıştır. Kaleiçi evlerindeki karşılığı cumbalı cephe düzeninde bulunan *Geniş Açılan Pencere Örüntüsü* Notos Kaş Evlerinde oda genişliğinde yapılan çıkma ve çıkmanın her yönünde açılan açıklıklar ile karşılık bulurken, *Filtrelenmiş Işık* örüntüsü Kaleiçi'nde ahşap kepenk ve kafes benzeri yapı elemanlarının çağdaş mimarlık ürünlerinde de kullanımı ile, *Tırmanıcı Bitkiler* örüntüsü ise Kaleiçi evlerinde başvurulan yöredeki tırmanıcı bitkilerin büyümesine imkân tanıyan yapı elemanların kullanımı ile çağdaş mimarlık ürünlerinde varlığını sürdürmüştür.

AKDENİZLİLİĞE UYARLANABİLEN ÖRÜNTÜLER [YER İN ÖZELLİKLERİ İLE İLİŞKİLENEN / YER DUYGUSUNA KATKIDA BULUNAN]		ÜRETİMLERİNDE YERELLİĞE, AKDENİZLİ MODERNLİĞE DAİR SÖYLEMİ VE EYLEMİ OLAN KÜÇÜK ÖLÇEKLİ ÇAĞDAŞ KONUTLAR						
Orijinal örüntü bilgisi	Yerel mekânsal karşılık Kaleiçi	POLATLI TATİL KÖYÜ SİTESİ	TRT LARA KAMPI	MARTILI SİTESİ	GÜNEY TATİL SİTESİ	NOVRON BELEK EVLERİ	KAŞ EVLERİ	NOTOS KAŞ EVLERİ
Kutu Sütun (216 Box Columns) **Sütun Yeri** (226 Column Place)	Ahşap Sütunlar							
Düşük Eşik (222 Low Sill)	Birinci Kat Alçak Pencere Eşiği							
Derin Açıklık (223 Deep Reveals)	Zemin kat derin pencereleri							
Geniş Açılan Pencere (236 Windows Which Open Wide)	cumbalar ve üç yönlü pencere düzeni							
Filtrelenmiş Işık (238 Filtered Light)	Ahşap kepenk ve kafesler							
Tırmanıcı Bitkiler (246 Climbing Plants)	Pürüzlü taş duvarlar, ahşap sütun ve korkuluklar							

Şekil 5.6. Yapı elemanı ölçeği örüntülerinin çağdaş örneklerdeki karşılıkları (Orijinal 2024)

"Akdenizli" mimari nitelikleri ortaya çıkaran örüntülerin yerel mekânsal karşılıklarının bulunması ve fenomenolojik, tektonik karşılıklarının tespiti ile ilgili örüntülerin çağdaş mimarlık ürünlerindeki varlığının mimari fenomenoloji temelli yaklaşımla yorumlanmasını mümkün olmuştur. Başka bir deyişle söz konusu karşılaştırmalı okuma "Akdenizli" çağdaş mimarlık ürünlerinin devamlılığını mümkün kılan yöntem önerisinin test edilmesine, tartışılmasına imkân vermiştir.

Aynı zamanda, tezin bulguları, "Akdenizli" mimari dilin çağdaş mimarlık üretimlerinde devamlılığının sağlanabilmesi açısından yol gösterici niteliktedir. Şekil 5.2.,Şekil **5.4**.,Şekil 5.6.'da farklı ölçeklerdeki örüntülerin mevcut yapılardaki mevcudiyet düzeylerini belirlemek üzere kullanılan tablolar, aynı zamanda yeni bir yapının tasarım sürecini yönlendirici bir ölçütler tablosu olarak değerlendirilebilir. Tasarımcı, söz konusu tabloya dayalı bir ölçüt kontrol listesi oluşturarak tasarım alternatifleri hakkındaki kararlarını yönlendirebilir.

6. SONUÇLAR

Çalışma, geleneksel yerleşim dokularına özgü mimari niteliklerin tanımlanması, çağdaş mimarlık ürünlerindeki tespiti ve söz konusu sürekliliklerin çağdaş tasarımlarda sağlanmasına ve özgün yorumların geliştirilmesine yönelik bir yöntem önermiştir ve bu yöntemi bir vaka etüdüyle test etmiştir. Yöntem, modern hareketin coğrafya ve kültürden bağımsız evrensel düzeyde geçerli mimarlığın üretilebileceği savının karşısında yer alan, modern sonrası mimarlık kuramı içerisinde yerel mimarlık ürünlerinin sahip olduğu özgün karakterin farkındalığı ile hareket eden kuramsal eleştirileri rehber edinmiştir. Vaka etüdü ise 20. yüzyıl tarih yazımı içerisinde, Akdeniz coğrafyasına özgü tarihsel ve kültürel ortaklıkları vurgulayan "Akdenizlilik" kavramı etrafında şekillenen, coğrafi ve kültürel bağlamın mimarlığa yansıması bakımından zengin verilere sahip olan Akdeniz coğrafyası ile sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın gelişimi ve sonucu aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

Çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan literatürün taranması ile, mimarlıkta modern hareketin 18. yüzyıla uzanan tarihsel kökenleri, 20. yüzyılda evrensellik iddiası ile tüm dünyaya yayılan ana akım modernizme evrilme süreci açıklanmıştır. Modern Hareket'e yönelik eleştiriler, akımlar, sergiler, dönemin yayın organlarında üretilen yazınsal eleştiriler, uygulamacı mimarların bireysel üretimleri ve farklı disiplinler içerisinde dile getirilen eleştiriler üzerinden anlatılmıştır. Söz konusu eleştirilerden bölgeselcilik, mimari fenomenoloji ve mimari örüntüler yerel bağlama özgü olan mimari geleneğin, fenomenolojik deneyime duyarlı, özgün ve derinlikli yorumlarına ulaşabilmek ve bu yorumların çağdaş mimarlık ürünlerinde sürdürülmesini sağlamak amacıyla başvurulan kuramsal çerçeveyi oluşturmuştur.

Çalışma, Modern Hareket'in eleştirisini bölgeselcilik ve mimari fenomenoloji temelinde yerel verilere referans veren "Akdenizlilik" anlatısı üzerinden kurgulamıştır. "Akdenizlilik" kavramının coğrafya, edebiyat ve tarih yazımındaki, başka bir deyişle farklı disiplinlerdeki karşılıklarının tespiti yapılmış ve nihayetinde mimarlık disiplini içerisinde kavramın gelişimi, modern mimarlık ile kurduğu ilişki incelenmiştir. "Akdenizlilik" anlatısının zamanla oluşturulan / geliştirilen düşünce zemini ve mimariye aktarımı geleneksel yerleşim dokularına özgü "Akdenizli" mimari niteliklerin tanımlanmasını gündeme getirmiştir. Geleneksel yerleşim dokularına özgü "Akdenizli" mimari niteliklerin tanımlanması, çağdaş mimarlıktaki sürekliliklerinin tespit edilmesi ve söz konusu sürekliliklerin çağdaş tasarımlarda sağlanmasına yönelik özgün yorumların geliştirilmesini mümkün kılmak üzere fenomenolojik kavramsal çerçeveye dayalı bir nitel araştırma önerisi sunulmuştur.

Bu bağlamda geliştirilen fenomenolojik temsil yöntemi, geleneksel yerleşim dokularına özgü "Akdenizli" kimliği tanımlamak ve çağdaş mimarlık ürünlerindeki sürekliliğini tespit etmek, başka bir deyişle yapılı çevreyi anlamak üzere yapılan fenomenolojik bir okumaya karşılık gelir. Yöntem, modern öncesi yapılı çevrenin bilgisini deneyim temelli bir okumadan beslenerek yapan *A Pattern Language: Towns, Buildings and Construction (1977)* kitabında ortaya konan "örüntüler / kalıplar" aracılığıyla deneyimlerin "temsil edildiği" bir kurgu ile oluşturulmuştur. Araştırmacı, fenomenin özgül karakteristiklerini ve niteliklerini anlama yolunda bir temel olabilecek kendisinin ilk elden edindiği deneyimin, "örüntüler/kalıplar" (*pattern*) aracılığıyla temsil edildiği bir yöntem önerisi ortaya koymuştur. Başka bir deyişle, biçimsel ve yüzeysel

taklide düşmeyen özgün bölgeselci yorumlar geliştirmek için mimari fenomenoloji kuramsal bir dayanak olarak kabul edilmiş, fenomenolojik temelde gelişen "örüntü dili" kavramsal bir araç olarak yapılı çevrenin değerlendirilmesine rehberlik etmiştir. Örüntülerin bir araya gelerek oluşturduğu "Akdenizli" mimari dil, sahip olduğu geleneksel konutları yerleşim dokusu ölçeğinde barındıran ve zaman içerisinde oluşturulan "Akdenizli" mimari dili günümüze taşımayı başaran Antalya-Kaleiçi'nde araştırılmış, "Akdenizli" kimliği oluşturan örüntüler tespit edilmiştir. Tespit edilen yerel "Akdenizli" mimari niteliklerin karşılıkları Antalya'da yer alan tarihsel aralık, mimari işlev, mimari ölçek, kütle karakteri, tasarım yaklaşımı / söylemi esas alınarak belirlenen çağdaş mimarlık ürünlerinde (konutlar-ikincil konutlar) aranmış, test edilmiştir.

Bölgeselciliğin fenomenolojik deneyime duyarlı özgün yorumlarına ulaşmayı hedefleyen çalışma sonucunda, özelden genele giden bir dizge ile geleneksel yerleşim dokularına özgü niteliklerin çağdaş mimarlık ürünlerinde karşılık bulmasına yönelik bir yöntem önerilmiştir. Bu bağlamda örneklem alanı olarak seçilen Akdeniz Havzası'nda var olan "Akdenizli" mimari dili oluşturan örüntülerin, fenomenolojik ve tektonik çıkarımlarının tespiti konunun çalışma özelindeki sonucunu oluşturmaktadır. Çalışma, Akdeniz mimarlığına seçmeci ve senografik bir anlayışla yaklaşılan ve Akdenizlilik ile ilişkilendirilen yüzeysel elemanlarla oluşturulan bir tablo yerine "Akdenizli" mimarlığın örüntüler ile çözümlendiği, örüntülerin fenomenolojik ve tektonik karşılıklarının yer aldığı tablolar (Şekil 6.1, Şekil **6.2**. ve Şekil **6.3**.) önermiştir. Tablolarda, kent ölçeği, bina ölçeği ve yapı elemanı ölçeğinde tanımlanan Akdenizli mimarlığa referans veren örüntülerin mekânsal karşılıklarının oluşmasına rehberlik edecek fenomenolojik ve tektonik çıkarımlarının takip edilebildiği bir kurgu oluşturulmuştur. Tablolar, Akdenizlilik kavramı ile ilişkilendirilen örüntülerle kurgulanarak, biçimsel ve yüzeysel taklide düşmeyen özgün bölgeselci yorumlarının üretilebilmesi için rehber olma niteliği taşımaktadır. Bu tablolar, gelecekteki tasarım süreçlerini yönlendirici ölçütler sistemi oluşturabilir. Tasarımcı, söz konusu tablolara dayalı bir ölçüt kontrol listesi oluşturarak tasarım alternatifleri hakkındaki kararlarını yönlendirebilir.

AKDENİZLİLİĞE UYARLANABİLEN KENT ÖLÇEĞİ ÖRÜNTÜLERİ [YER İN ÖZELLİKLERİ İLE İLİŞKİLENEN / YER DUYGUSUNA KATKIDA BULUNAN]		
Orijinal örüntü bilgisi	Tektonik Karşılığı	Fenomenolojik Karşılığı
Dört Kat Sınırı (21 Four-story Limit)	Dört kat veya daha düşük kat yüksekliğine sahip yapılar	Dört kat ve daha düşük katlara sahip konutlar ile insan ölçeğine yakın üretilen ve yerleşmeye imkân tanıyan konut dokusuyla, yere dair özelliklerin farkındalığının ve deneyiminin mümkün kılınması (güçlü konut-bahçe, konut-sokak ilişkisi vb.)
Suya Erişim (25 Access to Water)	Suya erişimin denize açılan/ ulaşan sokak kurgusu ile sağlanması	Denize görsel ulaşabilirliğin sağlanmasıyla Akdeniz kıyısında olunduğunun farkındalığı ve Akdeniz'de bulunma halinin pekiştirildiği bir görsel deneyimin sunulması
Aktivite Noktaları (30 Activity nodes) Küçük Meydanlar (61 Small public squares)	Sosyal etkileşime imkân tanıyan gölgeli, sınırları tanımlanmış mekânların üretimi	Yörenin olumsuz iklim etkilerinin azaltıldığı, sosyalleşmeye ve uzun süre vakit geçirmeye imkan tanıyan gölgeli/yarı açık mekân üretimiyle yerin hissedilmesi, yöreye özgü deneyim sunulması
Gezinti Hattı (31 Promenade)	Fiziksel konfor koşullarının sağlandığı (gölgeli, insan ölçeği ile uyumlu, doğal peyzaj öğeleri ile desteklenen vb.) ve konutlarda yaşayanların dahil olabildiği sokak kurgusu	İnsan ölçeğine uygun, konutta yaşayanların sokağa dahil olabildiği kütle kurgusuna sahip konutlardan oluşan, yöreye özgü peyzaj öğeleri ile zenginleştirilmiş sokakların davetkar hale gelmesi ile sıcak Akdeniz ikliminin olumsuz yönlerinin bertaraf edildiği deneyimlemekten keyif alınan yöreye özgü konforlu bir gezinti deneyiminin mümkünlüğü
Döngülü Yerel Yollar (49 Looped local roads)	Sokakların döngü şeklinde kurgulanması ve/ya yayanın geçişine imkân tanıyan çıkmaz sokak kurgusu (İnsan ölçeğine uygun, gölgeli ve yöreye özgü peyzaj öğeleri ile desteklenen sokakların sosyal etkileşime imkân tanıyan kurgusunun döngülü yollarla desteklenmesiyle, sokakların taşıtlar için kısayol oluşturmasına engel olunur)	Söz konusu sokak kurgusuyla, Akdeniz ikliminde yaşantıda önemli pay sahibi olan dış mekânda/sokaklarda insanların yoğunlaştığı, yöreye özgü yaşantının devam ettiği deneyimin sunulması
Ana Geçitler (53 Main Gateways)	Sınırların fiziksel olarak var olması (ağaçlardan oluşan bir cadde, binalar arasındaki bir geçit)	Sınırların fiziksel olarak var olması geçiş duygusunun hissedilmesine, sınırların korunmasına yardımcı olur. Yerleşkenin Akdeniz'de olduğuna dair geçiş öğeleri (peyzaj öğeleri vb.), sınır elemanları barındıran yerleşimlerle Akdeniz'de olma halini pekiştiren deneyimin sunulması
Havuzlar ve Akarsular (64 Pools and streams)	Suyun tüm biçimlerinin (yüzmek için su, yanında oturmak için su vb.) açığa çıkarılması (kuyu, arık, havuz vb.)	Serinleme amacıyla ihtiyaç duyulan suya erişimin mümkün kılınmasıyla Akdeniz ikliminin bunaltıcı sıcağından uzaklaşmayı vaat eden su formunun varlığı ile yöreye özgü bir deneyim sunulması
Halka Açık Tanımlı Alan (69 Public outdoor land)	Gölgeli, sınırları tanımlı yerleşkeye hizmet eden mekânların varlığı	Davetkar, vakit geçirilebilecek, tanımlı, yarı açık mekânların üretimi ile yerle hemhal olarak Akdeniz'e dair anıların biriktirilmesi (sıcak havada gölgeli mekanın değeri vb.)

Şekil 6.1. "Akdenizli" mimarlığa referans veren kent ölçeği örüntülerinin tektonik ve fenomenolojik karşılıkları (Orijinal 2025)

AKDENİZLİLİĞE UYARLANABİLEN YAPI ELEMANI ÖLÇEĞİ ÖRÜNTÜLERİ [YER İN ÖZELLİKLERİ İLE İLİŞKİLENEN / YER DUYGUSUNA KATKIDA BULUNAN]		
Orijinal örüntü bilgisi	Tektonik Karşılığı	Fenomenolojik Karşılığı
Kutu Sütun (216 Box Columns) Sütun Yeri (226 Column Place)	Yapısal olarak verimli, etkileyici, yer tanımlama potansiyeli taşıyan ahşap (sıcak malzemeye sahip) sütunlar	Bulundukları yarı açık mekânı şekillendirici ve sınırlayıcı özelliğiyle, doğru oranlara sahip (makul derecede kalın) ahşap sütunlarla, etkileyici, yere özgü (Akdeniz'in sıcak ikliminden korunan tanımlı yarı açık mekân) mekân üretiminin ve deneyiminin sunulması
Düşük Eşik (222 Low Sill)	Alçak pencere eşiği (30-35 cm yüksekliğinde)	Pencere yanında otururken tam bir görüş elde etmek için ayağa kalkılmasına ihtiyaç duyulmayan pencere yüksekliğiyle, iç mekânda pencere yanında otururken dahi dış dünyadaki yaşamdan koparılmayan kullanıcıya bulunduğu yeri izleme, hissetme, dışarı ile bağlantıda kalma imkanı sunulması
Derin Açıklık (223 Deep Reveals)	Derin ve/ya eğimli çerçeveli pencere düzeni	Çerçevesi derin pencereler ve/ya eğimli pencereler ile ışığın içerideki olumsuz etkilerinin azaltılmasıyla görsel konfor sağlanması, iklime uygun üretilen (yörenin yakıcı güneşinin kontrol edildiği) iç mekânla yöreye özgü bir mekân deneyimi tanınması
Geniş Açılan Pencere (236 Windows Which Open Wide)	Üç yönlü pencere düzeni	Üç yönlü pencere kurgusunun odanın sıcaklığını (Akdeniz ikliminde özellikle soğutma) değiştirmenin en basit yolunu sunmasının yanı sıra, çok yönlü açılımı ile havayı, ağaçları, çiçekleri koklamak yeri hissetmek için bir yer/aralık tanımlamasıyla yöreye özgü bir iç mekân deneyiminin sunulması
Filtrelenmiş Işık (238 Filtered Light)	Açıklıklarla ile bütünleşen kepenk ve kafesler	Yörenin sıcak ikliminde odanın havalandırılmasında önemli rol üstlenen (sayıca fazla olan) açıklıkların güneşin kontrollü olarak iç mekân dahil olmasına imkan tanıyan yapı elemanları ile desteklenmesiyle, ısısal ve görsel konforu sağlanan yöreye özgü iç mekân deneyiminin sunulması
Tırmanıcı Bitkiler (246 Climbing Plants)	Pürüzlü duvarlar, sütun veya korkuluklar	Yöreye özgü tırmanıcı bitkilerin (begonvil vb.) büyümesine imkan tanıyan yapı elemanlarıyla, ışığın filtrelendiği iç mekân, doğal çevre ile bütünleşen, Akdeniz iklimi ile ilişkili insan yapımı bir yapılı çevre (dış mekân) deneyiminin sunulması

Şekil 6.2. "Akdenizli" mimarlığa referans veren yapı elemanı ölçeği örüntülerinin tektonik ve fenomenolojik karşılıkları (Orijinal 2025)

AKDENİZLİLİĞE UYARLANABİLEN BİNA ÖLÇEĞİ ÖRÜNTÜLERİ [YER İN ÖZELLİKLERİ İLE İLİŞKİLENEN / YER DUYGUSUNA KATKIDA BULUNAN]		
Orijinal örüntü bilgisi	**Tektonik Karşılığı**	**Fenomenolojik Karşılığı**
Bina kompleksi (95 Building Complex)	İnsan ölçeğine yakın üretilen parçalı kütle kurgusu	İnsan ölçeğine uygun üretilen kütleler ile yerle bağlantıda kalma ve sosyal etkileşime imkân tanıma
Kat sayısı (96 Number of Stories)	Dört kat veya daha düşük yükseklikte yapılar	Söz konusu yükseklikte üretilen kütlelerle yer ile bağlantının devamlılığının sağlanması (sokağa/bahçeye konuttan dahil olabilme)
Giriş Ailesi (102 Family of Entrance)	Kamusal ile özel mekân arasında özelleşebilen gölgeli geçiş mekânı üretimi	Yörede kıymetli gölgeli mekânlara karşılık gelen ara mekânların üretimi ile yöreye özgü bir giriş deneyimi
Güneye Açılan Dış Mekân (105 South Facing Outdoors) Pozitif Dış Mekân Alanı (106 Positive Outdoor Space) Yaşayan Avlular (115 Courtyards Which Live)	Tanımlı, güneş ile beslenen dış dünyaya korunaklı açılan bahçelerin varlığı	Korunaklı, tanımlı dış mekânın iç mekânın uzantısı haline gelmesi ile iç mekâna özgü deneyimlerin sokakla, yerle iletişimin güçlü olduğu bir dış mekânda sunulması
Yarı Gizli Bahçe (111 Half-Hidden Garden)	Sokakla ilişkili kuran, yarısının önde yarısının arkada olduğu bahçe kurgusu	Bahçenin evin uzantısı olarak kurgulanmasıyla mahremiyetin sağlandığı aynı zamanda sokak ve girişle bağlantılı kalınması ile yaşayan/canlı bir bahçe oluşumu
Giriş Geçişi (112 Entrance Transition)	Kamusal ve özel mekân arasında sınırları tanımlı (gölgeli, peyzaj öğeleri ile desteklenmiş) yarı özel mekânın varlığı	Kamusaldan özele, doğal çevreden yapılı çevreye geçişin kademeli gerçekleşmesiyle yer ile bağlantıda olma
Bina Cepheleri (122 Building Fronts)	Sokağın geometrisi ile birlikte şekillenen, geri çekilmeyen konut kurgusu	Sokakla şekillenen beden duvarlarına sahip, sokakla ilişki kuran konutların varlığıyla sokağın güvenli bir kamusal mekana evrilmesi
Mahremiyet Gradyanı (127 Intimacy Gradient)	Konutların kamusaldan özele uzanan dizgeyi dış mekân ile ilişkili kurgulaması	Mahremiyet dizgesinin Akdeniz'in dış mekân ile bağlantılı olma halini destekleyici bir kurgu ile var olmasıyla yöreye özgü mekan deneyimi sunulması
İç Mekân Güneş Işığı (128 Indoor Sunlight)	Açıklıkların güneyde yer alması ancak kontrollü olarak iç mekâna dahil edilmesi	Parlamaya sebep olan güneş ışınlarının iç mekâna kontrollü ulaştırılmasıyla üretilen Akdeniz'e özgü aydınlık mekân hissi
Sahne Olarak Merdiven (133 Staircase as a Stage) Açık Merdivenler (158 Open Stairs)	Kamusal ve özel arasında köprü görevi gören, yer oluşturma potansiyeli taşıyan açık/ yarı açık merdivenlerin yapının bir hacmi olarak tasarlanması	Kamusal/ yarı kamusal dünyanın özele uzanmasında köprü görevi gören merdivenlerin *yer* tanımlaması ve iklim ile şekillenen açık kurgusu ile yöreye özgü deneyim vaat etmesi
Her Odanın İki Tarafında Işık (159 Light on Two Sides of Every Room)	Yöreye özgü serinletici rüzgarın yakalanması için iki taraflı açıklık düzeni (pasif iklimlendirme)	İki yönlü yapılan açıklıklarla yöreye özgü rüzgârın, çiçeklerin ve ağaçların kokusunun iç mekâna dahil olmasına imkân tanıma
Dış Mekân Odası (163 Outdoor Room)	*Evin altına/yanına sokulmuş* değişen oranlarda gölge sunan tanımlı dış mekân	Kullanıcının dış dünyayı deneyimleyebileceği ancak ev yaşamındaki aktiviteleri de gerçekleştirebileceği bir ortamın sunulması
Sokak Pencereleri (164 Street Windows)	Konutun içinden sokağa dahil olmaya imkân tanıyan açıklık düzeni	Sokak pencereleri aracılığıyla sokağa dahil olma (hava durumu vb.) ve yaşanan yere bağlanma, hissetme
Galeri ile Çevreli (166 Gallery Surround) 1.8 Metrelik Balkon (167 Six-Foot Balcony)	İç mekânda yapılacak aktivitelerin dış mekânla iletişim halinde kalınarak yapılmasına olanak sağlayan terasların/balkonların varlığı	İklim koşullarına uygun gölgeli, tanımlı iç mekândaki rahat/mahrem ortamı sağlayan bir dış mekânın varlığı ile yöreye özgü iç-dış mekân sınırlarının belirsizleştiği yaşam deneyimi
Dünya ile Bağlantı (168 Connection to the Earth)	Doğaya yavaş yavaş müdahaleye karşılık gelen elemanlar (patikalar, merdivenler vb.) ile konuta ulaşım	Doğaya müdahalenin yavaş yavaş yapıldığı zemin ve bahçe düzenlemesi ile kullanıcıya konuta ulaşırken bulunduğu yeri deneyimlemeye imkân tanıyan sürecinin sunulması
Meyve Ağaçları (170 Fruit Trees)	Ağaçların büyümesine imkân tanıyan bahçelerin/avluların varlığı	Toprağa kimlik kazandıran meyve ağaçlarının varlığı (zeytin, turunçgiller) ile yöreye özgü/n bir deneyim sunulması
Ağaç Yerleri (171 Tree Places)	Kütle yerleşim kararlarının ağacın (gölgeli mekân, sınırlayıcı eleman) mekân oluşturma potansiyeli ile alınması	Akdenizli yaşama referans veren ağaçların gölgeli mekân üretme ve yere referans verme potansiyeli (zeytin ağacı gölgeli bir avlu) ile yere özgü dış mekân deneyimi
Bahçe Duvarı (173 Garden Wall)	Sokak ile ayrışmayı sağlayan bahçe duvarı	İç mekânın uzantısı olan bahçenin sokaktan korunarak yaşayan, yöreye özgü deneyimleri barındıran dış mekana evrilmesi
Tavan Yüksekliği Çeşitliliği (190 Ceiling Height Variety)	Mahremiyet dizgesinin kat yüksekliğiyle (alçak tavanlarsamimi- yüksek tavanlar resmi ortam üretir) desteklenmesi	Değişen mahremiyet derecesinin farklılaşan tavan yüksekliğiyle desteklenmesi ile yerin ihtiyaçlarına özgü mekân üretimi
Hayata Bakan Pencere (192 Windows Overlooking Life)	Dış dünyayı izlemeye imkan tanıyan gölgeli mekâna yönelen açıklık düzeni	Sıcak iklimin sunduğu negatif koşulların bertaraf edilerek pencere yakınlarında vakit geçirilerek dış dünyayı konforlu izleme deneyimi

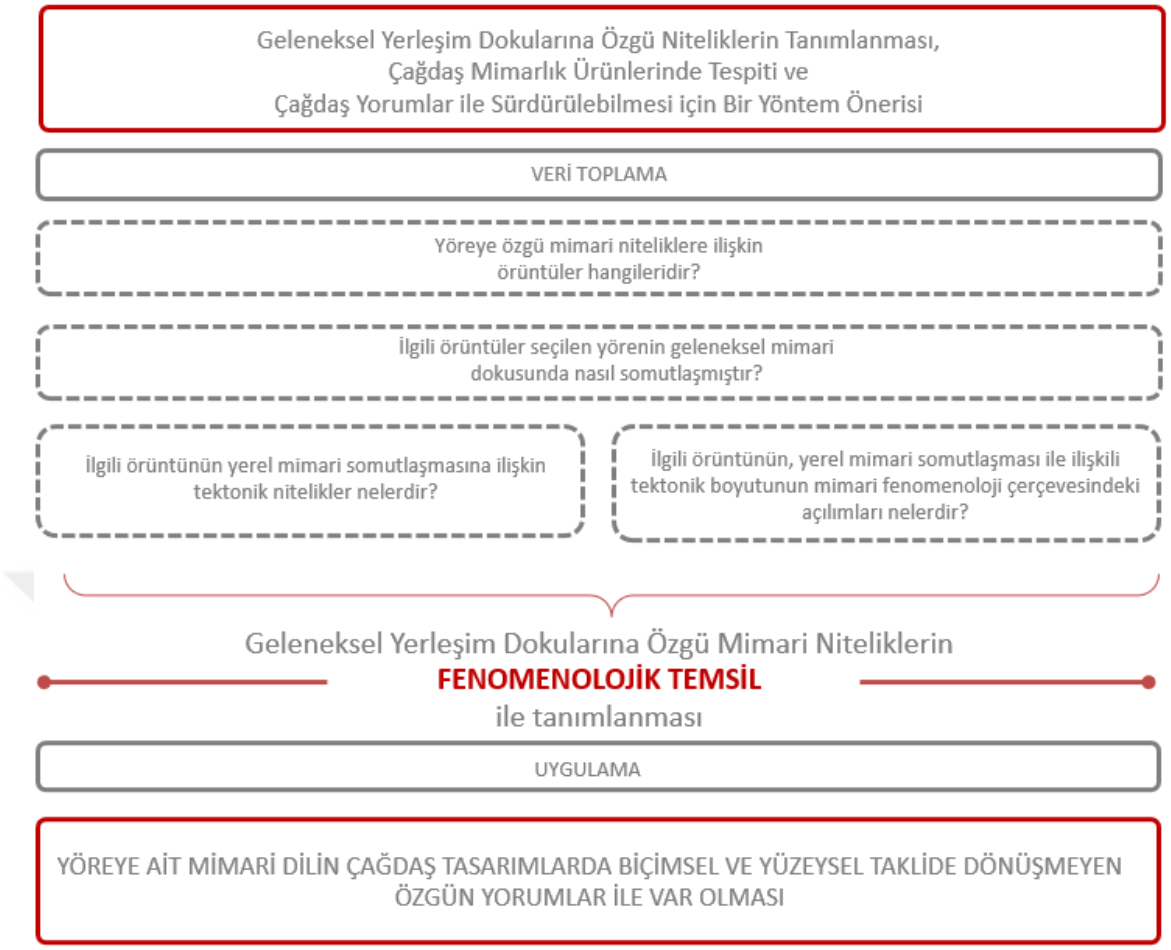
Şekil 6.3. "Akdenizli" mimarlığa referans veren bina ölçeği örüntülerinin tektonik ve fenomenolojik karşılıkları (Orijinal 2025)

Çalışmanın özelden genele giden dizgesi takip edildiğinde ise, fenomenolojik kavramsal çerçeveye dayalı, "fenomenolojik temsil" yönteminin, başka bir deyişle "Akdenizli" mimari niteliklerin tanımlaması, tespit edilmesi ve çağdaş yorumlarda

sürekliliğini sağlanması için önerilen yöntem kurgusunun, bölgeye özgü mimarlık barındıran tüm yerleşim yerlerinde uygulanarak bu yörelere özgü kimliği oluşturan niteliklerin tespiti mümkün olabilir. Farklı bölgesel geleneklere özgü örüntü dilinin tespiti ile söz konusu bölgesel niteliklerin çağdaş mimarlık ürünlerinde özgün yorumlarının yapılması ve sürekliliklerinin sağlanması için geçerli bir yöntemin önerilmesi tezin genel sonucunu oluşturur. Söz konusu süreklilik modern mimarlığın yok saydığı coğrafi kültürel özgünlükleri, deneyimi, insanı ve oluşagelmiş mimarlık bilgisinin çağdaş yorumunu içermesi bakımından değerlidir.

Bu bağlamda kent veya kentsel alan ile onu saran doğal veya insan yapısı çevre arasındaki ilişkiyi korunacak öğeler kapsamında ele alan *Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (Washington Tüzüğü 1987)* (ICOMOS Türkiye 2007) ve *Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri*'nin çağdaş mimarlık tanımı önem kazanmaktadır. Söz konusu ilkelerin çağdaş mimarlığı, geleneksel mimarinin sahip olduğu mekânsal düzen ile uyumlu, geleneksel biçimlenmesine saygılı, *yerin ruhunu kucaklayan* bir kompozisyon sürekliliğine sahip olması gerekliliği konusundaki görüşü (ICOMOS Türkiye 2011) tez kapsamında önerilen yöntem (Şekil 6.4) ile karşılık bulur.

Önerilen yöntem ile geleneksel yerleşim dokularına özgü mimari nitelikleri barındıran yerleşimlerde, yere özgü mimarlığı / yerel mimari dili oluşturan örüntülerin tespiti, ilgili örüntülerin geleneksel mimari dokuda nasıl somutlaştığının ortaya çıkarılması ve tektonik, fenomenolojik açılımlarının yapılması ICOMOS Tüzüklerinde korunacak öğeler olarak tanımlanan doğal ve insan yapısı çevre arasındaki ilişkiyi, çağdaş mimarlığın sahip olması gereken değerleri (tektonik açılımlar geleneksel biçimlenmenin belirlenmesi, fenomenolojik açılımlar ise yerin ruhunu kucaklayan kompozisyonların üretimi için referanslar barındırır) ortaya çıkarır. Söz konusu nitelikleri ortaya çıkaran örüntülerin tespiti ve çağdaş mimarlık ürünlerindeki karşılığının test edilmesi ile yeni üretilecek çağdaş mimarlık ürünlerinde yere özgü mimarlığın sunduğu deneyimin sürekliliği mümkün kılınabilir.

Şekil 6.4. Geleneksel yerleşim dokularına özgü mimarlığın çağdaş yorumlar ile sürdürülebilmesi için yöntem önerisi

7. KAYNAKLAR

Abulafia, D. 2005. Akdeniz nedir? (Çev. Nurettin Elhüseyni). David Abulafia (editör). *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları* içinde. Oğlak Yayıncılık, İstanbul, ss.11-33.

Abulafia, D. 2011. The great sea: a human history of the Mediterranean. Oxford University Press, New York, 783 p.

Aktuna, M. 2007. Geleneksel Mimaride Binaların Sürdürülebilir Tasarım Kriterleri Bağlamında Değerlendirilmesi Antalya Kaleiçi Evleri Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik üniversitesi, İstanbul, 105 s.

Akyıldız, K. 2002. Mavi Anadoluculuk. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil (Editör). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık* içinde. İletişim Yayınları, İstanbul, 465-487.

Alagöz, M. ve Güner, D. 2022. Mimari Bağlam Olgusunun Mimarlık Öğretisine Dönüşümü. *Modular Journal,* 5(2): 135-156.

Alexander, C., Ishikawa, S., Silverstein, M., Jacobson, M., Fiksdahl-King, I. and Angel, S. 1977. A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction. Oxford University Press, New York, 1171 p.

Alexander, C. 1979. The Timeless Way of Building. Oxford University Press, New York, 551 p.

Algan, U., Dalay, L. 2021. Gürel Yazlık evi: Bağlama Teslim Olmak. https://www.gzt.com/arkitekt/gurel-yazlik-evi-baglama-teslim-olmak-3595501 [Son Erişim Tarihi: 12.10.2024].

Alper Erden Engiz Arşivi.

Alvar Aalto Müzesi. 2018. Säynätsalo Town Hall. https://www.alvaraalto.fi/en/architecture/saynatsalo-town-hall/ [Son Erişim Tarihi: 28.01.2025].

Anonim 1: https://www.arkiv.com.tr/proje/kas-evleri/11078 [Son Erişim Tarihi: 24.07.2024].

Anonymous 1: https://www.theatre-architecture.eu/db.html?theatreId=1019 [Son Erişim Tarihi:20.03.2024].

Anonymous 2: https://architectuul.com/architecture/loos-haus-vienna [Son Erişim Tarihi:20.03.2024].

Anonymous 3: https://www.moma.org/momaorg/shared/pdfs/docs/press_archives/1508/releases/MOMA_1951_0026.pdf [Son Erişim Tarihi:22.03.2024].

Anonymous 4: https://www.atlasofinteriors.polimi.it/2014/03/20/adolf-loos-villa-moissi-venice-italy-1923/ [Son Erişim Tarihi: 03.05.2023].

Anonymous 5: https://www.ne.jp/asahi/arc/ind/1_primer/types/xala_eng.htm [Son Erişim Tarihi:22.05.2023].

Anonymous 6: https://circarq.wordpress.com/2020/08/26/villa-mache-amorgos/ [Son Erişim Tarihi: 12.10.2024].

Anonymous 7: https://krollermuller.nl/en/richard-serra-spin-out-for-robert-smithson-1 [Son Erişim Tarihi: 06.11.2024].

Anonymous 8: https://www.stedelijk.nl/en/news/stedelijk-reinstalls-artwork-by-richard-serra [Son Erişim Tarihi: 06.11.2024].

Antalya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Müdürlüğü Arşivi.

Antalya Kültür Sanat. 2020. Kaleiçi Evi. https://www.antalyakultursanat.org.tr/kaleici-evi/ [Son Erişim Tarihi: 20.12.2024].

Antalya Muratpaşa Belediyesi. 2022. Kaleiçi hikayelerini anlatıyor. https://muratpasa-bld.gov.tr/haber/8452/kaleici-hikayelerini-anlatiyor#gallery-2 [Son Erişim Tarihi: 17.11.2024].

Antmen, A. 2008. 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. Sel Yayıncılık, İstanbul, 333 s.

Aras, L. 2015. Günümüz Mimarlık Ortamına Geçmişten Katkılar: Pessac, CIAM ve Pruitt-Igoe. *Tasarım+Kuram,* 11(20): 19-34.

Argın, G. 2012. Changing Sense of Place in Historic City Centers: The Case of Antalya Kaleiçi. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 205 s.

Arıkan, Z. 2016. Henri Pirenne ve Fernand Braudel'e Göre Akdeniz. *Akdeniz Tarihi, Kültürü ve Siyaseti "Çoğulluğu ve Farklılığı İçeren Bir Birlik Özlemi"* Sempozyum Bildirileri, 39-48.

Aydın, E.Ö. 2010. Cumhuriyetin Kentteki Etkileri. A.Kerim Atılgan (ed.). *Dünden Bugüne Antalya Cilt I* içinde. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, ss.200-204.

Aydınel, S. 1993. Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı. Kültür Bakanlığı Eskişehir, 434 s.

Aysel, N. 2015. Ersen Gürsel: Akdenizlilik, Yerele Çağdaş Dokunuş. Şahin Torun (Ed.) *Türk Mimarisinde İz Bırakanlar* içinde. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yayını, Ankara, 149-168.

Bean, G.E. 1997. Eskiçağda Güney Kıyılar. Arion Yayınevi, İstanbul, 189 s.

Bektaş, C. 1978. Halkın Elinden Dilinden. *Mimarlık,* 156: 3-6.

Bektaş, C. 2001. Kangotan Evi, Datça, 1977. Nuray Togay (Editör). *Çağdaş Türkiye Mimarları Dizisi 4* içinde. Boyut Yayın Grubu, İstanbul, ss.85-90.

Bektaş, C. 2004. Halk Yapı Sanatından Bir Örnek Antalya. Bileşim Yayınevi, İstanbul, 184 s.

Bergdoll, B. 2010. Foreword. Jean-François Lejeune and Michelangelo Sabatino (ed.). *Modern Architecture and the Mediterranean: Vernacular Dialogues and Contested ıdentity* içinde. Routledge, New York, pp.xv-xix.

Bilgin, İ. 2017. Mimarın Soluğu: Peter Zumthor Mimarlığı Üzerine Denemeler. Metis Yayınları, İstanbul, 116 s.

Bilsel, C. 2007. "Our Anatolia": Organicism and the Making of Humanist Culture in Turkey. *Muqarnas: An Annual on the Visual Culture of the Islamic World, XXIV,* 223-241.

Bilsel, C. 2023. Anadolu Hümanizmi: Cumhuriyet'te Kurucu Bir Anlatıdan 1970'lerde Cengiz Bektaş'ın "Halk Yapı Sanatı"na. https://saltonline.org/tr/2656/anadolu-humanizmi-cumhuriyette-kurucu-bir-anlatidan-1970lerde-cengiz-bektasin-halk-yapi-sanatina [Son Erişim Tarihi: 13.09.2024].

Bir, M., İzgi, U. ve Günsoy, O. 1960. Fener Yolunda Yüksek Mimar Nedim Karakurt Villası. *Arkitekt Dergisi,* 1960(02): 55-57

Bozdoğan, S. 2008. Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür. (Çev. Tuncay Birkan). Metis Yayıncılık, İstanbul, 367 s.

Bölükbaş Dayı, E. 2019. The Formation of A Modern City: Antalya, 1920s-1980s. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 284 s.

Bölükbaş Dayı ve Alyanak Kaya. 2024. Modernin Üretiminde Kolektif Bir Yaklaşım: Antalya Yalı Apartmanı. *Eksen Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 5(1): 1-19.

Bradford, E. 2004. Akdeniz, Bir Denizin Portresi. (Çev. Ahmet Fethi). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 468 s.

Braudel, F. 2007. Akdeniz: Mekân, Tarih, İnsanlar ve Miras. (Çev. Necati Erkut ve Aykut Derman). Metis Yayınları, İstanbul, 281 s.

Braudel, F. 2021. II.Felipe Dönemi'nde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası I. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Doğubatı Yayınları, Ankara, 597 s.

Broodbank, C. 2013. The Making of the Middle Sea: A History of the Mediterranean from the Beginning to the Emergence of the Classical World. Thames & Hudson Ltd, London, 672 p.

Brookes, J. 2012. Küçük Bahçe. (Çev.Perran Fügen Özülkü). Alfa Yayınları, İstanbul, 352 s.

Büyükyörük, F. ve Tibet, C. 1999-2000. 1998-1999 Yılı Antalya Doğu Nekropolü Kurtarma Kazıları. *Adalya,* IV: 115-171.

Cevizci, A. 2000. Felsefe Terimleri Sözlüğü. Paradigma Yayınları, İstanbul, 400 s.

Ching, F.D.K., Jarzombek, M. and Prakash, V. 2017. A Global History of Architecture. John Wiley&Sons, New Jersey, 850 p.

Colquhoun, A. 2005. Mimari Eleştiri Yazıları. (Çev. Ali Cengizkan). Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, İstanbul, 204 s.

Comberg, E. 2018. A Different Kind of Architectural Drawing Leon Krier's Sketches. https://www.archdaily.com/896720/a-different-kind-of-architectural-drawing-leon-kriers-sketches [Son Erişim Tarihi: 22.03.2024].

Conrads, U. 1991. 20.Yüzyıl mimarisinde Program ve Manifestolar. (Çev. Sevinç Yavuz). Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, Ankara, 169 s.

Corbusier, L. 2013. Bir Mimarlığa Doğru. (Çev.Serpil Merzi). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 331 s.

Coşkun, N. 2015. Modern Mimarlık, Akdeniz ve Yer. Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, 251.

Coşkun, N. 2017. Modern Mimarlığın Kenarları: Ersen Gürsel ve Akdenizlilik. N.Müge Cengizkan, Gizem Albayrak (editör). *Yere Ait: Ersen Gürsel Mimarlığı* içinde. TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara, ss.67-79.

Crane, S. 2010. Mediterranean Dialogues: Le Corbusier, Fernand Pouillon and Roland Simounet. Jean-François Lejeune and Michelangelo Sabatino (ed.). *Modern Architecture and the Mediterranean: Vernacular Dialogues and Contested ıdentity* içinde. Routledge, New York, pp.95-110.

Çelik, Z. 1992. Le Corbusier, Orientalism, Colonialism. *Assemblage,* (17): 58-77.

Çelik, P., Y. 2023. Antalya Kaleiçi'nin Kuruluşundan 1973'e Kadar Kent İmgesi Odaklı İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Antalya Bilim Üniversitesi, Antalya, 140 s.

Çelik Başok, G. 2016. Conservation History of Cultural Heritage in Kaleiçi District in Antalya. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 254 s.

Çimrin, H. 2012. Bir Zamanlar Antalya: Tarih, Gözlem ve Anılar (Cilt 2). Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya, 640 s.

Çimrin, H. 2018. Antalya Kaleiçi: Tarih, Gözlem ve Anılar. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya, 320 s.

Dayar, E. 2020. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Antalya Kaleiçi ve çevresi. *METU JFA,* 37(2): 59-84.

Dayar, E. 2021. 20. yüzyılın ilk yarısında Antalya'nın kentsel gelişimi (1908-1950). *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17 (33): 125-160.

Dayar, E. 2024. 1905 Haritalarında Antalya Kaleiçi ve Çevresi. *Art-Sanat,* 21: 229-260.

Dokgöz, D. 2012. Karikatürün Hedef Nesnesi Olarak Mimarlığın "Kübik Ev" Üzerinden Eleştirisi. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 273 s.

Dovey, K. 1990. The Pattern Language and Its Enemies, *Design Studies,* 11(1): 3-9.

Duchesne, R. 2012. Hegel and The Western Spirit. *Comparative Civilizations Review,* 67 (Fall 212): 63-74.

Ekincioğlu, M. 2001. Olivetti Sunum Mekânı Venedik, İtalya, 1957-1958. Meral Ekincioğlu (editör). *Çağdaş Dünya Mimarları Dizisi 16* içinde. Boyut Yayın Grubu, İstanbul, ss.23-32.

Ekşigil, A. 2017. "İklim-i Cazibedarımız" Akdeniz. *Toplumsal Tarih,* 280(Nisan): 74-83.

Emecen, F. 1991. Antalya. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt:3. Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 559 s.

Erdem, E. 2020. Beyazı Nasıl Bilirdiniz? *Betonart,* 2020 (66):24-30.

Erhat, A. 2023. Mavi Yolculuk. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 302 s.

Erginoğlu&Çalışlar Mimarlık. 2024. Notos Kaş Evleri. https://ecarch.com/mies_portfolio/notos-kas-evleri/ [Son Erişim Tarihi: 05.09.2024].

Erkol Bingöl, İ. 2018. İstanbul'un Modern Konutları. *Mimar.ist Dergisi,* 2018(2): 56-64.

Erten, S. 1997. Antalya Livası Tarihi. Altınportakal Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları,

Antalya, 171 s.

Erzen, J.N. 2017. Üç Habitus: Yeryüzü, Kent, Yapı. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 285 s.

Eyüboğlu, B.R. 2008. Mavi Yolculuk Defterleri. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 221 s.

Fondation Le Corbusier. 2023. https://www.fondationlecorbusier.fr/en/work-architecture/achievements-maison-henfel-maison-de-week-end-la-celle-saint-cloud-france-1934/ [Son Erişim Tarihi:05.10.2024].

Foster, H. 2015. Sanat-Mimarlık Kompleksi: Küreselleşme Çağında Sanat, Mimarlık ve Tasarımın Birliği. (Çev.Serpil Özaloğlu). İletişim Yayınları, İstanbul, 365 s.

Frampton, K. 1983. Towards a Critical Regionalism: Six Points for an Architecture of Resistance. *The Anti-Aesthetic: Essays on Postmodern Culture* içinde. Bay Press, Washington, pp.16-30.

Frampton, K. 1996. A Critical History of Modern Architecture. C.S. Graphics, Singapore, 376 p.

Frank Lloyd Wright Trust. 2015. https://flwright.org/explore/robie-house [Son Erişim Tarihi:20.03.2024].

Fuller, M. 2008. Mediterraneanism:French and Italian Architects' Designs in !930s North African Cities. Salma K.Jayyusi, Renata Holod, Attilio Petruccioli, Andre Raymond (Eds.). *The City in the Islamic World Vol 2* içinde. Brill, Boston, pp.977-992.

García Vergara, M., & Pizza, A. 2021. The Mediterranean and Modern architecture: the dissemination of a myth in architectural media. *The Journal of Architecture*, *26*(8), 1117–1145.

Google Earth. 2024. https://earth.google.com/web/@34.72310234,40.18956417,-2802.98909364a,5400493.27986717d,34.6831562y,0h,0t,0r/data=CgRCAggBQgIIAEoNCP_____wEQAA [Son Erişim Tarihi: 17.12.2024].

Gönüllü, A.R. 2008. Demokrat Parti Dönemi'nde Antalya (1950-1960). Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 347 s.

Güleç Korumaz, S.A. ve Canan, F. 2022. Vernaküler Mmariden Öğrenme: Ermenek Evleri Üzerinden Sürdürülebilir Mimarlık için İlkeler. *Online Journal of Art and Design,* 10 (1): 293-307.

Gravagnuolo, B. 2010. From Schinkel to Le Corbusier: The Myth of the Mediterranean Architecture. Jean-François Lejeune and Michelangelo Sabatino (ed.). *Modern Architecture and the Mediterranean: Vernacular Dialogues and Contested ıdentity* içinde. Routledge, New York, pp.15-40.

Güner, D. 2020. Akdeniz'de Beyaz Mitinin Kültürel İnşası. *Betonart,* 2020 (66):7-23.

Hasol, D. 2017. 20.Yüzyıl Türkiye Mimarlığı. Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 305 s.

Heidegger, M. 2008. Düşüncenin Çağırdığı. (Çev. Ahmet Aydığan). Say Yayınları, İstanbul, 144 s.

Hitchcock, H.R. and Johnson, P. 1996. The Internetional Style. Norton Company, New York, 260 p.

Horden, P. and Purcell, N., 2000. The Corrupting Sea: a study of Mediterranean history. Blackwell Publishers, Malden, 761 p.

Horden, P. and Purcell, N., 2020. The Mediterranean and 'The New Thalassology'. *The boundless sea: writing Mediterranean history* içinde. Routledge, New York, pp.1-21.

Husserl, E. 2010. Fenomenoloji Üzerine Beş Ders. (Çev. Harun Tepe). BilgeSu Yayıncılık, Ankara, 79 s.

ICOMOS Türkiye. 2007. Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü. https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0627604001536681570.pdf [Son Erişim Tarihi: 16.02.2025].

ICOMOS Türkiye. 2011. Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri. https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0592931001536912260.pdf [Son Erişim Tarihi: 16.02.2025].

İnalcık, H. 2003. Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600). (Çev. Ruşen Sezer). Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 285 s.

Jimenez-Vicario, P.M., Garcia-Martinez, P., Rodenas-Lopez, M.A. 2018. The influence of North African and Middle Eastern Architectures in the Birth and Development of Modern Architecture in Central Europe (1898-1937). *Mediterranean Historical Review*, 33(2): 179-198.

Kaufmann, E. 1952. Three Revolutionary Architects, Boullée, Ledoux, and Lequeu. The American Philosophical Society, Philadelphia, 564 p.

Kara, M.A. 2015. Antalya Kaleiçi Ömer Lütfü Lülü Konağı Restorasyon Projesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 361 s.

Kavas, K.R. 2015. Environmental Anesthesia and False Vernacular Architecture: The Case Study of the Western Taurus Mountains. *Adalya,* XVIII: 325-350.

Kefeli, E. 2006. Edebiyat Coğrafyasında Akdeniz. 3F Yayınevi, İstanbul, 256 s.

Kılıçbay, M.A. 2021. Braudel'in Akdeniz'i. *II.Felipe Dönemi'nde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası I* içinde. Doğubatı Yayınları, Ankara, ss.39-42.

Kütükçüoğlu, B. 2013. Akdeniz İkliminde Modernizm, Modernist İklimde Akdeniz: Yirminci Yüzyıl Katalan Mimarlığında Yerel Öğeler. *Mimarlık,* 372: 47-50.

Kütükçüoğlu, B. 2016. Spatial Visions of Blue Anatolia: An Architectural Reading of Azra Erhat's Travels. *Light Colour Line- Perceiving the Mediterranean: Conflicting Narratives and Ritual Dynamics* içinde. Georg Olms Verlag, Hildesheim, pp.31-46.

Kütükçüoğlu, B. 2022. Güncel Türkiye Mimarlığında Akdenizli Modernliğe Analitik Bir Bakış. *Tasarım Kuram,* 18(36): 95-112.

Kütükçüoğlu, B. 2023. The Emergence of Mediterraneanism Discourse in Modern Turkish Architecture and The Special Position of Cengiz Bektaş. *A7Z Itu Journal*

of The Faculty of Architecture, 20(2): 317-331.

Köksal, A. 2001. Carlo Scarpa'nın Önlenebilir Muhalefeti. Meral Ekincioğlu (editör). *Çağdaş Dünya Mimarları Dizisi 16* içinde. Boyut Yayın Grubu, İstanbul, ss.8-11.

Kruft, H.W. 1994. A History of Architectural Theory from Vitrivius to the Present. (Çev. Ronald Taylor, Elsie Calander, Antony Wood). Princeton Architectural Press, New York, 706 p.

Lahoud, A. 2013. The Mediterranean, A New Imaginary. Antonio Petrov (ed.) *New Geographies, 5: The Mediterranean* içinde. Harvard University Press, Cambridge, pp.81-100

Lanckoronski, K.G. 2005. Pamphylia ve Psidia Kentleri Cilt I (Çev. Selma Bulgurlu Gün). Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 195 s.

Lefaivre, L. 2003. Critical Regionalism, A Facet of Modern Architecture since 1945. *Critical Regionalism, Architecture and Identity in a Globalized World* içinde. Prestel Publishing, New York, pp.23-53.

Lefaivre, L. and Tzonis, A. 2012. Architecture of Regionalism in the Age of Globalization: Peaks and Valleys in the Flat World. Routledge, New York, 222 p.

Lefebvre, H. 2014. Mekânın Üretimi. (Çev. Işık Ergüden). Sel Yayıncılık, İstanbul, 447 s.

Lejeune, J.F. 2019. Built Utopias in the Countryside: The Rural and the Modern in Franco's Spain. The Degree of Doctor at Delft University of Technology, Delft, 721 p.

Lejeune, J.F. 2010. The Modern and the Mediterranean in Spain. Jean-François Lejeune and Michelangelo Sabatino (ed.). *Modern Architecture and the Mediterranean: Vernacular Dialogues and Contested ıdentity* içinde. Routledge, New York, pp.65-94.

Lum, E.K. 1999. Architecture as Artform: Drawing, Painting, Collage, and Architecture 1945-1965. Doctor of Philosophy in Architecture, Art, And Envıronmental Studıes, The Massachusetts Instıtute of Technology, Cambridge, 334 p.

Mallgrave, H., F. and Goodman D. 2011. An Introduction to Architectural Theory 1968 to the Present. Wiley-Blackwell, West Sussex, 276 p.

Manavoğlu, E. 2009. Antalya Kentinin Geçmişten Günümüze Mekânsal Gelişimi ve Planlama Çalışmalarının Değerlendirilmesi. *Planlama Dergisi,* 46(2): 19-30.

Manavoğlu, E. ve Kutlu, N.Ö. 2010. Antalya Kenti'nin 1950'den Günümüze Kentleşme Sürecinin Değerlendirilmesi. A.Kerim Atılgan (ed.). *Dünden Bugüne Antalya Cilt I* içinde. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, ss.189-199.

Manera, C., Segreto, L., Pohl, M. 2009. The Mediterranean as a Tourist Destination: Past, Present and Future of the First Mass Tourism Resort Area. Luciana Segreto, Carles Manera, Manfred Phl (Eds.). *Europe at the Seaside: The Economic History of Mass Tourism in the Mediterranean* içinde. Berghahn Books, New York, pp.1-10.

Merleau-Ponty, M. 2017. Algının Fenomenolojisi. (Çev.Emine Sarıkartal & Eylem Hacımuratoğlu). İthaki, İstanbul, 624 s.

Meyer, U. 2022. Altmodisch und doch aktuell-zum Tod von Christopher Alexander. https://www.swiss-architects.com/en/architecture-news/gefunden/altmodisch-und-doch-aktuell-zum-tod-von-christopher-alexander [Son Erişim Tarihi: 02.02.2024].

MIT List Visual Arts Center. 2025. Baker Hose, 1949. https://listart.mit.edu/art-artists/baker-house-1949 [Son Erişim Tarihi: 25.02.2025]

Millî Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü Arşivi.

MoMA, 1932. Modern Architecture: International Exhibition. Museum of Modern Art, New York, 199 p.

MoMA. 2016a. Modern Architecture: International Exhibition. https://www.moma.org/calendar/exhibitions/2044? [Son Erişim Tarihi: 20.03.2024]

MoMA. 2016b. Architecture Without Architects. https://www.moma.org/calendar/exhibitions/3459 [Son Erişim Tarihi:22.03.2024].

Nesbitt, K. 1996. Theorizing a New Agenda for Architecture: An Anthology of Architectural Theory 1965-1995. Princeton Architectural Press, New York, 608p.

Norberg-Schulz, C. 1979. Genius Loci-Towards a Phenomenology of Architecture, Rizolli Publishers, New York, 212 p.

Oral, E.Ö. 1996. Antalya Kaleiçi'nde Hakkı Misistreli Evi ve Tekeli Evi Restorasyon Projeleri. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 474 s.

Örnek, Y. 2015. Mimarlık ve Felsefe: Çağdaş Filozofların Mimarlığı Yeniden Düşünmesi. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar,* 8(2): 125-139.

Ötkünç, A. 2016. Antropolojiden Mimarlığa Melez Düşüncenin İmkânları: Yer ve Yok-yer Kavramları Üzerine. *Yok-yerler* içinde (Çev. T.Ilgaz). Daimon Yayınları, İstanbul, ss.7-29.

Öymen Gür, Ş. ve Karadayı, A. 2023. Arkitektoniğin Önemli Bir Elemanı olarak Merdivenler. *Yapı,* 483: 26-31.

Özer, B. 1964. Rejyonalizm, Üniversalizm ve Çağdaş Mimarimiz Üzerine Bir Deneme. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 118 s.

Özer, B. 2004. Kültür, Sanat, Mimarlık. Yem Yayınları, İstanbul, 480 s.

Özkan, S. 1985. Intoduction-Regionalism within Modernism. *Regionalism in Architecture: Proceeding of the Regional Seminar (Exploring architecture in Islamic cultures)* içinde. (Ed. Robert Powell). Concept Media, Singapore, pp.8-16.

Öztürk, F. 2021. Halikarnas Balıkçısı'nda Akdenizlilik Kimliği. *Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi,* 1(1): 42-56.

Pallasmaa, J. 2011. Tenin Gözleri: Mimarlık ve Duyular. (Çev. Aziz Ufuk Kılıç). Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 89 s.

Passanti, F. 1997. The Vernacular, Modernism and Le Corbusier. *Journal of the Society of Architectural Historians,* 56(4): 438-451.

Petruccioli, A. 2007. After Amnesia: Learning From The Islamic Mediterranean Urban Fabric. Grafica&Stampa, Bari, p. 238.

Pfeiffer, B.B. 2004. Frank Lloyd Wright, 1867-1959: building for democracy. Taschen.

Pommer, R. 1983. The Flat Roof: A Modernist Controversy in Germany. *Art Journal,* 43(2), 158-169.

Rasmussen, S.E. 2017. Yaşanan Mimari. (Çev. Ömer Erduran). Remzi Kitabevi, İstanbul, 247 s.

Riefstahl, R.M. 1941. Cenubu Garbi Anadolu'da Türk Mimarisi. Maarif Matbaası, İstanbul, 88 s.

Roth, L.M. 1999. Mimarlığın Öyküsü. (Çev.Ergün Akça). Kabalcı Kitabevi, İstanbul, 720 s.

Rudofsky, B. 1964. Architecture without introduction to nonpedigreed architecture. The Museum of Modern Art, New York, p.156.

Sabatino, M. 2010. The Politics of Mediterraneita in Italian Modernist Architecture. Jean-François Lejeune and Michelangelo Sabatino (ed.). *Modern Architecture and the Mediterranean: Vernacular Dialogues and Contested ıdentity* içinde. Routledge, New York, pp.41-64.

Salt Araştırma. 2024. Cengiz Bektaş'ın Antalya gezisi sırasında çektiği fotoğraflar. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/209075 [Son Erişim Tarihi: 28.12.2024].

Sayar, Z. 1960. Hakiki Turizme Doğru. Arkitekt, 298 (1): 3-28.

Sayın, N. 2021. Coğrafi Bir Mesele Olarak Mimarlık. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 608 s.

Seamon, D. 2003. Fenomenoloji, Yer, Çevre ve Mimarlık: Literatürün Değerlendirilmesi. (Çev. Sema Serim). TOL Mimarlık Kültürü Dergisi, 3: 36-53.

Sennett, R. 2002. Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir. (Çev. Tuncay Birkan). Metis Yayıncılık, İstanbul, 387 s.

Serim, S. 2006. Yapılı Çevre Üzerinden Mimarlık Bilgisinin Üretilmesi: Eleştirel Bir Değerlendirme. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 115 s.

Sharr, A. 2017. Mimarlar için Heidegger. (Çev. V Atmaca). Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstabul, 130 s.

Sönmez, C., C. 2008. Antalya Kenti Kalesi'nin Tarihi. Mimarlar Odası Antalya Şubesi Yayınları, Antalya, 214 s.

Sunar, A. 1991. Antalya-Kaleiçi Yapılarının Günümüzdeki Durumu. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 348 s.

Süer, A. 2006. The analysis of historical / cultural pattern development and conservation plans of Antalya Kaleiçi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir Institute of Tecnology, İzmir, 117 s.

Tabak, F. 2021. Solan Akdeniz, 1550-1870: Tarihsel Coğrafya Açısından Bir Yaklaşım. (Çev. Nurettin Elhüseyni). Telemak Kitap, İstanbul, 542.

Tafuri, M. and Dal Co, F. 1986. Modern Architecture/2. (Çev. Robert Erich Wolf). Electa/Rizzoli, New York, 427 p.

Tanyeli, U. 2001. Cengiz Bektaş ve Yeni-Atatürkçü Düşünce. Nuray Tugay (Editör). *Çağdaş Türkiye Mimarları Dizisi 4* içinde. Boyut Yayın Grubu, İstanbul, ss.37-48.

Tanyeli, U. 2015. Modernizmin Sınırları ve Mimarlık. Enis Batur (editör). *Modernizmin Serüveni "Bir Temel Metinler" Seçkisi 1840-1990* içinde. Sel Yayıncılık, İstanbul, ss.65-72.

Tanyeli, U. 2021. Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Değişimi (11.-15. Yüzyıllar). İdealKent Yayınları, Ankara, 408 s.

Teğet Mimarlık Dijital Arşivi.

Tekeli, İ. 2016. İzmir Tarihi'nin İçine Yerleştirilebileceği Bir Akdeniz Üst Anlatısı Üzerine. *Akdeniz Tarihi, Kültürü ve Siyaseti "Çoğulluğu ve Farklılığı İçeren Bir Birlik Özlemi"* Sempozyum Bildirileri, 139-199.

Tekeli, İ. 2018. Akdeniz, Akdenizlilik ve Mobilite. Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi 3(2018): 7-29.

Tuztaşı, U. ve Civelek, Y. 2011. Yüksek Kültürden Halk Kültürüne Batı Mimarlığında "Ulusal Anıt" Düşüncesi ve Vernaküler Mimarinin İdealleştirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 18(4): 274-289.

Tzonis, A. 2003. Introducing an Architecture of the Present Critical Regionalism and the Design of Identity. *Critical Regionalism, Architecture and Identity in a Globalized World* içinde. Prestel Publishing, New York, pp.8-21.

Uçar, E. 2010. Güney Tatil Sitesi, Çamyuva, Antalya. https://www.mimarizm.com/ilk-yapi/guney-tatil-sitesi-camyuva-antalya_123035 [Son Erişim Tarihi: 24.07.2024].

Uçman Altınışık, I. 2022. Cengiz Bektaş'ın Ozan-Mimar Olarak Persona İnşası. *METU JFA,* 39(2): 137-158.

Uğur, Ö.T. 2022 Modern Mimarinin Manifestosu: Weissenhofsiedlung. https://www.gzt.com/arkitekt/modern-mimarinin-manifestosu-weissenhofsiedlung-3685155 [Son Erişim Tarihi: 05.10.2024].

Ulubay, S. ve Önal, F. 2020. Mekân Üzerine Sorunsallar ve Kavrayışlar: Fenomenoloji Kuramının Yirminci Yüzyılın Mekân Anlayışına Etkileri. *Megaron,* 15(4): 606-613.

Urfalıoğlu, N. 2010. Antalya, Isparta ve Burdur Evlerinde Cephe Biçimlenişi. Suna-İnan Kıraç Araştırma Enstitüsü Yayınları, Antalya, 405 s.

Uyanık, M. 2003. Felsefi Düşünceye Çağrı. Elis Yayınları, Ankara, 311 s.

Varkıvanç, B. 2008. Surların Oluşumu Üzerine Bazı Gözlemler. (Çev. İnci Türkoğlu). Scott Redford ve Gary Leiser (Ed.). *Taşa Yazılan Zafer: Antalya İçkale Surlarındaki Selçuklu Fetihnamesi* içinde Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri

Araştırma Enstitüsü Yayınları, Antalya, 55-61 ss.

Ven Mimarlık Dijital Arşivi.

Venturi, R., Brown, D. S. ve Izenour, S. 1977. Learning from Las Vegas, revised edition: the forgotten symbolism of architectural form. The MIT Press, Massachusetts, 192 p.

Vidler, A. 1998. The Third Typology. Michael Hays (ed.) *Oppositions Reader: Selected Readings from a Journal for Ideas and Criticism in Architecture 1973-1984* içinde. Princeton Architectural Press, New York, pp.13-16

Vidler, A. 2016. Yaşadığımız Günün Tarihleri: Mimarlıkta Modernizmi İcat Etmek. (Çev. Alp Tümertekin). Janus Yayıncılık, İstanbul, 296 s.

Yağcı, Ö. 2009. Antalya Tarihi Kent Merkezi Gelişim Süreci. *Planlama*, 2009/2: 31-49.

Yavuz, E. 2020. II. Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye'de Mimarlık-Sanat Diyaloğu. ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 308 s.

Yıldırım, E. 2012. Modern Cumhuriyet'in Kimlik Arayışları: Kayıp Kimliğin Peşinde Mavi Anadoluculuk Hareketi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 416 s.

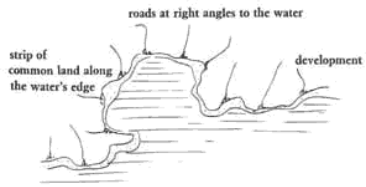
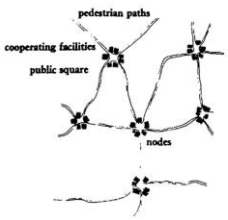
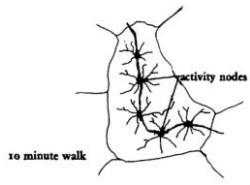
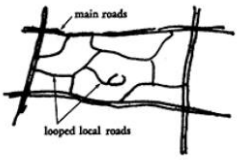
Yılmaz, L. 2002. Antalya (16.Yüzyılın Sonuna Kadar). Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 250 s.

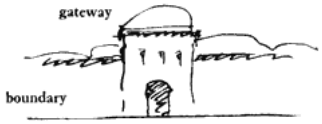
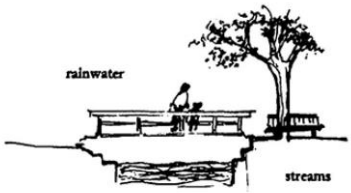
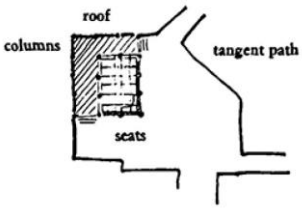
Yücel, Ş. 2020. Çivit Katmadan Beyazlarımız Ne Kadar Beyaz? *Betonart*, 2020 (66):31-37.

Zeğerek, P. ve Ortaçeşme V. 2017. Yeşil Alanların Kent Turizmine Katkısının Antalya Örneğinde İncelenmesi. Mediterranean Agricultural Sciences, 30(3): 205-212.

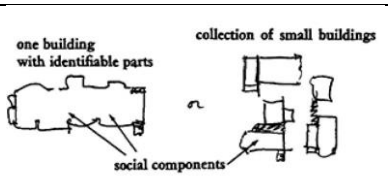
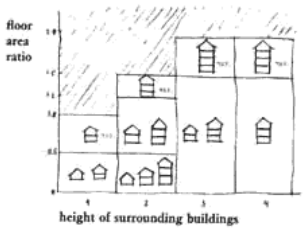
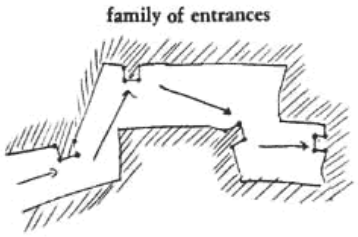
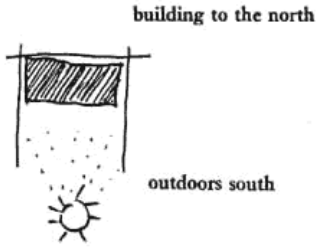
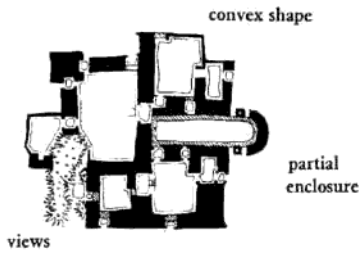
8. EKLER

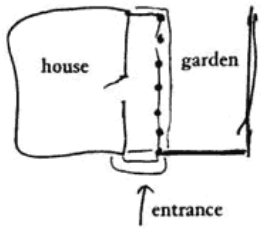
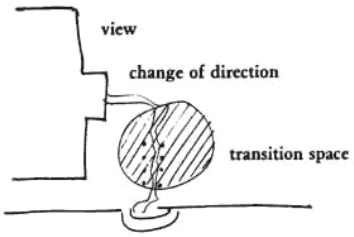
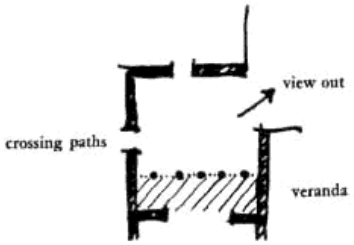
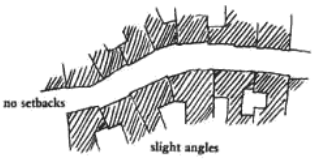
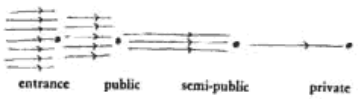
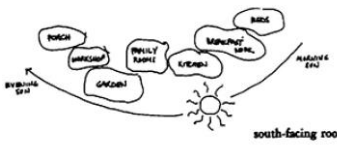
EK-1. "Akdenizli" Mimari Niteliklere İlişkin Kent Ölçeğinde Seçilen Örüntüler ve Açıklamaları

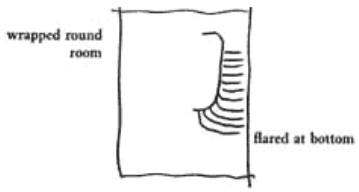
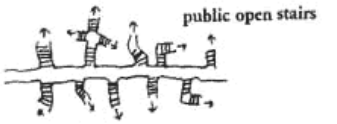
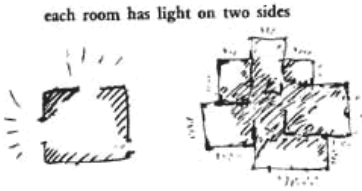
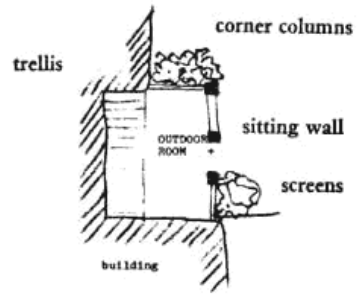
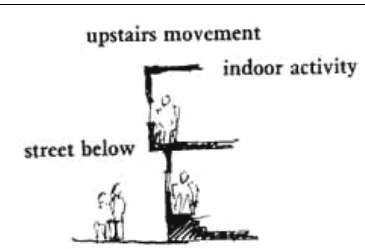
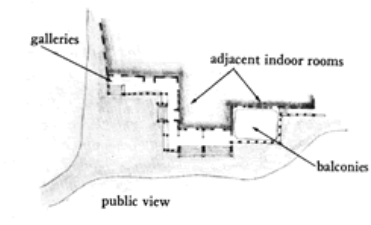
Örüntü No	Orijinal Şema	Açıklama
Dört Kat Sınırı Four Story Limit (21)		Yüksek katlı yaşam, insanları yerden, kaldırımlarda, sokaklarda, bahçelerde ve verandalarda oluşan gündelik hayattan uzaklaştırır (ampirik kanıtlar yüksek katlı binaların insanların zihinlerine ve duygularına zarar verebileceklerini gösteriyor). Üçüncü ya da dördüncü katta pencereden bakıldığında hala sokak manzarasının bir kısmı hissedebilir, sokaktaki ayrıntılar görülebilir. Dört katın üzerinde söz konusu bağlantı kaybolur, insanlar aşağıdaki sahneden tamamen kopar ve yerle bağlantıları zayıflar. Bu nedenle «dört kat sınırı» bina yüksekliği, insanın yaşadığı yer ile arasındaki bağlantıyı ifade etmek için uygun bir yol olabilir (Alexander vd. 1977).
Suya Erişim Access to Water (25)		İnsanların büyük su kütlelerine karşı temel bir özlemi vardır ve suya olan ihtiyaçları hayati ve derindir. Söz konusu ihtiyacın karşılanması için, insan yerleşimlerinin yakınında bulunan doğal su kütlelerine saygı gösterilmeli, suyun hemen yanında ortak bir arazi şeridi bulundurulmalı ve doğrudan suya erişimin olduğu aralıkların var olması gerekir (Alexander vd. 1977).
Aktivite Noktaları Activity Nodes (30)		Araştırmalar, insanların müsait olduğunda diğer insanların yoğunlaşmalarını aradıklarını gösterir. Düğüm noktaları, söz konusu etkileşimin gerçekleştiği yerler olup, yerleşim dokusuna eşit dağıtılması ve düğüm noktasını besleyen aktiviteler ile çevrelenmesi, yaya yolları ile desteklenmesi ve oldukça küçük bir meydan olarak hizmet vermesi halinde insanların yaşadığı yere ait hissetmesi noktasında önem kazanırlar (Alexander vd. 1977).
Gezinti Hattı Promenade (31)		Etkinlik noktalarını birbirine bağlayan gezinti yollarını kullanma nedeni insanları görmek ve görülmek ile ilişkilendirilse de bir varış yeri içeren gezinti yolları daha davetkar olabilir. Söz konusu gezinti yolları insanların bedenleri ile yerleşimi deneyimleyebilecekleri aktiviteleri barındırabilir ve deneyimleyenin yere ait anılarının oluşumuna katkı sağlar (Alexander vd. 1977).
Döngülü Yerel Yollar Looped local roads (49)		Yerel yollar evlere erişimi sağlamalı ancak hızlı trafik akışını önlemeli, sosyal etkileşime imkân tanımalı, yer duygusunun oluşmasına katkıda bulunmalıdır. Bu sorun evlerin üzerinde bulunduğu tüm yolların "döngü" şeklinde düzenlenmesiyle çözülebilir. Döngülü bir yol, öyle yerleştirilmeli ki, yol ağındaki diğer yollar boyunca hiçbir yol, "döngü" boyunca seyahat edilerek kısaltılmamalıdır. Çıkmaz sokaklar da döngülü yol tanımına dahildirler. Ancak klostrofobik etkisinin azaltılması için yaya

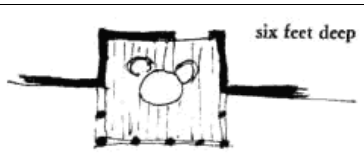
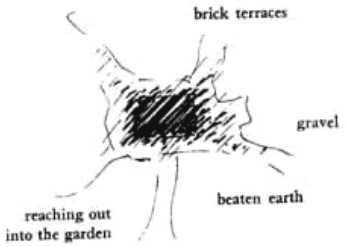
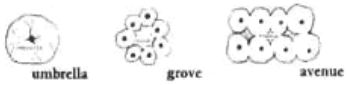
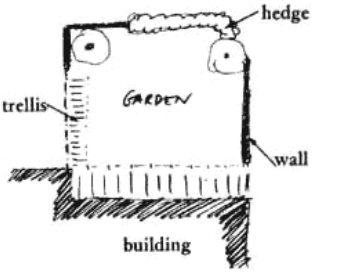
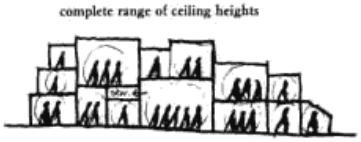
		yolunun devam ettiği çıkmaz sokaklar tercih edilebilir (Alexander vd. 1977).
Ana Geçitler Main Gateways (53)		Sınırlar, bir faaliyetin sonunu, bir yerin ve diğerinin başlangıcını işaretlerler. Bu sınırlar genellikle insanların zihinlerindedir. İnsanların zihinlerinde var olan sınır fiziksel olarak dünyada da mevcutsa, etkinlikler daha keskin, daha canlı hale gelir. Sınırlar geçitler ile işaretlenebilir. Bir geçit birçok biçime sahip olabilir: gerçek bir kapı, bir köprü, dar bir şekilde ayrılmış binalar arasındaki bir geçit, ağaçlardan oluşan bir cadde, bir binanın içinden geçen bir geçit. Geçitler sınırın korunmasına yardımcı olurlar ve geçiş duygusunu hissettirirler (Alexander vd. 1977).
Küçük Meydanlar Small public squares (61)		Meydanların canlı olması küçük olması ile bağlantılıdır. Bir kişinin yüzü ancak yaklaşık 70 feette (yaklaşık 21 metre) tanınabilir ve tipik kentsel gürültü koşullarında, yüksek bir ses 70 feet mesafeden zar zor duyulabilir. Söz konusu tespit ile insanların yüzlerini seçebildikleri ve etraflarındaki insanların konuşmalarını yarı duyabildikleri, çapı 20 metre veya daha az olan meydanlarda kendilerini yarı bilinçli olarak birbirine bağlı hissettikleri sonucuna varılabilir. Daha geniş alanlarda bir olma hissi kaybolur (Alexander vd. 1977).
Havuzlar ve Akarsular Pools and streams (64)		Su zengini ılıman iklimlerde dahi suyun doğal kaynakları kurumakta, gizlenmekte, örtülmekte, kaybolmakta, yağmur suyu kanalizasyonlarda yer altından akmaktadır. Suyun tüm biçimleri açığa çıkarılmalı, korunmalı ve su her mahalledeki küçük havuzlar, göletler, rezervuarlar ve akarsulardan oluşan sonsuz bir yerel doku içinde beslenmeli, ihtiyaç duyulan günlük suya erişim (yüzmek için su, yanında oturmak için su, ayaklarınızı sallayabileceğiniz su) mümkün hale getirilmelidir. Birçok çalışma suyun olumlu bir terapötik etkiye sahip olduğunu göstermiştir (Alexander vd. 1977).
Halka Açık Tanımlı Alan Public outdoor land (69)		İnsanların sokaklarda saatlerce vakit geçirebilecekleri yerlerin sayısı modern kent ve mahallelerde azdır. İhtiyaç duyulan yer, doğal olarak orada durma eğiliminde olmayı sağlayacak kadar tanımlanmış bir çerçeveye sahip mekânların kurgulanması ile oluşturulabilir. Söz konusu mekân, çatılı, sütunlu, ancak en azından kısmen duvarsız küçük bir açık alan ile üretilebilir. «Açıklık" ve "kapalılık" arasında gerekli dengeyi sağlayan ve davetkar hale gelen mekân aynı zamanda bir yer tanımlamaya başlar (Alexander vd. 1977).

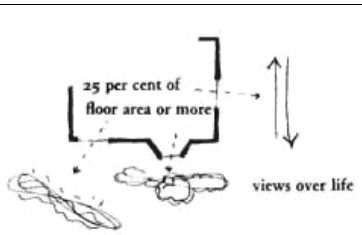
EK-2. "Akdenizli" Mimari Niteliklere İlişkin Bina Ölçeğinde Seçilen Örüntüler ve Açıklamaları

Örüntü No	Orijinal Şema	Açıklama
Bina Kompleksi Building Complex (95)		Bir bina, kendi iç sosyal gerçeklerini ortaya koyan daha küçük binalardan veya daha küçük parçalardan oluşan bir kompleks olursa insan binası [insan ölçeğine uygun, deneyimlemekten keyif alınan, sosyal etkileşime imkân sağlayan] olabilir. Söz konusu durum küçük bir bina olan evlerde de geçerlidir. Bir bina ne kadar yekpare ve ne kadar az farklılaşmışsa, kendisini o kadar insanlık dışı, mekanik bir fabrika olarak sunar, insanların kişiselleşmesini, binadaki diğer insanlarla insani temas kurmasını da o kadar engeller (Alexander vd. 1977).
Kat Sayısı Number of Stories (96)		Yüksek katlı binaların açık alan yaratılmasına yardımcı olmadıkları, sosyal yaşamı ve şehir manzarasını yok ettikleri, suça teşvik ettikleri, bakımının pahalı olması, ışığa havaya ve manzaraya zarar vermesi gibi bir dizi olumsuz özelliği insanların yaşadıkları yer ile bağlantılarının kopmasına sebep olur. Bu sebeple, bir kentsel alanda, ne kadar yoğun olursa olsun, binaların çoğunluğunu dört kat veya daha düşük yükseklikte tutulması önerilir (Alexander vd. 1977).
Giriş Ailesi Family of Entrances (102)		Girişi arayan ve yolunu bilmeyen bir kişinin, istediği girişi belirlemenin basit bir yolunu bulması gerekir. Giriş "Mavi olan", "dışarıda mimoza çalısı olan", "üzerinde büyük 18 olan" veya "köşeyi dönünce sağda sonuncu olan" olarak tanımlanabilir, ancak öncelikle tüm kapıların benzer türde olması gerekir ki olası girişler anlaşılabilsin. O zaman bilinçli bir çaba harcamadan belirli bir girişi seçmek mümkün olur ve her bir giriş özdeşleri arasında kullanıcıya referans verecek derecede farklılaşır, kendine ait öğelerle biricikleşme imkanına sahip olur (Alexander vd. 1977).
Güneye Açılan Dış Mekân South Facing Outdoors (105)		Yapılan anketler insanların çöl iklimleri dışında hava güneşliyse açık alanı kullandığını ve güneşli değilse kullanmadıkları sonucunu verir. Güneş almadığı için kimsenin kullanmayacağı açık alanlar sessiz, kasvetli bir yer üretilmesine sebep olur. Binanın doğru yerleştirilmesi, dış mekân alanlarının güneyde tutulması ile söz konusu açık alanlar hareketli, kahkaha dolu mutlu/ yaşanan mekânlara ve *yere* dönüşür (Alexander vd. 1977).
Pozitif Dış Mekân Positive Outdoor Space (106)		Bir dış mekân, bir odanın şekli kadar belirgin ve belirli bir şekle sahip olduğunda ve şekli onu çevreleyen binaların şekilleri kadar önemli olduğunda pozitiftir. İnsanlar "Pozitif" olan mekânlarda kendilerini rahat hissederler ve bu mekânları kullanırlar. İnsanın kendini rahat hissetmesi en ilkel içgüdüsü ile bağlantılıdır: güvende olma duygusu. Pozitif mekânlar, insanlara kapalılık hissi veren kısmen çevrelenmiş ve sırtlarını yaslayabileceği yerler -oyuk, ağaç vb. sunar (Alexander vd. 1977).

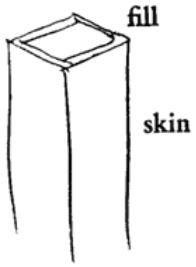
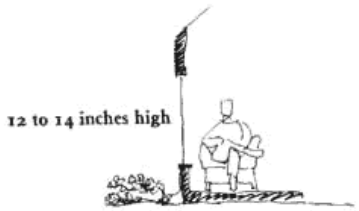
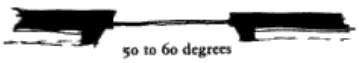
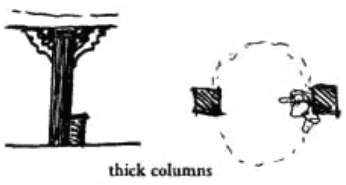
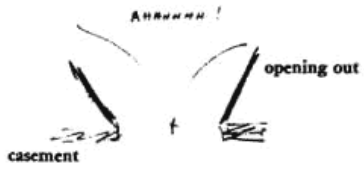
Yarı Gizli Bahçe Half-Hidden Garden (111)		Bahçe, belli bir derecede mahremiyete ihtiyaç duyar, ancak aynı zamanda sokak ve girişle zayıf da olsa bağlantılı olması istenir. Sözü edilen denge bahçenin yarısının önde, yarısının arkada olduğu, kısacası yan tarafta olduğu ve sokağa çok fazla maruz kalmaktan bir duvarla korunduğu durumlarda yaratılabilir. Yan bahçeler söz konusu 'ara' dalığı sağlayarak yaşayan bahçelere dönüşürler (Alexander vd. 1977).
Giriş Geçişi Entrance Transition (112)		Bir binaya giriş deneyimi, insanın binanın içinde nasıl hissettiğini etkiler ve geçişin çok ani olması durumunda varış hissi oluşmaz. Bu nedenle sokak ve ön kapı arasında bir geçiş mekânının varlığı önemlidir. Dışarısı ile içerisi arasındaki geçişin gerçek bir fiziksel mekân olarak var olması ve buradan geçerken görüntünün, seslerin, üzerinde yürüdüğünüz ışığın veya yüzeyin değişmesi zihindeki psikolojik geçişi yaratan, fiziksel değişikliklere örnek olarak verilebilir (Alexander vd. 1977).
Yaşayan Avlular Courtyards Which Live (115)		Tamamen kapalı olmak yerine en azından arkadaki bir alana bir göz atma olanağı sağlayan, avluya açılan en az iki kapı barındıran -ki etkinliklerin buluşma noktası olsun- ve doğal olarak avluya sürüklenmeye olanak sağlayan ara bir mekân -sundurma veya veranda- barındıran avlular yaşayan avlulardır (Alexander vd. 1977).
Bina Cepheleri Building Fronts (122)		Her binaya ışık ve hava verme niyetiyle yapılan binaların sokak kenarından uzağa yerleştirilmesi başka bir deyişle geri çekilmeler sosyal bir alan olan sokağın yok edilmesine zemin hazırlamıştır. Geri çekilmeler yapmadan sokağın şekline uygun binalar yapılırsa (Sokağın şekline uyum sağlamak için bina cepheleri de dengesiz açılar alır ve sokakla birlikte şekillenir) sokak canlı kalmaya devam eder (Alexander vd. 1977).
Mahremiyet Gradyanı Intimacy Gradient (127)		Mekânın homojenliği sosyal etkileşimin olası inceliklerini ve karşılaşmalara anlam boyutunu kazandırmayı yok ediyor. Bu sebeple mekân kurgusunda yakınlık derecesi ilkesi önemlidir. Bir binanın alanları, girişle ve binanın en kamusal kısımlarından başlayarak, daha sonra biraz daha özel alanlara ve son olarak da en özel alanlara uzanan bir sıra oluşturacak şekilde düzenlenmelidir (Alexander vd. 1977).
İç Mekân Güneş Işığı Indoor Sunlight (128)		Odanın içindeki güneş ışığı duygulara doğrudan etki eder. Eğer doğru odalar güneye bakıyorsa ev aydınlık, güneşli ve neşelidir; yanlış odalar güneye bakıyorsa ev karanlık ve kasvetlidir. Bu noktada güney kenarı boyunca yer alan mekânların güneş ışığına göre düzenlenmesi önem kazanır. Akşam güneşini günün ilerleyen saatlerinde alan bir sundurma; sabahları güneşli olan bahçeye doğrudan bakan bir kahvaltı köşesi; tam sabah güneşi alacak şekilde düzenlenmiş bir banyo odası; gün ortasında tam olarak güneye bakan bir atölye; güneş ışığına göre düzenlenen mekânlara örnek olarak verilebilir (Alexander vd. 1977).

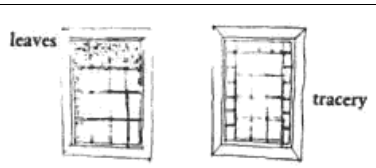
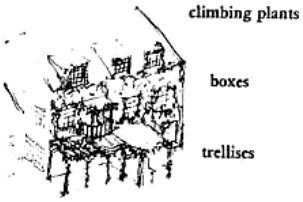
Sahne Olarak Merdiven **Staircase as a Stage (133)**		Merdiven düşey sirkülasyon elemanı olmasının yanı sıra; merdivenin kendisi binanın bir hacmi, bir parçasıdır. Merdiven söz konusu bağlamda ele alınıp tasarlandığı takdirde, oturmak için özel bir yer, birisinin zarif veya dramatik bir giriş yapabileceği bir yer, konuşabileceği bir yer, diğer insanlara bakarken aynı zamanda görülebileceği bir yer, çok sayıda insan olduğunda yüz yüze teması arttıran bir yer olarak karşılık bulabilir (Alexander vd. 1977).
Açık Merdivenler **Open Stairs (158)**		İç merdivenler üst katlarla sokak yaşamı arasındaki bağlantıyı zayıflatır. Üst kattaki birimlerin tek bir merdiveni paylaştığı açık sahanlıklar veya açık bir pasajın yapılması ile sokaktaki insanların her girişi gerçek insanlara ait erişilebilir bir alan olarak görmesi sağlanabilir. Başka bir deyişle kamusal dünyanın bir uzantısı olarak kurgulanan açık merdivenler doğrudan dünyaya/sokağa bağlanır (Alexander vd. 1977).
Her Odanın İki Tarafındaki Işık Light On Two Sides Of Every Room (159)		Işığın odada yarattığı sosyal atmosferden beslenen bu kalıp, iki taraftan doğal ışıkla aydınlatılan odaların daha az parlama yaptığını ve odada gerçekleşen eylemleri ayrıntılı olarak okumaya imkân sağladığını, tek taraftan aydınlatılan odalarda ise parlamanın çok olduğunu mekânın insanların birbirini anlamasına engel teşkil ettiğini söyler (Alexander vd. 1977).
Dış Mekân Odası Outdoor Room (163)		Dış mekân odası, yapıyla ilişkili bahçede yer alan açık havada bir oturma odası veya gökyüzüne açık olmasına rağmen kapalılık hissi veren yer olarak da tanımlanabilir. İnsanlar bazen dışarıda olduğunu hissedeceği ama odada davrandığı gibi davranmasına olanak sağlayacağı bir dış mekân odasına ihtiyaç duyar. Her binanın bahçeyle arasında kendisine bağlı bir dış mekân odasına sahip olması söz konusu ihtiyacı karşılar (Alexander vd. 1977).
Sokak Pencereleri Street Windows (164)		Sokak penceresi, binaların içindeki yaşam ile sokak arasında bağlantıyı sağlar. Sokakların canlı olması insanlar ile mümkün olur, sokak pencereleri aracılığı ile sokaktan geçenleri seyreden, gülen, seslenen, ıslık çalan insanlar sokağa dahil edilir. Sokak pencereleri yaşanan yere bağlanmayı (günün saatine, hava durumuna, iş durumuna vb.) mümkün hale getirir (Alexander vd. 1977).
Galeri ile Çevrili Gallery Surround (166)		Binanın içindeki insan, dışarıdaki insanlarla, manzarayla ve uzun süre vakit geçirerek (yemek yeme, çamaşırları kurutma, çocuklarla oynama vb.) sokakla temas halinde kalabileceği yerlere ihtiyaç duyar. Sokak pencereleri söz konusu ihtiyacı karşılamada eksik kalır. Sundurmalar, revaklar, balkonlar, teraslar ve galeriler vb. ile ihtiyaç duyulan mekânlar üretilebilir (Alexander vd. 1977).

1.8 Metrelik Balkon Six-Foot Balcony (167)		Derinliği 1,8 metreden az olan balkonların /sundurmaların /galerilerin /terasların kullanımı zordur. Söz konusu mekânlar iki veya üç kişinin bir grup halinde oturabileceği, küçük bir masa koyabileceği yeterli alana sahip olmalı, en azından bir kısmının binadan basit bir çizgi ile ayrılmaması kısmen çevrelenmesi gerekir (Alexander vd. 1977).
Dünya ile Bağlantı Connection to The Earth (168)		Yerden keskin bir şekilde ayrılan evlerin dünya ile kurduğu bağlantı zayıftır. İçerisi ve dışarısının aniden ayrılmadığı, ikisi arasındaki geçişin başka bir deyişle doğaya müdahalenin yavaş yavaş azaldığı bir ara mekânın kurgulanması gerekir. Söz konusu ara mekân; binanın çevresinin en azından bir kısmı boyunca teraslar, patikalar, basamaklar, çakıl ve toprak yüzeylerle çevrelenerek zemini dışarıya, araziye taşıması durumunda ortaya çıkar ve dış mekân içeriye doğru açılır (Alexander vd. 1977).
Meyve Ağaçları Fruit Trees (170)		Meyve ağaçlarının yetiştiği iklimlerde meyve bahçeleri toprağa kimlik (Japonya'nın kiraz ağaçları, Yunanistan'ın zeytin ağaçları) kazandırır. Kamusal veya özel alan fark etmeksizin meyve ağaçları şehirde olmayan bir deneyim vaat eder; büyüme, hasat, yerel taze yiyecek kaynakları deneyimi vb. Aynı zamanda bir meyve bahçesi çok güzel koktuğu / göründüğü için yürümeye davet eden bir yol deneyimi sunabilir (Alexander vd. 1977).
Ağaç Yerleri Tree Places (171)		Ağacın gerçek varlığı ve anlamı ancak mekân oluşturma potansiyeli fark edildiğinde hissedilebilir. Ağaçlar çeşitli türden sosyal alanlar yaratma potansiyeline sahiptir: meşe gibi alçakta yayılan tek bir ağacın dış mekân odası tanımlaması (bir şemsiye gibi) bu duruma örnek verilebilir. Ağaçlar söz konusu potansiyel kullanılarak, insanların ihtiyaç duyduğu mekânları oluşturmaya yardımcı olacak şekilde konumlandırılırsa doğal olarak bakım görebilecek ve yer oluşturup, insanlar için anlam ifade eden varlıklar olacaklardır (Alexander vd. 1977).
Bahçe Duvarı Garden Wall (173)		Bahçeler iyi korunmadıkları sürece gürültüyü yeterince engelleyemezler. Trafik, gürültü vb. doğanın etkisini kaybetmesine sebep olur. Halbuki bahçeyi deneyimleyen insanlar doğayla temas halinde olmalı, trafiğin, şehir gürültüsünün, binaların görüntü ve seslerinden korunmalıdırlar. Bu durum, bahçenin her tarafında duvarlar, oldukça yüksek duvarlar ve yoğun bitki örtüsü ile sağlanabilir (Alexander vd. 1977).
Tavan Yüksekliği Çeşitliliği Ceiling Height Variety (190)		Tavan yüksekliği insanların rahat hissetmeleri ve mekânların samimiyet/mahremiyet derecelendirmelerini etkiler. İnsanların odada rahat hissetmeleri için tavan yüksekliği odanın uzunluğu ve genişliği ile ilişkili olmalıdır. Tavan yüksekliğinin insanlar arasındaki sosyal mesafeye etkisi ise sesin insanlar arasındaki mesafenin algılanmasındaki rolü ile açıklanabilir. Yüksek bir tavanın altında insanlar gerçekte olduklarında uzakta görünürler. Dolayısı ile alçak tavanlar samimi, yüksek duvarlar resmi bir ortam üretilmesine katkıda bulunur (Alexander vd. 1977).

Hayata Bakan Pencere Windows Overlooking Life (192)		İnsanların manzaranın olduğu başka bir deyişle dış dünyaya açılan pencerelere yakın yerlerde olmayı tercih ettikleri gerçeği göz önünde bulundurularak pencere alanı zemin alanı yüzdesi bölgenin karakteristiğine göre belirlenip, manzara, sokak aktiviteleri, bahçe vb. yerleri izlemeye imkân sağlayan pencereler uygulanmalıdır (Alexander vd. 1977).

EK-3. "Akdenizli" Mimari Niteliklere İlişkin Yapı Elemanı Ölçeğinde Seçilen Örüntüler ve Açıklamaları

Örüntü No	Orijinal Şema	Açıklama
Kutu Sütun Box Columns (216)		Dünyanın tüm geleneksel ve tarihi binalarında sütunlar etkileyici, güzel ve değerli unsurlardır. Ancak Alexander sütunların modern binalarda çirkin ve anlamsız hale geldiklerini söyler. Hem güzel hem de yapısal olarak etkili bir sütun; makul derecede kalın ve sağlam, ucuz, yerinde değişikliğe imkân sağlayan ve daha sonra onarımı mümkün olduğu kadar kolay olandır. Örüntünün önerisi kutu (ahşap plakalarla yapılmış ve ahşapla aynı yoğunlukta hafif betonla doldurulmuş) kolondur (Alexander vd. 1977).
Düşük Eşik Low Sill (222)		İnsanlar ışık ve dışarıdaki manzara nedeniyle pencerelere ilgi duyarlar. Pencerenin en önemli işlevi insanı dış mekânla temasa geçirmektir. Kitap okurken, konuşurken, dikiş dikerken vb. durumlarda oturulacak doğal yerler olan pencerelerin eşiklerinin yüksek olması durumunda tam bir görüntü elde etmek için ayağa kalkmak gerekir. Pencere eşiğinin yüksekliği bu noktada önem kazanmaktadır (Eşik 12 ila 14 inç yüksekliğindeyse, pencereden bir veya iki adım uzakta olsanız bile zemini rahatça görebilirsiniz) (Alexander vd. 1977).
Derin Açıklık Deep Reveals (223)		Keskin kenarlı pencereler parıltı yaratırlar ve rahatsızlık verirler. Pencerenin ışığı ile evin karanlığı arasında yumuşak bir geçiş sağlanması gerekir. Pencere çerçevesini derin, eğimli bir kenar haline getirerek söz konusu problem çözülebilir. Yayvan görünüm pencerenin parlaklığı ve duvarın karanlığı arasında bir geçiş alanı (orta düzeyde parlaklık bölgesi) oluşturur. Eğer açıklık yeterince derinse ve açı doğruysa parlama tamamen ortadan kalkar ve konforlu bir aydınlık düzeyine erişilir (Alexander vd. 1977).
Sütun Yeri Column Place (226)		Sütun mekânı şekillendirmede rol oynar. Antik çağda sütunlar büyük ve kalın oldukları için etraflarında kullanışlı alanın yaratılması mümkün olmuştur. Ancak artık ince üretilebilen kolonlar insan eylemi için bir yer tanımlamamaktadırlar. Sütunlar, insanların rahatça konaklayabileceği, doğal bir odak noktası, oturulacak, yaslanılacak bir yer haline getirilmediği sürece hatırı sayılır bir alanı yok edecektir (Alexander vd. 1977).
Geniş Açılan Pencere Windows Which Open Wide (236)		Pencere dışarıyla bağlantı noktasıdır. Temiz hava kaynağıdır; oda çok ısındığında veya çok soğuduğunda sıcaklığı hızlı bir şekilde değiştirmenin basit bir yolu; havayı, ağaçları, çiçekleri koklamak için bir yer ve insanların birbirleriyle konuşabileceği bir aralık olarak tanımlanabilir (Alexander vd. 1977).

Filtrelenmiş Işık Filtered Light (238)		Noktasal bir kaynaktan doğrudan gelen ışık gölgeler oluşturur ve güçlü kontrastlara sahip sert görüntüler oluşmasına neden olur. Parlamanın azaltılması, gölgelerin oluşmasını engellemek için ışığı filtrelemek iyi bir seçenek olabilir. Ayrıca üzerinde dans eden küçük ölçekli ışık desenleri olan bir nesnenin duyusal olarak hoş olması ve bizi biyolojik olarak uyarması ışığı filtrelemek için duyusal bir sebep olarak karşımıza çıkar (Alexander vd. 1977).
Tırmanıcı Bitkiler Climbing Plants (246)		Bir bina bitkilerin büyümesine (zeminde olduğu gibi) imkân sağladığında çevrenin bir parçası haline gelir. Böylelikle tırmanan bitkiler ile inşa edilenle doğal arasındaki keskinlik bulanıklaşır ve yumuşak bir geçiş sağlanır, ışık filtrelenmiş olur (parlama azalır), dokunma ve koklamaya teşvik eden bir doku kazanılır ve yaşayan bitkiler sokağa canlılık katar, güvenli bir sokak ortamına zemin hazırlanır. Tırmanıcı bitkilerin büyümesi için kemerler, kafesler vb. elemanlar kullanılmalıdır (Alexander vd. 1977).

ÖZGEÇMİŞ

Ayşe ŞEKERCİ ŞENOĞLU

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

Doktora 2018-2025	Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Antalya
Yüksek Lisans 2012-2015	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bina Bilgisi Anabilim Dalı, İstanbul
Lisans 2006-2011	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul

MESLEKİ VE İDARİ GÖREVLER

Öğretim Görevlisi 2017-Devam Ediyor	Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Antalya
Araştırma Görevlisi 2014-2016	Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Antalya

ESERLER

Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler

1- Şekerci Şenoğlu, A., Kavas, K.R. 2024. Modern Mimarlık Çağdaş Sanat Arakesitinde Bir Mimar: Abdurrahman Hancı. Uluslararası Akademik Birikim Dergisi, 7(4), 622-629. Doi: 10.5281/zenodo.13958434

2- Kavas, K.R., Şekerci, A. 2019. 20. Yüzyıl Türk Mimarlığının Nitelikli Örnekleri olarak Etimesgut ve T.B.M.M. Camileri'nin Çevre Estetiği Temelinde Okunması. Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, IX (18), 389-399. Doi: 10.13114/MJH.2019.497

Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında basılan bildiriler

1- Şekerci, A., Kavas, K.R. 2019. 'Aidiyet' Kavramının Mimari Tasarım Süreci Üzerinden Okunması: Carlo Scarpa. INGLOBE – Küresel Dönüşümler ve Farklılaşmalar: Uluslararası Göç, Kentleşme ve Aidiyet Kongresi, ss.165-177, 25-27 Nisan, Antalya.

2- Şekerci, A., Özünur, S.B., İncedemir, Ş. 2018. Kültürel Mirasın Oluşumu ve Devamlılığı Üzerine Bir Değerlendirme: Antalya Karaalioğlu Parkı, 3. Akdeniz Sanat Sempozyumu, ss.35-39, 24-25 Nisan, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Diğer Yayınlar

1- İncedemir, Ş., Özünur, S., Şekerci Şenoğlu, A. 2021. Zamansal ve Mekânsal Bir Bağlantı Noktası: Antalya Müzesi. Betonart, 71: 62-68.

2- İncedemir, Ş., Şekerci Şenoğlu, A., Özünur, S.B. 2020. Antalya Parlak Apartmanı, DOCOMOMO Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XVI, s.62, 25-26 Aralık, Çevrimiçi.

3- Şekerci, A., İncedemir, Ş., Özünur, S.B. 2019. Toroslarda betonarme bir simge yapı: Döner Gazino. Betonart, 60: 24-31.

4- İncedemir, Ş., Şekerci, A., Özünur, S.B. 2018. Antalya-Kaleiçi Kandiller Sokak No:27, DOCOMOMO Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XIV, s.51, 27-29 Nisan, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak.